

კულტურათაშორისი კომუნიკაციები
INTERCULTURAL COMMUNICATIONS
МЕЖКУЛЬТУРНЫЕ КОММУНИКАЦИИ

INTERCULTURAL RELATIONS SOCIETY

ISSN 1512-4363

საერთაშორისო სამეცნიერო-პერიოდული გამოცემა
International scientific periodical edition
Международное научно-периодическое издание

კულტურათაშორისი კომუნიკაციები

INTERCULTURAL COMMUNICATIONS

МЕЖКУЛЬТУРНЫЕ КОММУНИКАЦИИ

№40-41

თბილისი – Tbilisi – Тбилиси

2024-2025

UDC (უკ) 008 (100)

კ-897

მთავარი რედაქტორი

Editor-in-chief

Главный редактор

რედაქტორები

ლირა გაბუნია

ოლღა პეტრიაშვილი

მარინე ტურავა

ირმა ზაკარაია

ანა მოსაშვილი

კომპიუტერული

რედაქტირება

რობერტ მესხი

პასუხისმგებელი

მდივანი

ლიანა გვასალია

ინდირა ძაგანია

Indira Dzagania

Индира Дзагания

Editors

Lira Gabunia

Olga Petriashvili

Marina Turava

Irma Zakaraia

Ana Mosashvili

Computer

Editing

Robert Meskhi

Executive

Secretary

Liana Gvasalia

Редакторы

Ли́ра Габу́ния

О́льга Пе́триашви́ли

Ма́рина Ту́рава

И́рма Зака́рая

А́на Моса́швили

Компьютерное

редактирование

Роберт Месхи

Ответственный

секретарь

Лиана Гвасалия

სარედაქციო საბჭო

ვეინ ჯეიკობი (აშშ), იან კე (ჩინეთი), ბილალ დინდარი (თურქეთი), ენდრიუ ჰარისი (დიდი ბრიტანეთი), მარია კორნელია ბარლიბა (რუმინეთი), დორის ფოგელი (ავსტრია), სვეტლანა ტერ-მინასოვა (რუსეთი), ნილაკში სურანარაიანი (ინდოეთი), გეორგი პოპა (მოლდავეთი), ილონა მანელიდუ (საბერძნეთი), ილიას უსთუნერი (თურქეთი), ანა აგრანატი (ისრაელი), ლალა ახმედოვა (აზერბაიჯანი), აიტენ მუსტაფაევა (აზერბაიჯანი), მიხეილ ბოგუცკი (პოლონეთი), ირენა კუდლინსკა (პოლონეთი), irina matiaSi (ukraiana), ვილემ ჰენდრიკ დე ბოფორტი (ნიდერლანდების სამეფო), ვენტა კოცერე (ლატვია), ჯანა ტოლისბაევა (ყაზახეთი), მერი მადარშაჰი (საფრანგეთი), რობერტო რიჩი (იტალია), იორდან ლუცკანოვი (ბულგარეთი), კამალ მაკილი-ალიევი (შვედეთი), მარია დიმასი (საბერძნეთი), რიტსუკო ინოუე (იაპონია), ალა საინენკო (მოლდავეთი), მანუელ ფილიპე დე კოსტა (პორტუგალია), რომან დიაკონი (ლატვია), რეგინა კარველინე (ლიეტუვა), ალექსანდრე გრუშა (ბელორუსია), მარია ზუნკალი გუტიერეს მანგადო (ესპანეთი), გეორგი აგოსტონი (უნგრეთი), ენრიკე კერო ხორვილია (ესპანეთი).

Editorial Board

Wayne Jacoby (USA), Yang Ke (China), Billal Dindar (Turkey), Andrew Harris (Great Britain), Maria Cornelia Barliba (Romania), Doris Fögel (Austria), Svetlana Ter-Minasova (Russia), Neelakshi Suryanarayan (India), Gheorghe Popa (Moldova), Iiona Manelidu (Greece), Ilyas Ustunyer (Turkey), Ann Agranat (Israel), Lala Akhmedova (Azerbaijan), Ayten Mustafaeva (Azerbaijan), Mikhael Bogutski (Poland), Irena Kudlinska (Poland), Irina Matyash (Ukraine), Willem Hendrik de Beaufort (the Netherlands), Venta Kotsere (Latvia), Jhana Tolisbaeva (Kazakhstan), Mehri Madarshahi (France), Roberto Righi (Italy), Yordan Lyutskanov (Bulgarian), Kamal Makili-Aliyev (Sweden), Maria Dimasi (Greece), Ritsuko Inoue (Japan), Ala Sainenco (Moldova), Manuel Filipe da Costa (Portugal), Roman Dyakon (Latvia), Regina Karvelienu (Lithuania), Alexander Grusha (Belarus), Maria Juncal Gutierrez Mangado (Spain), Gyorgy Agoston (Hungary), Enrique Quero Gervilla (Spain).

Редакционный совет

Вэйн Джекоби (США), Ян Кэ (Китай), Билял Диндар (Турция), Эндрю Харрис (Великобритания), Мария Корнелия Барлиба (Румыния), Дорис Фегель (Австрия), Светлана Тер-Минасова (Россия), Нилакши Сурьянараян (Индия), Георгий Попа (Молдова), Илона Манелиду (Греция), Ильяс Устуньер (Турция), Анна Агранат (Израиль), Лала Ахмедова (Азербайджан), Айтен Мустафаева (Азербайджан), Михаил Богущкий (Польша), Ирэна Кудлинска (Польша), Ирина Матяш (Украина), Виллем Хендрик де Бофорт (Нидерланды), Вента Коцере (Латвия), Жанна Толысбаева (Казахстан), Мери Мадаршахи (Франция), Роберто Ричи (Италия), Йордан Люцканов (Болгария), Кямал Макили-Алиев (Швеция), Мария Димаси (Греция), Ритсуко Иноуэ (Япония), Алла Сайненко (Молдова), Мануэль Филипе де Коста (Португалия), Роман Дьякон (Латвия), Регина Карвелине (Литва), Александр Груша (Белоруссия), Мария Хункал Гутиэрэз Мангадо (Испания), Гиорги Агостон (Венгрия), Энрике Керо Хорвиля (Испания).

EAN 9771512 43 6007

ინდირა ძაგანია, ირმა ზაქარაია
(საქართველო)

საქართველო-ბულგარეთის ურთიერთობების ისტორიისთვის
(უბველესი დროიდან XXI საუკუნემდე)¹

საქართველოსა და ბულგარეთის ურთიერთობები შორეულ წარსულში იღებს სათავეს. ქართველები და ბულგარელები საუკუნეების მანძილზე სისხლხორცეულად იყვნენ დაკავშირებული ისტორიული ბედით; კაცობრიობას ისინი უჩვენებდნენ ვაჟკაცური შემართების, ისტორიული ოპტიმიზმის, ჰუმანიზმისა და განუმეორებელი თვითმყოფადი კულტურის შესანიშნავ მაგალითებს.

ქართველებსა და ბულგარელებს ადრეულ შუა საუკუნეებში უშუალო ურთიერთობა იშვიათად ჰქონდათ. მიუხედავად ამისა, როგორც ეს სამეცნიერო ლიტერატურაშია აღნიშნული, ბულგარელებმა იცოდნენ „ივერთა“ შესახებ, ხოლო ქართველებმა – „ბოლღართა“ ქვეყანაზე. აქ, პირველ რიგში, უთითებენ ცნობას სლავთა განმანათლებელ კირილეზე. „IX საუკუნის მეორე ნახევარში კონსტანტინე (კირილე) ფილოსოფოსი ვენეციასა და რომში მოგზაურობდა. აქაური კლერიკალური წრეები საყვედურობდნენ სლავური ანბანის შემქმნელს, რომ სლავებს არა აქვთ ანბანის შექმნის უფლებაო. მათი აზრით, მწერლობა დასაშვები იყო მხოლოდ სამ ენაზე: ლათინურზე, ბერძნულსა და ებრაულზე“. კონსტანტინე ფილოსოფოსი სლავთა უფლებას – ჰქონოდათ ეროვნული ანბანი და მწერლობა, იმ არგუმენტით ასაბუთებდა, რომ ბერძნების, რომაელებისა და ებრაელების გარდა სხვა ხალხებსაც ჰქონდათ ანბანი და მწერლობა და ასეთ ხალხებს შორის იყვნენო იბერიელები [1, 58-59].

„ბორღალეთი“ მოხსენიებულია საქართველოს მეფის დავით აღმაშენებლის (1089-1125 წწ.) ისტორიკოსის თხზულებაში „ცხოვრება მეფეთ მეფისა დავითისი“ (დაწერილია დაახლოებით 1130-იან წლებში).

ქართველთა და ბულგარელთა დაახლოებას ხელს უწყობდა ის ფაქტი, რომ ორივე ქვეყანა იყო მართლმადიდებლური სამყაროს ნაწილი, ბიზანტიის იმპერიის გავლენის ქვეშ.

ქართულ-ბულგარული ურთიერთობების ერთგვარ სიმბოლოს წარმოადგენს პეტრიწონის მონასტერი, რომელიც 1083 წელს დაარსდა ბულგარეთის ტერიტორიაზე გრიგოლ და აბაზ ბაკურიანის ძეთა მიერ. უდიდესია მონასტრის მნიშვნელობა როგორც ქართული, ისე ბულგარული სულიერების, მწერლობისა და მეცნიერებისათვის, ზოგადად, ორი ხალხის კულტურისათვის.

გარდა პეტრიწონისა, მიაჩნიათ, რომ ქართველ და ბულგარელ მოღვაწეებს შეიძლება ურთიერთობა ჰქონოდათ კონსტანტინოპოლის კულტურის ცენტრებში, მაგალითად, მანგანის აკადემიაში. აღსანიშნავია ათონის მთა, სადაც სხვადასხვა ერის წარმომადგენლების სავანეები არსებობდა. მათ შორის იყო ივერთა ლავრა. ათონის მთაზე

¹ ნაშრომი იბეჭდება ბულგარეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროსთან არსებული ბულგარეთის განვითარების ფონდის მიერ დაფინანსებული სსუ-ის პროექტის – „ქართულ-ბულგარული ორმხრივი ურთიერთობების განვითარება. სამეცნიერო ალბომი“ – ფარგლებში.

მოდვაწობდნენ ბულგარელებიც. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ზოგრაფის მონასტერი. ქართველ და ბულგარელ მწიგნობართა ურთიერთობაზე მიუთითებს ის გარემოება, რომ ივერთა ლავრაში დაცული ყოფილა რამდენიმე ბულგარული ხელნაწერი [1].

ბულგარეთში, „პროვადიის აღმოსავლეთით მდებარე ზეგანზე გაშენებულია ქალაქი ლოკენი, რომლის ახლოსაც შემორჩენილია მიწისძვრის შედეგად ძლიერ დაზარეული კლდეში გამოკვეთილი სამი დიდი სენაკის ნაშთი. სწორედ ერთ-ერთ მათგანში მიაკვლიეს ქართულ ასომთავრულ წარწერებს. მათი შინაარსი შემდეგნაირია:

1. „უ(ფალ)ო ი(ეს)უ ქ(რისტ)ე, დ(მერთ)ო ჩ(უენ)ო, შეგუ(ი)წყ(ა)ლე ჩ(უენ) ა(მენ)ო
2. ესე წმ(ი)დ(ა)ნი მოციქუ(ლ)ნი არიანო
3. მიქ(ა)ე(ლ), მე ცოდვილი, ლოცვასა მომიხსე(ნეთ) ქ(არ)თველიო
4. წ(მიდა)ი გ(იორ)გი“

ოთხივე წარწერა შესრულებულია ერთი კალიგრაფიით, პალეოგრაფიული თავისებურებებით და, შესაბამისად, XI საუკუნით თარიღდება. პროფესორმა ვალერი სილოგავამ გამოთქვა მოსაზრება, რომ წარწერის ავტორები შესაძლოა ის ქართველი ბერები იყვნენ, რომლებიც ახლო აღმოსავლეთის ქართულ სამონასტრო ცენტრებში მოღვაწეობდნენ. გამორიცხული არ არის, ისინი ათონის მთის ან პეტრიწონის სავანის სამოსწავრები ყოფილიყვნენ“ [2, 157].

კირილესა და მეთოდეს სახელობის ბულგარეთის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში დაცულია ქართული ხელნაწერი, რომელიც პეტრიწონის ბიბლიოთეკას ეკუთვნოდა. ეს ხელნაწერი გვიან შუა საუკუნეებშია გადაწერილი, მაგრამ შეიცავს გრიგოლ და აბაზ ბაკურიანის ძეგლს დროინდელ ორიგინალურ ტექსტს.

„სოფიაში დაცული ხელნაწერი უნიკალური ძეგლია, რადგან ხელნაწერის შემქმნელი ქართულ ენაში გაუთვითცნობიერებელი ბერძენი ბერი უნდა ყოფილიყო. ამიტომ ხელნაწერის გარეგანი იერი ძალიან საინტერესოა. ერთი შეხედვით, ის XII საუკუნის ხელს მოგვაგონებს. არადა ფურცელი, რომელზეც ტექსტია დაწერილი, XVIII საუკუნისაა. ამდენად, მას, ვინც ტექსტის კოპირება მოახდინა, შესაძლოა, ხელთ დიდი ქართველი განმანათლებლის გრიგოლ ბაკურიანის ძის დროინდელი დედანიც კი ჰქონდა“ [2, 146].

ქართველი და ბულგარელი ხალხების ისტორიაში ასობით მაგალითი მოიპოვება ძმური მეგობრობისა და ურთიერთდახმარებისა.

XIV საუკუნეში, ოტომანთა იმპერიის გაფართოების შედეგად, ბალკანეთში მომხდარი ცვლილებებისა და დამპყრობთა აგრესიულობის გამო, ბულგარული მოსახლეობა იძულებული გახდა აღმოსავლეთისკენ დაძრულიყო. ამ დროს დამონებული ბალკანელი ხალხები, რომლებსაც განადგურება და ასიმილაცია ემუქრებოდა, ხსნას ეძებდნენ რუსეთში, ბესარაბიაში, საქართველოში... ბულგარელების დიდი ჯგუფი აზოვის ზღვის სანაპიროზე დასახლდა. აქედან კი მათი ნაწილი გადავიდა ჩაქვსა და ქობულეთში (გლახევეები, კოსევეები, ტერეზევეები, შერმენტიევეები, ფრეჟევეები და სხვ.). ბულგარელთა დასახლებები შეიქმნა აფხაზეთშიც. ადგილობრივებსა და გადმოსახლებულებს შორის ურთიერთობა მეგობრობის, გაგებისა და ურთიერთდახმარების საფუძველზე შენდებოდა.

არაერთგზის დამსგავსებია ერთმანეთს საქართველოსა და ბულგარეთის ისტორია. არაერთგზის მოუწიათ ქართველებსა და ბულგარელებს დამპყრობლების წინააღ-

მდეგ ბრძოლა თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისთვის. ამიტომაც ედგნენ ერთმანეთს გვერდიგვერდ.

აქ უნდა ვახსენოთ ქართველების მონაწილეობა ბულგარელების ეროვნულ-განმათავისუფლებელ ბრძოლაში XIX საუკუნეში. არაერთმა ქართველმა სამუდამოდ დაიმკვიდრა ადგილი ბულგარეთისა და ბულგარელების მეგობრების პანთეონში.

განსაკუთრებით გამოვყოფთ ალექსი წერეთლისა და ალექსანდრე ბაგრატიონ-იმერეტინსკის სახელებს.

რუსეთ-ოსმალეთის ომის (1877-1878 წწ.) დროს ქალაქ ტირნოვოს უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა ბალკანეთის მთებზე გადასასვლელად. ტირნოვოსთვის ბრძოლაში მიიღო მანაწილეობა კონსტანტინოპოლში რუსეთის საელჩოს ყოფილმა მდივანმა და შემდგომ რუსეთის ვიცე-კონსულმა ბულგარეთში ალექსი წერეთელმა.

სწორედ ალექსი წერეთელმა შემოახაზა მომავალი თავისუფალი ბულგარეთის საზღვრები ჯერ კიდევ 1877-1878 წლების განმათავისუფლებელ ომამდე. ის ყოველთვის იცავდა ბულგარელი ხალხის ინტერესებს.

ალექსი წერეთელი გახდა ბულგარეთის სახალხო გმირი. პლოვდივის მხარეში არის სოფელი წერეთელეო, რომელსაც ადრე დუშანლი ერქვა. სახელი კი ქართველი თავადისა და დიპლომატის ალექსი წერეთლის პატივსაცემად გადაერქვა. მის სახელს ატარებს პლოვდივის ერთ-ერთი ქუჩაც.

ქართველი ბატონიშვილი, გენერალ-ადიუტანტი და ინფანტერიის გენერალი ალექსანდრე ბაგრატიონ-იმერეტინსკი იმერეთის უკანასკნელი მეფის, დავითის შვილიშვილი იყო.

1877 წელს რუსეთის არმიის საგანგებო რაზმმა ალექსანდრე ბაგრატიონ-იმერეტინსკის მეთაურობით, მძიმე ბრძოლების შედეგად, გაათავისუფლა ქალაქი ლოვეჩი. ქართველი გენერალი დაჯილდოვდა წმ. გიორგი მე-4 ხარისხის ორდენით. რუსეთ-ოსმალეთის 1877-1878 წწ. ომის დროს ყველაზე მძიმე ბრძოლები მოხდა პლევენასთან. ალექსანდრე ბაგრატიონ-იმერეტინსკიმ დიდი სამხედრო ხელოვნება გამოიჩინა – მის მიერ დამუშავებული გეგმით პლევენა გაათავისუფლდა. სწორედ მაშინ დაიმსახურა ალექსანდრე ბაგრატიონ-იმერეტინსკიმ ოქროს ხმალი წარწერით – „სიმამაცისთვის“ და გენერალ-ლეიტენანტის წოდება.

ოსმალებისაგან ბულგარეთის გაათავისუფლებისათვის ბრძოლაში, კერძოდ, შიპკის უღელტეხილის დაცვაში მონაწილეობდა ნიკო დადიანი – სამეგრელოს უკანასკნელი მთავარი, რუსეთის არმიის გენერალ-მაიორი.

ნიკო დადიანზე საუბრისას ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ 1886 წელს, ბატენბერგის ჩამოგდების შემდეგ, რუსეთის იმპერატორმა ალექსანდრე II-მ ბულგარეთის მთავრად ნიკო დადიანის კანდიდატურა წარადგინა. მართალია, სამეგრელოს უკანასკნელი მთავარი ბულგარეთის მთავარი ვერ გახდა, მაგრამ ის ისტორიაში ჩაეწერა როგორც ბულგარეთის გაათავისუფლებისათვის მებრძოლი.

შიპკაში დგას მავზოლეუმი-ტაძარი, რომელზეც, სხვებთან ერთად, ამოტვიფრულია იმ ქართველი მებრძოლების სახელები, რომლებმაც სიცოცხლე შესწირეს ბულგარეთის გაათავისუფლებას. კერძოდ, საარტილერიო ბრიგადის კაპიტნის, თავად ლეონ ვაჩნაძის, მაიორ ჭილაშვილის, კორნეტ სუმბათაშვილისა და პორუჩიკ გრიგორაშვილის სახელები.

სოფიისათვის გამართულ ბრძოლაში მონაწილეობდა გიორგი გრემელი (გ. ჯორჯაძე). ომის დასასრულს კი მან დარბევისგან გადაარჩინა პეტრიწონის მონასტერი. გიორგი გრემელი, ფაქტობრივად, გაზეთ „დროების“ კორესპონდენტი იყო სოფიაში. თბილისელი ჟურნალისტი „დროების“ მკითხველს დაწვრილებით აცნობდა ქალაქის ეკონომიკური, პოლიტიკური და კულტურული ცხოვრების ყველა საინტერესო საკითხს; განსაკუთრებულ ადგილს თავის წერილებში უთმობდა ბულგარელი ხალხის ისტორიას, ბულგარელების თავგანწირვას დამოუკიდებლობისთვის ბრძოლაში.

ზუგდიდის ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მუზეუმში ინახება ალბომი – „ბალკანეთის იქით ლაშქრობა. 1877-1878 წწ.“ მასში მოთავსებული ყველა მასალა (ისტორიული ძეგლების, ცალკეული ქალაქების ღირსშესანიშნავი ადგილების, გამოჩენილი გენერლების, საბრძოლო ეპიზოდების სურათები და ა.შ.) უნიკალურია როგორც ბულგარელებისთვის, ასევე ქართველებისთვის, რადგანაც, როგორც ვნახეთ, არაერთმა ქართველმა მიიღო მონაწილეობა ბულგარეთის გათავისუფლებისათვის ბრძოლაში და სოცოცხლედ შესწირა.

ეს ალბომი ზუგდიდში პეტერბურგიდან ნიკო დადიანმა ჩაიტანა. ალბომს მიაკვლია მუზეუმის თანამშრომელმა ნელი მიქაია.

ქართველებისა და ბულგარელების ბედი საოცრად ჰგავს ერთმანეთს. მსგავსად ბულგარელებისა, ქართველებს ხშირად უწევდათ ბრძოლა თავიანთი სამშობლოს დამპყრობლებისგან გასათავისუფლებლად. ეს გარემოება განაპირობებდა ერთმანეთის მიმართ ინტერესს. ქართული ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მესვეურები ილია ჭავჭავაძის მეთაურობით, ერთი მხრივ, თანაგრძნობას გამოხატავდნენ თავისუფლებისათვის მებრძოლი ბულგარელების მიმართ, მეორე მხრივ კი, ამით დამპყრობთა წინააღმდეგ ბრძოლის, თავისუფლების, ეროვნულობისა და დამოუკიდებლობის იდეებს ქადაგებდნენ.

ბულგარეთის თავისუფლებისათვის მებრძოლთ რაფიელ ერისთავმა 1876 წელს ლექსი მიუძღვნა სახელწოდებით „მოძმეთადმი“.

ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში („ივერია“, „დროება“, „მოამბე“) ხშირად იბეჭდებოდა მასალა ბულგარეთში განვითარებულ მოვლენებზე, პოლიტიკურ, კულტურულ სიტუაციაზე; ითარგმნებოდა ცნობილ ბულგარელ მწერალთა ნაწარმოებები. აღსანიშნავია, რომ ბულგარული ლიტერატურის პატრიარქის ივანე ვაზოვის რომანი „უღელქვეშ“, რომელშიც ასახულია ბულგარელი ხალხის ბრძოლა დამპყრობთა წინააღმდეგ, თარგმნა პუბლიცისტმა, ფოლკლორისტმა და პედაგოგმა თედო სახოკიამ და „დამონებულნის“ სათაურით გამოაქვეყნა ჟურნალ „მოამბეში“ 1898, 1899, 1900 წლებში. რომანმა ქართული საზოგადოებრიობის დიდი მოწონება დაიმსახურა. აკაკი წერეთელს თედო სახოკიასთვის მადლობა უთქვამს „ესოდენ მნიშვნელოვანი, სასარგებლო საქმისთვის“. „დამონებულნი“ ცალკე წიგნად გამოიცა 1900 წელს.

იმავე წელს, პარიზში მყოფ თედო სახოკიას, ივანე ვაზოვისთვის გაუგზავნია მის მიერ ქართულად თარგმნილი წიგნი. პასუხად მადლობის წერილი მიიღო. მოგვიანებით, პირისპირ შეხვედრაც შედგა [4].

აღსანიშნავია წარმოშობით ბულგარელი რუსი მოხელის ალექსანდრე სტოიანოვის მოღვაწეობა საქართველოში XIX ს-ის მეორე ნახევარსა და XX ს-ის დასაწყისში.

ალექსანდრე სტოიანოვი, როგორც პედაგოგი, რომელიც სხვადასხვა დროს იყო ქუთაისისა და ბათუმის გიმნაზიების დირექტორი, იბრძოდა ქართული ენის დასაცავად, მოითხოვდა ქართული ენის სავალდებულო სწავლებას; როგორც მკვლევარი და არქეოლოგი ქმნიდა არქიტექტურულ პროექტებს, წერდა სამეცნიერო გამოკვლევებს. მან მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ქართული კულტურული მემკვიდრეობის შესწავლაში.

1901 წელს სტ. ბობჩევის ჟურნალში „ბულგარული კრებული“ (№3) გამოქვეყნდა ივ. ვაზოვის წერილი საქართველოს შესახებ – „ქართველი ერის ისტორიის მოკლე მიმოხილვა“, რომელიც თედო სახოკიამ თარგმნა და 1901 წელსვე დაბეჭდა გაზეთ „ცნობის ფურცელში“.

ბულგარული ნაწარმოებების თარგმნას საქართველოში დიდი ყურადღება ექცეოდა და ექცევა. განსაკუთრებით ნაყოფიერი ამ მხრივ იყო XX საუკუნე. ინტერესი ცალმხრივი არ ყოფილა. არაერთი ქართული ნაწარმოები აქედრდა ბულგარულ ენაზე. რა თქმა უნდა, ყველა თარგმანს ვერ ჩამოვთვლით; ყურადღებას გავამახვილებთ მხოლოდ რამდენიმე მათგანზე.

1955 წელს განახლებული ტექსტით გამოიცა თედო სახოკიას მიერ თარგმნილი „დამონებულნი“ (რედაქტორი – ო. გვინჩიძე). იმავე წელს გამოქვეყნდა ხრისტო ბოტევისა და ივანე ვაზოვის ლექსების ირაკლი აბაშიძისა და გრიგოლ აბაშიძისეული თარგმანი. გარდა ამისა, 1950 წელს გამოიცა „ბულგარული მოთხრობები“ (მთარგმნელი – ო. გვინჩიძე); 1954 წელს – ბულგარული ხალხური ზღაპრები სახელწოდებით „ნატვრის-თვალნი“ (მთარგმნელი – ქ. ნადირაძე); 1963 წელს – „ბულგარული მოთხრობები“ ბავშვებისა და ახალგაზრდებისთვის (თარგმნეს ნ. ზაუტაშვილმა და ნ. სულხანიშვილმა).

1964 წელს საქართველოში რამდენიმე თვე გაატარა და ქართული პოეზიის ანთოლოგია მოამზადა ბულგარელმა პოეტმა ნიკოლო კინჩევმა.² თავად მისი ლექსები არაერთხელ ითარგმნა და გამოიცა ქართულ ენაზე.

1974 წელს „თანამედროვე ბულგარული პოეზიის ანთოლოგია“ გამოსცა ქართველმა პოეტმა მუხრან მაჭავარიანმა.³

² მასში შესულია ბადრი გუგუშვილის, ბათუ დანელიას, ვაჟა ოთარაშვილის, ვაჟა ხორნაულის, გივი სულაკაურის, დათო მადრაძის, ლალი თოღაძის, ლაშა ნადარეიშვილის, მაყვალა გონაშვილის, მანანა ჩიტიშვილის, მიხეილ ქურდიანის, ომარ თურმანაულის, თამაზ ბაძაღუას, შადიმან შამანაძის ლექსების თარგმანები.

³ გამოიცა 1982 და 1989 წლებშიც. ანთოლოგიაში შესულია ელისავეტა ბაგრიანას, ბანჩო ბანოვის, ვლადიმერ ბაშევის, ბიუილარ ბოჟილოვის, დორა გაბეს, მარკო განჩევის, ანდრეი გერმანოვის, ალექსანდრ გეროვის, ვლადიმერ გოლევის, ივან დავიდკოვის, ატანას დალჩევის, დამიან დამიანოვის, ლიანა დასკალოვას, ბლაგა დიმიტროვას, დიმიტრი დუბლევის, ევტიმ ევტიმოვის, ნიკოლაი ზიდაროვის, ნიკოლაი ინჯოვის, მლადენ ისაევის, პეტრ კარაანგოვის, სლავ ხრისტოვ კარასლავოვის, ნიკოლაი კინჩევის, ლამარ (ლალიუ) მარინოვის, ლუბომირ ლეჟნევის, ნიკოლა მარანგოზოვის, პაველ მატევის, დიმიტრი მეტოდოევის, ალექსანდრ მილანოვის, ალექსანდრ მურატოვის, დავიდ ოვადიას, კონსტანტინ პავლოვის, ივან პეინევის, სტანკა პენჩევას, ვალერი პეტროვის, დობრი ჟოტკევის, ხრისტო რადევსკის, ივან რადოევის, ვიტო რაკოვსკის, რადოი რალინის, გეორგი სვეჟინის, ხრისტო სტანიშევის, ლილიანა სტეფანოვას, ნევენა სტეფანოვას, პირვან სტეფანოვის, ანასტას სტოიანოვის, ხრისტო ფოტკევის, ნიკოლა ფურნაჯიევის, ვესელინ ხანჩევის, გეორგი ჯაგაროვის ლექსების თარგმანები.

ამ თარგმანებისთვის, 1989 წელს, ბულგარეთის მთავრობის გადაწყვეტილებით, მუხრან მაჭავარიანი დაჯილდოვდა კირილესა და მეთოდეს ორდენით.

1975 წელს გამოვიდა „ბულგარული ზღაპრები“ (მთარგმნელები – ნ. არჯევანიძე, ქ. ნადირაძე და მ. ზუბადალაშვილი).

ბულგარულ ენაზე თარგმნილია „ვეფხისტყაოსანი“. თარგმანი 1975 წელს შეასრულა პოეტმა სტოიან ბაკირჯიევმა. მას ეხმარებოდა ბულგარელი ქართველი, ლიტერატურათმცოდნე ივანე ბიწაძე. წინასიტყვაობა დაწერა ცნობილმა ბულგარელმა მეცნიერმა, პროფესორმა ველჩო ველჩოვმა.

1981 წელს სოფიაში გამოიცა ქართული ხალხური ზღაპრები სახელწოდებით „ჯადოსნური ქუდი“ (მთარგმნელი – დონა მინჩევა).

1983 წელს ბულგარულად ითარგმნა გურამ რჩეულიშვილის „რჩეული მოთხრობები“ და ბესიკ ხარანაულის ლექსების წიგნი.

ქართულ-ბულგარული ლიტერატურული კავშირები თარგმანებით არ ამოიწურებოდა. ხშირი იყო ქართველი მწერლების ვიზიტი ბულგარეთში და ბულგარელი მწერლების სტუმრობა საქართველოში. იბეჭდებოდა წიგნები როგორც ბულგარულ ლიტერატურაზე, ასევე ქართულ-ბულგარულ ლიტერატურულ-კულტურულ კავშირებზე. განსაკუთრებით გამოყოფთ რამდენიმეს:

1. კვესელავა მ., ბულგარული ლიტერატურა, თბ., 1953;
2. ჭილაია ს., ჩვიდმეტი დღე ბულგარეთში, თბ., 1957;
3. ჯულაბაშვილი ლ., ვაზოვი და ბულგარეთ-საქართველოს კულტურული ურთიერთობა, თბ., 1961;
4. ურუშიაძე ა., ქართული კულტურის კერა ბულგარეთში, თბ., 1969;
5. შანიძე ა., პეტრიწონის ქართული მონასტერი, თბ., 1971;
6. კანდელაკი ნ., ბულგარული დღიურები, თბ., 1972;
7. მემველიანი კ., სამხრეთ და დასავლეთ სლავების ისტორია. ბულგარეთი (XIX – 1917 წ. ოქტომბერი), თბ., 1977;
8. ბარამიძე ალ., ბულგარულ-ქართული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან, წიგნში: ალ. ბარამიძე, ნარკვევები ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, წ. 7, თბ., 1978;
9. სირაძე რ., ძველ ბულგარულ-ქართულ ლიტერატურულ ურთიერთობათა საკითხები, წიგნში: რ. სირაძე, წერილები, თბ., 1980;
10. ცამციშვილი ა., ბულგარეთ-საქართველოს ურთიერთობა და თანამეგობრობა, თბ., 1980.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ გაზეთ „ლიტერატურული საქართველოს“ 1965 წლის 25 ივნისის ნომერში დაიბეჭდა ამირან აბშილაგას ლექსი „ბულგარეთი“, რამდენიმე სტრიქონი ლექსიდან:

... ცაც ჩვენებურია, –
თბილი და ანკარა,
კრიალა გუმბათი
ვარსკვლავებს ახელებს,
დახუნძლულ ვაზებში
ღვთის თვალი ჩამდგარა
და თითქოს რთველი აქვთ

კარდენახს კახელებს.

...

აქ ძმობა იციან,
აქ მტრობაც იციან,
აქ ბროძლაც იციან
ლაღად და თამამად!

...

აქ, როგორც ჩვენთან,
სიცოცხლით თვრებიან,
სამშობლოს გულისთვის
სიმღერით კვდებიან!

XX საუკუნეში ინტენსიური იყო კულტურული კავშირები. ქრონოლოგიური თანმიმდევრობის დაცვით, განსაკუთრებით საინტერესო მოვლენებს გამოვყოფთ.

ცნობილი ფაქტია, რომ 1909 წელს კონსტანტინე მარჯანიშვილი დათანხმდა სოფიის სახელმწიფო თეატრის მთავარ რეჟისორობასა და პროვინციული თეატრების ინსტრუქტორებას. მაგრამ მოვლენები ისე განვითარდა, რომ დიდი ქართველი რეჟისორი ბულგარეთში არ წასულა. თუმცა აქ ისიც უნდა ითქვას, რომ ბულგარული თეატრით დაინტერესებას ჯერ კიდევ XIX საუკუნეში ვხედავთ. მაგალითად, გაზეთ „ივერიის“ 1898 წლის 7 ნოემბრის ნომერში ალექსანდრე მენთემაშვილი წერდა ბულგარეთის თეატრის რეპერტუარზე, მსახიობებზე.

1921-1927 წლებში ბალკანეთის ქვეყნებში იმოგზაურა ქართველმა მოხეტიალე მუსიკოსმა ილიკო (ილია) ქურხულმა და სოფიაში ბულგარულ ენაზე გამოსცა წიგნი ქართული ხალხური სიმღერების შესახებ. მიანჩიათ, რომ ქართულ-ბულგარული მუსიკალური კონტაქტების სათავე სწორედ მის სახელთან არის დაკავშირებული. ეს კონტაქტები შემდგომში განვითარდა და გაღრმავდა.

1948 წელს, ახალი ქართული საკომპოზიტორო სკოლის ფუძემდებელმა ანდრია ბალანჩივაძემ ბულგარეთში პირველი სიმფონია შეასრულა.

1953 წელს ჭიათურის აკაკი წერეთლის სახელობის თეატრში წარმატებით დაიდგა ბულგარელი დრამატურგის ორლინ ვასილიევის პიესა „ამქვეყნიური სამოთხე“. თითქმის იმავე პერიოდში ბულგარეთის თეატრებში (ადრიაანა ბუდევსკაიას სახელობის სახალხო თეატრში, სოფიის სახალხო არმიის თეატრში, ქალაქ რაზგრადის სახალხო თეატრში), ასევე წარმატებით იდგმებოდა ქართველი მწერალი ქალის – მარია ბარათაშვილის პიესა „მარინე“, სახელწოდებით „ლუდეტინატა“, რაც ნიშნავს „ჩხუბის-თავს“.

1963 წელს თბილისის ზ. ფალიაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის თეატრის სპექტაკლ „ბოჰემაში“ მიმის პარტია შეასრულა სოფიის საოპერო თეატრის პრემიერმა, ბულგარეთის დამსახურებულმა არტისტმა კატია პოპოვამ.

1967 წელს ბულგარეთის ქალაქ პლოვდივში ჩატარდა საესტრადო სიმღერის მეორე საერთაშორისო კონკურსი „მეგობრობა“. პირველი პრემია, უნგრელ გიორგი კორდასთან ერთად, მიენიჭა ვენერა მაისურაძეს.

1974 წელი აღსანიშნავი იყო იმით, რომ ქართველებმა აღიარება პოვეს მოდის სფეროში. ქალაქ პლოვდივში გაიმართა საერთაშორისო გამოფენა-ბაზრობა. მონაწილეობის მისაღებად საბჭოთა კავშირიდან მიწვეული იყო თბილისის მოდელების სახლი (დირექტორი – გრ. ბერიძე, სამხატვრო ხელმძღვანელი – ლ. ხვედელიძე). საქართველოს ცალკე პავილიონი დაეთმო. ქართველმა მოდელებმა აჩვენეს გამოსასვლელი, სპორტული და ყოველდღიური ტანსაცმლის 80 კომპლექტი, რომლებმაც დიდი მოწონება დაიმსახურეს (მხატვარ-დიზაინერები – ნ. ბაქრაძე, ს. კალანდაძე, ი. აცვლიშვილი, გ. ნანუკაშვილი, ლ. ბაღდასაროვა, ნ. კობალაძე).

კონკურსში მონაწილეობდნენ ექვსი ქვეყნის – იტალიის, იუგოსლავიის, ბულგარეთის, რუმინეთის, ჩეხოსლოვაკიისა და საქართველოს წარმომადგენლები. თბილისის მოდელების სახლის მიერ წარდგენილი ნიმუშებიდან ოთხმა დაიმსახურა პრიზი – სამსპირველი პრიზი მიენიჭა საუკეთესო მოდელისათვის, მეოთხეს კი – თანამედროვე კოსტუმში ფოლკლორული მასალის საუკეთესო გამოყენებისთვის. გამარჯვებული ნიმუშების ავტორი იყო მხატვარი, დიზაინერი ომარ სააკაშვილი.

1977 წელს ბულგარეთში საბჭოთა დრამატურგიის ფესტივალი გაიმართა. ამ ფესტივალისთვის შერჩეული პიესების დასადგმელად რეჟისორები საბჭოთა კავშირიდან მიიწვიეს. სხვებთან ერთად იყო ახალციხის თეატრის დირექტორი და მთავარი რეჟისორი, ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე ნანა დემეტრაშვილი. ის მუშაობდა ქალაქ კირჯალის თეატრში აკაკი გეჭაძის პიესაზე – „გზა, ყარამანს ცოლი მოჰყავს“. დაიდგა იმავე ავტორის მეორე პიესაც – „წმინდანები ჯოჯოხეთში“. ადგილობრივმა პრესამ ორივე სპექტაკლი სეზონის საუკეთესო დადგმად მიიჩნია. სპექტაკლი „გზა, ყარამანს ცოლი მოჰყავს“, რომლის პრემიერაც 5 ნოემბერს შედგა (მონაწილეობდნენ ადგილობრივი მსახიობები), ფესტივალზე ბულგარეთის კულტურის სამინისტროს საპატიო სიგელით დაჯილდოვდა.

1977 წელს ბულგარეთის ქალაქ გაბროვოში ჩატარებულ იუმორისა და სატირის საერთაშორისო ფესტივალზე, სხვა მრავალ ღონისძიებასთან ერთად, გაიმართა ახალი მხატვრული კომედიური ფილმების ჩვენება-კონკურსი. ამ ფესტივალზე წარდგენილი იყო სტუდია „ქართულ ფილმში“ რეჟისორ ირაკლი კვირიკაძის მიერ საკუთარი სცენარის საფუძველზე შექმნილი კომედია „ქალაქი ანარა“, რომელიც მთავარი პროზის მფლობელი გახდა. ფესტივალის პრიზი დაიმსახურა, ასევე, მთავარი როლის შემსრულებელმა რეზო ესაძემ.

1977 წელს, ბულგარეთის ქალაქ ბურგასში, მოეწყო ცნობილი ქართველი ჟურნალისტისა და ფოტოხელოვანის სიმონ კილაძის პერსონალური გამოფენა „საქართველოს მოტივები“, რომელსაც დიდი წარმატება ხვდა.

აღსანიშნავია ვოკალურ ინსტრუმენტული ანსამბლის – „აისის“ (ხელმძღვანელი – ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე გ. ქართველიშვილი) წარმატება ბულგარეთში 1977 წელს, 18 დღიანი ტურნეს დროს. ვია „აისის“ კონცერტები გაიმართა სოფიაში, პლოვდივში, ბურგასში, ვარნაში, ველიკო-ტარნოვოში, ბლაგოევგრადში. სცენაზე ექვსი ვოკალისტისა და ექვსი დამკვრელის გამოჩენას მაყურებელი ყოველთვის მქუხარე ტაშით ხვდებოდა. ბულგარეთის პრესამ ანსამბლ „აისის“ კონცერტებს ქვეყნის კულტურული ცხოვრების ღირშესანიშნავი მოვლენა უწოდა, ხოლო თვითონ მუსიკალურ კოლექტივს – თანამედროვე ქართული ხელოვნების ღირსეული წარმომადგენელი.

70-იან წლებში ერთგვარ ტრადიციად დამკვიდრდა ქართველი და ბულგარელი სკოლის მოსწავლეების გაცვლითი ვიზიტები ბლავოევგრადის ოლქსა და აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში, სადაც ერთმანეთს თავიანთ ოსტატობას აცნობდნენ სიმღერასა და ცეკვაში.

1978 წელს საქართველომ უმასპინძლა ბულგარეთის კულტურის დღეებს, რომელიც ოსმალეთის უღლისგან ბულგარელების გათავისუფლების 100 წლისთავს ეძღვნებოდა. ეს დღეები იყო ერთგვარი ნაბიჯი ქართველი და ბულგარელი ხალხების კიდევ უფრო დაახლოების გზაზე.

ქართველთა და ბულგარელთა კულტურული ურთიერთობის განვითარებაში თავისი წვლილი შეიტანა ლენტეხის რაიონული კულტურის სახლის ანსამბლმა „ლილემ“ (ხელმძღვანელი – საქართველოს დამსახურებული არტისტი ჯ. მეშველიანი, ქორეოგრაფი – შ. ბედელიანი), რომელიც გასტროლებით იმყოფებოდა ბულგარეთში 1980 წელს და კონცერტები ჩაატარა სოფიაში, ბლავოევგრადში, პლოვდივსა და გაბროვოში.

აქტიური ურთიერთკავშირი იყო ქართველ და ბულგარელ კონემატოგრაფისტთა შორის.

ბულგარეთში კარგად იცნობენ ქართულ კინოხელოვნებას. სხვადასხვა დროს დიდი წარმატება ხვდა წილად ისეთ ფილმებს, როგორებიცაა „ჯარისკაცის მამა“, „არან-კეულებრივი გამოფენა“, „ფოთოლცვენა“, „მიმინო“, „მონანიება“...

1981 წელს შეიქმნა ერთობლივი ფილმი – „ყოჩაღად, პაპებო!“ რეჟისორები არიან ნელი ნენოვა და გენო წულაია (სცენარისტები – ძმები მორმარევეები, ლ. ჭელიძე, ე. მაჭავარიანი, გ. წულაია; ოპერატორი – ი. კიკაბიძე; მხატვრები – ჯ. მირზაშვილი, ი. აპოსტოლოვი; კომპოზიტორები – ჯ. კახიძე, ა. ბრიზცოვი; როლები – ვასილ კახნიაშვილი (ლაპიკო თოხაძე), შალვა ხერხეულიძე (ავქსენტი აბიშარია), მიხეილ ვაშაძე (ბარნაბა ბარამიძე), აკაკი დობორჯგინიძე, დიმიტრი პანოვი, პეტრ პეტროვი, ასპარუხ სარიევი, ინა სიმონოვა (კასიმირა), ლევან უჩანეიშვილი (ბიჭიკო თოხაძე), ბორის წიფურია (კლუბის გამგე, იმპრესარიო), ანგელ ლამბევი, ილია პენევი, ბადრი კაკაბაძე, სვეტლანა ხარლაპი, ვლადიმერ წულაძე, განი სტაიკოვი).

ორიოდე სიტყვით შეგხერდებით ნელი ნენოვაზე. ბულგარული წარმოშობის ქართველი კინორეჟისორი, სცენარისტი, საქართველოს ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე დაიბადა სოფიაში. დაამთავრა მოსკოვის კინემატოგრაფიის საკავშირო სახელმწიფო ინსტიტუტის სარეჟისორო ფაკულტეტი. 1957 წლიდან მუშაობდა კინოსტუდია ქართულ ფილმში. მეუღლესთან, გენო წულაიასთან, ერთად გადაღებული აქვს არაერთი ფილმი („ლადო გუდიაშვილი“, „წარსული ზაფხული“, „ცეროდენა რაინდები“, „დრო იწურება განთიადისას“, „ორერა-რერო“, „მოვიდვართ და მოვიმდერთ“, „პეპელა“, „ქორწინება იმერულად“, „ჩიორა“). მიღებული აქვს სხვადასხვა ფესტივალის ჯილდო.

მეგობრობა და შემოქმედებითი კონტაქტები აკავშირებდათ ქართველ და ბულგარელ მულტიპლიკატორებს. მათ ერთობლივად გადაიღეს „ყველაფერი ყარყატისთვის“ (1982 წ.; სცენარის ავტორი – გ. პოპოვი; რედაქტორები – ვ. სამუილოვი, დ. თოფურია; დამდგმელი მხატვარი – ბ. ხიდაშელი; კომპოზიტორი – ბ. კარადიმჩევი; ოპერატორი – ნ. იანჩევა; რეჟისორი – მ. სარალიძე; მთავარი მულტიპლიკატორი – ი. დოიაშვილი; მულტიპლიკატორები – ც. კუიუმჯიევა, ვ. კრისტოვი, ნ. პეტკოვი) და „ყარყატის შვილობი-

ლი“ (1985 წ.; სცენარის ავტორები – მ. სარალიძე, დ. ბოლიაროვი; რედაქტორები – ბ. ანგელოვი, დ. თოფურია; კომპოზიტორი – თ. შავლოსაშვილი; ოპერატორი – ვ. ქაროსანიძე; რეჟისორი და დამდგმელი მხატვარი - დ. პეტკოვი; მულტიპლიკატორები – დ. პეტკოვი, ა. ნერსესოვი, მ. დეკანოსიძე, შ. რაზმაძე, ნ. შენგელია, ნ. პადალაკა, კ. მაცაბერიძე).

ბულგარელი მულტიპლიკატორები ჩამოდიოდნენ თბილისში, ქართული მულტიპლიკაციური სტუდიის წარმომადგენლები კი სტუმრობდნენ ბულგარეთს. ეს შემოქმედებითი შეხვედრები მიზნად ისახავდა ახალი სცენარების განხილვას, ანიმაციური ფილმების სტუდიების საქმიანობის გაცნობას და ა.შ. ასე, მაგალითად, 1982 წელს თბილისში იმყოფებოდნენ კინოკრიტიკოსი კრასიმირა გერჩევა და ბულგარეთის წამყვან რეჟისორ-მულტიპლიკატორთა ჯგუფი სტუდიის მაშინდელი დირექტორის ორდინ ფილიპოვის მეთაურობით. მათ ნახეს კინოსტუდია „ქართული ფილმის“ მულტგაერთიანების პროდუქცია, მოეწონათ და შესთავაზეს ქართველ მულტიპლიკატორებს ერთად გადაედლოთ ფილმები.

იმავე წელს, ვარნის ფესტივალზე, დაიდო ორმხრივი ხელშეკრულება ქართულ-ბულგარული ერთობლივი ფილმების გადაღების შესახებ და ქართველი მულტიპლიკატორები – მერაბ სარალიძე, ილია დოიაშვილი და ბესო ხიდაშელი რამდენიმე თვით გაემგზავრნენ ბულგარეთში. იქ საფუძვლიანად გაეცნენ წარმოებას, ბულგარულ მულტიპლიკაციას და გადაიღეს ფერადი ერთნაწილიანი ფილმი „ყველაფერი ყარყატისათვის“, ბულგარელი დრამატურგის გიორგი პოპოვის სცენარის მიხედვით.

თბილისში ჩამოსულები იყვნენ⁴ ბულგარული მულტიპლიკაციური სტუდიის წარმომადგენლები – სტუდიის დირექტორი ხრისტო ცაჩევი, სცენარის ავტორი რუმენ მარკოვი და რეჟისორი ანტონ ტროიანოვი, რომლებმაც განსახილველად ჩამოიტანეს ლიტერატურული სცენარი ახალი ნახატი ფილმისათვის „მეთევზეები“ და ქართველ მულტიპლიკატორებს ფილმის ერთობლივად გადაღება შესთავაზეს. ბულგარელი მეგობრები ესტუმრნენ ახალი სტუდიის ბაზას; დაათვალიერეს „ქართული ფილმის“ მუზეუმი; დიდი ინტერესით გაეცნენ ქართული ეროვნული კინოს წარმატებას და საინტერესო ჩანაწერი შეიტანეს მუზეუმის შთაბეჭდილებათა წიგნში: „ჩვენ მოხიბლულნი ვართ თქვენი მშვენიერი მუზეუმის დათვალიერებით, საინტერესო სანახაობით, დიდი აზრით და შინაარსით. სწორედ ასეთი მუზეუმის ღირსია თქვენი აღიარებული ქართული კინო“.

სოფიის თეატრალური საზოგადოებრიობა 1983 წელს პირველად გაეცნო შოთა რუსთაველის სახელობის აკადემიური თეატრის (სამხატვრო ხელმძღვანელი – რობერტ სტურუა) შემოქმედებას, კერძოდ – ბრესტის „კავკასიური ცარცის წრისა“ და შექსპირის „რინარდ მესამის“ ორიგინალურ წაკითხვას. „ქართული თეატრის ძალა, – წერდა ბულგარული გაზეთი „ნაროდნა კულტურა“ [11], – სწორუპოვარი არტისტულობაა. თავის კონკრეტულ გამოხატულებას ეს პოულობს სცენური თავისუფლებით, ხალხური ხელოვნების უნივერსალურობისადმი მისწრაფებით“. გასტროლები გაიმართა 1989 წელსაც. ამჯერად ქართულმა თეატრმა ბულგარულ მაყურებელს წარუდგინა შექსპირის „მეფე ლირი“. სპექტაკლის წარმატების ყველაზე ნათელი მაჩვენებელი იყო ხანგრძლივი ტაში, რომელიც ხალხით სავსე დარბაზში ისმოდა.

⁴ 1988 წელს.

1983 წელს საქართველოს სახალხო მეურნეობის მიღწევათა გამოფენის ტერიტორიაზე, ბულგარეთის ეროვნულ დღესასწაულთან დაკავშირებით, გაიხსნა ბულგარული გრამფირფიტების დეკადა. თბილისს ეწვივნენ ბულგარეთის გრამფირფიტების ფირმა „ბალკანტონისა“ და გაერთიანება „ვნეშტორგ-ხემუსის“ წარმომადგენლები, რომლებმაც ქართველ მუსიკის მოყვარულებს გრამფირფიტების ფართო არჩევანი შესთავაზეს. მათ ჩამოიტანეს თავიანთი ხალხური მუსიკის ჩანაწერები, კლასიკური ნაწარმოებები ბულგარული ხელოვნების ოსტატთა შესრულებით, საესტრადო და საბავშვო რეპერტუარის მდიდარი ასორტიმენტი.

1983 წელი მნიშვნელოვანი იყო იმით, რომ 900 წელი შესრულდა პეტრიწონის მონასტრის დაარსებიდან. ეს თარიღი აღინიშნა ორივე ქვეყანაში.

ბულგარული თეატრების რეპერტუარში იყო ალექსანდრე ჩხაიძის პიესები. 1984 წელს ქალაქ სილისტროს დრამატულ თეატრში გაიმართა პიესა „ჩინარის მანიფესტი“ პრემიერა, რომელსაც ავტორი ესწრებოდა. სპექტაკლი დადგა თეატრის მთავარმა რეჟისორმა რეჯებ სადიკოვმა. მთავარი როლი შეასრულა სტოიან ხალაშევიამ.

ალ. ჩხაიძის პიესა „სამიდან ექვსამდე“ შედიოდა სოფიის ახალგაზრდული თეატრისა და ქალაქ რუსეს „სავა ოგნიანოვის“ თეატრის რეპერტუარებში. „ჩინარის მანიფესტი“ დადგეს ბლაგოვეგრადის თეატრშიც. უფრო ადრე კი, ამავე თეატრში იდგმებოდა „ხიდი“.

ალ. ჩხაიძის ნაწარმოებებით დაინტერესება განპირობებული იყო იმით, რომ ისინი ერთ-ერთ საუკეთესო პიესებად მიიჩნეოდა იმ პერიოდის დრამატურგიაში და ამასთან, ითვლებოდა მაგალითად იმისა, თუ როგორ უნდა ყოფილიყო გადმოცემული თანამედროვე პრობლემები, როგორ უნდა შთაგენერგა ადამიანებისათვის მოვალეობის გრძნობა და მოქალაქეობრივი ზნეობა.

1986 წელს ფოლკლორული ანსამბლი „წინანდალი“ (ხელმძღვანელი – ლევან აბაშიძე) გასტროლებით ბულგარეთში იმყოფებოდა, სადაც მისი წევრები საპატიო სიგელებით დაჯილდოვდნენ.

1987 წელს კოტე მარჯანიშვილის სახელობის თეატრმა ბულგარეთში სამი სპექტაკლი წარადგინა: შექსპირის „ოტელო“, მიხეილ ჯავახიშვილის „ჯაყოს ხიზნები“, ლალი როსებას „პროვინციული ამბავი“. ეურნალში „თეატრალური მოამბე“ (1988, №1) დაიბეჭდა ბულგარული თეატრმცოდნის სნეჟინა ზაპრიანოვას რეცენზია „ადამიანის სული სინათლის სხივსა და ჩრდილში“. მასში ნათქვამია: „... დადებითმა შეფასებამ, რომელიც მოიპოვეს „ოტელომ“, მიხეილ ჯავახიშვილის მიხედვით შექმნილმა „ჯაყოს ხიზნებმა“ და ლალი როსებას „პროვინციულმა ამბავმა“ ქართული სცენური ხელოვნების ავტორიტეტი განამტკიცეს. რუსთაველის თეატრისაგან განსხვავებულმა სტილისტიკამ, კლასიკური ქმნილებების თანამედროვე წაკითხვამ, მარჯანიშვილის თეატრს დაუმკვიდრა საკუთარი გზა, საკუთარი შემოქმედებითი კრედიტ... მარჯანიშვილის თეატრის შემოქმედებითი კოლექტივის ამოსავალი წერტილია თავისი ხალხის მუსიკა, პლასტიკა, საღებავებით მდიდარი არტისტული სამყარო, რისი მეშვეობითაც მაყურებლის აღქმას აათქვამს და მხოლოდ ამის შემდეგ შეუმჩნევლად მიმართავს მათ ფიქრსა და გონებას ზოგადკაცობრიულისკენ. ეს არ გახლავთ ინტუიციის ნაყოფი, იგი სცენური შემოქმედების ღმა წვდომის შედეგია“ [23].

საინტერესოა, რომ დამეგობრებული თეატრებიც იყვნენ. გორის გ. ერისთავის სახელობის და ბულგარეთის ქალაქ დიმიტროვგრადის აპოსტოლ კარამიტევის სახელობის თეატრების მეგობრობას საფუძველი ჩაეყარა მწერალ ვაჟა დადიანის ბულგარეთში მოგზაურობით. რადგან ის პიესებსაც წერდა, ბულგარელმა თანამოკალმეებმა და დიმიტროვგრადის თეატრის მთავარმა რეჟისორმა პეტრე კარაპეტკოვმა შესთავაზეს საკუთარი პიესის დადგმა ბულგარულ თეატრში. 1988 წლის დეკემბერში დიმიტროვგრადის თეატრმა თავის პრემიერაზე „მგლების მომწვედვეა“ (რეჟისორი – პ. კარაპეტკოვი) მიიწვია გორელები. საპასუხო ვიზიტით ბულგარელები გორში ჩავიდნენ 1989 წლის იანვარში. მათ შორის, რეჟისორი პ. კარაპეტკოვი, რომელიც გორის თეატრში მუშაობდა ბულგარელი კლასიკოსის პეტკო დოდლოვის „გველეშაპის ქორწინების“ დადგმაზე (ქართულად თარგმნა ვ. დადიანიძემ).

დამეგობრებულები იყვნენ ბლაგოვეგრადის დრამატული თეატრისა და ბათუმის თეატრის შემოქმედებითი კოლექტივები. გოგი ქავთარაძემ (ბათუმის თეატრის მთავარმა რეჟისორმა) ბლაგოვეგრადის დრამატულ თეატრში დადგა ნ. დუმბაძის „ნუ გემინია, დედა“, ხოლო ბულგარელმა რეჟისორმა ანდრეი კალუდოვმა ბათუმის თეატრში განახორციელა მ. სტოიანოვის „ოსტატების“ დადგმა.

შეიძლება ვისაუბროთ რუსთავისა და ხასკოვოს თეატრების მეგობრობაზეც. ქალაქ რუსთავში მეტალურგთა კულტურის სასახლე 1988 წლის ოქტომბერში, ერთი კვირის მანძილზე, მასპინძლობდა ბულგარეთის ქალაქ ხასკოვოს ივანე დიმიოვის სახელობის დრამატული თეატრის ახალგაზრდულ დასს. წარმოადგინეს ი. რადიჩკოვის „აურზაური“, ი. იოვკოვის „აღბენა“ და ვ. პეტროვის „მთვარით განათებულ ოთახში“. პირველი ორი სპექტაკლი დადგა ი. დობჩევემ, მესამე – ვ. ვიხიროვამ.

რამდენიმე თვეში, ქალაქ ხასკოვოში თ. ჭილაძის პიესით „ჩიტების ბაზარი“ დაიწყო გასტროლები რუსთავის დრამატულმა თეატრმა (სამხატვრო ხელმძღვანელი – თ. მესხი). სპექტაკლები წარადგინეს, ასევე, ქალაქებში – კირჯალასა და სტარიზაგორაში. საგასტროლო პროგრამაში იყო, აგრეთვე, სპექტაკლები – ვ. გუბარევის „სარკოვაგი“ და რ. როლანის „მგლები“.

1989 წელს კიდევ ერთი ქართული თეატრალური დასი გაემგზავრა ბულგარეთში. ამჯერად სოფიისა და სლივენის სასცენო ხელოვნების მოყვარულების წინაშე ქართულმა მოზარდ მაყურებელთა თეატრმა წარადგინა სპექტაკლი „კუკარაჩა“ (თეატრის მთავარი რეჟისორი – შალვა გაწერილია).

საქართველოს თეატრის მოღვაწეთა კავშირის შემოქმედებითი კომერციული ფორმის – „მეგობრობის თეატრის“ მოწვევით, 1989 წელს თბილისში ჩამოვიდა ბულგარეთის დრამატული თეატრი „სოფია“ (დირექტორი – ილია რაევი), რომელმაც გასტროლები დაიწყო შოთა რუსთაველის სახელობის აკადემიური თეატრის შენობაში. სტუმრებმა ჩამოიტანეს ერთი სპექტაკლი – ნიკოლოზ ერდმანის „თვითმკვლელი“ (თარგმანი ივან ნიკოლოვისა), რომლის სცენური რედაქცია და დადგმა ეკუთვნის თეატრის მთავარ რეჟისორსა და სამხატვრო ხელმძღვანელს კრიკორ აზარიანს, სცენოგრაფია – ვეჩესლავ პარაპანოვს, ცეკვები და მუსიკალური გაფორმება – ალექსანდრე ჩობანოვსა და პანაიოტ სლავჩევს.

1990 წელს სამცხე-ჯავახეთის თოჯინების თეატრი „ვარძია“ გასტროლებით იყო ბულგარეთში, სადაც სოფიაში, გაბროვოში, პლოვდივსა და ველიკო-ტარნოვოში წარმოადგინა სპექტაკლი „რწყილი და ჭიანჭველა“ (მთავარი რეჟისორი – თამაზ ნემსაძე).

ჩვენი ხალხების კულტურული კავშირები ამდიდრებდა და ამრავალფეროვნებდა როგორც ქართულ, ისე ბულგარულ კულტურას.

თვალსაჩინო იყო კონტაქტები მეცნიერების სხვადასხვა დარგში.

მეცნიერებაზე საუბრისას, პირველ რიგში, ბულგარეთში მოღვაწე მეცნიერი – ქართველოლოგი ივანე ბიწაძე უნდა გავიხსენოთ.

ივანე ბიწაძე დაიბადა 1924 წელს, იუგოსლავიაში, ბელგრადში. მისმა მშობლებმა საქართველო 1919 წელს დატოვეს. მამის გარდაცვალების შემდეგ ივანე და დედამისი სოფიაში ერთადერთ ქართულ ოჯახად დარჩნენ. 1950 წელს, უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ, ი. ბიწაძემ მუშაობა დაიწყო ბულგარეთ-საბჭოთა მეგობრობის საზოგადოებაში. სხვადასხვა დროს იყო რუსული ენის მასწავლებელი, ბულგარეთის მეცნიერებათა აკადემიის ფილოსოფიისა და ლიტერატურის ინსტიტუტების თანამშრომელი; მოღვაწეობდა ჟურნალებში, ბულგარეთ-საბჭოთა მეგობრობის საზოგადოების ხაზით კითხულობდა ლექციებს ქართულ-ბულგარულ ლიტერატურულ და კულტურულ კავშირებზე. პრესაში ბეჭავდა სტატიებს შოთა რუსთაველის, დავით გურამიშვილის, იოანე პეტრიწის, სულხან-საბა ორბელიანის შესახებ. მონაწილეობდა სამეცნიერო სიმპოზიუმებში. 1981 წელს სოფიაში გამართულ საერთაშორისო კონფერენციაზე, რომელიც ბულგარეთის სახელმწიფოს დაარსების 1300 წლისთავს მიეძღვნა და ბულგარისტიკის პირველ საერთაშორისო კონგრესზე გამოვიდა მოხსენებებით: „ქართული ელემენტები ბიზანტიურ კულტურაში“, „ბულგარული და ქართული ეროვნულ-განმანათლებლებელი ბრძოლების ურთიერთინტერესი“ და „ქართულ-ბულგარული ლიტერატურულ-კულტურული და საზოგადოებრივ-ისტორიული კავშირები“. ივანე ბიწაძე იყო 1975 წელს სოფიაში ბულგარულ ენაზე გამოცემული „ვეფხისტყაოსნის“ რედაქტორი და კომენტარების ავტორი. მისი რედაქციით, შესავალი წერილითა და კომენტარებით გამოიცა ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედების მთლიანი თარგმანი სათაურით „მერანი“. ბულგარეთისა და საქართველოს მეცნიერული საზოგადოებები მაღალ შეფასებას აძლევდნენ ივანე ბიწაძის საქმიანობას ორი მოძმე ქვეყნის ერთა ურთიერთგაცნობის საქმეში.

ბულგარეთის მეცნიერებათა აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი, პროფესორი გიორგი უზუნოვი 60-იან წლებში ხშირად სტუმრობდა საქართველოს. ის ცნობილ ქართველ მეცნიერთან, ნევროპათოლოგ, აკადემიკოს პეტრე სარაჯიშვილთან ერთად მუშაობდა თემაზე – „კაროტიდული სინუსის გავლენა თავის ტვინის ელექტრულ აქტივობაზე ნორმაში და ეპილეპტოგენური გაღიზიანების პირობებში“.

რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტს 1972 წლის ივნისში სამეცნიერო მივლინებით ეწვია ბულგარეთის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, ლიტერატურათმცოდნე გიორგი ცანევი. 1973 წლის 10 ოქტომბერს, იმავე ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს გაფართოებულ სხდომაზე, მოხსენება თემაზე „თანამედროვე ბულგარული ლიტერატურის პრობლემები“ წაიკითხა ბულგარეთის ლიტერატურის ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილემ, პროფესორმა გიორგი დიმოვმა.

1973 წელს ფილოლოგი რევაზ სირაძე ერთი წლით მიავლინეს ბულგარეთში, სადაც შეისწავლა ძველი ქართული და ძველი ბულგარული კულტურული ურთიერთობების საკითხები.

სხვადასხვა დროს ბულგარეთში სამეცნიერო ექსპედიციაში იმყოფებოდნენ ქართველი მეცნიერები – აკაკი შანიძე, სიმონ ყაუხჩიშვილი, ნიკო ბერძენიშვილი, აკაკი ურუშაძე, ოთარ გიგინეიშვილი.

70-იან წლებში ბულგარეთის სამეცნიერო-კვლევითი და საპროექტო ინსტიტუტისა და საქართველოს ენერგეტიკისა და ჰიდროტექნიკურ ნაგებობათა სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის სპეციალისტები ერთობლივად აწარმოებდნენ კვლევებს ჰიდროტექნიკისა და ჰიდროენერგეტიკის საჭიროებებისთვის სხვადასხვა პოლიმერიული კომპოზიციის შემუშავება-გამოყენების დარგში.

1977 წელს საქართველოში გაიმართა ბულგარეთის მეცნიერებისა და ტექნიკის დღეები, რომელმაც კიდევ ერთხელ ცხადყო, თუ როგორ ვითარდებოდა და რა სიმაღლეებს აღწევდა ბულგარელი ხალხის მეცნიერულ-ტექნიკური აზროვნება.

1977-1978 წლებში, ქართველმა ინჟინერმა ა. კარბელაშვილმა, საქართველოსა და ამიერკავკასიაში კავშირგაბმულობის განვითარების ისტორიის საკითხების შესწავლის დროს, სსრ კავშირის ცენტრალურ სახელმწიფო ისტორიულ არქივსა და საქართველოს ცენტრალურ სახელმწიფო არქივში მიაკვლია მასალებს, რომლებიც ბულგარეთში 100 წლის წინათ სატელეგრაფო ხაზების მშენებლობას შეეხებოდა. ამ მასალების საფუძველზე კარბელაშვილის მიერ დაწერილი სტატიები ბულგარულ პრესაში გამოქვეყნდა. ქალაქ ტირნოვოს გაზეთმა „ბორბამ“ დაბეჭდა თბილისელი ინჟინრის სტატია „უნიკალური რუკა“, რომელიც მკითხველს უამბობდა, თუ როგორ იყო მოწყობილი 1878 წელს სატელეგრაფო კავშირი ტირნოვოსა და შიპკას შორის. გაზეთ „ნაროდნა მლაჟეს“ სტატიაში აღნიშნულია, თუ როგორ „მოგზაურობდნენ“ დეპეშები ბულგარეთიდან საქართველოში და ტექნიკურად როგორ განხორციელდა დეპეშების გაცვლა თბილისსა და სოფიას შორის [7].

ა. კარბელაშვილის ვრცელი გამოკვლევა „ბულგარეთის სატელეგრაფო ქსელი“ დაიბეჭდა ეროვნული სამხედრო ისტორიული მუზეუმის სპეციალურ კრებულში, რომელიც მიეძღვნა ბულგარეთის გათავისუფლების 100 წლისთავს.

თბილისელი ინჟინრის გამოკვლევები კიდევ ერთხელ ადასტურებს საქართველო-ბულგარეთის ტრადიციულ მეგობრობას და იმ დიდ ყურადღებას, რასაც იქაური გაზეთები უთმობდნენ ყოველგვარ სიახლეს.

ბულგარელი ხალხის ეროვნულ დღესასწაულთან დაკავშირებით, 1980 წელს, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ცენტრალური სამეცნიერო ბიბლიოთეკის შენობაში ბულგარეთის აკადემიური წიგნის გამოფენა მოეწყო, სადაც წარმოდგენილი იყო მეგობარი ქვეყნის მეცნიერებათა აკადემიის მიერ უკანასკნელ წლებში გამოცემული წიგნები, ჟურნალები, მეცნიერების, ტექნიკის, ლიტერატურის, ფილოსოფიის, მედიცინის სხვადასხვა დარგის ლექსიკონები. გამოფენის დახურვის შემდეგ, მასზე წარმოდგენილი ყველა წიგნი საჩუქრად გადაეცა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ცენტრალურ სამეცნიერო ბიბლიოთეკას.

საინტერესო იყო ქართულ-ბულგარული ეკონომიკური ურთიერთობები. რამდენიმე მომენტს გამოვყოფთ.

ბულგარეთი თამბაქოს ნაწარმის ერთ-ერთი წამყვანი ექსპორტიორი იყო – ქვეყანა აწარმოებდა 37 დასახელების სიგარეტს. ბულგარეთში წარმოებული თამბაქოს ნაწარმის 60 პროცენტზე მეტი საბჭოთა კავშირში შეჰქონდათ. 1969 წელს თბილისში ჩამოვიდნენ ბულგარელი მეთამბაქოეები, რომელთა შორის იყვნენ „ბოლგარტაბაკის“ ტრესტის კომერციული დირექტორის მოადგილე ტ. ტრინდეფილოვი და ბულგარეთის სავაჭრო წარმომადგენელი სსრ კავშირში კ. კეტოვი. 2 ივნისს გაიმართა ბულგარეთის თამბაქოს ნაწარმის დეგუსტაცია. მასში მონაწილეობდნენ ქართველი სპეციალისტები. გაისინჯა რვა დასახელების სიგარეტი. ყველა მათგანმა დადებითი შეფასება მიიღო, მაგრამ განსაკუთრებული წარმატება ხვდა წილად „ტუ-134“-სა და „მზეს“.

1974 წელს ბულგარეთის ქალაქ პლოვდივში გაიმართა 30-ე საერთაშორისო ბაზრობა, რომელშიც 46 ქვეყანასთან ერთად მონაწილეობდა საქართველო, როგორც სსრკ-ის ერთ-ერთი რესპუბლიკა. საქართველოს განყოფილებაში წარმოდგენილი იყო 2500 ექსპონატზე მეტი: გამომთვლელი მანქანა, წყალქვეშა ფრთიანი კატარღები, მანგანუმის საბადოების ნიმუშები, ავეჯი, მუსიკალური ინსტრუმენტები, ხალიჩები, საიუვილერო ნაწარმი და ა.შ. საქართველომ აღნიშნულ ბაზრობაზე 5 ოქროს მედალი მიიღო.

ბულგარეთის განთქმული კურორტი მზიანი სანაპირო 1976 წელს მასპინძლობდა ღვინისა და კონიაკის მე-3 საერთაშორისო კონკურსს. მთავარი ჯილდო – დიდი ოქროს მედალი მიიღეს ქართულმა ღვინოებმა – „წინანდალმა“, „კარდანახმა“, „ახაშენმა“. ოქროს მედლები მიენიჭა კონიაკებს – „ვარძიას“, „საქართველოს“, „ენისელსა“ და „საბჭოთა შამპანურს“.

პლოვდივში, 1981 წელს, მოეწყო მესამე სამონადირეო მსოფლიო გამოფენა, რომელშიც მონაწილეობდა 61 ქვეყანა 12000-მდე ექსპონატით. ექსპოზიციათა დევიზი იყო – „ნადირობა, ადამიანი და ბუნება“, რაც მიანიშნებდა პლანეტის ყოველ კუთხეში ბუნების დაცვის, ტურიზმის, ნადირობის, თევზჭერის შემდგომ განვითარებაზე.

საქართველოს ექსპონატებიდან ოქროს მედლები დაიმსახურეს ნიამორისა და ჯიქის რქებმა, დაჯილდოვდა დათვისა და ფოცხვერის თავის ქალები და სხვა ექსპონატები.

ბრინჯაოს მედლით დაჯილდოვდა თბილისელი მონადირის პ. სარქისოვის პოინტერის ჯიშის ძუ ძაღლი „კაპური“. საინტერესო ფაქტია, რომ ტუნჯის ხეობაში ფუნქციონირებდა კოლხური ხოხბის გასამრავლებელი საინკუბატორო მეურნეობა, რომელიც დაათვალიერა ქართულმა დელეგაციამ.

1981 წელსვე თბილისში გაიმართა ბულგარეთის ეკონომიკის დღეები, რომელიც ორგანიზებული იყო ბულგარეთის სავაჭრო-სამრეწველო პალატის, გაერთიანება „ეკსპოცენტრისა“ და საქართველოს სავაჭრო-სამრეწველო პალატის მიერ. ამ ღონისძიების ფარგლებში მოეწყო პარფიუმერულ-კოსმეტიკური და ფარმაცევტული პროდუქციის გამოფენები; ჩატარდა ლექციების ციკლი ბულგარეთის სოფლის მეურნეობის მიღწევებზე.

1987 წელს, სოფიაში, თანამშრომლობის ხელშეკრულება გაფორმდა მარნეულის საცდელ-ექსპერიმენტულ სასურსათო კომბინატსა და სოფიის უალკოჰოლო სასმელებისა და მინერალური წყლების საწარმოო გაერთიანებას შორის, რომლის თანახმადაც, მარნეულელები ბულგარელ პარტნიორებს აწვდიდნენ ლიმონს, ფორთოხალს, მანდა-

რინს, პიტნის ნაყენს. თავის მხრივ, ბულგარელი მეგობრები აგზავნიდნენ უაღკოპოლო სასმელების ჩამოსასხმელ ხაზებს, წყლის ბიოქიმიური დამზადების მოწყობილობას.

80-იან წლებში გაფართოვდა კოოპერაციული კავშირურთიერთობა ბულგარეთის ასოციაციას „ყველაფერი ადამიანისათვის“ და საქართველოს მსუბუქი მრეწველობის სამინისტროს საწარმოებს შორის.

80-90-იან წლებში თბილისის ჩარხსაშენებელ ფირმა „დიას“ მჭიდრო კონტაქტები ჰქონდა ევროპის ქვეყნების, მათ შორის, ბულგარეთის საწარმოებთან.

ცალკე თემაა ქალაქების დაძმობილება, რომელსაც სწორედ XX საუკუნეში ჩაეყარა საფუძველი. დაძმობილებულმა ქალაქებმა არაერთხელ გაცვალეს დელეგაციები. ასე, მაგალითად, 1977 წელს აჭარაში გაიმართა ბლაგოვეგრადის ოლქის დღეები; 1979 და 1987 წლებში კი – აჭარის დღეები ბლაგოვეგრადის ოლქში. ამ დღეების ფარგლებში გამართულ ღონისძიებებში მონაწილეობდნენ – სოფლის მეურნეობის, მრეწველობის, განათლების, ჯანმრთელობის დაცვის, მეცნიერების, ლიტერატურისა და ხელოვნების, პრესისა და ტელევიზიის წარმომადგენლები.

XX საუკუნეში, მას შემდეგ, რაც საქართველო, თავისი ნების წინააღმდეგ, საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში შეიყვანეს, ხოლო ბულგარეთი სოციალისტური ქვეყნების ბანაკის წევრი გახდა, ურთიერთობა ამ ჭრილში განვითარდა. აღნიშნულ პერიოდში პოლიტიკური, და არამხოლოდ, ურთიერთობები კონტროლდებოდა მოსკოვის მიერ, მაგრამ ქართველებმა და ბულგარელებმა შეძლეს მჭიდრო თანამშრომლობა კულტურის, განათლების, მეცნიერებისა თუ ეკონომიკის სფეროში.

საქართველოსა და ბულგარეთის თანამშრომლობა სხვადასხვა სფეროში ამდიდრებდა და ამრავალფეროვნებდა ორივე ხალხის კულტურას, მეცნიერებას, ეკონომიკას...

1991 წლის 9 აპრილს საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესმა საბჭომ მიიღო საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტი.

1992 წლის 5 ივნისს საქართველოსა და ბულგარეთს შორის დიპლომატიური ურთიერთობა დამყარდა. ამ დროიდან ორ ქვეყანას შორის თანამშრომლობის სრულიად ახალი ეტაპი დაიწყო, რომელმაც მოიცვა პოლიტიკის, სავაჭრო-ეკონომიკური და სატრანსპორტო, საპარლამენტთაშორისო, თავდაცვის, მეცნიერების, განათლების, კულტურის და სხვა სფეროები. ბულგარეთი და საქართველო ყოველთვის იყვნენ და დღესაც არიან ერთმანეთის საიმედო პარტნიორები; ბულგარეთი მტკიცედ უჭერდა და დღესაც უჭერს მხარს საქართველოს სუვერენიტეტს, ტერიტორიულ მთლიანობასა და ქვეყნის ევროკავშირში ინტეგრაციას.

ლიტერატურა:

1. სირაძე რ., ძველ ბულგარულ-ქართულ ლიტერატურულ ურთიერთობათა საკითხები, წიგნში: რ. სირაძე, წერილები, თბ., 1980;
2. კალანდია გ., ქართველები მსოფლიო ისტორიაში, ტ. 1, თბ., 2020.

3. ბარამიძე აღ., ბულგარულ-ქართული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან, წიგნი: აღ. ბარამიძე, ნარკვევები ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, წ. 7, თბ., 1978;
4. ჯულაბაშვილი ლ., ვაზოვი და ბულგარეთ-საქართველოს კულტურული ურთიერთობა, თბ., 1961.
5. გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1965, 25 ივნისი.
6. გაზ. „თბილისი“, 1977, 18 მაისი.
7. გაზ. თბილისი, 1978, 9 მარტი.
8. გაზ. „სამშობლო“ 1977, 9 სექტემბერი.
9. გაზ. „სამშობლო“ 1977, 12 დეკემბერი.
10. გაზ. „სამშობლო“ 1983, 20 ივლისი.
11. გაზ. „კომუნისტი“, 1983, 15 ნოემბერი.
12. გაზ. „კომუნისტი“, 1988, 28 ოქტომბერი.
13. გაზ. „კომუნისტი“, 1989, 27 იანვარი, 26 ოქტომბერი.
14. გაზ. „ქართული ფილმი“, 1988, 4 მაისი.
15. გაზ. „სოფლის ცხოვრება“, 1974, 31 ოქტომბერი.
16. გაზ. „ახალგაზრდა კომუნისტი“, 1974, 3 დეკემბერი.
17. გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1987, 7 აგვისტო.
18. გაზ. „საბჭოთა აჭარა“, 1979, 12 ივნისი.
19. გაზ. საბჭოთა აჭარა, 1984, 29 ივნისი.
20. გაზ. „საბჭოთა აჭარა“, 1987, 14 ნოემბერი.
21. ჟურნ. „საქართველოს პოლიგრაფია“, 1980, N3.
22. ჟურნ. „ახალი ფილმები“, 1983, N6.
23. ჟურნ. „თეატრალური მოამბე“, 1988, N1.
24. ჟურნ. საბჭოთა ხელოვნება, 1984, N11.
25. ჟურნ. „საბჭოთა ხელოვნება“, 1988, N2.
26. გაზ. «Вечерний Тбилиси», 1967, 5 июня.
27. გაზ. «Вечерний Тбилиси», 1974, 4 мая.
28. გაზ. «Заря Востока», 1981, 15 ноября.
29. გაზ. «Заря Востока», 1990, 25 октября.

Indira Dzaganja, Irma Zakaraia
For the history of Georgian-Bulgarian relations
(from ancient times to the XXI century)
Summary

The relations between Georgia and Bulgaria date back to the distant past. Georgians and Bulgarians have been connected by blood and history for centuries; they have shown humanity excellent examples of bravery, historical optimism, humanism, and a unique and original culture.

The fact that both countries were part of the Orthodox world, under the influence of the Byzantine Empire, contributed to the proximity of Georgians and Bulgarians. Religious and cultural ties were quite close.

The history of the Georgian and Bulgarian people contains hundreds of examples of brotherly friendship and mutual assistance. The history of Georgia and Bulgaria has been similar many times. Georgians and Bulgarians have repeatedly had to fight for freedom and independence against the invaders. That is why they stood side by side.

The work discusses the relationship between Georgians and Bulgarians from ancient times to the 21st century.

Индира Дзаганя, Ирма Закаря
К истории грузино-болгарских отношений
(С древнейших времен до XXI века)
Резюме

Отношения между Грузией и Болгарией уходят корнями в далекое прошлое. Грузины и болгары на протяжении столетий были кровно связаны исторической судьбой. Они продемонстрировали человечеству прекрасные примеры храбрости, исторического оптимизма, гуманизма, а также уникальной и самобытной культуры.

Сближению грузин и болгар способствовало и то, что обе страны входили в православный мир, находились под влиянием Византийской империи. Религиозные и культурные связи были довольно тесными.

История грузинского и болгарского народов содержит множество примеров братской дружбы и взаимопомощи. Историю Грузии и Болгарии сравнивали много раз. Им неоднократно приходилось бороться за свободу и независимость против захватчиков, поэтому они стояли бок о бок.

В статье рассматриваются взаимоотношения грузин и болгар с древнейших времен до сегодняшних дней.

Emma Kilanava
(Georgia)

**ATTRIBUTES OF THE PASSIVE DIATHESES IN MODERN ENGLISH
LITERARY DIALOGUE**

Abstract

The article is devoted to the analysis of the attributes of the passive diatheses in modern English literary dialogue. Attributes are components of the situation of coercion which accompany the secondary semantic actants (patient, addressee and resultative) and the predicate and which supplement and elucidate them. The diathesis is defined here as a scheme of correspondence between the units of the syntactic level and the units of the semantic level [17, 2], i.e. between the participants of the situation and the members of the sentence. In the English literary dialogue there were singled out three groups of passive diatheses according to the correlation of certain semantic actants with the subject of the sentence in the surface-syntactic structure. They are diatheses in which the subject of the sentence correlates with the patient, the addressee or the resultative accordingly [7]. The indicated groups contain diatheses differing in additional semantico-syntactic correlations besides the main – "the subject" correlation and also the variants of the latter.

In the analysed dialogues there were discovered 42 passive diatheses, from which 23 come to the first group (ДI), 11 – to the second (ДII) and 8 – to the third (ДIII). the variants of the passive diatheses are designated further as ДI1, ДI2, ..., ДII1, ДII2, ..., ДIII1, ДIII2 ... and so on.

Among the components of the situation obligatory and determining is the predicate, i.e. action, relation or psychophysiological activity. The predicate is registered in all the situations, always correlates with the predicate of the surface – syntactic structure and is the most essential component of the situation, predetermining the choice of the actants [4, 8; 15, 78].

I. Levitsky [9, 226] points out that the number and the nature of the actants are determined by the meaning of the verb. V. S. Khrakovsky [18, 30] includes the attributes into the components of the situation too. He writes that this addition became necessary because while describing concrete languages there were revealed such verbal lexemes in the diatheses of which alongside with the participants we are obliged to include attributes too [19, 35].

Among the diatheses of the first group more than half are the diatheses of a special type (typical of modern English), in which the compulsory concomitant of the patient is a substantial or a descriptive attribute. In some cases the combination of the patient with the attribute is reflected on the syntactic level by the so-called complex subject [1, 70-77], in other cases the patient is conveyed by the formal (introductory) subject "it" and the attribute – either by the subject or by the subject subordinate clause [8, 95-101], and in the third case the attribute is represented by the prepositional object. The combined diatheses of this type occur in two main varieties – with the definite and

indefinite patient. In the first case the attribute is descriptive, and in the second – substantial, exposing the essence of the patient.

The attribute in the diatheses ДИ9 and ДИ10 expose the content of the predicate that's why it may be called a substantial attribute. It correlates with the prepositional object, and the patient, as in all the diatheses ДИ, correlates with the subject. For example,

- 1) I thought you ought to know what is being said of her;
- 2) ... nothing was ever heard about the forgery business again;
- 3) Mr. Fletcher was cleared of charges by Judge Foster Bridges.

In the cited sentences the underlined members what, nothing and Mr. Fletcher represent the subject on the syntactic level, being the correlates of the patients, and the members of her, about the forgery business, of charges represent substantial attributes of the predicate as its prepositional objects. By Judge Foster Bridges is a prepositional object correlating with the agent of the situation.

In the diatheses ДИ11 – ДИ15 on the syntactic level there figures the so-called complex or split subject, morphologically expressed by a distant construction "Nominative with the infinitive (the participle, the noun, the adjective)". The given phenomenon is differently treated by the linguists [12, 36-41; 13, 50-55].

Besides the afore-mentioned interpretation adhered to by some linguists [2, 294; 16, 253; 11, 204-208 and others) there is a conception according to which the infinitive or other second members of the given construction together with the finite forms of the verb in the passive voice form the complex or the compound verbal predicate [5, 56-57; 14, 271; 6, 166; 3, 307]. The second conception, in our opinion, is less convincing as it does not comply with the definitions of the complex or compound predicate accepted in grammar. So in the sentences, like:

- 1) "You're not expected to agree";
- 2) "I'll be left mumbling to myself";
- 3) "People who lose wars get taken prisoner".

The underlined members are considered the subjects correlating with the patients and the attributes correspondingly.

In the sentences

1) Eva Kane was employed by the Graigs as a nursery governess;

2) She fears that she has been made pregnant by her boy-friend the agents are designated on the syntactic level by the prepositional objects (by the Graigs and by her boy-friend) and the patients together with the attributes (Eva Kane and as a nursery governess; she and pregnant) correspond to the complex subjects as to the members of the corresponding syntactic constructions.

In the sentence Mrs Kettering has been sun alive by several people after words" the underlined words Mrs Kettering and alive form a complex subject and in the conceptual – logical scheme they signify the patient and its attribute. The experiencer correlates with the prepositional object (by several people).

In the sentence "Some younger man will come forward and take the place which has been kept empty for me the patient and the attribute (the place and empty) correlate with the complex subject, and the addressee (for me) – with the prepositional object.

In the following scheme, in contrast to the previous diathesis, instead of the correlation "the addressee – the prepositional object" there is a correlation "the instrumental – the prepositional object", as in the example: "He was stabbed to death by the saber of a French hussar".

The patient and the attribute correlate with the complex subject he and to death and the instrument – with the prepositional object (by the saber of a French hussar).

In the following diathesis the formal subject (it) is the representant of the patient and the subject of the syntactical structure correlates with its attribute, for example, 1) It's forbidden to smoke; 2) "It has now been agreed to signal London".

The following scheme shows that the situation of coercion in the surfaces structure is designated by a simple sentence and the attribute correlates with the subject – the infinitive phrase. Example: "It's forbidden by the Koran to divorce because of vanity or whim".

In the cited sentence the patient corresponds to the formal subject "it", the agent – to the prepositional object – by the Koran and the attribute – to the subject infinitive phrase – to divorce because of vanity or whim.

In the following diathesis the attribute correlates with the subject, the addressee with the prepositional object and the patient is designated by the introductory subject "it". For example: "Is it permitted for one of us to join the police and play a double game as Emris suggested doing?"

"For one of us" is the addressee on the semantic level and the prepositional object on the syntactic level; "it" is the patient of the situation designated by the introductory subject in the sentence. The latter introduces the real subject to join the police and play a double game into the sentence and it is the correlate of the attribute.

The attribute of the following diathesis which exposes the content of the predicate in the surface structure is conveyed by the subject subordinate clause. The patient is expressed by the introductory subject.

Examples: 1) "It was understood that the boy had gone to Mr. Britten's store". 2) "It has been rumored that he's in Europe".

The patients in the cited examples are expressed by the formal subject, and the underlined subject subordinate clauses signify the attributes of the patient.

As distinct from the preceding diathesis in the following diathesis there figures the agent which is represented by a prepositional object. Example: "It has been officially requested by the leaders of the Polish community in England that nobody does anything to disturb Queen Elizabeth's peace".

In the next diathesis instead of the agent there figures the experiencer: "It has been popularly supposed not least by Carradine the third, that the Carradine blood was growing thin".

The following scheme differs from the one given above in that that there is introduced the correlation of the addressee and the indirect object: "It will be shown us what we are to do". The underlined members it, us and what we are to do represent on the syntactic level the introductory it", the indirect object and the subject subordinate clause which are correlates of the patient, the addressee and the attribute correspondingly.

In the following scheme the addressee of the situation is designated by the prepositional object in the syntactic structure. Example: "It has been reported to me that you helped Ferry get out of the country".

Now we shall proceed to the group of diatheses ДII in which the subject correlates with the addressee in the conceptual scheme. Example: "You've been told about it, have you?" You is a correlate of the addressee with the subject and about it is a correlate of the attribute with a prepositional object.

In the diathesis ДII8 the addressee and the attribute signify the complex subject in the surface structure. Example: "Standbys are advised to be at Gate Twenty-seven with their numbered boarding passes".

In the next diathesis in the conceptual situation there is introduced an agent, correlating with the prepositional object. Example: "I was told by uncle Constantine to show you this".

The construction "Complex Subject" (I ... to show you this) signifies the addressee and the attribute and the prepositional object by uncle Constantine is the agent of the situation.

In contrast to the preceding diathesis in the following diathesis the addressee is represented by the subject and the attribute of the predicate by the object subordinate clause, for example "Have you been told why I am peculiar?"

In the given sentence you is the subject in the syntactic level and the addressee in the Semantic scheme; why I am peculiar is an object subordinate clause correlating with the attribute of the predicate.

In the diathesis ДIII11 in contrast to the diathesis ДIII10 there is introduced the agent correlating with the prepositional object in the surface-syntactic structure. Example: "... on arrival here he was informed by the maid-servant that Miss Marple was not home".

In the third group of diatheses in which the resultative correlates with the subject of the syntactic structure the attribute was registered only in one diathesis (ДIII8). In the given scheme there figures the attribute of the origination of the resultative which correlates with the prepositional object of the surface structure: "Your mother's clothes were made of Byrantine stuffs".

In the cited example your mother's clothes is the subject correlating with the resultative of the corresponding situation, and of Byrantine stuffs is a prepositional object a correlate of the attribute of origination.

Thus, in the passive diatheses the attributes as the components of the situation correlate with the subject subordinate clauses, with a part of the complex subject and with the prepositional object in the surface-syntactic structure.

The study of the shares of the semantic classes of verbs correlating with the predicates in different types of the passive diatheses registered in the investigated material has shown that some types of the semantic classes of the verb-predicates are mainly used in certain diatheses, other types are characteristic only of single diatheses which is stipulated by the semantics of the verb-predicates, the specificity of the dialogic style and the valency of the verbs.

It has also been ascertained that in all the semantic classes of verbs there prevail one-member diatheses with the exception of the verbs of mental activity the share of which in the two-member

diathesis ДИ11 in which the patient and the attribute correlate with the complex subject the surface-syntactic structure is 59,6% as compared with 30, 1% of the one-member diathesis. It is the result of the prevalence of the verbs suppose, expect, intend and some others. Comparatively great is the share of the verbs of mental activity in the diathesis which represents the correlation of the patient and the attribute correspondingly with the informal (introductory) subject and the subject subordinate clause.

With the verbs of communication in the group of diatheses (ДИ) there prevails the two-member diathesis ДИ10 in which there are the correlations "the addressee and the subject"; "the attribute and the object subordinate clause – 12,2% as compared with 5,6% of one-member diathesis.

With the verbs of social relations among the diathesis ЛII the most prevalent is the diathesis ЛII8 in which there is a correlation of the addressee and the attribute with the complex subject of the surface-syntactic structure – (6,6% of the verbs as compared with 3,2% of the diathesis ЛII1).

With the verbs of perception especially frequent is the diathesis ЛI11 in which the patient and the attribute correlated with the complex subject owing to the large share of the verbs find and see. The verbs of perception are bivalent and non-causative, therefore, they are not used in the diathesis ЛIII and ЛII.

Literature:

1. კილანავა ე., ეგრეთ წოდებული რთული ქვემდებარე თანამედროვე ინგლისურ ენაში, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, ჰუმანიტარულ და სოციალურ-პოლიტიკურ მეცნიერებათა სერია, ტ. V, თბ., 2008.
2. Ganshina M. A., Vasilevskaya N. M., English Grammar. M., 1964.
3. Бархударов Л. С., Штелинг Д. А., Грамматика английского языка. М., 1973.
4. Бондарко А. В., Теория значения и трактовка категории залога. В кн.: Проблемы теории грамматического залога. Л., 1978.
5. Ильиш Б. А., Современный английский язык. М., 1948.
- 6.. Каушанская В. А., Ковнер Р.Л. и др., Грамматика английского языка. Л., 1973.
7. Килანავა Э. В., Семантика предикатов пассивных диатез в современном английском литературном диалоге (Монография). Тб., 2012.
8. Килანავა Э. В., Дистрибутивные свойства пассивных диатез с формальным вводным подлежащим "it" в современном английском литературном диалоге. Труды Сухумского государственного университета. Серия гуманитарных и социо-политических наук, XV, Тб., 2016.
9. Левицкий Ю. А., Пассив в системе глагольных форм. В кн.: Проблемы теории грамматического залога. Л., 1978.
10. Моралес Т. О., Complex Subject (сложное подлежащее) в английском языке, 2016. ISBN 978-5-4483-1225.
11. Новицкая Т. М., Кучини Н. Д., Практическая грамматика английского языка. Л., 1979.
12. Осовская М. И., К вопросу о членении предложения в плане синтагматики и парадигматики. В кн.: Студия германистики. Сборник научных трудов. Л., 1976.

13. Перми В. П., О так называемом «сложном подлежащем» в современном английском языке. В кн.: Студия германистики. Сборник научных трудов. Л., 1976.
14. Смирницкий А. И., Синтаксис английского языка. М., 1957.
15. Успенский В. А., К понятию диатезы. В кн.: Проблемы лингвистической типологии и структуры языка, Л., 1977.
16. Хаймович Б. С., Роговская Б. И., Теоретическая грамматика английского языка. М., 1967.
17. Холодобич А. А., Залог. В кн.: Категория залога (Материалы конференции). Л., 1970.
18. Храковский В. С., Конструкции пассивного залога. В кн.: Категория залога (Материалы конференции). Л., 1970.
19. Храковский В. С., Исчисление диатез. В кн.: Диатезы и залог. Тезисы конференции «Структурно-типологические методы в синтаксисе разносистемных языков». Л., 1975.

ემა კილანავა
პასიური დიათეზების ნიშნები თანამედროვე ინგლისურ
ლიტერატურულ დიალოგში
რეზიუმე

სტატიაში გაანალიზებულია პასიური დიათეზები, ზემოქმედების სიტუაცია, რომლებიც ავსებენ და ხსნიან მეორად სემანტიკურ აქტანტებსა და პრედიკატს. კვლევის ობიექტს წარმოადგენს თანამედროვე ინგლისური ლიტერატურული დიალოგი.

Эмма Киланова
Признаки пассивных диатезов в современном английском литературном диалоге
Резюме

В статье проводится анализ атрибутов пассивных диатез, ситуации воздействия, которые дополняют и разъясняют вторичные семантические актаны и предикат. Объектом исследования является современный английский литературный диалог.

Manana Shelia
(Georgia)

ENGLISH AND GEORGIAN TOPONYMIC SURNAMES

Language conveys a unique picture of the world, due to specific colours, objects, events, processes that arise in the specifics of people's activities, lifestyle and national culture.

Onomastics is the study of proper names with two principal types: toponyms and anthroponyms. Proper names are words which are divided into two principal types: anthroponyms (names of people) and toponyms (names of places). The purpose of anthroponymic research is to identify the information that a surname contains.

A study of toponyms, their origin and history among linguists and researchers is always important and cause great interest. Toponymy is closely related to the historical discipline – ethnography, and methods of linguistic analysis such as etymological and semantic significantly contribute to clarifying the origin of geographical names.

A geographical name is a proper name (a special word, phrase or expression), constantly used in the language to indicate a certain area, object or area on Earth. Geographical names often make it possible to identify the areas of past settlement of individual peoples and ethnic groups.

The aim of the present paper is to make etymological, morphological and semantic analysis of British and Georgian toponymic surnames. We analyze them from different viewpoints, comparing them with the locations in which they are originated in Britain and Georgia.

Human genealogy begins with the study of ancestral surnames and their origin and structure. Surname is a type of anthroponym.

The origin of the surname interests many people from time immemorial. Surnames can be an interesting source of research because they reflect a time and a person – his/her social status and spiritual world. A surname – a family name that denotes belonging to one family or clan and is passed down through inheritance.

In ancient times, the surnames of people of different nations often reflected the names of the places where they came from. In the lists of surnames there are those that are formed from toponyms – the names of large cities, counties, villages, rivers, lakes, etc. Surnames formed from geographical names form unique lexical fields that play a role in the composition of the language.

It is believed that the first surnames appeared in Western Europe, in the northern part of Italy, in Rome, around 600 BC.

Anthropologists think that the English in Britain did not have surnames at all until the 18th century. The Anglo-Saxons were without surnames before the Norman conquest of England. The evolution of British surnames is closely related to the history of the country, namely the Norman conquests. Prior to this, almost all people in England bore the same name of Anglo-Saxon origin. After 1066, appeared second names (surnames) depending on what people were doing, what lands they owned, what they looked like, where they came from, what names their parents had.

Many surnames and names have Celtic, Latin, French and Scandinavian roots. English-speaking names traditionally include three parts: 1. Personal name /first name; 2. Middle name; 3. Last name /surname/family name

English surnames have undergone only a slight change since 1776 and little has been added to English surname stock since then. "The adoption of a different surname to one's inherited one involved taking a pre-existing one, usually at the behest of a relative bearing it, in order to come into an inheritance..." [10, 348].

The first letter of the name of one of the parents, the father, was used to indicate the relationship. Later, the word son was added to the father's name. For example, son of Richard, son of Robert, son of William, which over time were shortened to Richardson, Robertson, Williamson.

In order to find out whether a particular surname is derived from a toponym, one must be knowledgeable in geography, and sometimes in the history of the names of various cities, towns, villages, rivers, lakes, etc. There are English surnames derived from the names of cities and counties of England, such as London, York, Warwick, Essex, Kent, etc.

Nature has richly rewarded Georgia and Britain with many natural resources. Water resources are large and diverse, vast spaces have long been occupied by centuries-old forests, including oak forests, our distant ancestors have immortalized the nature of their native land in thousands of geographical names.

Traces of tree worship in Georgia and Britain can be seen both in oral traditions, fairy tales and folk poems and songs, as well as in toponyms and monuments of material culture.

Surnames denoting the word oak appeared in Georgia and Britain. Perhaps the selection of surnames by the ancestors was due to their special respect for the oak tree, in order to convey the useful properties with which the powerful king of the plant world, namely the forest world, is endowed. Bearers of this surname thought that the oak tree would be their protector and if they cut down the tree, the whole family would die.

English surnames with the component oak are numerous, numbering over 130. They derived from the word **oak**. In some surnames, the element oak is used as part of a derivative or compound stem. Surnames with the Oak component have their origins in the ancient Anglo-Saxon culture of Britain. It is assumed that representatives of this genus lived near an oak tree or an oak forest. The surname built on Oak is derived from the Old English word **ac** meaning oak. The surname Oak belongs to a class of topographical surnames, which were given at one time to people who inhabited oak-strewn hills, hills, valleys, rivers, temples near oak trees.

Representatives of the **Oakford** family are scattered all over the world: in England, Wales, USA, Canada, Spain, Australia, Germany, New Zealand, Singapore, Malaysia. The last element of this surname – ford is derived from an Old English word meaning "watershed, a shallow place where water can be crossed".

Oakford is a village and civil parish in the Mid Devon district of Devon, England. It is located three miles (5 km) south west of Bampton and eight miles (13 km) north west of Tiverton. Oakford is near the river Exe. Oakford church (St. Peter) dominates the village from an eminence.

The porch, nave, cancel and vestry were rebuilt in 1838-9, except for the 15th century tower, with a spacious nave and short chancel

Members of the Oakwood family live in six different countries. Representatives of this genus is characterized by optimism, friendship, energy and creativity.

Oakwood is a city in Montgomery County, Ohio, United States.

Oakwood is a town in Leon and Freestone counties in the U.S. state of Texas. The population was 389 at the 2020 census. It was founded in 1872 as a stop on the International Railroad.

Oakwood is a city in Hall County, Georgia, United States. It is part of the Gainesville, Georgia Metropolitan Statistical Area.

Oakwood, one of the smaller communities in Cuyahoga County, was originally part of Bedford Twp. and incorporated as a village in 1951. Occupying 3.45 sq. mi., it is 14 miles southeast of Cleveland, bounded on the north by **BEDFORD** and **BEDFORD HTS.**, on the south by Macedonia (Summit County), on the east by **GLENWILLOW** and **SOLOM**, and on the west by **WALTON HILLS**. During the Great Migration, one of the few outlying **AFRICAN American** – communities in the Cleveland area formed in Oakwood.

Oakwood village, Missouri is a city, town, place equivalent, and township located in Missouri. English surnames originated from toponyms are as follows: Chester, Chesterfield, Chichester, Cornwall, Cumberland, Dryden, Eaton, Essex, Hastings, Greenwood, Ireland, Kent, Kirkland, Lancaster, Newport, Norwich, Northwood, Nottingham, Oxford, Paris, Rockwood, Salisbury, Severn, Sherwood, Snowdon, Stanford, Stratford, Taylor, Thornhill, Warwick, Washington, Waterfield, Waterford, Wellington, Westby, Winchester, Woodburgh, York, etc.

The origin of Georgian surnames has an interesting history. "The rich fund of modern Georgian surnames, which was created in ancient times, is an organic part of the lexical structure of our mother tongue. It vividly depicts the Georgian to the life of the nation, to the extent that the adventure of each individual ancestral collective is a tributary of the history of the entire nation" [8, 195].

Although the first Georgian surnames appeared much earlier than the British ones, a large part of them spread during the feudal fragmentation of Georgia. The political, cultural and economic differences of the principalities led to the diversity of language and surname forms.

The first documentary mention of the meaning and origin of Georgian surnames dates back to the 7th-8th centuries. In certain periods of social development, the Georgian surname was associated with various factors. In Georgia the inherited name or surname had its own function. The first surnames were created according to the territory where a person lived was an ancestor who was remembered by the local population by his character, work or origin. According to R. Topchishvili "almost 90% of Georgian surnames are based on the name of a male ancestor" [13]. But, most often, the surname can be the name of the activity in which the whole family was engaged. There are many thematic surnames, some taken from people's names or nicknames.

It is confirmed that surnames were created at a certain stage of language development, first of all, among the privileged classes.

Surnames with suffixes **-dze** and **-shvili** are more common in the territory of Georgia. In the Georgian language, they are synonyms, but they have a distinguishing function. The surnames **-ua** -**ia** and **-va** are typical for the Megrelian population living in the territory of Western Georgia.

Many Georgian surnames are derived from geographical names or toponyms. According to I. Maisuradze's viewpoint "The typologically different semantic group of Georgian surnames, which we call geographical, is based on the names of places; they point to the former residential points of the ancestral collective and mark the place of residence. The number of such units is quite large. It means that the geographical factor of creation of surnames played a prominent role in the process" [4, 29].

The history of the Mukhraneli surname is interesting. According to the Georgian legend, it is conveyed in written form that the Bagration dynasty, which was established for the first time in the 9th century, originates from the Biblical king David. The Bagrationi dynasty, as a unified Georgian royal ancestral line, begins in 978, with the accession of King Bagrat III to the throne, and ends in 1810, following the Russian Emperor Alexander I's manifesto – the annexation of Georgia to the Russian Empire.

In the 16th-17th centuries, the Mukhranbatons were among the 5 noble princes of Kartli and played a major role in the country's political life. The ancestor of the Mukhranbatons was King Konstantin II of Kartli, who died in 1505. In 1512, Constantine's eldest son, King David the tenth, gave the Mukhran estate to his brother, Bagrat, as a crown prince.

Mukhrani village is located in eastern Georgia, in Mtskheta-Mtianeti region, Mtskheta municipality, the center of the community. located on the Mukhran plain, Mukhran (Mukhran), which is the main village of the valley, where there is a temple – a door church of the Darbas type, a fortress-fort of Mukhran Baton of the 18th century, a manor and a park. This area belongs to Chateau Mukhrani winery for a long time and is the main attraction of the valley.

Also from the toponym – Mukhatgverdi, the village located in Mtskheta municipality, on the right side of Mtkvari river was formed another Georgian surname **Mukhatgvedeli**. The people with the last name **Mukhatgvedeli** also live in the villages of Okam and Tserovani.

Iveri is a proper name and the ethnonym of Georgians. Derived from the later changed. Name of the Kingdom of Iberia – Iveria (Iber/Hberi/Iveri). Iveria is an ancient name of Eastern Georgia (Kartli), mentioned by ancient and Byzantine authors. At the turn of the 4th – 3rd centuries BC a state was formed on the territory of Iberia.

In the Middle Ages, many historical sources and specifically Georgian sources refer to Georgians as Iberians. Subsequently, this term was widely established in famous Georgian writers working in the 19th-20th centuries. This name also gave rise to his own surname – **Iverieli**. The surname **Iverieli** is related to the famous church figure Antimose Iverieli, although due to its recent appearance, the number of representatives of this surname is still very small.

Likokeli – is widely represented in Khevsureti: **Likoki** is a village in Khevsureti, the main residence of Likokels.

Toreli was a noble feudal lords' surname in Georgia in the 12th-14th centuries. The surname Toreli comes from their ancestral estate – **Tori** (now in Borjomi region). In the 13th century, at the

royal court of Georgia, the Tore people held a position of the royal treasurer and Akhalkalaki eristavteri headship. In the later period, they lost such a high-ranking position and gradually declined from a political-social point of view [12].

Historically Borjomi valley was called Tori. The fortresses located in the Tori valley, through them these roads were under constant control, the Tori valley had a favorable geographical location-relief. Thus, the **Tori valley** was of great military-strategic importance, the defensive structures located here, these fortresses are still preserved in the Borjomi valley, "in the historical past, the main purpose of the Tori was to protect the southern border of Georgia from enemy invasions, to restrain the enemy and prevent them from entering the middle Kartli, the political and economic center of the Kingdom of Georgia. Because of this, along with the personal bravery of the Torelians, it was necessary to strengthen this coastal area with defensive structures, with castle towers, the remains of which have not been found in abundance today, their study and placement gives a clear picture of their strategic purpose [5].

In the Middle Ages, when the royal power of Georgia was at the zenith, Tori represented one of the most advanced parties owned by famous feudal lords-Toris [12].

The Suramelis were nobles of Kartli. They were great feudal lords in Georgia in the 12th-14th centuries. The surname comes from their ancestral estate - Surami (now Khashuri municipality, Shida Kartli area). From the end of the 70s of the 12th century, the heads of the family house of the Suramelis were the feudal lords of Kartli, and from the 40s of the 13th century to the first quarter of the 14th century, along with the feudal lords of Kartli, they were also, the chief of servants of the king of Georgia [1, 30-31].

Surami is the western outskirts of Shida Kartli. It is located on an important caravan route and has probably been inhabited for a very long time. Probably, it was meant by Pliny the Elder under the toponym **Surium**. The name comes from their ancestral estate – Surami. But the name is based on a folk legend: there lived two young men and women in **Suram**, the woman was named Su, and the boy was named Ram. They loved each other very much. As their parents prevented them from being together, they still decided to get married quietly, and the place where they settled was called Surami, and later the entire township was called by this name.

The city is mentioned in some historical sources from the 12th century. And almost immediately follows the golden age of history – becomes the residence of the aristocrats of Kartli. Surami remained in fact the capital of the region throughout the XIII century, but after the arrival of the Mongols, it gradually lost its importance. There are also other Georgian surnames related to the toponym **Surami** – **Surnami Suramashvili, Suramela, Suramelashvili**, etc.

Alaverdashvili – Alaverdishvili – The root of the surname is the man's own name Alaverda. "Allah Verdi" means "Given by God" in Arabic and Turkish. Often, if a woman had a child, she was called Alaverda. Also, the word Alaverda means alfalfa – $\alpha\lambda\upsilon\beta\epsilon\tau\alpha$ in Kartl-Kakheti. The surname Alaverdishvili has the same root. Also, Alaverdashvili's family name is Yagulashvili.

Alaverdi is a village located in the Kakheti region (Eastern Georgia). It was built in the 6th century with the blessing of St. Ioane Zedazneli under the leadership of one of the Assyrian fathers

- Joseph Alaverdeli; As for the etymology of the word, "Alaverdi" is of Turkish-Arabic origin, "Allah" is the god of the Muslim world, and "Verd" means a granting [2, 25].

Thus, "Allahwerd" is translated as "God-given". This is how the best Mamluks were addressed as "Shahs". It is expected that the surname of the Assyrian father, Joseph Alaverdel, is also related to the existing etymology, because he was also a servant of God. It is possible to say that the theonym led to the formation of the territory's nomination. As for the structure, a composite of two lexemes, Allah and Verd, where the letter "H" was cut and the nominal rotation sign "i" was added, we finally got "Alaverdi" [3, 95].

The monastery complex and the **Alaverdi Cathedral** is located in the village of Alaverdi, 20 km from Telavi, Kakheti. Alaverdi Monastery is the main cathedral of Kakheti. The monastery was founded in the VI century by Assyrian father Joseph Alaverdi.

Akhaltsikheli is a family of noble feudal lords of Southern Georgia in the 12th-13th centuries, a branch separated from the Toris. Their original domain was Akhaltsikhe. At the end of the 12th century, the Akhalsikhelis took the primacy from the main branch of the Tories – the Eristavteris of Akhalkalaki (i. e. Javakheti).

The origin of the surname is related to the ownership of **Akhalsikhe**. The rise of the clan is connected with the name of prominent state and military figures, brothers – **Shalva** and **Ivane Akhalsikheli**. There is an opinion that the declining patrimonial of **Akhalsikheli** migrated to Shida Kartli. Their descendants are mentioned in 1487 in the deed of Constantine II, the king of Kartli. Shalva Akhalsikheli held the highest positions in the royal court. At first there was royal treasurer (1190-1203), then – Minister at court in old Georgia (1203-1215). He distinguished himself in the Battle of Shamkhori (1195) - he held the Sakhalif flag, which King Tamar donated to the Khakhuli Monastery of Gelati. The Akhalsikheli brothers commanded the leading army in the Battle of Garnisi against Jaleddin (1225). During the retreat, in Garnisi battle Ivane was killed by a rolling large rock and Shalva, after his horse was killed and his sword broke on the enemy's helmet, he was captured. Jalaluddin was told about his bravery and courage. Khorezm-Shah tried hard to convert Shalva to Islam. When he couldn't reach his desire with threats, he was tortured to death. **Shalva Akhalsikheli** was canonized as a saint. The Georgian people preserved the face of the hero Shalva in the great song "Shavlego" [6].

The suffix **-გო (-eti)** is mainly used to form the Georgian toponyms – the regions and villages. According to Arnold Chikobava, this suffix is characteristic of the Georgian language for example: **Imereti, Tusheti, Kolkheti, Kakheti, Meskhети, Svaneti, Samtskhejavakheti, Khevsureti** [7].

A certain number of Georgian surnames listed below are derived from the names of regions and villages of Georgia. For example: **Abkhazeti – Abkhazava, Abasha – Abashidze, Abashia, Abashishvili, hitiani village – Chitishvili, Chitidze, Dadianeti – Dadiani, Grigoleti**, a village in Lanchkhuti municipality – **Grigolia, Grigolava, Guria – Gurieli, Guruli, Gurielashvili**, etc.

Imereti – Imerlishvili, Iori – Ioramashvili, Javakheti – Javakhishvili, Javakhia, Kaishauri village Kaishauri, Kakabeti – a village in Guria district – Kakabadze, Kareli – Kareli, Karelishvili, Kartli- Kartvelishvili, Khevsureti – Khevsurishvili, Meskhети – Meskhi, Me-

skhishvili, Mikeleti a village in **Shavsheti** (historical- geographic region of Georgia) - **Mikeladze, Racha – Rachveli, Rachvelishvili, Samegrelo – Megrelishvili, Megrelidze, Megreli, Svaneti – Svani, Svanidze, Svanishvili. Tusheti – Tushishvili, Tushurashvili, etc.**

Some villages in Georgia are formed with affixes **sa - სა-** prefix and **-o - ო** suffix, therefore, in such villages representatives of similar surnames inhabit. For example: **Samikao – Mikaia, Sajavakho – Javakhia, etc.**

There are other villages of Samegerlo formed by the **le-** and **-e** affixes, where the representatives of the below mentioned surnames inhabit. For example: **Le-akhal-e – Akhalia, Le-baghaturi-e – Baghaturia, Le-gakhari-e – Gakharia, Le-gogi-e – Gogia, Le-dgebi-e – Dgebia, Dgebuadze, Le-vakhani-e – Vakhania, Le-kokai-e – Kokaia, Le-sichin-e – Sichinava, Le-Kvantale – Kvantaliani, Le-kakuli-e – Kakulia, etc.** [9, 198].

Thus, having examined English and Georgian surnames, we can come to the conclusion that toponyms formed the basis for the formation of a significant number of surnames in both languages. As mentioned above, the formation of toponyms from which English surnames originated was influenced by many languages: Celtic, Old English, Old Norse, Norman-French and others.

The origin, distribution and peculiarities of the surnames are closely related to the historical processes of both countries and as an anthroponomic and socio-historical category left a deep mark in the linguistic world, which are still an important phenomenon in the history and culture of Britain and Georgia.

Literature:

1. ბახტაძე მ., სურამელთა გენეალოგიის რუკა, თბ., 2006.
2. გაბიძაშვილი ე., მამაცაშვილი მ., ღამბაშიძე ა., საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ენციკლოპედიური ლექსიკონი, თბ., 2007.
3. გურგენიძე ნ., ოიკონიმია როგორც ტოპონიმის სახეობა და მისი სტრუქტურულ-სემანტიკური თავისებურებანი ფრანგულ და ქართულ ენებში. ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარდგენილი დისერტაცია, ბათუმი, 2013.
4. მაისურაძე ი., ქართული გვარსახელები სემანტიკა, სტრუქტურა, ეტიმოლოგია, თბ., 1979.
5. მაკალათია ს., ბორჯომის ხეობა, თბ., 1957.
6. ოთხმეზური გ., XII-XIII საუკუნეების მიჯნის ქართული ლაპიდარული წარწერები, როგორც საისტორიო წყარო, თბ., 1981.
7. ჩიქობავა არნ., ენათმეცნიერების შესავალი, თბ., 2008.
8. შანიძე ა., თეოფორული სახელები ქართულ ენებში, „მაცნე“, 1967, №2.
9. ხორნაული გ., ქართული ონომასტიკა, თბ., 2003.
10. Coates R., Onomastics, in: The Cambridge History of the English Language Vol IV. Cambridge University Press. United Kingdom, 2007.
11. Mills A., A Dictionary of British Place Names. Oxford: Oxford University Press, 2011.
12. <http://karibche.ambebi.ge> > 13197-borjomis-kheoba
13. <https://www.ambebi.ge>

მანანა შელია
ინგლისური და ქართული ტოპონიმური გვარები
რეზიუმე

გვარის საიდუმლო, მისი მნიშვნელობა და წარმომავლობა ყველა ადამიანს აინტერესებს. ადამიანთა გენეალოგია იწყება წინაპრების გვარების, მათი წარმოშობისა და სტრუქტურის შესწავლით. გვარი ანთროპონიმის სახეობაა. ანთროპონიმებს, როგორც საკუთარ სახელთა ქვეკლასს, კვლევის დიდი ტრადიცია აქვს, რომელიც ენათმეცნიერების შესწავლის განსაკუთრებული საგანია, როგორც ონომასტიკის ნაწილი; ყველა სახის ანთროპონიმი (სახელები, გვარები, მეტსახელები, ფსევდონიმები) ექვემდებარება ლინგვო-კოგნიტურ ანალიზს.

ანთროპონიმური კვლევის მიზანია იმ ინფორმაციის იდენტიფიცირება, რომელსაც გვარი ატარებს. გვარები შეიძლება იყოს საინტერესო წყარო კვლევისთვის, რადგან ისინი ასახავენ დროს და ადამიანს – მის სოციალურ მდგომარეობასა და სულიერ სამყაროს.

გეოგრაფიული სახელებიდან ანუ ტოპონიმებიდან არის წარმოშობილი მრავალი ინგლისური თუ ქართული გვარი. ადამიანის ზოგიერთი გვარის წარმოშობა დაკავშირებული იყო იმ ადგილებთან, სადაც ისინი სახლდებოდნენ და მათი იდენტიფიცირების ყველაზე მარტივ გზას წარმოადგენდა.

ბრიტანულ ტოპონიმებზე და მათგან წარმოშობილ ინგლისურ გვარებზე გავლენა მოახდინა მრავალმა ენამ: კელტურმა, ძველმა ინგლისურმა, სკანდინავიურმა, ნორმანდიულმა და სხვ.

წინამდებარე ნაშრომის მიზანია, ბრიტანული და ქართული ტოპონიმური გვარების ეტიმოლოგიური, მორფოლოგიური და სემანტიკური ანალიზი. ნაშრომში ბრიტანული და ქართული გვარები განხილულია სხვადასხვა კუთხით – გვარსახელების ფუძეთა აგებულება, სუფიქსთა სახეობანი და აღწერილია მათი წარმოშობის ადგილები.

Манана Шелия
Английские и грузинские топонимические фамилии
Резюме

Всех интересует тайна фамилии, ее значение и происхождение. Генеалогия человека начинается с изучения фамилий предков, их происхождения и структуры. Фамилия – это разновидность антропонимии. Антропонимы, как подкласс собственных имен, имеют давнюю традицию исследования, что составляет специальный предмет языкознания в составе ономастики; Лингвокогнитивному анализу подлежат все виды антропонимов (имена, фамилии, прозвища, псевдонимы).

Целью антропонимического исследования является выявление информации, которую несет фамилия. Фамилии могут быть интересным источником исследования, поскольку отражают время и человека – его социальный статус и духовный мир.

Многие английские или грузинские фамилии произошли от географических названий или топонимов. Происхождение фамилий некоторых людей было связано с местами их расселения и являлось наиболее простым способом их идентификации.

Британские топонимы и производные от них английские фамилии испытали влияние многих языков: кельтского, древнеанглийского, скандинавского, нормандского и других.

Целью данной статьи является этимологический, морфологический и семантический анализ британских и грузинских топонимических фамилий. В работе с разных сторон рассматриваются британские и грузинские фамилии, описывается строение основ фамилий, виды суффиксов и места их происхождения.

ქეთი გალობერი
(საქართველო)

ტილესკოპია, როგორც სიტყვაწარმოების ერთ-ერთი
აქტიური ხერხი თანამედროვე ფრანგულ ენაში

სიტყვაწარმოების მრავალ ხერხთან ერთად, სიტყვაწარმოებაში სტილისტური კონოტაციის ეფექტური გამოხატვის საშუალებას წარმოადგენს ე.წ. ტელესკოპია, ანუ ლექსიკური ერთეულების კონტამინაცია, რომელიც ძალიან ეფექტური საშუალებაა ფრანგული ენის სიტყვათა შემადგენლობის შესავსებად. სხვადასხვა ავტორის მიერ ჩატარებული კვლევები კონტამინირებულ წარმონაქმნებზე, აჩვენებს, რომ ტელესკოპია ერთ-ერთი უძველესი ხერხია სიტყვათა საწარმოებლად და ის შედარებით ნაკლებადაა შესწავლილი ფრანგულ ლინგვისტიკაში. ლინგვისტურ ლიტერატურაში ფართოდაა გავრცელებული აზრი, რომლის მიხედვითაც ტელესკოპია ხალხური ეტიმოლოგიის ან ანალოგიის გამოხატულებაა [5, 63]; ზოგიც მიიჩნევს, რომ ის წარმოადგენს სიტყვაწარმოების დამოუკიდებელ ხერხს [3, 38].

შესაბამისად, იმისათვის, რომ გამოვლინდეს და განისაზღვროს ტელესკოპიის ნამდვილი ლინგვისტური ბუნება, აუცილებელია კომპლექსური მიდგომა შედარების ფონზე და მისი შესწავლა სხვა „მონათესავე“ ენობრივ ფენომენებთან მიმართებაში, რომლებთან მას გააჩნია როგორც საერთო მახასიათებლები, ასევე ლინგვისტური ხასიათის არსებითი განსხვავებულობანი. ასე, მაგალითად, ტელესკოპია განსხვავდება ხალხური ეტიმოლოგიისგან, პირველ რიგში, იმით, რომ ის წარმოადგენს თავისუფალ ხერხს ახალი სიტყვების შესაქმნელად. მეორე მხრივ, ის მოქმედებს ენაში უკვე ჩამოყალიბებული მოდელებით და მიჰყვება განსაზღვრულ მიზანს სრულიად შეგნებულად.

ხალხური ეტიმოლოგია, ეს არის შეცდომა მეტყველებაში, რომელსაც უმთავრესად უშვებენ ნასესხები სიტყვების გამოყენებისას, მაგ., ქართულში სიტყვა „პოლისი“ ხშირად გამოიყენებოდა როგორც „პოლუსი“, ასევე „იმპლანტი“, როგორც ინპლანტი და ა.შ. ფრანგული სიტყვები *contredanse*, *choucroute* შემოსულია ინგლისურიდან (*contrydance*) და გერმანულიდან (*Surkrut*). ა. დოზას მიხედვით, ხალხური ეტიმოლოგია „მოქმედებს ბრმად სტრუქტურით მსგავს სიტყვებში, რაც არ უნდა დიდი იყოს განსხვავება მათ მნიშვნელობებში“ [4, 186]. შეუძლებელია იმ დიდი როლის უარყოფა, რომელსაც თამაშობს ანალოგია ენის განვითარების პროცესში, განსაკუთრებით – სიტყვაწარმოებაში, მაგალითად, სიტყვამ *sanglouter* მიიღო ფორმა *sangloter*, ხოლო სიტყვა *voyouser* წარმოიქმნა ზმნის – *jalouser* გავლენით. ანალოგიები შეიქმნა, ასევე, სუფიქსალური და ე.წ. ინტერფიქსალური წარმონაქმნებით, მაგალითად, სიტყვა *bleu-s-aïlle* შეიქმნა სიტყვის – *grisaille le* შემდეგ; აქედანაა სიტყვა *bleu-s-ir*-ის ნაცვლად *bleuir*. სიტყვის *gueusard*-ის (ლატაკი, უსაქმური) გავლენით ენაში შეიქმნა ანალოგიური წარმონაქმნები, როგორებიცაა *banlieusard* – ქალაქგარეთ მცხოვრები, *bondieusard* – თვალთმაქცი და მისთ. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ენაში ანალოგიის კანონის არსებობის შემთხვევაშიც კი, ფაქტორების „მოწესრიგების“ კანონისა, ხშირ შემთხვევაში შეუძლებელია სიტყვის შექმნის რეალური გზის განსაზღვრა და მისი საფუძვლის, ძირის სწორი იდენტიფიცირება. ამ მხრივ, ანალოგია გარკვეულწილად უახლოვდება ხალხურ ეტიმოლო-

გინასა და ტელესკოპიას. მაგ., ზმნა *fenailler*, სავარაუდოდ წარმოიშვა ანალოგიის მიხედვით ბევრ სხვა სიტყვასთან ერთად, რომლებსაც აქვთ დაბოლოება სუფიქსით *-aille(er)*. ზოგი მეცნიერი მას მიაკუთვნებს ზმნას *faire*, თუმცა მისი ეტიმოლოგია ჰიპოტეტურია.

ფრანგული ენისათვის ტელესკოპია დამახასიათებელია ოდითგანვე. ის ჩნდება ჯერ კიდევ ძველ და საშუალო ფრანგულ პერიოდებში, მაგალითად, *oreste* („ქარიშხალი“)=*orage +tempeste*; *oripailleur* („ოქროს მაძიებელი“)=*or+horipailleur*. ტელესკოპიური სიტყვაწარმოების პროცესი გრძელდება დღესაც. მ. დიუბუას აზრით, ლინგვისტური ტელესკოპია უფრო მეტად გამოიყენება თანამედროვე ფრანგულ ენაში (16-176). ტელესკოპიის ძირითადი თვისების დახასიათებისას, უნდა აღინიშნოს, რომ მისი არსი მიდის ძირითადად, მის მიერ შესრულებად ორ ფუნქციამდე; ეს არის სიტყვაწარმოებითი და სემანტიკურ-სტილისტური. სიტყვაწარმოებითი ფუნქცია – ეს არის ტელესკოპიის ერთ-ერთი ძირითადი მამოძრავებელი ფაქტორი, რომელიც საშუალებას გვაძლევს, განვიხილოთ ის, როგორც ცალკეული ხერხი სიტყვაწარმოების სისტემაში. ზოგი მეცნიერი გამოჰყოფს რამდენიმე სტრუქტურულ ტიპს და ტელესკოპიური წარმონაქმნის მოდელს. მაგალითად, *argonaute+argotiser->argonautiser*; *s'enivrer+boissonner->s'emboissonner*; *lent+lanterner->lantiponner*; *Ingres+gris->Ingriser* და ა.შ. თითოეული ამ ტიპედან გამოხატავს ტელესკოპიური ზმნის სტრუქტურას, რომლის შემადგენლობაში მისი შემადგენელი კომპონენტების სახით შედიან სიტყვები, რომლებიც მიეკუთვნება სხვადასხვა მეტყველების ნაწილს, რთული სიტყვების მსგავსად. თუმცა, მათგან განსხვავებით, კონტამინაციის გზით წარმოებული ზმნები არ წარმოადგენენ მარტივი დამატების შედეგს და ის ჩნდება რთული და სემანტიკური ურთიერთდამოკიდებულების შედეგად. შეთავსებითი შემადგენელი ნაწილების ხასიათის მიხედვით, ტელესკოპიური სიტყვები შეიძლება დაიყოს სრულ და ნაწილობრივ სიტყვებად. სრულ ტელესკოპურ წარმონაქმნებს შეიძლება მივაკუთვნოთ სიტყვები, რომლებიც წარმოიშვა სტრუქტურული მოდელის მიხედვით, რომელთა კომპონენტი შედგება: 1. პირველი სიტყვის პირველი ნახევრისგან და მეორე სიტყვის მეორე ნახევრისგან. მაგ., *trebiller=treb(ucher+ose)iller*, *brodouiller= brod(er+bred)ouiller*; 2) პირველი სიტყვის დასაწყისისგან და ბოლოსგან და მეორე სიტყვის პირველი ნახევრისგან, მაგ., *conjabuler=con(fab)uler+fou(tre)*; 3. ორი ლექსიკური და ზმნური სუფიქსის ურთიერთგავლენით, მაგალითად, *chandouillonner=chanter+(chat)ouiller+ onner(er)*, *lantiponner=lent+lanterner+onn(er)*. ნაწილობრივ ტელესკოპურ სიტყვებს მიეკუთვნება ლექსიკური ერთეულები, რომლებიც შეიქმნა სტრუქტურული მოდელებით და შედგება: 1. სიტყვის სრული ფუძისგან და მეორე სიტყვის სრული ფორმისგან, მაგალითად, *bavricaner=bav(er)+ricaner bavard'* *hurler=bavard(er)+hurler*; 2. პირველი სიტყვის საწყისისგან და მეორე სიტყვის სრული ფორმისგან, მაგალითად, *tripatouiller=tri(poter)+patouiller*, *fricasser=fri(re)+casser*; 3. პირველი სიტყვის სრული ფორმისგან და მეორე სიტყვის მეორე ნახევრისგან, მაგალითად, *beautifier=beau+(pon)tifier*, *sourdonner=sourd+(bour)donner* და ა.შ. 4. პირველი სიტყვის სრული ლექსიკური ფუძიდან და მეორე სიტყვის მეორე ნახევრისგან: *Débouliner)-déboul(er)+dég)outliner*; 5. პირველი სიტყვის სრული ფორმისგან და მეორე სიტყვის ბოლოსგან: *bégueularde=bégueule+(gueul)ard*; 6. სამი ან მეტი სიტყვის რთული შენაერთისგან: *embrouillonner=embrouiller+brouil-lon+bouillonner* და მისთ. როგორც ვხედავთ, სრული ტელესკოპიური სიტყვების შემადგენელი კომპონენტები ყოველ-

თვის შეცვლილი სახითაა, მაშინ როცა, ნაწილობრივ ტელესკოპურ წარმონაქმნებში კომპონენტებიდან ერთ-ერთი ინარჩუნებს თავის სრულ ფორმას. ზემოთ ნახსენები ტიპები და მოდელები ახალწარმონაქმნებს აძლევს შესაბამის სემანტიკურ-სტილისტურ მნიშვნელობას, რითაც ამდიდრებს ენის სიტყვათა შემადგენლობას ახალი ეფექტურ-ექსპრესიული ლექსიკით.

ტელესკოპური წარმონაქმნების სტრუქტურიდან გამომდინარე, სულ უფრო ვრწმუნდებით იმაში, რომ ტელესკოპია გამოდის, როგორც სიტყვაწარმოების დამოუკიდებელი საშუალება. ტელესკოპური წარმონაქმნების განსაზღვრა რთულია ერთი მხრივ, მათი მორფოლოგიურ-სტრუქტურული თავისებურების გამო, რომლებიც წარმოადგენენ კონტამინირებული წარმონაქმნების კვეცადი კომპონენტების მორფემთა რთული გადაკვეთის შედეგს. მეორე მხრივ, ზოგჯერ მორფემთა კვეთა რთულდება და ვლინდება სხვადასხვა ხარისხით. უნდა აღინიშნოს, რომ მორფემთა ზემოქმედება ტელესკოპიის დროს ბევრად განსხვავდება მსგავსი მოვლენისგან სხვა დერივაციულ პროცესში. თუ დერივაციის დროს ხდება ფონემთა ნაწილობრივი თანხვედრა წარმოქმნილ სიტყვაში, მაგალითად, $toupill(er)=toupi(e)+ill(er)$; $utopiste=utopi(e)+iste$, მაშინ ახალი ლექსიკური ერთეულების შექმნის შემთხვევაში ტელესკოპიის გზით, ხდება ერთი ენობრივი ელემენტების გადაფარვა სხვებით, როგორც ნაწილობრივ, ასევე მათი უფრო სრული თანხვედრით, მაგრამ აუცილებლად მაწარმოებელი სიტყვის საწყისის მიმართებით მორფემთა ფუძის ბოლოსთან. მაგალითად, ტელესკოპურ ზმნაში *broduiller* ფუძის ბოლო *d* იერთებს მეორე ძირითადი ფუძის დაბოლოებას, წარმოდგენილს იგივე მორფემით, მაგალითად, *broder+brédouiller*. ტელესკოპური სიტყვაწარმოების პროცესში ძირითადი კომპონენტების გარდა, რომლებიც მონაწილეობენ კონტამინირებული სიტყვების შექმნაში, არის, ასევე, სუფიქსი, რომელიც ადვილად გამოირჩევა მაწარმოებელი ტელესკოპური ზმნის შემადგენლობიდან. სუფიქსს მსგავს წარმონაქმნებში, როგორცაა $radiotiser=radio+radoter+is(er)$ აქვს არა მარტო სიტყვაწარმოებითი ფუნქცია, არამედ უფრო ფორმალური სემანტიკურ-სტილისტური, რაც აძლიერებს ზმნის მნიშვნელობის ექსპრესიულობას. ტელესკოპიის სემანტიკურ-სტილისტურ ფუნქციას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია კომუნიკაციის კუთხით. უშუალოდ კონტამინაციური სიტყვების ლექსიკურ-სემანტიკური სიახლე და მათი სტილისტური მნიშვნელობა წარმოადგენს ტელესკოპიის მამოძრავებელ ძალას. ამაზე მიუთითებს შემდეგი ზმნური წარმონაქმნები, ახლები ფორმით და მნიშვნელობით, რომლებიც თავიანთი სემანტიკურ-სტილისტური „სიახლით“ შეიძლება განვიხილოთ, როგორც „სტილისტური ნეოლოგიზმები“. მაგალითად, *blainifler*; *blairer*-საღ. „ენოსვა“, „გრძნობა“+*renifler*-„ენოსვა“ (ენოსავს), „გრძნობა“ (გრძნობს) (XIX ს.)=*blair(er)+renifler*-, „დაენოსვა“-გაგება(გაიგო) მნიშვნელობით. *Frôcher*: *frôler*-შეხება (მსუბუქად შეხება)+*toucher*-შეხება (ხელით შეხება, ხელი ჰკრა)=*frô(ler+tou)cher*-მსუბუქად შეხება. ამგვარად, ტელესკოპია წარმოადგენს საინტერესო და, ამავდროულად, ეფექტურ სტილისტურ ხერხს, რომელიც გამოიყენება როგორც სასაუბრო, ასევე მხატვრულ ლიტერატურაში მწერლების მიერ ყველანაირი ექსპრესიული სიტყვების შექმნისას, ნათლად გამოხატული სემანტიკურ-კონოტაციური მნიშვნელობით. შეიძლება ითქვას, რომ ლინგვისტური ტელესკოპია იუმორისტული ხერხია, რომელსაც მიმართავენ ენის მატარებლები ახალი „მხატვრული“ სიტყვის შექმნელად. ტელესკოპია ძალიან საინტერესო და ეფექტური საშუალებაა სიტყვათა სა-

წარმოებლად და ენის ლექსიკური მარაგის შესავსებად, რომლის ლინგვისტური ბუნების განხილვა მოითხოვს უფრო კომპლექსურ შესწავლას.

ლიტერატურა:

1. Petit Robert P., 1981.
2. Bally CH., Linguistique Générale et linguistique française. Berne, 1944.
3. Calvet L., Vider les incrustes// Le français dans le monde, 2018, N213.
4. Dauzat A., La langue française d'aujourd'hui. P., 1937.
5. Dubois J., Etude sur la dérivation suffixale en français moderne et contemporain. P., 2010.

Keti Galoberi

Telescoping as one of the active ways of Modern French word-formation

Summary

The paper touches upon the problem of telescoping as a kind of word-formation. Telescopic words, like words created using other methods, underlie the laws of word formation and are conditioned by the needs of communication. These patterns appear in the form of truncation of root morphemes and correspond to expressive-stylistic trends that constantly update lexical units that lose their expressiveness during speech. Vocabulary formed by telescoping is expressively evaluative. It is found in colloquial, artistic and vernacular speech, especially in relation to verb telescope formations.

Кэти Галобери

***Телескопия как один из активных способов
словообразования современного французского языка***

Резюме

В статье говорится о телескопии как о своеобразном способе словообразования. Телескопные слова, подобно словам, созданным с помощью других способов, лежат в основе закономерностей словообразования и обуславливаются потребностями общения. Эти закономерности проявляются в форме усечения корневых морфем и отвечают экспрессивно-стилистическим тенденциям, постоянно обновляющим лексические единицы, которые теряют свою выразительность в процессе речи. Лексика образованная путем телескопии, носит экспрессивно-оценочный характер. Она встречается в разговорной, художественной речи и в просторечии, особенно это касается глагольных телескопных образований.

Maia Aghaia
(Georgia)

ABOUT THE ROLE OF HYPERBOLE IN ENGLISH LANGUAGE

There is no doubt that language plays a crucial role in every person's life as through language people have social interaction in society. It is a medium that enables people to build relationships with one another. Accordingly via language people are capable of conveying and sharing their ideas and thoughts. English is recognized as a language of intercultural communication and it is very crucial and necessary to master it fluently. Any language in the world has its own vocabulary and it contains a huge number of expressive and emotional speech structures. The English language is no exception in this regard. It has an extraordinary variety of literary devices. Due to their expressive and emotional properties, most of them are used in colloquial and artistic speech. In addition, literary devices have a special stylistic expressiveness and emotionality and they express a person's vivid attitude to different things. Through them any **writing and verbal speech seem more interesting and passionate for readers and listeners as well. Literary devices have been very common for figurative language since early years and nowadays we also come across them very often in daily conversation.** As [1] claims figure of speech is a figurative language that expresses thoughts or feelings with the author's soul and personality which is conveyed in oral and written form, resulting in a clear and attractive understanding for both readers and listeners. Recently, the attention of linguists has been focused on those properties of language that are associated with various aspects of the emotional sphere of a person. For linguistics, it is important to consider how a person's inner world is recreated in language, how the external world is perceived by one, how the language conveys the emotional state, what means are used for this and how they are implemented in writing and verbal speech.

In daily conversation people express their ideas in a various and denotative way. As for writers they mostly try to use a figurative language in order to emphasize the point and to make a specific idea or concept more memorable for a reader. Our article focuses on using one of the powerful tools for enhancing expressiveness via hyperbole. In modern stylistics and linguistics, the peculiarities and functions of hyperbole is quite important. Hyperbole is considered as one of widely used figures of speech. It is about exaggeration of any statement as the statement is made only for a dramatic effect. Different authors have stated different explanations about the essence of hyperbole. [2] has claimed that hyperbole is a kind of figurative language where the speaker says something while meaning another thing. [3] have said that in other words, the literal meaning of what is said does not match the intended meaning. [4] has defined that exaggeration is the first element of hyperbole. [5] have indicated that when speaking hyperbolically, the speaker is exaggerating an element or feature. [6] have claimed that when speakers exaggerate, they usually want to emphasize the importance of something. [7] has defined hyperbole as a common figure of speech that involves the use of exaggerated language for emphasis or effect.

Some examples of hyperbole are so prevalent in our everyday speech that we might no longer notice how often and naturally we use them. For example, in the sentence: "I have a million things to do today", the hyperbole serves to express that the author has a lot of work to do, but it is unlikely that a person is actually able to complete a million tasks in one day. "The bag

weighs a ton". What the author is implying is that, the bag is very heavy though it does not actually weigh a ton. "I love you to the moon and back", by using the very phrase speakers often mean that their love is boundless or unconditional. The expression signifies a deep connection between the speaker and the person to whom their affections are directed as well. "I am buried in work", the speaker means that one is sitting at a desk with so many files or piles of paper and accordingly we can't see one's face. "What are you, a rocket scientist?" By calling someone a rocket scientist we mean an extremely intelligent person. "She's ready to move mountains to get the job done". The phrase "moving mountains to do something" means making a significant effort or overcoming great obstacles to achieve a goal. This outfit cost me an arm and a leg. The phrase "cost an arm and a leg" means that it is very expensive. These kinds of phrases are sometimes called colloquial hyperboles.

Hyperbole is used in songs, ads, novels, and poetry as well. It generally aims to emphasize about something and make it more dramatic or tragic and exaggerated. [8] have claimed that hyperbole is a type of figurative language that has excessive pronunciation in order to emphasize certain statements or situations so that their impression and influence is greater and more valuable. In the form of literary works, many writers use hyperbole in their literary works, one of which is William Shakespeare.

Sonnet-147: My love is as a fever, longing still

My love is as a fever, longing still
For that which longer nurseth the disease,
Feeding on that which doth preserve the ill,
Th' uncertain sickly appetite to please.
My reason, the physician to my love,
Angry that his prescriptions are not kept,
Hath left me, and I desperate now approve
Desire is death, which physic did except.
Past cure I am, now reason is past care,
And frantic-mad with evermore unrest;
My thoughts and my discourse as madmen's are,
At random from the truth vainly expressed:
For I have sworn thee fair, and thought thee bright,
Who art as black as hell, as dark as night

In the very sonnet Shakespeare uses hyperbole as a literary device in order to describe his love to his beloved. He exaggerates his feelings to the point of claiming that they make him ill and mad beyond cure.

Let's look at W.H. Auden's poem "As I Walked Out One Evening".

"I'll love you, dear, I'll love you
Till China and Africa meet.
And the river jumps over the mountain
And the salmon sing in the street".

By using hyperboles W.H. Auden implies that he will love his beloved forever. He uses hyperbole to emphasize the strength of his love.

Hyperbole can be a powerful tool in literature but it is important to use it wisely and purposefully. If every sentence is filled with exaggerated expressions, the impact is diminished and the writing can become tedious to read. Hyperbole mostly used to make a point stronger in order to grab the reader's attention and evoke strong emotions of the reader. Via hyperbole writers emphasize the importance of certain actions, events, or qualities. It allows readers to visualize concepts in a vivid way. Hyperbole can create a sense of wonder and excitement which enables the reader to feel more connected to the text. It emerges as a tool that is able to add zest and sparkle to the language. A writer, using hyperbole, always expects the reader to understand the exaggeration as a deliberate stylistic device. Via using hyperbole a writer stimulates the imagination and highlights the character traits of literary heroes. In other words, hyperbole is a deliberate exaggeration that increases the expressiveness of a statement. The technique of hyperbole differs from ordinary exaggeration in that the recipient of the message understands that the hyperbolic exaggeration is intentional, and is made by the author not with the aim of misleading regarding the true qualities and properties of the subject under discussion, but in order to express his emotional attitude to it. Hyperbole can be used in many ways to add "color" to sentences in a literary work or simply in casual conversation.

As we have already mentioned hyperbole is an effective figure of speech that is often used to emphasize a point, add humor, or create a vivid image in the reader's mind. Hyperbole plays a crucial role in communication and literature. However, it is important to use hyperbole wisely, considering the context and audience, to ensure its effectiveness and avoid potential pitfalls. It makes the conversation or texts sound more colorful and stimulating and can be used to convey something sound much bigger, better, or more dramatic than it is. Knowing to use Hyperbole properly and correctly enables our speech and writing to be more interesting. Through our article we have tried to introduce the essence of hyperbole, its definition, and usage. We have introduced some examples to provide a clear and vivid idea of hyperbole.

Literature:

1. Padillah E. N., Firmawan H. & Purwaningsih E., Simile, Hyperbole, Personification and Metaphor Used in Gayle Forman's *If I Stay*. *Jurnal Ilmiah Sastra*, 2016, 4 (1), 69-78.
2. Stern J., *Metaphor in Context*. London: MIT Press, 2000.
3. Recchia H. E., Howe N., Ross H. S. & Alexander S., Children's understanding and production of verbal irony in family conversations. *British Journal of Developmental Psychology*, 2010, 28 (2), 255-274. doi:10.1348/ - 026151008x401903.
4. Burgers C., Brugman B. C., Lavalette K. Y. & Steen G. J., HIP: A Method for Linguistic Hyperbole Identification in Discourse. *Metaphor and Symbol*, 2016, 31 (3), 163-178. doi: 10.1080/10926488.2016.1187041.
5. Carston R. & Wearing C., Hyperbolic language and its relation to metaphor and irony. *Journal of Pragmatics*, 2015, 79, 79-92. doi: 10.1016/j.pragma. 2015.01.011.
6. Norasetkosol S., Timyam N. & Sriussadaporn N., *Persuasive linguistic devices in travel magazines*, 2012.
7. Claridge C., *Hyperbole in English: a corpus-based study of exaggeration*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2010.

8. Ruminda & Kharimah, Hyperbolic Expressions in One Direction's Love Song Lyrics, 2017. DOI: <https://doi.org/10.15575/al-tsaqafa.v14i1.1795>
9. <https://www.poetryfoundation.org/poems/56227/sonnet-147-my-love-is-as-a-fever-longing-still>
10. <https://poets.org/poem/i-walked-out-one-evening>

მაია აგაია
ინგლისურ ენაში ჰიპერბოლის როლის შესახებ
რეზიუმე

ექვგვარეშეა, რომ ენა მნიშვნელოვან როლს თამაშობს თითოეული ადამიანის ცხოვრებაში, რადგან ენის საშუალებით ადამიანებს აქვთ სოციალური ინტერაქცია საზოგადოებაში. ინგლისური ენა აღიარებულია, როგორც კულტურათაშორისი კომუნიკაციის ენა და მისი საფუძვლიანი ათვისება ძალზე მნიშვნელოვანი და აუცილებელია. ინგლისური ენის ლექსიკაში, ისევე როგორც სხვა ენებისა, უხვად გამოიყენება სხვადასხვა მხატვრული ხერხი. ჩვენს სტატიაში მიმოვიხილეთ ერთ-ერთი სტილისტური საშუალება – ჰიპერბოლა, რომელიც არის მიზანმიმართული გაზვიადება, თუმცა ის ნათქვამს უფრო მეტ სტილისტურ ექსპრესიულობას ანიჭებს. მხატვრული ხერხების და, მათ შორის, ჰიპერბოლის შესწავლა საკმაოდ აქტუალურია, რადგან მათ დღესდღეობით არა მარტო ლიტერატურაში, არამედ ყოველდღიურ საუბარშიც ხშირად ვხვდებით.

Майя Агаиа
О роли гиперболы в английском языке
Резюме

Нет сомнений в том, что язык играет важную роль в жизни каждого человека, поскольку посредством языка люди осуществляют социальное взаимодействие в обществе. Английский язык признан языком межкультурного общения и его тщательное владение очень важно и необходимо. В лексике английского языка, как и в других языках, используются различные художественные приемы. В нашей статье мы рассмотрели один из стилистических приемов гиперболу, которая представляет собой намеренное преувеличение, хотя и придает большую стилистическую выразительность сказанному. Изучение художественных приемов и в их числе гипербол весьма актуально, поскольку в настоящее время мы часто встречаем их не только в литературе, но и в повседневной речи.

Виктория Диасамидзе
(Грузия)

СТИЛИСТИКА РОМАНА «LES GENS D'EN FACE» ЖОРЖА СИМЕНОНА И ЕЁ ОСОБЕННОСТИ ПРИ ПЕРЕВОДЕ НА РУССКИЙ ЯЗЫК

Согласно Статистическому ежегоднику ЮНЕСКО, Жорж Сименон, член Королевской академии Бельгии, является четвертым франкоязычным писателем и самым переводимым бельгийским писателем в мире. Под его собственным именем опубликовано 193 романа, в том числе 117 романов, которые он назвал «тяжелыми романами», или «романами судьбы». В этой новой постановке автор рисует портрет человека века, столкнувшегося с историческим недугом [11].

По словам его биографа Пьера Ассулина, он один из писателей, доминирующих во французской литературе XX века. По словам Жид, он не произвел революцию в языке, но его минималистский стиль очень силен. Его манера письма очень специфична. Журналист, писатель, профессор, он всю жизнь пытается понять, как создается книга Сименона: «Все есть в Библии или у Шекспира, а чего не хватает, достаёт у Сименона» [4]. Андре Жид признавал, что «Сименон – величайший романист из всех, самый подлинный романист, существующий в литературе» (Assouline: Сименон. <https://dtrusted.fr/Entretien-Pierre-Assouline>).

Журналисту, попросившему Сименона дать ему образец своего стиля, он ответил: «Мой стиль – «идет дождь». Известен его способ построения предложений абсолютной простоты, созданных по принципу «подлежащее, сказуемое, дополнение». Но у Сименона [...] «дождь не декоративен, мы его видим, осязаем, и он позволяет прочувствовать историю в определенных обстоятельствах. Чудо Сименона заключается в том, что с первой страницы любого из его романов мы оказываемся там, куда он нас ведёт». (Паскаль Брукнер в своей радиопередаче «Детективные романы: удовольствие от чтения Сименона» [3].

Представляется решающим совет, полученный в начале писательской карьеры Ж. Сименона, не быть «слишком литературным» любой ценой. Что значит, по мнению Сименона, «рассказать историю просто, как краснодеревщик, подходит к своему верстаку» [7, 87]. Или другое сравнение: «Я хотел бы изваять свой роман из ствола дерева»: (Жорж Сименон, мастер романа, Жолианна Годро-Буржуа, 2 мая 2019 г. <https://www.mcgill.ca/tsar/fr/библиография/Жорж-Сименон>).

Конечно, у Жоржа Сименона есть свой неповторимый стиль; он предпочитает короткие и простые предложения. Тем не менее, биографы и исследователи подчеркивают его первоначальную склонность к длинным и отнюдь не лаконичным фразам (Дюбуа, Романисты-реалисты от Бальзака до Сименона.

<http://www.ecrivonsunlivre.com/derniere/articles-de-la-team/ecrire-a-la-maniere-de-georges-simennon.html>).

Андре Жид, один из самых ярких поклонников Сименона, подчеркивал, что не идеи Сименона или оригинальные темы делают его великим писателем. Именно слова, их выбор и расположение, ритм предложений, краткость абзацев и составляют его волшебный и неповторимый дар. Именно они творят чудо: после нескольких строк история липнет к

читателю, словно мокрая одежда (Жид, Сименон, Без лишней скромности). Разве это не то, что мы называем стилем? Все дело в крайней экономии выразительных средств Сименона и его кажущейся простоте. «Он пишет как простой Обыватель», – сказал однажды о нем один критик. На что другой критик не без юмора ответил: «Что еще любопытно, так это то, что, кроме Сименона, никто не умеет писать так, как этот господин Обыватель» (Фаллуа, Жорж Сименон. Памяти. <https://francearchives.fr/fr/commemo/recueil-2003/39618>).

Сказанное не означает, что Сименона не интересуют приемы, присущие роману. Напротив, его произведения представляются настолько совершенными, что заставляют нас не замечать техники. (Сименон «Техника искусства письма».

(<https://www.universalis.fr/encyclopedie/georges-simenon/4-un-art-de-l-ecriture-servi-par-la-technique/>). Бельгийский писатель использовал точную лексику, чтобы придать своим предложениям весомость реальности. «Слова, если хотите, имеют свой вес, как материя; слова имеют три измерения, например, стол, дом, стакан воды», – объяснил он в 1945 году [10].

Это позволяет утверждать, что бельгийский писатель создал свой язык и стиль, в котором отсутствуют неточные, или расплывчатые по смыслу слова. Лексическое поле писателя не столь велико и включает всего пару тысяч слов, чем объясняется определенная легкость перевода романа на русский язык. Разумеется, различия синтаксических структур языков, диктуют предпочтения значительно более вольного порядка слов в русском языке, в отличие от фиксированного в аналитическом французском. Синтетический русский язык тяготеет к большему объёму фраз, что позволяет переводчику делить их на смысловые части, как в следующем примере: «Cela ne durait que deux secondes, puis ce fut le frère qui regarda, puis un nouveau rire de la belle-sœur et Adil bey, sortant enfin de sa tanière, alla refermer la fenêtre». В переводе на русский более уместна фрагментация текста на два предложения: «Это длилось всего секунды две, затем уже брат её бросил взгляд в окно и снова раздался хохот невестки. Тогда уже Адил-бей, покинув, наконец, свое укрытие, пошел закрывать окно [12, 97].

У Сименона важна комбинаторика лексики, усиленная повтором, сопутствующим накалу эмоций персонажей. Вспоминается высказывание Жана Тардые о том, что поэзия в широком смысле слова – это когда одно слово впервые встречается с другим (Assouline: Сименон. Autodictionnaire Simenon. <https://dtrusted.fr/Entretien-Pierre-Assouline-Simenon-a-construit-une-oeuvre-qui-aide-a-vivre>). Приведем фрагмент, где Соня, пытаясь объяснить свой преступный замысел, в крайнем волнении повторяет одни и те же слова: «Oui, il me disait de manger. Il avait soin d'ajouter que pour lui c'était si peu de chose ! Dans son pays !... Dans son pays !... Toujours dans son pays !... Vous aussi, vous m'en parlez sans cesse... Dans votre pays les gens ne meurent pas de faim... Dans votre pays il y a du pain tant qu'on en veut... Dans votre pays...». В переводе на русский язык : «Да, он говорил мне, чтобы я ела. При этом он не уставал повторять, что для него это сущие пустяки! В своей стране!.. В его стране!.. Всё время о своей стране!.. Вы тоже мне о ней без конца твердили... На вашей родине люди не умирают от голода... В вашей стране есть хлеба есть вдоволь ... На вашей родине...» [12, 148].

Перейдем к стилистическим приемам, использованным в романе «Люди напротив»/ «Les gens d'en face», где Сименон создает специфический, «серый» тон романа о трудных

временах, используя пространственно-временные структуры, внутреннюю фокусировку, приёмы персонификации и метафоризации.

Пространственно-временные структуры позволяют автору предвосхищать грядущие события событиями и образами прошлого, объясняющими настоящее. У Сименона повествование идет от лица главного персонажа-рассказчика, турецкого консула, столкнувшегося с действительностью республики Советов, наблюдающего и оценивающего события и действующих лиц. Явление внутренней фокусации, свойственное детективному жанру, зародилось в романе «Les gens d'en face», где в центре внимания находится политическая критика и оценка бедственного положения населения. Турецкий дипломат в СССР 1930-х годов переживает жизненный опыт в обстановке всеобщей секретности и подозрительности, вызванной террором. Спасаясь от режима, обесценивающего человеческую жизнь, он размышляет, как объяснить поступок правительству, но прежде всего, - самому себе. При этом он вспоминает свой былой героизм: «Qu'est-ce que le ministre pourrait lui dire? N'importe quel médecin retrouverait en lui des traces d'arsenic! John, qui connaissait le pays, lui avait formellement conseillé de partir. D'ailleurs, il s'est battu aux Dardanelles, puis pour Mustapha Kemal. Il n'avait pas hésité à remettre Pandelli à sa place». В переводе это передаётся прямой речью внутреннего монолога: «Что сможет сказать ему министр? Ведь любой врач без труда обнаружит в нём следы мышьяка! И потом, Джон, знавший хорошо этот край, однозначно советовал оставить его. Впрочем, ведь сражался же он на Дарданеллах, а затем за Мустафу Кемалю! К тому же он, не колеблясь, поставил Панделли на место!» [12, 175].

В «телеграфном» стиле Сименона, избегающего стилистических приемов, во избежание «литературности», ведущая принадлежит метафоре. Именно метафора помогает реализовать образ жесткого социального режима. Роман вводится вопросом - восклицанием «Comment! Vous avez du pain blanc!» / «Как! У вас есть белый хлеб?!», затем повествование продолжается подробным описанием похоронной процессии, сопровождающей кумачовый гроб, – «ни радостной, ни грустной», читай, –бесчувственной и безмолвной. Ибо жизнь эта будто и не жизнь вовсе: все чувствовали себя мертвыми в красном гробу бесчеловечного социального режима, гуляя по солнечным улицам под звуки труб большевистской пропаганды. Этот образ грубо разрисованного гроба, который разноликая толпа, ни живая, ни мертвая, несла по улицам города, – открывает череду печальных событий: сначала смерть предшественника главного героя, консула Адил-бея, затем его опасное состояние, смерть героини романа секретарши Сони и, наконец, финальная сцена, подробно описывающая расстрельный двор ГПУ возле Дома Стандартов.

Перед читателем предстает еще один важный ассоциативно-метафорический ряд; Это сцены из городской жизни, напоминающие лагерь – купальные зоны, разделенные колючей проволокой, прогулки горожан по набережной вокруг памятника Ленина, расстрелы на месте без суда и следствия, спешная «зачистка» тел на грузовиках, с крытым брезентом кузовом.

Стоит упомянуть еще один собирательный метафорический образ романа – окна как глаза города и глаза вездесущего ГПУ, бдящего и в ночи, и при свете дня. Эти люди «из окон напротив» – собирательный образ другого мира и другого видения жизни. В начале романа окна открыты и мы видим скромную обстановку помещения, очень простую еду, а центром всего оказывается зеленая фуражка начальника Батумского морского ГПУ. Иногда

Колин, глава ГПУ, ждет свою сестру – секретаря турецкого консульства. К концу романа окна-глаза закрыты, подобно векам умершего.

Можно было бы также не без оснований, назвать разнообразные дожди - морозящие и непрекращающиеся ливни, грохочущие по крышам, сараям, желобам, оконным стеклам – метафорическими слезами, морем слез, пролитых невинными жертвами режима репрессий: «Il pleuvait toujours. L'eau dégoulinait, noirâtre, le long des rues non pavées ou il y avait des trous, des tas de terre ou de pierraille et parfois une charrette abandonnée». [...] «Quant à la mer, elle n'avait pas l'air d'être la mer, ni rien. C'était une grisaille sans fond, un vide qui exhalait un souffle humide. Il n'y avait même pas de vagues au bord, pas de clapotis dans le bassin. C'était plat comme une mare, avec des milliards de petits ronds que dessinait les gouttes de pluies, des milliards de milliards, jusqu'à l'horizon, jusqu'en Turquie, peut-être plus loin encore?» В переводе: «Как всегда, лил дождь. Черноватая вода стекала вдоль немощеных улиц, изрытых ямами, в гудах земли и камней. ... Что до моря, то оно было похоже на что угодно, кроме моря. Это было бескрайнее серое море, некая пустота, от которой исходило влажное дыхание. Не было видно ни волн на берегу, ни зыби на его поверхности. Оно было ровным, словно луна, с миллиардами маленьких пузырьков, образованных миллиардами миллиардов дождинок, вплоть до самого горизонта, до Турции, а может и далее» [12, 132-133].

Итак, в романе обнаруживается сгущение метафор, с помощью которых автор плетет нити своего повествования, воздействуя на подсознание читателя через эмоциональный тон произведения. Отношение автора к происходящему передано метафорически: окна – глаза, гроб – красное знамя, страна – зона. Метафора заключена и в названии романа, которое можно расшифровать как эллипсис выражения «Люди на-против», то есть «Люди против жизни», «люди, отрицающие жизнь». С помощью метафоризации Жорж Сименон создает впечатление иллюзорности происходящего и уверенности в том, что состояние это преходяще и быстротечно, подобно тяжелому забытию.

В рассматриваемом романе также широко используется прием персонификации, в основе которой лежит метафорический перенос. Вот почему мы могли бы рассматривать персонификацию как частный случай метафоры, точкой опоры которой служат второстепенные характеристики [2, 95-97]. Так, в романе Сименона второстепенным признаком дождя является то, что он льётся, как слёзы из глаз, а окна смотрят и закрываются подобно глазам, глотку можно открыть, как гроб разверстый агитации, город смотрит как равнодушная женщина и т.д.: «Город был для него каким-то живым, себялюбивым существом. Он отказывался принимать Адил-бея, скорее, старался вовсе не замечать его, позволяя лишь одиноко бродить, словно паршивому псу, по своим улицам. Он ненавидел его, как ненавидят женщину за напрасно сделанные авансы» [12, 117].

Таким образом, Жоржу Сименону, благодаря своим стилистическим особенностям, лаконизму, метафоризации, персонификации удается создать обширную социально-психологическую картину, убеждающую читателя в суровой реальности тоталитарного режима. Его оригинальные художественные средства демонстрируют неустойчивость режима тоталитарной идеологии, а также его впечатления от социальной системы страны, контролирующей действия, слова и даже мышление. Сложности перевода объясняются различием синтаксической структуры французского и русского языков, допускающего различные оттенки перевода при перемене мест лексических компонентов.

ლიტერატურა:

1. Assouline P., Simenon. Autodictionnaire Simenon. <https://destimed.fr/Entretien-Pierre-Assouline-Simenon-a-construit-une-oeuvre-qui-aide-a-vivre> (consulté le 21 novembre 2024).
2. Bacry P., Les figures de style, Paris, Belin, 1992.
3. Bruckner P., dans son radio-émission «Romans policiers: Le plaisir de lire Simenon». <https://www.radiofrance.fr/franceinter/podcasts/grand-bien-vous-fasse/romans-policiers-le-plaisir-de-lire-simenon-8170563>, (consulté le 21 novembre 2024).
4. «Cours de P. Assouline sur Georges Simenon, ses lectures, ses lecteurs, ses héritiers », 2018, <https://www.auxartsetc.ch/coups-de-coeur/tous-coups/tout/10015-assouline> (consulté le 21 novembre 2024).
5. Diasamidzé V., Précis de la littérature francophone, La littérature belge francophone. Biographie de Georges Simenon. Batoumi, Université d'État Chota Roustaveli, 2023.
6. Gide André et Simenon, Georges, «Sans trop de pudeur», Paris, Omnibus, 1999.
7. Simenon G., Le roman de l'Homme, Lausanne, Éditions de l'Aire, 1980.
8. Simenon G., Les Gens d'en face, Paris, Fayard, 1933.
9. «Simenon, un art de l'écriture servi par la technique». <https://www.universalis.fr/encyclopedie/georges-simenon/4-un-art-de-l-ecriture-servi-par-la-technique/>, (consulté le 20 novembre 2024).
10. Taillandier F., Simenon: «Écrire comme on respire». <https://www.revuedesdeuxmondes.fr/simenon-ecrire-comme-on-respire> (consulté le 20 novembre 2024).
11. Unesco, «Top 50 Auteurs», 1989, <https://unesdoc.unesco.org/archives>, (consulté le 21 novembre 2024).
12. Сименон Ж., Люди напротив, или реквием батумских дождей, Социально-психологический роман о Батуми 30-х годов, перевод с французского В. Г. Диасамидзе, А. О. Издательство Аджара, Батуми, 2013.

ვიქტორია დიასამიძე

ჯორჯ სიმენონის რომანის "LES GENS D'EN FACE" სტილისტიკა და მისი თვისებები თარგმანში რუსულ ენაზე რეზიუმე

ჯორჯ სიმენონის რომანის "Les Gens d'en face" თარგმანზე მუშაობამ საშუალება მომცა, განმეხილა ის სტილისტური საშუალებები, რომლითაც ავტორმა შექმნა შთამბეჭდავი სოციალური და მხატვრული ტილო. სტატიის მიზანია, რომანისტიკის სტილის თვისებებების განხილვა და სტილისტური ნიმუშების გაანალიზება ზოგადად და, კერძოდ, რუსული ენის მასალაზე. მოცემული სტილისტური საშუალებები ეხმარება მწერალს, ისევე როგორც რომანის მთარგმნელს, 30-იანი წლების დიდი ტერორის წინა დღეს ზღვისპირა ქალაქ ბათუმის ატმოსფეროს ხელახლა შექმნაში. სიმენონი ქმნის ეგზოტიკურ ფონს „რთულ“ რომანში "Les gens d'en face" სპეციფიკურ ტონს, სივრცით-დრო-

ითი სტრუქტურების, შინაგანი ფოკუსის, პერსონიფიკაციისა და მეტაფორიზაციის პროცესების გამოყენებით.

Victoria Diasamidze

***Stylistics of the Novel «Les Gens d'en Face» by Georges Simenon and its
Features in Translation into Russian***

Summary

The work on the translation of Georges Simenon's novel "Les Gens d'en face" provided an opportunity to consider the stylistic devices with which the author created an impressive social and artistic canvas, influencing the modern reader with its tonality. The purpose of the article is to consider the features of the novelist's style and analyze the author's features of stylistic devices in general and on the material of the Russian language, in particular. The given stylistic devices help the writer, as well as the translator of the novel, to recreate the atmosphere of the coastal city of Batumi on the eve of the Great Terror of the 1930s. Simenon creates a specific tone of the so-called "difficult" novel "Les gens d'en face", using spatio-temporal structures, internal focus, processes of personification and metaphorization.

Emma Kilanava
(Georgia)

THE COMPONENTS OF THE SITUATION OF COERCION OF THE PASSIVE DIATHESES

Abstract

The article is devoted to the interpretation and analysis of the components of the situation of diatheses which can be characterized, in general, as a situation of coercion. The term "coercion" is understood here in the broad sense as an action (physical or psychic) or a relation directed at the object. The situation of perception which is also characterized by a direction. Is closely connected with the situation of coercion. In the article there are described the discovered components of the situation of coercion. Besides the central component – the predicate, which can be causative and non – causative, there are singled out primary actants (subjects), secondary actants (objects), attributes and circumstants.

In the present work there are given the following definitions of the components of the situation of coercion.

I. The predicate of coercion. The predicate of coercion is the central component of the situation. The variants of the coercion are an action, a psychophysiological activity and a relation [12; 15].

a) The predicate of action. The predicates of action are divided into causative and non-causative ones. Causative predicates are the predicates leading to a definite result. On the surface level (in our excerpt) they are expressed by such verbs as: cause, create, elect, call, waste, spend, make, perform, kill, burn, smash, produce, do, grow, paint, break, cut, open, build, drug, change, manufacture, set up, destroy, write, print and others. The causative actions are divided into generalized and concrete. Generalized causative predicates combine with: 1) a resultative, as in the example: "I once believed that the sun, the sky, the mountains, the rivers, were all made by hand by the first men"; 2) with the patients and the resultative attribute, e.g. "I have been warmed and praised and made to speak".

The concrete causative actions, in their turn, are divided into implying and not implying a concrete and definite final result in themselves. These actions are expressed on the surface level correspondingly by the verbs: 1) paint, whitewash, open, roast, kill, increase, widen; 2) write, elect, appoint, build, take, bring, send, buy, set up, etc.

The verbs designating the first group of concrete causative actions are defined by the word-combinations in which the first component correlates with the generalized causative action, and the second- with the resultative. E.g., open-make open or cause to be open; kill-cause the death of and so on. In this way it is impossible to define the verbs designating the second group of concrete causative actions. Both actions – concrete causative ones with implied and not implied result-may combine: 1) with a patient, as in the example "When I was thirteen my right leg was destroyed in an accident"; 2) with a patient and a resultative attribute, as in the example " You'll be torn to pieces before getting burned to a crisp".

Non-causative are the actions not leading to the achievement of a definite result and they don't combine with the resultative. These actions correlate with such verbs as: attack, beat, put, give, take, carry, buy, etc.

b) The predicate of psychophysiological activity.

Psychophysiological activity implies mental, psychic and physiological processes and communicative activity too. The verbs expressing the given type of predicates are not causative, so psychophysiological predicates can't combine with the resultatives. They combine: 1) with a patient, 2) with a patient and a non-resultative attribute, 3) with an addressee. E.g., 1) If he was seen by anyone he was disguised; 2) "Miss Pike was seen to come in..." 3) "He has been long waited for".

Psychophysiological activity is expressed- by the verbs of the type: see, hear, feel, find, smell, know, suppose, understand, tell, say, report, believe, think, etc.

c) The predicate of relations. The predicates of relations are subdivided into social and personal ones. The latter are not causative and hence they combine neither with resultatives nor with resultative attributes. The relations usually combine with a patient (1) and an addressee (2), e.g., 1) "...he's loved by a middle-aged spinster"; 2) "I tell you. I've a sense of humor, but I won't be laughed at...". On the surface level the predicates of relations may be designated by the verbs of the type: like, dislike, hate, want, need, condemn, accuse, etc.

II. Primary actants

a) *The agent – a primary actant, a person or a non-person committing some action (physical or psychophysiological) over an object (a person or a non-person), which, in a particular case, may be the agent itself [16; 1; 8; 10, 14]. The agents may be subdivided into causers and non-causers. Causers are agents in the result of whose action there appears a new substance, a state, an action. Correspondingly, there may be distinguished causers of substance or creators, causers of state and causers of action. Non-causers are devoid of such characteristics. Causers combine with causative predicates, a resultative and a resultative attribute. E. g., 1) "Joseph was shot by Mullin's accomplice"; 2) "This rectory was built in 1814 by the Reverend Sidney Smith"; 3) "I was made to commit a murder by him up there". In the cited examples the agents – causers, corresponding to the underlined parts, combine with causative predicates as the latter lead to a definite result – a state (dead-a surface correlate of the resultative attribute of the patient), a substance (this rectory – a resultative of the creator's action) and the actions (to commit a murder – a surface correlate of the resultative attribute of the patient).*

In the first example the agent "Mullin's accomplice" is a causer of the state of the patient "Joseph". In the second example the agent "the Reverend Sidney Smith" is a causer of a substance represented by the patient, i.e. it is a creator. In the third example the agent represented by a pronoun "he" (= by him) on the surface level is a causer of the action "to commit a murder".

Agents – non-causers combine neither with a resultative, nor with resultative attributes, combining only with non-causative predicates. E.g., Then, one day, two people were bitten by a water-snake ("were bitten" is a morphological correlate of a non-causative predicate).

An agent may be a person and a non-person. By a person in the given case we understand an animate substance and by a non-person an inanimate one. An agent – a person is usually a human

being and only in rare cases- an animal. An agent – a non-person is an elemental force of nature, machines and very rarely abstract notions. E.g., 1) "I was brought up by my uncle and his wife" (the agent – a person – a human being); 2) "Know how a chap dies when he's bitten by a cobra?" (the agent – a person – an animal); 3) "...She found the stray dog, and the village adopted it – until it was run over by a tractor..." (the agent- a non-person – a machine); 4) "You are beset by regrets and doubts" (the agent-a non-person-an abstract notion).

b) The experiencer is a person undergoing (experiencing) some inner psychic state, relation [13]. The experiencer combines with predicates of psychophysiological activity and predicates of relations. E.g., 1) "You'll see that the idea of minorities was thought up by the enemies of men, to divide them..."

2) "It has been proved by the best efficiency authorities that each of these muscular resources is vital to one";

3) "In this house, we are looked after by three grave lasses".

III. Secondary actants or objects

a) The patient. The patient is a secondary actant – a person or a non-personal toward which the coercion is directed (an action, a psychophysiological activity, a relation) [4; 5; 10]. E.g., 1) "We weren't wanted by our families"; 2) "Are you not the white-created demon that we were all warned about?"

b) The addressee. The addressee is a secondary actant to which the coercion of the predicate is addressed. It is the participant of the situation which is defined by some authors as a beneficiary [7; 5; 10].

Examples:

1) "It will be shown us what we are to do";

2) "I think this fellow was sent for by the Jeddak".

The underlined parts "us" and "this fellow" are surface correlates of the corresponding addressees.

c) The resultative is the result arisen in consequence of the causative predicate of action. The resultative is usually a substance. In contrast to the patient, the resultative is not immediately an object of the action, i.e., a component of the situation to which an action of the agent (a predicate) is directed, but it is the result of this action [6; 9; 10].

Examples:

1) "...That's what we shall have out there some day when the causeway is built";

2) "...Twenty-one years ago two synthetic beings had been made".

In the examples cited above, the actants corresponding to the words and the word-combinations "the causeway" and "two synthetic beings" are resultatives, i.e. the results of the actions of the predicates of the given situation. In both sentences the underlined words and word-combination correlate with the resultatives of the substances.

d) The instrumental. The instrumental is a secondary actant with the help or with the participation of which the coercion of the agent is carried out [2; 3; 17; 10; 76; 81]. The instrumental takes an immediate part in the action, but it is not an agent as it itself is under the influence of the latter. That's why the instrumental occupies to a certain extent an intermediate position between subjects and objects. But it should be reckoned among the secondary actants, i.e. objects as when

transforming into the active voice the instrumental can't occupy the position of the subject in the surface structure. Examples:

1) "He was fed with a spoon";

2) "...First Sheila Webb was summoned by a heartless trick to find a dead body".

In the cited sentences the underlined parts "with a spoon" and "by a heartless trick" correlate with the instrumentals in the deep-syntactic structure.

IV. Attributes

Attributes are components of the situation of coercion accompanying the secondary semantic actants, supplementing and elucidating them [3; 10; 16]. In the present article only the attributes relevant for the analysis of the diatheses are considered. It should be noted that the term is not used here in its surface-syntactic meaning of an attribute.

In the analysed material there were discovered attributes of a patient, an addressee and A predicate, and they may be of the following types: 1) a descriptive (or a stative) attribute, as in the example: "Blake was found frozen" ("frozen" is a surface correlate of a descriptive attribute of the patient "Blake"); 2) a processual attribute, as in the example: "What am I supposed to do, hit her on the head? (to do – a surface correlate of the processual attribute of the patient 'I'); 3) a substantival attribute, as in the examples:

a) "...We were promised that things were going to be very different" ("that things were going to be very different" – a surface correlate of the attribute exposing the content of the predicate "promised");

b) "...It will be forbidden for you to shut up" ("for you to shut up" – a substantial attribute of the patient "it").

It is expedient to discern resultative and non-resultative attributes. Resultative attributes arise directly from the action (of the predicate) as its result. E.g.,

1) "He was made bankrupt";

2) "... You were forced to throw your illusions overboard";

3) "I was brought up to earn friendship".

In the afore-cited examples, the underlined members correlate with the resultative attributes of the patient. Non-resultative attributes don't arise immediately from the predicates of coercion, as in the examples:

1) "I was afraid, too, that we'd be told to leave";

2) "At present, he is reported to be operating in the district of Deraa itself".

In the cited examples, the underlined members express non-resultative attributes of the addressee ("we") and the patient ("he"), correspondingly, as they don't come from the action of the predicates ("would be told" and "is reported").

V. Circumstances. These are components of the situation of coercion which are not connected with an action but specify it as conditions in which it proceeds. The circumstances, unlike the attributes, don't correlate with the actants and can't be included into their group.

On the surface-syntactic level, the circumstances correspond to the so-called adverbial modifiers, which have various morphological expressions. Below there are given examples in which the underlined parts correlate with various circumstances. From the examples, it can be seen

that in some cases, the circumstances carry in themselves the principal semantic load, and their omission in the surface structure would lead to the complete destruction of the utterance: 1) "The gates had been closed at ten o'clock" (the circumstance – the time of the action); 2) "No prisoner has ever been brought into the citadel of Horz" (the circumstance – the place of the action); 3) "This meeting tonight... wasn't called to decide policy" (the circumstance – the purpose); 4) "...it's a bad thing when millions of people are killed because one joker has to get some things out of his system" (the circumstance - the cause); 5) "Electricity is already treated with carefree disregard" (the circumstance - the manner of the action).

In all the cited examples the omission of the parts of the sentence expressing circumstances would give either unmarked.

Literature:

1. კილანავა ე., პასიური კონსტრუქციების აგენსური დამატება ინგლისურ ენაში, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. ფილოლოგიური პარალელები, სამეცნიერო შრომების კრებული, 2009, N1.
2. კილანავა ე., ინსტრუმენტალი პასიურ კონსტრუქციებში. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. ფილოლოგიური პარალელები. სამეცნიერო შრომების კრებული, 2012, N4.
3. კილანავა ე., მეორადი სემანტიკური აქტანტები და ატრიბუტები, როგორც ზემოქმედების სიტუაციის კომპონენტები. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. ჰუმანიტარულ და სოციალურ-პოლიტიკურ მეცნიერებათა სერია, ტ. XI, 2013-2014.
4. კილანავა ე., პაციენტი, როგორც პასიური დიათეზების აქტანტი. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები. ჰუმანიტარულ და სოციალურ-პოლიტიკურ მეცნიერებათა სერია, ტ. 21, 2023.
5. Kilanava E., The Passive Diatheses in Modern English Language. In: Intercultural Communications. Intercultural Relations Society, 2007, N1.
6. Kilanava E., The Resultative as a Semantic Actant of the Passive Diatheses. In: Proceedings of Sokhumi State University. Humanities, Social and political Sciences Series, XX, 2020-2021.
7. Kilanava E., The Addressee as a Semantic Actant of the Passive Diatheses. The Works of the Academy of Sciences of Tskhum-Abkhazia. Vol. 21, 2021.
8. Воронина Г. Б., Роль агенса в пассивных конструкциях (на мат. немецкого языка в сопоставлении с совр. англ. и швед. яз.). М., 1973.
9. Индоуров В. Н., Формально-семантические предложения с актантом – результативом в современном англ. яз. В сб.: Нормативные и содержательные аспекты предложения в германских языках. Горький, 1989.
10. Киланава Э., Компоненты ситуации воздействия релевантные для описания пассивных диатез. В сб.: Труды АГУ, т. 7, 1989.
11. Киланава Э., Пассивные конструкции в современном английском языке. Тбилисский государственный университет, Сухумский филиал, Тб., 2005.
12. Киланава Э., Семантика предикатов пассивных диатез в современном английском литературном диалоге, Тб., 2012.

13. Кузнецова Е. Г., Экспериментер как семантическая роль актанта предиката. Вестник Челябинского государственного университета, 2009, №8 (188).
14. Кузнечик Ш. А., Агенс пассивных конструкций. В кн.: Вопросы филология и методики преподавания иностранных языков Вып. 2, Саранск, 1975.
15. Львов Л. А., К определению основных типов глагольных предикатов. В сб.: Семантика и функционирование английского глагола. Горький, 1986.
16. Львов Л. А., О понятии агенса в семантическом синтаксисе. В сб.: Семантика синтаксических единиц в германских языках. Горький, 1986.
17. Милешин О. Н., Синтаксические элементы с инструментальным значением в современном английском предложении. В кн.: Исследования по германским языкам. Ирк., 1976.

ემა კილანავა
პასიური დიათეზების იძულების სიტუაციის კომპონენტები
რეზიუმე

სტატიაში აღწერილია ინგლისურ ლიტერატურულ დიალოგში აღმოჩენილი ზემოქმედების სიტუაციის (პასიური დიათეზების სიტუაციის) კომპონენტები. ცენტრალური კომპონენტის – პრედიკატის გარდა, რომელიც შეიძლება იყოს კაუზატიური და არაკაუზატიური, ნარომში გამოყოფილია პირველადი აქტანტები (სუბიექტები), მეორადი აქტანტები (ობიექტები), ატრიბუტები და ცირკუმსტანტები.

Эмма Киланова
Компоненты ситуации принуждения пассивных диатезов
Резюме

В статье описываются выделенные компоненты ситуации воздействия (ситуации пассивных диатез). Помимо центрального компонента – предиката, который может быть каузативным и не-каузативным, выделяются первичные актанты (субъекты), вторичные актанты (объекты), атрибуты и циркумстанты.

სოფიო მუჯირი
(საქართველო)

მოსმენის კომპეტენცია ლინგვისტურ და დიდაქტიკურ ზრილში

მოსმენა უცხოენოვანი ტექსტის საბაზისო უნარ-ჩვევაა, რომლის გარეშე შეუძლებელია უცხო ენის შესწავლა. ეს რეცეფციული უნარი წარმოადგენს წინაპირობას პროდუქტიული უნარ-ჩვევების, პირველ რიგში, მეტყველებისა და წარმოთქმის უნარ-ჩვევების განვითარებისათვის. თუ გადავხედავთ მოსმენის უნარ-ჩვევების განვითარების ისტორიას, დავინახავთ, რომ გერმანულის, როგორც უცხო ენის, სწავლების სხვადასხვა მეთოდში, უცხოენოვანი ზეპირი ტექსტის მოსმენასა და გაგებას ყოველთვის არ ეთმობოდა ჯეროვანი ყურადღება. ასე მაგალითად, „გრამატიკისა და თარგმნის“ მეთოდში (XIX ს.) მოსმენის უნარ-ჩვევის განვითარება უტოლდებოდა მასწავლებლის მიერ ხმა-მაღლა წაკითხული უცხოენოვანი ლიტერატურული ტექსტის მოსმენასა და მიბადვას. მასწავლებელი ენობრივი მიბადვის ნიმუშს წარმოადგენდა „პირდაპირი“ მეთოდის დროსაც (XIX ს. 80-იანი წლები). ამ მეთოდის ყურადღების ცენტრში მოექცა ზეპირი, ყოფითი მეტყველების მოსმენა და გამეორება. „აუდიო-ლინგვალურ“ მეთოდში (XX ს. 40-იანი წლები) მოსმენის, წარმოთქმისა და მეტყველების უნარ-ჩვევათა განვითარებას დომინანტური მნიშვნელობა მიენიჭა. ტექნიკური საშუალებების გამოყენება ზეპირმეტყველების ლაბორატორიაში ენის შემსწავლელებს საშუალებას აძლევდა მოესმინათ სხვადასხვა დიქტორის მიერ წარმოთქმული ავთენტიკური ტექსტები, მიეზიარებინათ ენობრივი მოდელისათვის და გაეცნობიერებინათ ენობრივი მასალის სტრუქტურული ნიმუშები გასამეორებელი და საწარმოთქმო სავარჯიშოების დახმარებით. „კომუნიკაციურმა დიდაქტიკის“ (XX ს. 70-იანი წლები) მეთოდის თანახმად, ენის შემსწავლელებს მოეთხოვებოდათ ენობრივად მიზანშეწონილი კომუნიკაციური ქმედება ყოფით და პროფესიულ სიტუაციებში. ამ მოთხოვნის შესაბამისად, ყურადღება გამახვილდა სხვადასხვა თემატიკისა და ტიპის ავთენტიკური ზეპირი ტექსტის მოსმენაზე [3, 37].

როგორც ცნობილია, ერთიან ვეროპულ სარეკომენდაციო ჩარჩოში მოცემულია ენობრივი კომპეტენციის ცალკეული აქტივობებისა და პარამეტრების სკალები. მათ შორის უცხოური ენის შემსწავლელთათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ზეპირი მეტყველების მოსმენისა და გაგების კომპეტენცია, რადგან მოსმენილი ზეპირი მეტყველების აღქმა-გაგებისა და მასთან დაკავშირებული ფონეტიკურ-ფონოლოგიური კომპეტენციის გარეშე, ისინი ვერ გაართმევენ თავს უცხოენოვან სამყაროში ელემენტარულ დონეზე კომუნიკაციასაც კი, რადგან: მოსმენა, პერცეფცია წარმოადგენს საფუძველს პროდუქციისათვის, მეტყველებისათვის, ენის რეცეფციული აღქმა წარმოადგენს ენის შესწავლის უმთავრეს წინაპირობას. გამოკვლევებით დადასტურებულია, რომ „მოსმენას“ წამყვანი ფუნქცია აკისრია ენის ყოველდღიური გამოყენების დროს – 42%. მას მოსდევს „მეტყველება“ – 32%, „კითხვა“ – 15% და „წერა“ – 11% [2, 17; 4, 893; 3, 37]. ის ფაქტი, რომ ზეპირი მეტყველების რეცეფციული აღქმისა და გაგების უნარი წარმოადგენს კომუნიკაციაში წარმატებული მონაწილეობის წინაპირობას, განსაკუთრებითაა გასათვალისწინებელი უცხო ენის გაკვეთილზე. უცხო ენის გაკვეთილზე, ერთი მხრივ, საჭიროა ვიზრუნოთ მოსმენის უნარ-ჩვევის ჩამოყალიბებისათვის აუდიო- და კომპიუტერუ-

ლი ტექნიკისა და უახლესი მეთოდოლოგია-დიდაქტიკის გამოყენებით, მეორე მხრივ კი, აუცილებელია ზეპირი მეტყველების გაგებასთან დაკავშირებული სირთულეების გათვალისწინება როგორც სწავლების პროცესში, ასევე „მოსმენის“ ტექსტის შედგენისა და შეფასების დროს. ეს სირთულეები მრავალფეროვან ხასიათს ატარებს:

1. *მოსმენილი ტექსტის გაგება აქტიური და სუბიექტური პროცესია.* ენის სხვადასხვა შემსწავლელმა მოსმენილი ტექსტი შეიძლება სხვადასხვაგვარად გაიგოს, რაც დამოკიდებულია მის ინდივიდუალურ მიზნებზე, თეზაურუსზე და მოტივაციაზე. უცხო ენის შემსწავლელთა მიერ მოსმენილის გაგება მრავალრიცხოვან ფაქტორზეა დამოკიდებული, როგორებიცაა: *დისტანცია მშობლიურ და უცხოენოვან ქვეყანას შორის და ამ ქვეყნების კულტურათა ფონური ცოდნა*, ტექსტის ტიპებისა და სუპერსტრუქტურების მეტაკოგნიტიური ცოდნა, გაგების კომპეტენცია მშობლიურ ენაში, ზოგადი ენობრივი და სტრატეგიული კომპეტენციები და ა.შ.

2. თუ მსმენელმა ტექსტის ნაწილი არაადეკვატურად გაიგო (მაგალითად, სპონტანური მეტყველებისათვის ტიპური ლექსიკის გამო), მას გაუჭირდება შემდეგი ტექსტის გაგება, ვინაიდან აუდიტორული/აკუსტიკური არხის სპეციფიკა ზღუდავს მოსმენილის კოგნიტიურ აღქმას (განსხვავებით ვიზუალური არხისაგან, სადაც მაგალითად, კითხვის დროს შესაძლებელია ტექსტის ვერგაგებული მონაკვეთის ხელახლა წაკითხვა). *მოსმენილი და გაგებული ინფორმაციები, რომლებიც უნდა დავიმახსოვროთ, წარმოადგენენ ბაზისს ტექსტის მომდევნო ნაწილის გაგებისათვის.*

3. უცხო ენის შემსწავლელებს მოსმენის დროს უმთავრესად აქვთ უფრო ცუდი გაგებისა და დამახსოვრების უნარი, ასევე *დამახსოვრების ოპტიმალური გამოყენების უნარი*, ვიდრე ეს მათ თავიანთ მშობლიურ ენაში აქვთ. ლიტერატურაში აღინიშნება, რომ ენის შემსწავლელთა 65%-ს აქვს დამახსოვრების პრობლემები მოსმენილი ინფორმაციის მენტალური გადამუშავების პროცესში. რაც უფრო მეტი ლექსიკური და გრამატიკული კომპეტენცია გააჩნია უცხო ენის შემსწავლელს, მით უფრო მეტი დამახსოვრების უნარი აქვს მას ტექსტის შინაარსობრივი დამუშავების პროცესში.

4. ბევრითი სტიმულის აღქმა-გაგებისათვის შემსწავლელს უნდა ჰქონდეს განვითარებული *პერცეფციული აღქმის უნარი*. უცხო ენის შემსწავლელები ამ სფეროში ხშირად ჩამორჩებიან, ამის შედეგად მათ ნაცნობი სიტყვების იდენტიფიკაციაც კი უჭირთ.

5. გასათვალისწინებელია *აუდიო-ტექსტისა და თანხლები დაგალებების სირთულე* (მაგ., შინაარსობრივად პოლივალენტური ტექსტები არ უნდა შევარჩიოთ მოსმენის უნარ-ჩვევის შესამოწმებლად).

ა) მოსმენის *თანხლები დაგალებების სირთულეს განაპირობებს ტექსტის შინაარსის კონცეპტუალური სირთულე*. ბრაუნი ასახელებს მოსასმენი ტექსტების კოგნიტიურ-კონცეპტუალური სირთულის მახასიათებელ თვისებებს. ტექსტები კანდიდატისათვის შედარებით ადვილი გასაგებია, თუ ამ ტექსტებში:

- რეფერენტების (ინდივიდების, ობიექტების) მცირე რაოდენობაა მოცემული;
- რეფერენტები ერთმანეთისაგან მკაფიოდ არიან გამიჯნული;
- ლოკალური მიმართებები ნაკლებად კომპლექსურია.
- რეალური თხრობის თანმიმდევრობა მოვლენათა თანმიმდევრობას შეესაბამება;

– მოსმენილის გაგებისათვის არაა საჭიროა რთული ლოგიკური დასკვნებიდან გამომდინარე „გაგება“;

– შინაარსი ფორმულირებულია მკაფიოდ და ტექსტში მოცემული ინფორმაციები ერთმანეთთან მჭიდრო კავშირშია.

ბ) მოსმენილის გაგების თანმხლები დავალებების სიძნელეს განაპირობებს, ასევე, შემდეგი ფაქტორების ურთიერთქმედება: ტექსტისა და აკუსტიკური სტიმულის მახასიათებლები, ინსტრუქციების სპეციფიკა და პიროვნებისათვის ტიპური თვისებები.

ტექსტისა და მისი თანმხლები დავალებების დამახსოვრება აუცილებელია ტექსტის გამიზნული სტილით მოსმენისა და დავალებათა შესრულებისათვის. იმ შემთხვევაში, როდესაც დავალებები ტექსტის მოსმენის შემდეგაა გასაკეთებელი, უცხო ენის შემსწავლელის მესხიერება შეიძლება ძალიან გადაიტვირთოს. ასეთ შემთხვევაში, გარდა თავად მოსმენის უნარ-ჩვევის შემოწმებისა და შეფასებისა, ფაქტობრივად, ჩვენ ვამოწმებთ ამ პირის დამახსოვრების უნარსაც.

6. მოსმენის დროს აუდიტორული შთაბეჭდილება ხანმოკლე და სწრაფად წარმატდება, უწყვეტი აკუსტიკური სიგნალის დროში შეზღუდვის გამო. ეს იწვევს მოსმენილი ინფორმაციის გადამუშავების პროცესში ენის შემსწავლელის კოგნიტიურ გადატვირთვას. ამასთან, ტექსტის ნაკადის ავთენტური სისწრაფე, რომელიც დამოკიდებულია აუდიო სიგნალზე/მეტყველ პირზე, ართულებს მსმენელის მიერ აუდიო ტექსტზე კონტროლის განხორციელებას.

7. ენის შემსწავლელთა მიერ მოსმენილი ტექსტის ადეკვატურ გაგებას მნიშვნელოვნად ართულებენ ზეპირი, სპონტანური მეტყველების სპეციფიკური თავისებურებები. სპონტანურობის მზარდი ხარისხის მიხედვით განასხვავებენ: არასპონტანურ ყოფით მეტყველებას, მომზადებულ ყოფით მეტყველებას, სპონტანურ ყოფით მეტყველებას. სპონტანური ყოფითი მეტყველების მაგალითია საუბარი ლუდხანაში. არასპონტანურ ყოფითი მეტყველების კატეგორიას მიეკუთვნებიან მოსასმენი ტექსტები, რომლებიც ჯერ წერილობით არიან ფორმულირებული, შემდეგ კი – სიტყვა-სიტყვით წაკითხული ან ზეპირად გადმოცემული (ე.წ. ტექსტების ტრანსკრიფცია). მომზადებულ ყოფით მეტყველებას შესაძლოა მივაკუთვნოთ ლექცია ან პოლიტიკური კომენტარი რადიოსა და ტელევიზიაში. სპონტანური ყოფითი მეტყველება ხასიათდება პარატაქსებით, ელიფსებით, შეწყვეტილი წინადადებებით, გამეორებებით, „შევსებული“ პაუზებით, კავშირების (weil, obwohl) გამოყენების დროს ზმნის არაფინალური პოზიციით, ვულგარიზმებით, დიალექტური გამონათქვამებით, კოარტიკულაციის ტენდენციით, რედუქციით, ხმოვანთა რედუცირებით და სხვ. ბევრი აუთენტური აუდიო ტექსტი ავლენს ზეპირი მეტყველების თვისებებს, რაც ტექსტის მოსმენისა და გაგების, ასევე ტესტირების დროს, გასათვალისწინებელია როგორც პოტენციური სირთულის ფაქტორი.

8. განსხვავებით წერითი ტექსტისაგან, რომელიც წარმოადგენს დისკრეტული ერთეულებისაგან (ასოებისაგან, სიტყვებისაგან და ა.შ.) შემდგარ სისტემას, მოსასმენი ტექსტი გარკვეულ დროში რეალიზებული ბგერათა ნაკადია, რომელსაც მსმენელი ანაწევრებს პაუზების მეშვეობით. წერილობითი ტექსტისაგან განსხვავებით, ზეპირ ტექსტში სიტყვათა საზღვრები ნაკლებადაა გამოკვეთილი. ამიტომ ტექსტის გაგებისათვის მსმენელი იძულებულია ბგერათა ნაკადში გამოჰყოს ცალკეული სიტყვები და ფრაზები. უცხოენოვანი აუდიო ტექსტის სიტყვებად და ფრაზებად დანაწევრება მოსმენის პრო-

ცესში, ასევე, ერთ-ერთ სირთულეს წარმოადგენს, განსაკუთრებით მაშინ, თუ მოსასმენ ტექსტში აღინიშნება კოარტიკულაციის, რეგრესული ან პროგრესული ასიმილაციის, რედუქციის თუ ხმოვნის რედუცირების ტენდენცია. ემპირიული გამოკვლევები ცხადყოფს, რომ ძალიან გრძელმა პაუზებმა წინადადებებს შორის, ან წინადადებათა ნაწილებს შორის, ისევე როგორც ძალიან ნელი მეტყველების ტექსტმა, შეიძლება შეაფერხოს მოსმენილის გაგება.

9. უცხო ენის შემსწავლელს განსაკუთრებულ სირთულეს უქმნის *აუდიოტექსტის თანმხლები ფონური ხმაური* მოსმენის პროცესში.

10. ზეპირი მეტყველების გაგების დროს *შეუძლებელია ენის შემსწავლელის აღქმა-გაგების პროცესზე უშუალო დაკვირვება*. ეს ფაქტი მოსმენას ძირეულად განასხვავებს მეტყველებისა და წერის უნარ-ჩვევებისაგან, რომლებზე დაკვირვებაც შესაძლებელია. მოსმენის უნარ-ჩვევის ტესტირების დროს ჩვენი დაკვირვება ენის შემსწავლელზე უმთავრესად მდგომარეობს მხოლოდ მისი რეაქციის გაკონტროლებაში, მაგ., შემოხაზავს თუ არა იგი მოსმენილი ტექსტის თანმხლებ დავალებაში რამდენიმე მოცემული ალტერნატივიდან სწორ ვარიანტს.

ჩამოთვლილი პრობლემების გამო, ბუნებრივია, რომ უცხო ენის შემსწავლელს უჩნდებათ მოსმენილი უცხო ტექსტის გაგებისადმი სპეციფიკური შიში, რომელიც გაგების პროცესის ბლოკირებას იწვევს.

კომუნიკაციურმა დიდაქტიკის და სხვადასხვა *ალტერნატიული* მეთოდის დანერგვამ შეცვალა სასწავლო მასალის ფორმატი და სწავლების პარადიგმა, რომლის მიხედვითაც: მოსმენის პროცესში პედაგოგს შეიძლება ჰქონდეს სხვადასხვა მიზანი: მაგალითად, ტესტის გლობალური, სელექციური გაგება ან ტექსტის დეტალურ ინფორმაციებზე ყურადღების გამახვილება. ყოველი მოსმენის მიზანი განსაზღვრავს მოსასმენი ტექსტის გაგებისა და დამუშავების რაგვარობას. ამიტომ სწავლებისა და ტესტის შედგენის პროცესში, მხედველობაშია მისაღები მოსმენის სტილის შერჩევა: დეტალური მოსმენა, სელექციური მოსმენა თუ გლობალური მოსმენა (გარდა მოცემული ტერმინებისა, ხმარობენ, ასევე, ტერმინებს: ორიენტაციური მოსმენა, კურსორული მოსმენა, ტოტალური მოსმენა [2, 57]).

მოსმენის ეტაპები მჭიდროდაა დაკავშირებული აუდიოტექსტის თანმხლები დავალებების სპეციფიკურ გამოყენებასთან. მაგალითად, *მოსმენის წინ უნდა გამოვიყენოთ*: ასოციოგრამა, ილუსტრაცია, ტექსტისა და სურათის მისადაგება და სხვ.; *მოსმენის პროცესში*: ანტიციპაცია, სურათებითა და ბარათებით მუშაობა, ვიზუალური კარნახი, ინფორმაციის ცხრილში შეტანა, საკვანძო სიტყვების მარკირება და ა.შ.; *მოსმენის შემდეგ*: აუდიოტექსტის გაგებასთან დაკავშირებული შეკითხვები, ვერბალური და არავერბალური დავალებები, შეცდომებიანი ტექსტის გასწორება და სხვ.). მოსმენა იქცა კომპლექსური ქმედებების მომცველ ასპექტად, ენის შემსწავლელთა „აქტიური და კრეატიული კომუნიკაციური ქმედებების სტიმულად“. *ალტერნატიულ* მეთოდებში, როგორებიცაა *სუგესტოპედია* და *სუპერლერნინგი*, პრიორიტეტი ენიჭება მოსმენის უნარ-ჩვევის განვითარებას სხვა უნარ-ჩვევებთან (წარმოთქმა, მეტყველება, წერა) ინტეგრაციაში. სუგესტოპედიური მეთოდის მიზანია ენის შემსწავლელთა აქტიური კომუნიკაციური ქმედება „თავით, ხელითა და გულით“, ტვინის ორივე ნახევარსფეროს კოგნიტიური და ემოციური შესაძლებლობების გამოყენებით [4, 893].

განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა მონოლოგური და დიალოგური, სხვადასხვა ტიპის აუთენტიკური ზეპირი ტექსტების მოსმენა-გაგებას, ემოციური ფაქტორების მხედველობაში მიღებით, მუსიკალური ფაზებისა და ფონური ხმაურის თანხლებით, რაც უცხო ენის გაკვეთილზე როლური თამაშების ინიცირებისათვისაა გამოყენებული. რეალური კომუნიკაციური სიტუაციის ასეთი სიმულაცია ენის შემსწავლელს ესმარება ზემოთ ჩამოთვლილი მეთოდების ათვისებაში, გერმანულენოვან სამყაროში ზეპირი ტექსტის უკეთ აღქმასა და დამახსოვრებაში და აქტიური კომუნიკაციური ქმედების განხორციელებაში.

ბუნებრივი მიდგომის მეთოდს საფუძვლად უდევს ექვსი პრინციპი (პერცეფციული სწავლების, გაცნობიერებული აღქმის, ინტერაქციული, ემოციური, ინტერკულტურული და დექსიკური), რომელთა შორის პერცეფციული სწავლების პრინციპს განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა. ზეპირი მეტყველება უნდა ისწავლებოდეს მხოლოდ აუთენტიკური ზეპირი ტექსტებით, რომელთა მოსმენის სტრატეგიები უზრუნველყოფენ სტიმულის სემანტიკურ გადამუშავებას. ეს კი ხელს უწყობს უცხო ენის ბუნებრივ შესწავლას. მოსმენის უნარ-ჩვევების განვითარება ითვალისწინებს როგორც იმიტაციურ, ასევე კოგნიტიურ მიდგომას. იმიტაციური მეთოდი მოსმენის სფეროში დღესაც დომინირებს გერმანული ენის თანამედროვე სახელმძღვანელოებში. როგორც ჩანს, ეს იმით აიხსნება, რომ უცხო ენაში ვერბალური კომუნიკაციის ყველაზე მნიშვნელოვანი საშუალებების ათვისება, პირველ რიგში, მოსმენითა და მიბაძვით უნდა მოხდეს.

მეტი ყურადღება უნდა გავამახვილოთ მოსმენილი აუთენტიკური ტექსტის შინაარსის გაგებაზე. შესრულებული სამუშაოს კონტროლის ფორმად, სასურველია, შემოვიღოთ ტექსტში გამოტოვებული ინფორმაციის შევსება და მოსმენილი ტექსტის ზეპირი ან წერითი სახით კომენტირება. საგარჯიშოებში გათვალისწინებული უნდა იყოს მოსმენის სტილები და მოსმენის კომპეტენციის ინტეგრაცია სხვა უნარ-ჩვევებთან (მეტყველება, კითხვა, წერა). მოსასმენ ტექსტებში წარმოდგენილი უნდა იყოს ყოფითი მეტყველების, მისი სტილისტიკური და ემოციური კონოტაციების, ასევე სხვადასხვა სოციოლექტების ნიმუშები, ანუ ის ენა, რომელიც ენის შემსწავლელს ესმით გერმანულენოვან სამყაროში. გათვალისწინებული უნდა იყოს, ასევე, ზეპირი მეტყველების თანმხლები ფაქტორები: მეტყველების ტემპი, ყოფითი მეტყველების თავისებურებები, ემფაზა და ა.შ. უახლესი მეთოდიკა-დიდაქტიკის თანახმად, სასურველია, საგარჯიშოებს ფონად ახლდეს აუთენტიკური მუსიკა ან ზეპირი მეტყველების თანმხლები ხმაური. ჩვენს ყოველდღიურ ცხოვრებაზე დიდ ზეგავლენას ახდენს მედიალური აკუსტიკა, კომპიუტერი, ფილმები. ბუნებრივ, ზეპირ კომუნიკაციას თან ახლავს ფონური ხმაური, რომელიც ჩვენი გარესამყაროს მნიშვნელოვან მახასიათებელს წარმოადგენს. შესაბამისად, საჭირო ხდება მოსმენის, როგორც მედიალური აღქმის კომპეტენციის განმავითარებელი ტრენინგიც. ბადშტიუნბერი-კიზიკი მიუთითებს მოსმენის პროცესში ინსტრუმენტალური მუსიკისა და აუთენტიკური ფონური ხმაურის საჭიროებაზე. მისი აზრით, მუსიკის მოსმენის პროცესში ყალიბდება სტრატეგიები უცხო კულტურასთან მიმართებაში. მუსიკას აქვს უნარი შექმნას პოზიტიური განწყობა მოსასმენი ტექსტის აღქმისათვის, გაზარდოს ენის შემსწავლელთა ფანტაზია, კრეატიულობა და ვერბალური აქტივობა. მუსიკალური ნაწარმოების რეცეფცია და რეფლექსია, ბადშტიუნბერის მიხედვით, უცხო კულტურის აუთენტიკური აღქმის საშუალებას წარმოადგენს. მუსიკა ენობ-

რივი აქტივობის სტიმულატორია, რადგან „მუსიკალური ნაწარმოების მოსმენის დროს აქტუალიზდება ენის აღქმისა და გადამუშავების ინდივიდუალური პროცესები, რომლებიც სუბიექტურად აღქმული ემოციების, მოგონებების, ასოციაციების ბაზაზე, ახალი ტექსტების პროდუცირების წინაპირობას ქმნიან“ [1, 11-12].

გარდა ზემოთქმულისა, მოსმენის უნარ-ჩვევის ჩამოყალიბების პროცესში უნდა გამოვიყენოთ ისეთი ზეპირი აუთენტიკური ტექსტის ტიპები, რომელთა თემატიკა ითვალისწინებს როგორც გერმანული ენის მატარებლის, ასევე გერმანული ენის შემსწავლელის პერსპექტივიდან დანახულ გერმანული კულტურის თავისებურებებს, პირადი და საზოგადოებრივი ცხოვრების წესს. ეს ინტერკულტურული შედარების და კონფლიქტურ სიტუაციათა მოსმენა-გაგებისა და ვერბალიზაციის საშუალებას მოგვცემდა. სასურველია, ზეპირი ტექსტები შეიცავდნენ როგორც გერმანულ, ასევე არაგერმანულ პერსონაჟთა, სხვადასხვა ასაკისა და სქესის დიქტორთა საწარმოთქმო ნიმუშებს. მოსასმენი ტექსტები და მათი თანმხლები საგარჯიშოები სირთულის პროგრესიის მიხედვით უნდა დალაგდეს და მიესადაგოს საერთო ევროპული სარეკომენდაციო ჩარჩოს მოთხოვნებსა და დონეებს.

ლიტერატურა:

1. Badstübner-Kizik C., Wortschatzarbeit, Schreiben, Hörverstehen und was noch? Anmerkungen zur Rolle von Kunst und Musik im Fremdsprachenunterricht. In: ÖDaF-Mitteilungen 1, 2004.
2. Brückner M., Zur Mehrdimensionalität literarästhetischer Erfahrungsräume im Deutschunterricht. Norderstedt: GRIN Verlag, 2010.
3. Neuner G., Hunfeld H., Methoden des fremdsprachlichen Deutschunterrichts. Eine Einführung, Berlin: Fernstudieneinheit 4, 2007.
4. Solmecke G., Hörverstehen. Berlin, New York: Helbig, Gerhard u.a. (Hrsg.), Deutsch als Fremdsprache, 2001.

Sophie Mujiri

The Competencies of Listening in Linguistic and Didactic Field **Summary**

The paper analyzes methods of listening and latest trends in this field. It is mentioned that at this stage priority is given to communicative, alternative methods and the use of diverse styles of listening as well as imitation. Special emphasis is made on the comprehension of the content of authentic texts and their oral and written reproduction, using the exercises accompanying audio-texts. The teaching material envisages common European recommendation framework and latest methodological-didactic requirements. The oral audio texts embrace the themes reflecting the fields of interests of language learners. Intercultural issues are viewed from diverse perspectives. Reception and reflection of fragments of musical pieces are used as a stimulus for linguistic activity of language learners as well as verbalization of their subjective emotions and associations.

Софио Муджири
Компетенции аудирования в лингвистико-дидактической области
Резюме

В статье анализируются методы аудирования и новейшие тенденции в этой области. Отмечается, что на данном этапе приоритет отдается коммуникативным, альтернативным методам и использованию различных стилей аудирования, а также имитации. Особое внимание уделяется пониманию содержания аутентичных текстов и их устному и письменному воспроизведению с использованием упражнений, сопровождающих аудиотексты. Учебный материал предусматривает общеевропейскую рекомендательную структуру и новейшие методические и дидактические требования. Устные аудиотексты охватывают темы, отражающие сферы интересов, изучающих язык. Межкультурные вопросы рассматриваются с разных точек зрения. Прием и отражение фрагментов музыкальных произведений используются в качестве стимула для языковой деятельности изучающих язык, а также вербализации их субъективных эмоций и ассоциаций.

Maia Aghaia
(Georgia)

ABOUT ABBREVIATION AS A WAY OF WORD FORMATION IN ENGLISH LANGUAGE

Abbreviation is an elliptical form of speech and it occurs naturally, both in writing and in oral speech. The idea of briefly conveying a thought and the need to use time as efficiently as possible provides the foundation for the creation and establishment of new abbreviated forms of words in the language. The use of abbreviations has become common in medicine, in the media, in magazines and newspapers, in scientific-technical, economic or political literature, in military and naval works, in radio and television broadcasts, in geographical maps and in fiction as well. The way of shortening words and word combinations, abbreviation is one of the ways of word formation. The first abbreviation dictionary was published in London in 1886. Today, dictionaries of this type are widely used. The need for abbreviations dates back to the 7th century and it has begun to develop actively in parallel with the development of language. They were used on inscriptions and medals. They found widespread use in epigraphy as well. Initially, there were only initials, which were used by the Greeks, although the Romans played a major role in their spread. As it turned out, word abbreviation is an ancient tradition of literary languages. From the very beginning, it served to save writing material and time. The most frequently used words were chosen for abbreviation and standard abbreviations were developed among the literary circles. In fact, an abbreviation is a social phenomenon and does not exist without people and accordingly people do not exist without language.

The ongoing processes within the framework of globalization, in particular the widespread use of international information language and the general trend of linguistic or information economy, have raised the issue of mastering abbreviations. Accordingly, nowadays, in the language of scientific, technical, medicine, economic literature such as English there are a large number of different types of abbreviations. The growth in the number of abbreviations used in modern English is completely natural. The development of science and technology, international integration processes in different fields has resulted in the emergence of more and more new concepts and terms. Most new concepts in English are expressed via using phrases or compound words, since these types of terms make it possible to reflect the necessary and sufficient features of a particular concept with the greatest completeness and accuracy. Therefore, there is a desire to shorten them in one way or another. It is quite natural that scientific and technological progress and social shifts influence the emergence of new terms, including abbreviations. The creation of abbreviated neologisms, which have significantly expanded the vocabulary of the English language in recent decades, demonstrates the need and necessity of this type of word formation and the economical use of language resources by native speakers. Vocabulary is a language system that most quickly and adequately responds to changes in society. A change in the social situation entails a logical update of the language. Abbreviations, becoming widespread in specialized areas, enter into common speech as equal words. The speed of the appearance of new abbreviation nominations in modern English is incredibly high. Abbreviations penetrate deeper into the vocabulary, which makes them not random words, but with full lexical units recorded in the dictionaries of abbreviations. Despites

this very fact the serious study of this method and bringing it to a common denominator has begun relatively late and it can be said that abbreviation "has come out of the shadows" and has taken a worthy place among one of productive methods of word formation in the English language. The very article highlights and examines the role and the main issues related to the process of abbreviation in modern English language. It presents the points of view of different linguists on the process of abbreviation and its importance in the language. The widespread use of various abbreviations is a kind of response to the intensively developing formation of multicomponent terminological combinations in all specialized languages. Abbreviation is a way of replenishing and enriching the language. In this regard, the issue of abbreviation is increasingly becoming a subject of research for linguists. Recently, several dissertations have been written and many articles have been published in which individual aspects of the problem of abbreviation are considered.

Different scholars have different opinions about abbreviation. Nicoll [1] has mentioned that abbreviation may be considered the umbrella term for all cases when the original word or phrase is shortened. Thus, the original version becomes "shortened", "truncated", or "contracted". Soyer [2] has remarked that while a few abbreviations are considered to have a professional air, the majority of scholars agree that they are rather informal, belonging to the "conversational use". Cenderamata & Sofyan [3], have stated that abbreviation is the process of cutting part or some part of a word that forms a new word without changing the meaning of the word. Lee & Clontz [4] have indicated that the use of abbreviations is connected with both linguistic and extra-linguistic factors that to a great extent determine a variety of discourse under consideration and ways of decoding certain linguistic units of abbreviated form, where context plays the most important role.

Due to the fact that each language has a limited amount of root elements and affixes today, together with traditional methods of word formation, such methods of replenishing the vocabulary as semantic word formation, borrowing and abbreviation play an increasingly important role. In this case, a special advantage of abbreviation is the creation of new root words and cornea elements. It should also be noted that word formation through abbreviation is possible in conjunction with other methods of replenishing the vocabulary. The number of abbreviated words is constantly growing, expanding, penetrating the terminology of all fields and becoming established in the language like a simple word, and their active use in everyday life is a contemporary process of the modern world and a manifestation of linguistic potential. The main goal of linguistic economy is to achieve quick access to the text and instant information content at the expense of text abbreviation. The fact is that the idea of word abbreviation very quickly established itself in the linguistic space. As we have already mentioned, abbreviations of words have acquired a technical style in the modern era. The press, television and Internet, advertisements, inscriptions displayed on signs, legislative language, official-business documents, scientific works or projects in various fields present us with a whole system of word abbreviations. Unfortunately, there are some cases when some journalists and specialists in other fields create abbreviations spontaneously, without respecting grammatical rules, unsystematically and chaotically. This very fact, itself requires the development of spelling rules for abbreviations and shortened words in accordance with spelling norms.

The study has shown that the role of abbreviations in today's society is quite large and we encounter both professional and general abbreviations at almost every step. It can be freely said that it has become an integral part of today's society and over time it is developing more and more and its area of use is expanding. As a result of the studied material and the conducted research, it

can be said that the spread of abbreviation and its penetration into society has been going on for many years. In addition, the Internet and media have further contributed to its spread and interpretation. According to [5] the number of abbreviations began to increase considerably in the nineteenth century with the development of telegraph, as this means of communication demanded contractions to lower the price of the message transfer. At that time, they were recognized as independent lexical units. However, they were few in comparison with the avalanche of abbreviations at the turn of the century. David Crystal [6] has remarked that: "Abbreviations, one of the most noticeable features of present-day English linguistic life, would form a major part of any super dictionary. Often thought to be an exclusively modern habit, the fashion for abbreviations can be traced back over 150 years". A considerable amount of abbreviations appeared in the twentieth and the twenty first centuries in various types of discourse, for example, in business, public relations, politics, etc. Abbreviations break existing stereotypes of the lexical syntactic structures and create the new ones by the replacement of the long lexical units by their short forms that may sometimes carry even more information than the conventional lexical units, though being regarded as units of secondary nomination.

In our article we have shared a short list of the most common abbreviations regarding language teaching, methodology, testing, and international teaching qualifications. We hope educators will find this guide useful and it will help them enrich their teaching vocabulary.

- **EL:** English Learner(s)
- **ICQ:** Instruction Checking Question
- **CCQ:** Concept Checking Question
- **PW:** Pair-work
- **GW:** Group-work
- **LP:** Lesson Plan
- **HO:** Handout
- **FB:** Feedback
- **ELL:** English Language Learner/Learning
- **L1:** Someone's first language
- **L2:** The language learnt by someone
- **MT:** Mother Tongue
- **TL:** Target Language
- **SLA:** Second Language Acquisition
- **CBT:** Computer Based Teaching
- **CLIL:** Content and Language Integrated Learning
- **CLT:** Communicative Language Teaching
- **PPP:** Presentation, Practice, Production/Performance/Publishing
- **TB(L)L:** Task Based (Language) Learning
- **ICT:** Information and Communications Technology
- **CELTA:** Certificate in Teaching English to Speakers of Other Languages
- **DELTA:** Diploma in Teaching English to Speakers of Other Languages
- **TESOL:** Teaching English to Speakers of Other Languages
- **TKT:** Teaching Knowledge Test

Nowadays every person understands that in the 21st century, there are a large number of different abbreviations in all languages of the world. Therefore, modern lexicology itself needs abbreviations. Abbreviations help to minimize speech efforts, language means and time, while remaining understandable and intelligible. Words with a complex structure inside have a compressed form of external structure, which allows them to be used both in colloquial speech and in scientific works. Abbreviations, receiving mass distribution in specialized areas, enter the common speech as equal words. We can say that abbreviations do not lead to the degradation of people's lexicon, but on the contrary, make it even more diverse and simpler in structure. The English language has already absorbed a large number of abbreviations of words and phrases that are used all over the world. The tendency to the formation via abbreviations is one of the main features of the development of modern English. The universal need for their use is due to an increase in the flow of information, the desire for language compression and the emergence of new concepts and terms, transiting from the scientific and journalistic sphere into the conversational and written speech of the broad masses. Since English is the language of international relations and science, it is most actively replenished with new words, including abbreviations. Each year, more and more dictionaries of abbreviations are published. Despite the regular release of specialized dictionaries, the search for decoding for some abbreviations can be a difficult task due to the fact that the new abbreviations are formed continuously and at high speed, and it takes some time to be included in the dictionary. Meanwhile, studying abbreviation is becoming an obvious necessity today, without which it is impossible to imagine the general picture of word formation, since abbreviation serves almost all spheres of human activity. Undoubtedly, language is sensitive to all changes occurring in society, therefore, the linguistic reasons for the intensive use of abbreviations include the desire for compression and linguistic economy. English, as a language at the forefront of modern scientific research and international relations, is characterized by a rapidly expanding vocabulary. The wide use of various abbreviations is a kind of response of the language to the scientific and technological revolution taking place in the world. The essence of the abbreviation process lies in the rationalization of the use of material elements of language for communicative purposes, that is, its sound and graphic shell.

Literature:

1. Nicoll Leslie H., Abbreviations, initialisms, and acronyms: guidance for authors. Nurse Author & Editor, 2016, 26 (4), 1-9.10.1111/j.1750-4910.2016.tb00230.xSearch in Google Scholar.
2. Soyer P., Acronyms, initialisms, and abbreviations. Diagnostic and Interventional Imaging, 2018, 99 (10), 589-90.10.1016/j.diii.2018.10.002Search in Google Scholar.
3. Cenderamata R. C. & Sofyan A. N., Abreviasi dalam percakapan sehari-hari di media sosial: Suatu kajian Morfologi. Metahumaniora, 2018, 8.
4. Lee H. Y.-H. & Clontz J., Reviewing the prehistoric linguistic relationships of the Tai-Kadai language family and its putative linguistic affiliations: a meta-analysis study and abbreviation edition. Journal of Liberal Arts Prince of Songkla University, 2012, 4 (1), 48.
5. González F. R. & Cannon G., Remarks on the Origin and Evolution of Abbreviations and Acronyms, 1994, March.
6. Crystal D., The Cambridge Encyclopedia of the English Language. English-Russian Dictionary, 2003. Retrieved from <http://translate.academic.ru/MLE/en/ru>

მაია აგაია

ინგლისურ ენაში აბრევიატურის, როგორც სიტყვათწარმოების საშუალების შესახებ რეზიუმე

ინგლისური, როგორც თანამედროვე სამეცნიერო კვლევებისა და საერთაშორისო ურთიერთობების წინა პლანზე მყოფი ენა, ხასიათდება სწრაფად მზარდი ლექსიკით. სხვადასხვა აბრევიატურის ფართო გამოყენება არის ენის ერთგვარი პასუხი მსოფლიოში მიმდინარე სამეცნიერო და ტექნოლოგიურ რევოლუციაზე. აბრევიატურები უფრო ღრმად აღწევენ ინგლისური ენის ლექსიკაში, რაც მათ აქცევს არა შემთხვევით სიტყვებად, არამედ სრულ ლექსიკურ ერთეულებად. კვლევამ აჩვენა, რომ დღევანდელ საზოგადოებაში აბრევიატურების როლი საკმაოდ დიდია და მათ თითქმის ყოველ ნაბიჯზე ვხვდებით. შეიძლება ითქვას, რომ ის გახდა დღევანდელი საზოგადოების განუყოფელი ნაწილი და დროთა განმავლობაში სულ უფრო და უფრო ვითარდება და ფართოვდება მისი გამოყენების არეალი.

Майя Агаиа

Об аббревиатуре как средстве словообразования в английском языке

Резюме

Английский язык – как язык, находящийся на переднем крае современных научных исследований и международных отношений, характеризуется быстро растущим словарным запасом. Широкое использование различных аббревиатур является своеобразным языковым ответом на происходящую в мире научно-техническую революцию. Аббревиатуры глубже проникают в лексику английского языка, делая их не случайными словами, а полноценными лексическими единицами. Исследования показали, что роль аббревиатур в современном обществе достаточно велика и мы встречаем их практически на каждом шагу. Можно сказать, что он стал неотъемлемой частью современного общества, и с течением времени область его использования развивается и расширяется.

ნონა კობალიანი
(საქართველო)

**ფრაზეოლოგიური სისტემა რეგორც სამხაროს ენობრივი სუბათის
მნიშვნელოვანი ნაწილი**

სამყაროს ენობრივ კონცეპტუალიზაციაში უდიდეს როლს ასრულებენ ფრაზეოლოგიური ერთეულები, როგორც გარესამყაროსთან ეთნიკური ცნობიერების ურთიერთობის ერთგვარი ობიექტივირებული გამოცდილება. ფრაზეოლოგიური ერთეულების ბუნება მჭიდროდაა დაკავშირებული ადამიანის კოგნიტურ მოღვაწეობასთან – ადამიანის მიერ სამყაროს შემეცნებასა და ამ პროცესში დაგროვებულ გამოცდილებასთან.

კონცეპტუალიზაციის, სამყაროს ენობრივი სურათის ფორმირების კოგნიტური, დერივაციული და სემანტიკური მექანიზმების კვლევის ფარგლებში, რომელიც თანამედროვე ლინგვისტიკის ერთ-ერთი აქტუალური მიმართულებაა, ფრაზეოლოგიური ერთეულები განიხილება როგორც ეთნოკულტურული კონსტანტები. ასეთი მიდგომა ფრაზეოლოგიზმებისადმი, მათი ეთნოლინგვისტური და კულტურული სპეციფიკიდან გამომდინარე, სრულიად ადეკვატურად და რელევანტურად მიგვანჩნია: ფრაზეოლოგიზმები კულტურულად განპირობებული მენტალური წარმონაქმნებია, რომლებსაც უშუალო მიმართება აქვთ ეთნოსის ფასეულობებთან, იდეალებთან, მსოფლმხედველობრივ შეხედულებებთან და რომლებშიც მკაფიოდ აისახება ნაციონალური ხასიათისა და სამყაროს აღქმის თავისებურებები.

ფრაზეოლოგიური ერთეულების მნიშვნელობის სპეციფიკა იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი არა მარტო ასახელებენ აღსანიშნს, არამედ იძლევიან მის დახასიათებას, ენის ნომინაციურ ელემენტებს ავსებენ და ამდიდრებენ ექსპრესიული საშუალებებით, აგრეთვე კომპონენტებით, რომლებიც აღწერენ აღსანიშნის ისეთ დეტალებს, სემანტიკურ ნიუანსებს, რომლებიც ვერ გადმოიცემა ლექსიკური ნომინაციის ფარგლებში. ფრაზეოლოგიზმების კულტურულ-ეროვნული კონტაცია მოიცავს ეტიმოლოგიურად განპირობებულ წარმოდგენას მათ მიერ აღნიშნულ ცხოვრებისეულ სიტუაციებზე, ექსტრალინგვალურ გარემოებებზე; იგი ავლენს და ადასტურებს ფრაზეოლოგიური ერთეულის კავშირს გარკვეულ კულტურულ კოდთან.

ფრაზეოლოგია ფართოდ, „კრეატიულად“ იყენებს ენის მატარებელთათვის კულტურის თვალსაზრისით მნიშვნელოვან მატერიალურ და სულიერ რეალიებსა და ფასეულობებს. სამყაროს კონცეპტუალიზაციის მორალურ-ფასეულობრივი პრიორიტეტები ნაციონალურ ლინგოკულტურებში შეესაბამება ეთნოსის წარმომადგენელთა მსოფლმხედველობისა და ქცევის სულიერ და ეთიკურ პარამეტრებს.

უდავოა, რომ სწორედ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებში აისახება ეთნოსის მიერ სამყაროს შემეცნებისა და მასში ორიენტაციისკენ მიმართული სულიერი ძალისხმევა, რის შედეგად მასში მკაფიოდ ჩანს ხალხის მსოფლმხედველობა და ფასეულობათა სისტემა. ვ. ა. მასლოვა, ჩვენი აზრით, მართებულად და სრულად გამოკვეთს ნაციონალურ-კულტურული თავისებურების იმ კონკრეტული ასპექტების ერთობლიობას, რომლებიც ფრაზეოლოგიზმებში აისახება. ესენია:

1. ბუნების სამყაროს დამკვიდრებული სახეობრივ-მითოლოგიური ხედვის ფორმების ფრაგმენტები;

2. ადამიანის, მისი სოციალური და კულტურული კავშირების, შინაგანი სამყაროს გარკვეული კონცეფცია;

3. ხალხური აზროვნების გარკვეული ტიპური ფორმები; ცნებების, სამყაროს რაოდენობრივი დაყოფისა და ამა თუ იმ მოვლენის ნიშან-თვისებებისა და მიმართებების სახეობრივ-ასოციაციური ურთიერთდაკავშირების ტიპები;

4. ამა თუ იმ მოვლენის შეფასების ხერხები, საშუალებები;

5. იდეალებისა და ღირებულებების, მორალური ნორმებისა და მოდელის სისტემა;

6. ხალხური წარმოდგენები სილამაზის შესახებ;

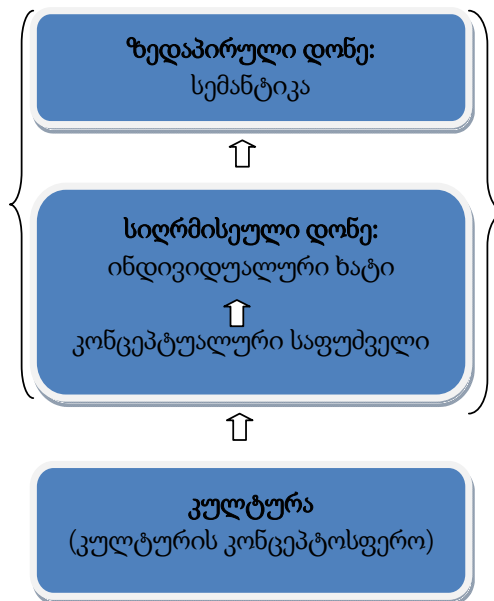
7. რელიგიურ და მითოლოგიურ წარმოდგენათა სისტემა;

8. სოციოკულტურული განვითარების გარკვეული ეტაპები, ისტორიული მოვლენები, სოციალური ინსტიტუტები, ყოველდღიური წეს-ჩვეულებები, რიტუალები [4, 164].

ი. ვ. ზიკოვა ფრაზეოლოგიური ერთეულის მნიშვნელობაში ორ დონეს გამოჰყოფს: ზედაპირულს (ანუ სემანტიკურს) და სიღრმისეულს (ანუ კონცეპტუალურს). ნაშრომში, რომელიც კონცეპტოსფეროსა და ფრაზეოლოგიის მიმართებას ეძღვნება, მეცნიერი აღნიშნავს, რომ ფრაზეოლოგიური მნიშვნელობის სიღრმისეული დონის უშუალო წყაროს ეთნოსის კულტურის კონცეპტოსფერო წარმოადგენს. სწორედ ამ დონეზე წარმოიქმნება ფრაზეოლოგიური ერთეულების ხატოვანი სახეები. ამ მიმართებებს ავტორი სქემატურად შემდეგი სახით გამოხატავს [5, 185]:

სქემა 1.

ფრაზეოლოგიური
მნიშვნელობა

რეალობის ობიექტები სხვადასხვა ხალხის მიერ განსხვავებულად არის გააზრებული და სემანტიზირებული; სამყაროს ფრაზეოლოგიური სურათის ფრაგმენტი, რომელიც დამახასიათებელია ერთი ხალხისთვის, შეიძლება სრულიად იგნორირებული იყოს სხვა ხალხის სამყაროს ფრაზეოლოგიურ სურათში, ან, შესაძლოა, განხილული იყოს ენობრივი გამოსატვის სხვა საშუალებებით.

ენაში სწორედ იმ ხატოვანი გამოთქმების დამკვიდრება და ფრაზეოლოგიზაცია ხდება, რომლებიც დაკავშირებულია კულტურულ და ეროვნულ ეტალონებთან, სტერეოტიპებთან, მითოლოგიებთან და რომლებიც მეტყველებაში გამოყენებისას ასახავს კონკრეტული ლინგვოკულტურული ერთობისათვის დამახასიათებელ მენტალიტეტს [3, 87].

ფრაზეოლოგიური ერთეულების უმეტესობა შინაფორმაში შეიცავს ეროვნული კულტურის „კვალს“, რომელიც კულტურულ და ეროვნულ კოლორიტს ანიჭებს მათ. გარესამყაროს შეცნობა განაპირობებს მისი ელემენტების გარდაქმნას აზროვნებისა და მეტყველების პროცესში აზრობრივ კომპონენტებად, რომლებიც ნაციონალურ ენობრივ ცნობიერებაში მდიდრდება ეროვნულ-კულტურული მნიშვნელობებით და გარდაიქმნება ენობრივი სემანტიკის კულტურულ-პრაგმატულ კომპონენტებად, რომლებიც ასახავს სამყაროს ნაციონალურ-ენობრივი სურათის შესაბამის ფრაგმენტებს. მაგალითად, ქართულ ფრაზეოლოგიაში სიზარმაცის, უდარდებლობის გაკიცხვა ხდება ისეთი ფრაზეოლოგიური ერთეულების მეშვეობით, როგორებიცაა: *მხართეძოზე (გვერდზე) წამოწოლა (წოლა), არხეინად ყოფნა, ბუზის (ბუზების) ყლაპვა...*; ინგლისურ ენაში ამ ერთეულების ანალოგიური მნიშვნელობისაა ფრაზეოლოგიზმები: *to sit twiddling one's thumbs, to sit on one's hands* და ა.შ. შიშის გრძნობის, შეშინების გადმოსაცემად ვიყენებთ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებს: *ანგელოზების დაფრთხობა, თმების ყაღყზე დადგომა, ენის (მუცელში) ჩავარდნა, ენის ჩაგდება, ელეთმელეთის მოსვლა, გულის გასკდომა, გულის გახეთქვა, გულის გადმოტრიალება (გადატრიალება), გულის გადმობრუნება, გულის გადაქანება, ცივი ოფლის დასხმა*; ინგლისურ ენაში: *to make someone's blood run cold, to break out in a cold sweat, heart skips a beat, to quake in someone's boots, to jump out of someone's skin, someone's heart in their mouth, someone's heart in their throat, to send shivers down someone's spine, to be afraid of your own shadow* და ა.შ.

სამყაროს ფრაზეოლოგიური სურათი, როგორც სამყაროს ენობრივი სურათის ნაწილი, იქცევა ხალხის ერთგვარ ეთნოსპეციფიკურ კანონთა კოდექსად, ახდენს მორალური სფეროს ეროვნული მახასიათებლების ექსპლიცირებას და ასახავს არა მხოლოდ სემანტიკური სივრცის აგების პროცესსა და შედეგს, არამედ სოციალურ ეთიკურ აქსიოლოგიასაც: რა არის კარგი და რა არის ცუდი, რა არის მორალური და ამორალური და ა.შ. მორალური ღირებულებები, რომლებიც დაფიქსირებულია ნორმატიულ წარმოდგენებში სიკეთისა და ბოროტების შესახებ, ათასწლეულების წინაა ჩამოყალიბებული და ნაკლებად ექვემდებარება ცვლილებას.

ე. მ. ვერეშნაგინის და ვ. გ. კოსტომაროვის აზრით [1, 85], ფრაზეოლოგიური ერთეულები შეიძლება ასახავდნენ ეროვნულ კულტურას როგორც არადიფერენცირებულად, ანუ თავიანთი მნიშვნელობებით, ასევე დიფერენცირებულად დანაწევრებულად, ანუ თავისი შემადგენელი ელემენტების – კომპონენტების მნიშვნელობებით. ეს შეიძლება იყოს ვერეთ წოდებული „უნიკალური კომპონენტები“ (უმეტესად, არქაიზმები), უეკვივალენტო ლექსიკა (კულტურული და ეთნიკური რეალიები, ტოპონიმები, ეგზო-

ტიზმები და ა.შ.). სემანტიკის ნაციონალურ-კულტურული ელემენტები შეიძლება აისახოს იმ ერთიანი ლექსიკური კომპლექსის პირდაპირ მნიშვნელობაში, რომელიც საფუძვლად უდევს ფრაზეოლოგიურ ერთეულს. ამგვარ ფრაზეოლოგიზმებში უამრავი ხალხური წეს-ჩვეულება და ტრადიციაა „კოდირებული“.

ეროვნული თავისებურება, ასევე, შეიძლება გამოვლინდეს ფრაზეოლოგიური ერთეულის ამა თუ იმ კომპონენტის, ამა თუ იმ სტრუქტურულ-სემანტიკური მოდელის გამოყენების სისწორეში. ფრაზეოლოგიური ერთეულების ეროვნულ-კულტურული სპეციფიკის გამოვლენის ფორმებში შედის, აგრეთვე, მათ სემანტიკაში წარმოდგენილი ხალხური იუმორის თავისებურებები, აგრეთვე, ფრაზეოლოგიური ფონდის ზოგადი იდეოლოგიური მიმართულება.

ფრაზეოლოგიური ერთეულის შინაფორმისა და ეროვნულ-კულტურული კონოტაციის გარდა, ფრაზეოლოგიური ერთეულის ეროვნულ-კულტურული სპეციფიკა ვლინდება, ასევე, მისი ლექსიკური შემადგენლობის თავისებურებებში, მასში შემავალი სიტყვების მორფოლოგიურ და სინტაქსურ თვისებებში – ფრაზეოლოგიის სპეციფიკა სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ ის მეტ-ნაკლებად ასახავს ენის სხვა დონეთა ყველა ძირითად მახასიათებელს. ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია ფრაზეოლოგიური ერთეულების დისკურსული ვარიანტების გათვალისწინებაც, აგრეთვე, მათი სემანტიკური და/ან პრაგმატული ტრანსფორმაციის შესაძლებლობა.

თუმცა იმთავითვე უნდა აღინიშნოს, რომ გამოკვეთილად ნაციონალური სპეციფიკის მიუხედავად, ფრაზეოლოგია, თვით მისი არსებობის ფაქტი ლინგვისტურ უნივერსალიას წარმოადგენს, რადგან არ არსებობს ენა, რომელშიც არ გვხვდება ფრაზეოლოგიზმები. არსებობს ცნებები, რომლებიც უნივერსალურია ყველა ენისთვის და, შესაბამისად, მათი ამსახველი ფრაზეოლოგიური ერთეულებიც უნივერსალურია – როგორც შინაარსის, ასევე გამოხატვის თვალისაზრისით.

ამრიგად, ფრაზეოლოგიის კვლევისადმი მიძღვნილი მრავალი ნაშრომის ანალიზის საფუძველზე იკვეთება სამყაროს ფრაზეოლოგიური სურათის შემდეგი ძირითადი ნიშნები: უნივერსალურობა (მსოფლიოს ნებისმიერ ენაში არის მყარი ერთეულები, რომელთა მნიშვნელობა არ გამოიყვანება მათი კომპონენტების მნიშვნელობებიდან); ანთროპოცენტრიზმი (სამყაროს ენობრივი სურათის ცენტრში დგას ადამიანი, რომელიც შეიმეცნებს სამყაროს, მისი შეხედულებები; სამყაროს ფრაზეოლოგიურ სურათში ღირებულებების მთავარი საზომი თავად ადამიანია, მისი მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილებებით); ექსპრესიულობა (ფრაზეოლოგიური ერთეულები შეიცავენ კონოტაციურ კომპონენტს, რომელიც მნიშვნელოვანია მათ სემანტიკურ სტრუქტურაში).

ფრაზეოლოგიური ერთეულების, როგორც ლინგვისტური ფენომენის უნივერსალურობა და, ამავედროულად, მათთვის დამახასიათებელი ენობრივ-კულტურული ინდივიდუალურობა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას სძენს საბაზისო კულტურულ-ენობრივი ცნებების ფრაზეოლოგიური კონცეპტუალიზაციის შეპირისპირებით კვლევას, ფრაზეოლოგიური ერთეულების წარმოქმნის საერთო კანონების, მოდულების გამოკვეთას და, ამ უნივერსალურობასა და მსგავსებასთან ერთად, უნიკალური ენობრივი მოვლენების გამოვლენას.

ლიტერატურა:

1. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г., Лингвострановедческая теория слова. М.: Русский язык, 1980.
2. Телия В. Н., Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия; отв. ред. А. А. Уфимцева. М.: Наука, 1986.
3. Телия В. Н., Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / отв. ред. Б.А. Серебренников. М.: Наука, 1988.
4. Маслова В. А., Лингвокультурология / В. А. Маслова. М.: Издательский центр «Академия», 2007.
5. Зыкова И. В. Концептосфера культуры и фразеология: теория и методы лингвокультурологического изучения. М., 2015

Nona Kopaliani

Phraseological System as an Important Part of the Linguistic Picture of the World

Summary

Phraseological units play the greatest role in the linguistic conceptualization of the world as a kind of objectified experience of the relationship of ethnic consciousness with the outside world. Within the framework of the study of cognitive and semantic mechanisms of conceptualization, which is one of the current directions of modern linguistics, phraseological units are considered as ethnocultural constants.

Нонна Копалиани

Фразеологическая система как важная часть языковой картины мира

Резюме

В языковой концептуализации мира важную роль играют фразеологические единицы, как своеобразный объективированный опыт взаимоотношения этнического сознания народа с окружающим миром. В рамках изучения когнитивных и семантических механизмов концептуализации – одного из актуальных направлений современной лингвистики, фразеологизмы рассматриваются как этнокультурные константы.

შორენა კუპატაძე
(საქართველო)

კონცეპტის სტრუქტურირების საკითხისათვის

კონცეპტი მრავალგანზომილებიანი, რთული არქიტექტონიკის მქონე სტრუქტურულ-აზრობრივი ერთეულია. კონცეპტის სტრუქტურის საკითხი დისკუსიის საგანია სამეცნიერო ლიტერატურაში – სხვადასხვა მკვლევარი მის შემადგენლობაში განსხვავებული რაოდენობისა და სახელწოდების კომპონენტებს გამოყოფს, კონცეპტის სტრუქტურირებას სხვადასხვა პარამეტრების საფუძველზე გვთავაზობს.

ასეთ პარამეტრებს შორის, ძირითადად, გამოყოფენ ცნებით, ხატ-სახეობრივ, დირეზულებით, ქცევით, ეტიმოლოგიურ და კულტურულ „განზომილებებს“, რომელთაგან კვლევაში თითქმის ყველას შეიძლება პრიორიტეტული სტატუსი.

გ. გ. სლიშკინი კონცეპტის ასოციაციურ მოდელს გვთავაზობს [8, 51-67]. ავტორი აღნიშნავს, რომ კონცეპტის ფუნქციონირება ხდება უწყვეტი ობიექტების ნომინაციისა და რენომინაციის პროცესში; ენობრივ ერთეულებსა და ობიექტებს შორის არსებული ძველი კავშირები შეიძლება ირღვეოდეს და მათ ადგილას წარმოიქმნებოდეს ახალი კავშირები.

ი. ა. სტერნინისა და ზ. დ. პოპოვას მიერ შემოთავაზებული მოდელი [5] კონცეპტის სტრუქტურას ველის სახით წარმოადგენს, რომელშიც გამოიყოფა ბირთვი და პერიფერია. ბირთვი – ძირითადი, მკაფიო, თვალსაჩინო და კონკრეტული სახეებია. მარტივი კონცეპტები შეიძლება მხოლოდ ბირთვისგან შედგებოდეს. პერიფერია უფრო აბსტრაქტულია, შეიცავს დამატებით კონცეპტუალურ ნიშან-თვისებებს, რომლებიც შეიძლება წარმოქმნიდნენ ცალკეულ კონცეპტუალურ შრეებს (რომელთაც შეიძლება გააჩნდეთ გარკვეული ავტონომია). კონცეპტის პერიფერია გახსნილია ინტერპრეტაციისთვის, იგი წარმოადგენს კონცეპტის ინტერპრეტაციულ ველს. ამრიგად, კონცეპტი მოიცავს საბაზისო სახე-ხატს, მის კოგნიტურ ნიშან-თვისებებს და კონცეპტუალურ შრეებს.

სხვაგვარ სტრუქტურას გვთავაზობს ს. გ. ვორკანოვი. იგი ლინგვოკულტურული კონცეპტის შემადგენლობაში გამოყოფს სამ კომპონენტს: ცნებითს (რომელიც ასახავს თვისობრივ და დეფინიციურ სტრუქტურას), ხატ-სახეობრივს (რომელიც აფიქსირებს კოგნიტურ მეტაფორებს) და მნიშვნელობითს (რომელსაც განსაზღვრავს ადგილი, რომელიც კონცეპტის სახელს უკავია კონკრეტული ენის ლექსიკურ-გრამატიკულ სისტემაში); ამ უკანასკნელში შედის აგრეთვე ამ სახელის ეტიმოლოგიური და ასოციაციური მახასიათებლები [1, 115-124].

ვი.კარასიკის თანახმად, კონცეპტი სამი კომპონენტისგან შედგება; ესენია: ცნებითი, ხატ-სახეობრივი და ფასეულობითი კომპონენტები [2, 3-16]. როგორც ვხედავთ, ყველა ავტორთან, კონცეპტის განსხვავებულ სტრუქტურებში აუცილებლად არის წარმოდგენილი ცნება. კონცეპტი მოიცავს ცნებას, რომელიც, თავის მხრივ, კონცეპტის აუცილებელი ბირთვული კომპონენტია.

ი. ს. სტეპანოვი კონცეპტის სტრუქტურას ასე აღწერს: „ერთი მხრივ, მას მიეკუთვნება ყველაფერი, რაც მიეკუთვნება ცნების აგებულებას...; მეორე მხრივ, კონცეპტის სტრუქტურაში შედის ყველაფერი, რაც მას კულტურის ფაქტად აქცევს – საწყისი ფორმა (ეტიმოლოგია); შინაარსის ძირითად ნიშან-თვისებებამდე შეკუმშული ისტორია; თა-

ნამედროვე ასოციაციები; შეფასებები და ა.შ...“. ავტორის აზრით, კონცეპტი მოიცავს შემდეგ კომპონენტებს:

- 1) ძირითადი, აქტუალური ნიშანი;
- 2) დამატებითი ან რამდენიმე დამატებითი, პასიური ნიშანი, რომლებიც აღარაა აქტუალური, ისტორიულია;
- 3) შინაფორმა (რომელიც, ჩვეულებრივ, არ არის გაცნობიერებული), რომელიც აისახება სიტყვის გარეგნულ ფორმაში [9, 40-43].

პირველი კომპონენტი – კონცეპტის ძირითადი, აქტუალური ნიშანი – მნიშვნელოვანია, „ცნობილია“ ამა თუ იმ ენის, ამა თუ იმ კულტურის ყველა მატარებლისათვის. იგი გარკვეული ეთნიკური ერთობის, ხალხის, ერის წარმომადგენელთა კომუნიკაციის საშუალებაა. მისგან განსხვავებით, მეორე კომპონენტს – კონცეპტის დამატებით, პასიურ ნიშანს – აქტუალობა ეთნოსის მხოლოდ გარკვეული ნაწილისთვის გააჩნია; იგი გასაგები, მისაწვდომია მხოლოდ გარკვეული სოციალური ჯგუფის, კონკრეტული მიკროსოციუმისათვის. და ბოლოს, მესამე კომპონენტი – ეტიმოლოგიური ნიშანი ანუ შინაფორმა – ყველაზე ნაკლებად აქტუალურია ნებისიერი ენისა და კულტურის მატარებლისათვის, რადგან სიტყვების ისტორიით მეტწილად მხოლოდ კონკრეტულ მეცნიერებათა სპეციალისტებია დაკავებული. ი. ს. სტეპანოვის მიდგომა ეფუძნება კონცეპტის ფორმირების ისტორიის განხილვას. შეიძლება ითქვას, რომ ეს კონცეპტის კვლევის ისტორიული მოდელია.

ი. ვ. კონონოვა განაზოგადებს არსებულ მიდგომებს კონცეპტის სტრუქტურირებისადმი და გამოყოფს: ხატ-სახეობრივ, ასოციაციურ, ცნებით, ღირებულებრივ, ეტიმოლოგიურ და ისტორიულ კომპონენტებს [3, 91-104]. კონცეპტის ეტიმოლოგიურ კომპონენტს, ავტორის აზრით, განსაზღვრავს იმ სიტყვის შინაფორმა, რომელიც კონცეპტის საკვანძო რეპრეზენტატორს და მისი ღირებულებრივი კომპონენტის დამატებითი მოტივაციის საშუალებას წარმოადგენს. ასოციაციური კომპონენტი წარმოდგენილია იმ სახელთა ყველაზე დიდი სიხშირის ასოციაციური მიმართებებით, რომელთაც არაკონტექსტური კავშირი აქვთ კონცეპტთან. კონცეპტის ცნებითი კომპონენტი გადაიკვეთება ასოციაციურთან, თუმცა მის შინაარსს საფუძვლად უდევს ძირითადი, დომინანტური ნიშნები, ხოლო ეროვნულ-კულტურული კონოტაციები მასში არ შედის. კონცეპტის ხატ-სახეობრივი შემადგენელი, ავტორის აზრით, მოიცავს გრძობა-მხედველობით წარმოდგენას, აგრეთვე კონცეპტუალურ მეტაფორათა კომბინაციას, რომლებიც ენის მატარებელს „გამოჰყავს“ კონცეპტის სახელის სემანტიკური ვალენტობისა და ასოციაციური კავშირებისგან. კონცეპტის ღირებულებრივი მდგენელი გ. გ. სლიშკინის [8] მიერ მოიაზრება, როგორც კომპონენტი, რომელიც ორ ასპექტს მოიცავს – აქტუალობასა და შეფასებითობას. შეფასებითობა გამოიხატება ენობრივი ერთეულის (კონცეპტის სახელის) მნიშვნელობაში, შეფასებითი მდგენელისა და ამ ერთეულის კავშირის არსებობაში შეფასებით ეპითეტებთან.

კონცეპტის სტრუქტურის კვლევისადმი მიძღვნილი ნაშრომების უმეტესობაში ხაზგასმითაა აღნიშნული მისი დინამიური ბუნება: კონცეპტს არ გააჩნია მკაფიო საზღვრები, იგი გახსნილია ცვლილებებისთვის. შეიძლება ითქვას, რომ ხდება კონცეპტის მუდმივი ფორმირება, ხელახალი კონსტრუირება; მისი გარკვეული ნაწილი არააქტუალური ხდება და ამავდროულად ხდება ახალი მნიშვნელობების გააქტიურება, რაც საზოგადოების განვითარებასთანაა დაკავშირებული. კონცეპტის ნიშან-თვისებები, რომ-

ლებიც კარგავენ აქტუალობასა და შეფასებითობის ინტენსივობას, გადადიან ისტორიული მახასიათებლების რანგში; ეს ნიშან-თვისებები არ ქრებიან, ისინი ერთგვარ ლატენტურ მდგომარეობაში გადადიან და გარკვეულ შემთხვევაში შეიძლება მოხდეს მათი აქტუალიზაცია.

თანამედროვე სამეცნიერო ლიტერატურაში არ არსებობს კონცეპტუალური ანალიზის მეთოდის მკაფიო, ცალსახა განსაზღვრება, არ არსებობს მისი ჩატარების უნივერსალური მეთოდიკა. კონცეპტის სტრუქტურისა და შინაარსის ერთადერთ ვერიფიცირებად საშუალებას წარმოადგენს მისი ვერბალურ ერთეულებში რეპრეზენტაციის ანალიზი. რადგან ვერბალური მონაცემების ანალიზის ხასიათი, მათი მოცულობა და შინაარსი შეიძლება მნიშვნელოვნად განსხვავებული იყოს, სწორედ ამიტომ არსებობს სხვადასხვა მოდელების შექმნის შესაძლებლობა.

სემანტიკურ-კოგნიტურმა მიდგომამ შესაძლებელი გახადა კონცეპტის, როგორც ველის სტრუქტურირების მეთოდიკის შემუშავება, რომლის თანახმად, კონცეპტი ორგანიზებულია მრავალი კომპონენტისა და შრისაგან, რომელთა გამოვლენა ხდება მათი ვერბალიზების – მათი რეპრეზენტაციის ენობრივ საშუალებათა ანალიზის გზით. ზ. დ. პოპოვასა და ი. ა. სტერნინის ნაშრომებში დაწვრილებითაა აღწერილი სემანტიკურ-კოგნიტური კვლევის ეტაპები:

1. საწყის ეტაპზე უნდა მოხდეს კონცეპტის მაკროსტრუქტურის აღწერა. ამ ეტაპზე ხდება გარკვეული კოგნიტური ნიშან-თვისებების გადანაწილება კონცეპტის მაკროსტრუქტურული კომპონენტების მიხედვით, რომლებიც მოიცავენ ხატ-სახეობრივ და ინფორმაციულ კომპონენტებს და ინტერპრეტაციულ ველს.

2. შემდეგი ეტაპი ეძღვნება კონცეპტის კატეგორიალური სტრუქტურის აღწერას, როდესაც განისაზღვრება იმ კოგნიტური მაკლასიფიცირებელი ნიშნების იერარქია, რომლებიც ახდენენ გარკვეული საგნისა თუ მოვლენის კონცეპტუალიზებას და ხორციელდება კონცეპტის, როგორც მათი იერარქიის უშუალო აღწერა.

3. კონცეპტის, როგორც ველის ორგანიზების აღწერა – კოგნიტური კლასიფიკაციური ნიშნების გამოვლენა, რომლებიც შეადგენენ კონცეპტის ბირთვს, ახლო, შორეულ და განაპირა პერიფერიას, აგრეთვე კონცეპტის შინაარსის წარმოჩენა ველის სტრუქტურის სახით. ამრიგად, კონცეპტის ველის სახით აგების შედეგად იქმნება სტრუქტურა, რომელიც შედგება ბირთვის, ახლო და შორეული პერიფერიისა და ინტერპრეტაციული ველისაგან. ასეთი სტრუქტურის მოდელირება ხდება ვერბალური ან გრაფიკული ფორმით [5, 210-215].

კონცეპტის კოგნიტურ-განმაზოგადებელი მიმართულება აისახება მოდელში, რომელიც მოიცავს ფაქტუალურ (ცნებით), ხატოვან და ღირებულებრივ (შეფასებით) ელემენტებს. პირველი ორი ელემენტი აერთიანებს სინამდვილის გააზრების ორ საბაზისო გზას (ხერხს), ხოლო მესამე იძლევა გასაანალიზებელი ერთეულის საერთო კულტურულ კონტექსტში ჩართვის შესაძლებლობას [2, 129].

ვ. ა. მასლოვას ნაშრომებში შემოთავაზებულ კონცეპტუალურ ანალიზში გამოიყოფა შემდეგი ეტაპები:

1. იმ რეფერენტული სიტუაციის განსაზღვრა, რომელსაც განეკუთვნება მოცემული კონცეპტი. თუკი გვაქვს მხატვრული ტექსტი, მაშინ მოცემული ეტაპი მას ეყრდნობა.

2. საკვლევი კონცეპტის ადგილის განსაზღვრა სამყაროს ენობრივ სურათში და ერის ენობრივ ცნობიერებაში. მოცემული ეტაპი მოიცავს აქტიურ მუშაობას ენციკლო-

პედიურ და ლინგვისტურ ლექსიკონებთან; ამავდროულად, კონცეპტის ბირთვს წარმოადგენს სიტყვის სალექსიკონო დეფინიცია.

3. ეტაპი გულისხმობს ეტიმოლოგიისა და მისი თავისებურებების შესწავლას.

4. ეტაპი გულისხმობს სხვადასხვაგვარი კონტექსტების (ანდაზები, ანდაზური თქმები, პუბლიცისტური ტექსტები) შეკრებასა და ანალიზს.

5. ეტაპი მოიცავს კვლევის შედეგად მიღებული რეზულტატების შედარებას საკვანძო ლექსემის (კონცეპტის ბირთვის) ასოციაციური კავშირების ანალიზთან.

6. ფასეული კულტურული კონცეპტის ანალიზი ეფუძნება მრავალგზის (ხშირ) გამეორებას და ინტერპრეტაციას მხატვრობაში, მუსიკაში, სკულპტურაში და ა.შ. ამ მეტოდიკის თანახმად, კონცეპტის ანალიზი იცვლება თვით კონცეპტის მიხედვით, ანუ დამოკიდებულია კონცეპტზე [4, 45-47].

მ. ვ. პიმენოვას მეტოდიკის თანახმად, კონცეპტის კვლევა ხდება რამდენიმე ეტაპად. პირველი ეტაპი გულისხმობს იმ მამოტივირებელი ნიშან-თვისებების ანალიზს, რომლებითაც ხდება კონცეპტის რეპრეზენტაცია, ანუ სიტყვის შინაფორმის ანალიზს. მეორე ეტაპი წარმოადგენს კონცეპტუალიზაციის, როგორც შესაბამისი ლექსემის მეორეული გადააზრების (ახლებურად გააზრების) საშუალებების განსაზღვრას: კონცეპტუალური მეტაფორებისა და მეტონიმების კვლევას. მესამე ეტაპი გულისხმობს კონცეპტის ფუნქციონალური და შეფასებითი ნიშნების შესწავლას. მეოთხე ეტაპი არის კონცეპტის ცნებითი ნიშნების გამოვლენა კონცეპტის რეპრეზენტატი სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობის აღწერის გზით, რაც გულისხმობს მისი სემანტიკური კომპონენტების განსაზღვრას და სინონიმური რიგის შესწავლას. მეხუთე ეტაპზე ხდება კონცეპტის სიმბოლური ნიშნების შესწავლა. შესაძლებელია მეექვსე ეტაპიც – სცენარის კვლევა [6]. ამრიგად, კონცეპტის სტრუქტურირება ხდება მისი ისეთი ნიშნების განსაზღვრის შედეგად, როგორებიცაა მამოტივირებელი, ცნებითი, კატეგორიული, ხატოვანი და სიმბოლური.

კონცეპტის სტრუქტურის სხვადასხვა კომპონენტებისა და მისი განსხვავებული რაკურსით განხილვის შედეგად, მისი მოდელირება შეიძლება სხვადასხვა საფუძველზე განხორციელდეს. კონცეპტის ანალიზის კონკრეტული მოდელის არჩევას კვლევის მიმართულება, მისი მიზანი და ამოცანები განსაზღვრავს.

ლიტერატურა:

1. Воркачев С. Г., Методологические основания лингвоконцептологии // Теоретическая и прикладная лингвистика. Вып. 3: Аспекты метакоммуникативной деятельности. Воронеж, 2002.
2. Карасик В. И., Слышкин Г. Г., Лингвокультурный концепт как единица исследования / Методологические проблемы когнитивной лингвистики/ Науч. ред. И. А. Стернин. Воронеж, 2001.
3. Кононова И. В., Структура и языковая репрезентация британской национальной морально-этической концептосферы (в синхронии и диахронии): дис... д-ра филол. наук, 2010.
4. Маслова В. А., Введение в когнитивную лингвистику. Москва, 2007.
5. Попов З. Д., Стернин И. А., Когнитивная лингвистика. Москва, 2007.

6. Пименова М. В., Типы концептов и этапы концептуального исследования. Вестник КемГУ, №2 (54), Т. 2, 2013.
7. Стернин И. А., Методика исследования структуры концепта //Методологические проблемы когнитивной лингвистики/Под редакцией И.А. Стернина. Воронеж, 2001.
8. Слышкин Г. Г., Лингвокультурные концепты и метаконцепты: Автореф. дис. ... докт. Филол. наук. Волгоград, 2004.
9. Степанов Ю.С., Константы. Словарь русской культуры. Москва, 1997.

Shorena Kupatadze
On the Issue of Structuring the Concept
Summary

A concept is a multidimensional, structural-conceptual entity with a complex architecture. The structure of a concept is an ongoing topic of discussion in the scientific literature, with different researchers identifying various components and proposing different parameters for its structuring. Among these parameters, the **conceptual, iconographic, value, behavioral, etymological, and cultural** 'dimensions' are primarily distinguished, and almost all of them can have a priority status in research.

Шорена Купатадзе
К вопросу структурирования концепта
Резюме

Концепт – многомерная, сложная структурно-понятийная единица. Вопрос о структуре концепта является предметом дискуссии в научной литературе – исследователи выделяют в его составе различные компоненты, предлагают различные модели его структурирования. Среди параметров, на основе которых осуществляется структурирование концепта, преимущественно выделяют: понятийный, образный, ценностный, поведенческий, этимологический и национально-культурный.

Vika Kardava
(Georgia)

"THE SMILE OF DIONYSUS" AND SPIRITUAL CRISIS OF EUROPEAN CIVILIZATION

Europe of the modernism era is reflected in Konstantine Gamsakhurdia's "Smile of Dionysus". Writer's reflection-receptions are a unique, incomparable reflection of the times, as self-sufficient and accurate as Gamsakhurdia's "The Abduction of the Moon".

The exhibition halls of the changing collections arranged in the Louvre are perceived as a micro-model of Europe. Even the dialogues of the bored spectators are perceived as a kind of "stenography" of the time.

"Humanity is in its second century, which has no rest. French imperialism, which came out in the name of the French Revolution, has terrorized Europe," Konstantine Savarsamidze tells Captain Doazan, and in the mentioned passage of the text, the root or cause of all the problems of the era of modernism is explained in a concise manner.

The French Revolution, in fact, created a deep crack in the heart of feudalism, shook faith, replaced the Lord with "mind", the king with the masses ("the people"). (It is extremely important to note that this process started much earlier. Janri Kashia entitled one of his letters as follows – "Renaissance – the failure of humanity?!" and discusses the mentioned problems).

According to the novel, "Euphoric Europe" is divided into poles, and in the passages of "Dionysus's Smile" sometimes Germany and France, sometimes Germany and England, sometimes Germany and Russia appear as these poles, each "pole" is reflected with amazing depth.

In the episode of the exhibition, the entanglement of the French Captain Dozan and the German Dr. Reimer is the proof of the opposition of these poles.

The neutral character (Savarsamidze) cannot be neutral at all, he is a fan of Germany and does not hide it, but he leads the conversation diplomatically, he pedals the most important facts of European history in a different direction – "I mentioned the two greatest moments in the history of the West – the discovery of America and the invention of the printing press by Gutenberg. The third will be Flight of zeppelins from Berlin to New York" (The character's Germanophile aspirations were confirmed once again) [1, 104].

The exhibition space captures the image of the world in a narrow chronotope, micro-models of Europe, Asia, and America are created in the adjacent halls (this passage of "Dionysus's Smile" appears in the novella "Porcelan" as a kind of synopsis or perspective, it is established that the museum is a cemetery" [2, 25]).

Savarsamidze lapidarily evaluates the conceptual mentality of the era, in a dialogue with Dr. Reimer we read: "- here is a completely new spirit... unusual combinations of paints. We are alien to this amazing, chaotic visionary. Still, it is comforting. The dematerialization of matter begins in new art" [1, 67].

In fact, in the reflection-reception of the same era, in Grigol Robakidze's "Shackled Soul", the materialistic nature of the time is emphasized, moreover, the absolute fetishization of matter [6, 19], and in the mentioned context, the above-mentioned quote of "Dionysus's smile" is perceived as a grotesque allusion rather than a real fact. as a constant.

The continuation of the dialogue is significant and, at the same time, tragic-grotesque:

"- I don't understand where this art is going.

- It is the style of capitalism.

- That's it, cruelty, isn't it? Antiquity and feudalism had their style, capitalism has not yet. I think he won't have either" [1, 168].

In the passage, a diametrical opposition appears again – new poles, this time stylistic and feudalism is revealed as a superior, superior formation in relation to capitalism (if compared) – it has not yet been established that "God is dead" (Nietzsche) and the monarchs are also "in his face" (i.e. carrying the image of the Lord) are perceived as outstanding personnel.

In the "Smile of Dionysus" exhibition episode, the Russian motifs also fade, the pastoral overtones of returning to nature, nostalgia for original, untamed spaces, non-industrialized locales. In the dialogue between Rymer and Savarsamidze we read:

"- if the development of aviation did not lie to us, the domination of the big city would come to an end (the tone is still grotesque – V.K. – "lied to us" records both tragedy and consolation).

- Do you think so?

- Undoubtedly, there will be a general reaction. Industry has killed the sense of beauty. The whole of Europe was distorted by telephone poles, radio, railway bridges, the shores of the seas were led by docks and elevators. We committed the greatest sin against the nature" [1, 168].

In fact, the passage describes the same type of landscape as on Salvador Dali's surrealist canvases – a space turned into a "barren land" by the poison of industrialization, and the overtone of Munch's "scream" can be imagined as a melody.

If we look for a literary parallel, perhaps the most accurate would be the artistic space of Thomas Stearns Eliot's "Greek land", where dead tubers can never be revived and "memory and desire" (memory and longing) cannot merge into one [4, 14].

It is interesting that the artists of the era of modernism (regardless of the genre – artists, writers, musicians too) record atonality, sharp colors, a kind of aggressive overtones to represent the character of the era, and it is the task of the future to discover and research these parallels (atonality and aggressive tones as characteristics of modernism are interestingly hinted at in Bela Tsifuria's Chrestomathy in the letter [5, 31]).

In the passage K. Gamsakhurdia also mentions the fact that the era of modernism has changed the aesthetic taste of man (of course, for the worse): "How many sins have been committed against the aesthetic sense of man? Our eyes can no longer see beautiful things. If the eye can no longer see beauty, the soul will not be educated aesthetically" [1, 72].

In the retort, the tragedy of the time is reflected even more sharply, the "hysterical" spirit of the era appears: "Industry will kill art... Why is it missing? Architecture has been lost in the West for a long time - today it is historical art. Sculpture? Do you see it from this simple wood and bronze in a chaotic environment? The artist also lost the ability to see and create harmony" [1, 73].

The main sculptor of the era of modernism – Auguste Rodin is revealed as the "epigone of the Greeks" and this detail emphasizes the "antique (Greco-Roman) roots of the European civilization and the "day" of the same civilization established by Oswald Spengler.

If Rodin still received the "honor" of epigony, the attempts of Roskin (Pre-Raphaelite) are referred to as "uncomfortable tinkering" in the passage. The writer's tone is still grotesque-tragic (at the same time harsh): "Fighting with sentiments against historical processes is ridiculous. Theater

has been overshadowed by cinematographers, lyricism is dying, the only field that is still dying before old women are exposed is the novel" [1, 74].

The irreversible process of cultural degradation is emphasized (elite theater is being replaced by masculinist cinematography, the perspective of the lyricist is absolutely inconsolable - "it is dying"). It is interesting that the perception of contemporary Eastern culture in the text is different, and the reason is explained - the East does not know Nietzsche's formula, nor has it lost the feeling of religious ecstasy: "[The East] takes the religious instinct to the temples and sees beautiful things there in the moments of religious ecstasy".

The passage is also important from the point of view that these poles (East – West) are also fixed, the writer seems to be "opening the way" (Ilia) to the "stratified" Europe (it is no coincidence that the Indian Absen Tung appears in other episodes of the novel) – faith, tradition, search for roots and loyalty. There are categories that cannot be searched, and even more so, they are not searchable inventive.

The mentioned pieces appear in Soso Sigua's fundamental research "Martvili and Alamdari" as a similar synopsis of the novel, and we think that it is the work of generations of critics to conduct an in-depth study of the mentioned problems.

We focused on only one specific locale – the exhibition hall, but we think that the "cursed readings" of Europe of the modernism era can be clearly seen in the lapidary episode as well.

Literature:

1. Gamsakhurdia K., The Smile of Dionysus, Tb., 2006.
2. Gamsakhurdia K., Eighty Volumes of Works, Vol. 1, 1991.
3. Sigua S., Martvili and Alamdar, Vol. 1, 1992.
4. Eliot T. S., The Greek Land, vol., 2015.
5. Tsipuria B., Modernism, Georgian Literature, Vol. 1, 2016.
6. Robakidze Gr., "The backbone of Georgia", "Tsiskari", 1988, #9.

ვიკა ქარდავა „დიონისოს ღიმილი“ და ევროპული ცივილიზაციის სულიერი კრიზისი რეზიუმე

მოდერნიზმის ეპოქა მსოფლიო ლიტერატურის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი და საინტერესო პერიოდია. იგი ასახავს პირველი მსოფლიო ომის კრიზისს, ასევე – მოქალაქეების პირად პრობლემებს. კულტურის სივრცედ საგამოფენო დარბაზი ავირჩიეთ. აქ სხვადასხვა ტრადიცია და მემკვიდრეობა გვერდიგვერდ არის განლაგებული, მაგრამ თითოეული მათგანი ინარჩუნებს ეროვნულ კონცეფციებს.

კონსტანტინე გამსახურდია – ქართული მოდერნიზმის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი წარმომადგენელი – ავლენს განსხვავებას დასავლეთსა და აღმოსავლეთს, ევროპასა და აზიას შორის. მწერალი თვლის, რომ ევროპა უნდა დაუბრუნდეს თავის ფესვებს – ბერძნულ და რომაულ კულტურას(ებ)ს. ეკონომიკური პროგრესი არ ნიშნავს პროგრესს კულტურაში – ეს გამოჩენილი ქართველი მოდერნისტის კრედოა.

Вика Кардава
«Улыбка Диониса» и духовный кризис европейской цивилизации
Резюме

Эпоха модернизма – один из важнейших и интересных периодов мировой литературы. В нем отражен кризис первой мировой войны, а также личные проблемы граждан.

Выставочный зал мы выбрали как культурное пространство. Здесь соседствуют разные традиции и наследие, но каждая из них сохраняет национальные концепции.

Константин Гамсахурдиа – один из важнейших представителей грузинского модернизма – раскрывает разницу между Западом и Востоком, Европой и Азией. Писатель считает, что Европа должна вернуться к своим корням – греческой и римской культуре. Экономический прогресс не означает прогресс в культуре – таково кредо выдающегося грузинского модерниста.

Sophie Mujiri
(Georgia)

INTERCULTURAL LITERATURE, AS THE INDICATOR OF A PERSON'S TRANSFORMATION AND SELF-IDENTIFICATION

The Uruguay writer Eduardo Galliano once remarked: "The best thing in the universe is overall versatility, the preservation of which is the guarantee of our future's creation" (2001). Cultural versatility is revealed in a wide specter of cultures and traditions of subcultures, art, economics and religion. The forms of their expression make it possible to perceive and interpret the past, to overcome the present in a better way and set up prospects for the future. The majority of the states of the contemporary epoch are culturally versatile. The intensification of the international dialogue between the people of art and science, mobility of the professional groups, migration, etc., determine cultural heterogeneity of national countries, which is their cultural coloring. The central idea of European multicultural countries is that culturally different groups deserve recognition and respect in the European space. The principal elements of the multicultural politics are: the estimation of the cultures' uniqueness, protection of their rights and the conception of civil integration, based on these principles, which is considered to be the most acceptable strategy for the updated liberal-democratic model. Taking into consideration the liberal principles the civil-political integration points to the desire of the states to provide harmonious co-existence of cultural and sub-cultural groups as smoothly as possible. Every citizen should be given a possibility to live and work in the space of the homogenous nation's country, where intercultural communication should become a usual, everyday event. The principal task of multiculturalism is to overcome the syndrome of alienation and mistrust in the relationship between the majority and the minority, to extend every citizen's "cultural horizon" and "intercultural competence", to involve the representative of every culture as an active participant of the social and political process, keeping the principle of equality.

Within recent decades, the large-scale migration to West Europe and North American countries, have considerably increased tension in the relations between the cultures of the majority and the minority. On the one hand the representatives of the dominant culture's groups had to ponder on what level they could accept the culturally different people and tolerate the new citizens' peculiarities; on the other hand, the people of minor cultures had to face a painful problem of preserving their native religion, customs and habits, language and traditions and at the same time to get accustomed to the socio-cultural heritage in the new country. The overall political demands of the immigrants and the territorial minorities have become religious, language and ethnic issues.

Despite the recognition of respect for cultural versatility, multiculturalism as an ideology does not complain of the lack of critics. The main claim of the critics is the concealed violation of the nations' equality. The declaration of the oppressed sub-group within a certain country develops the feeling of being marked as different among its members. The representative of the minority develops the identity of being different, which prevents his integration in the dominant culture. It often results in the ostracizing syndrome, which prevents him from the consolidation in the dominant society and possibility of setting out common interests.

The conflict between Eastern and Western customs and habits, the competition caused by the use of the cheap working force and sporadic cases of violence in Europe have strengthened

nationalist radical currents, which create anti-Islam and anti-emigration inclinations by their xenophobic speeches. September 11 of 2001 is often articulated, the terrorist acts occurring in Europe etc., these radical groups speak about protecting western values and demand radical changes in the emigration policy, fighting against Islam immigrants, which bring about their demographic and cultural genocide. The contemporary radicals and neo-fascists fight against globalization, multiculturalism and migration, which endanger their cultural identity. Ensuing from the above, the reason for the inter-cultural conflict lies in the disability of the representatives of different cultures to recognize one another's equal humane dignities.

That is the very reason why it has become necessary to protect cultures' versatility and multiculturalism while discussing different concepts of this acute subject. Among them the UNESCO Convention (October, 2005) is remarkable, as it was devoted to protecting and preserving of cultural expression. At the International Conference, held under the aegis of UNESCO (Lisbon, 2006) it was underlined that it was necessary to create educational programs in order to protect cultural versatility. The European Union has already allotted funds for the program "Cultural Education for the Cultural Versatility" for 2013. Its mission is to study the forms of cultural expression of groups and individuals, which should provide equal interaction and dialogue between cultures. In the educational sphere special attention should be paid not only to cognate competences, but also affective sides of different representatives' personal structure. It is also necessary to initiate multi-dimensional educational process, during which it will be possible to mobilize each individual's psycho-social resources, in order to found the intercultural competence as a training inter-personal qualification.

Within the context of these events, the contemporary German multicultural literature has turned into the central forum of the dialogue between Christian and Muslim worlds. It penetrates into the current changes and conflicts, held in the deep layers of the society. The intellectual Muslim writers, marked by their enlightening position, have appeared as the initiators of the multicultural dialogue. They contribute to the development of the European multicultural scenario and in their works they present the characteristic features of both, Christian and Muslim cultures, the different structure of their mentality and norms of behavior. At the same time, the immigrant Muslim writers present the ideas of heterogeneous multicultural society's transformation, which have a definite impact on a reader, his cultural orientation, norms of ethic and values. As the catalyst of the East and West cultural orientation, there should be mentioned the works of such writers as N. Kumart, K. Zaimoghlu, E. S. Ozdamar, Z. Shenojac, A. Karashol, S. Ozdogan, etc. These writers contribute to mutual understanding between cultures on the pages of the multicultural literature and offer literary interpretation and interesting and versatile means of reincarnation. Their works enable a reader to see their own European reality through a stranger's eye, the Europeans, whose features of identity are at dissonance for the representatives of Islam-inspired culture. At the same time they try to present the tolerant character of both European and Islam cultures. Their majority confront European anthropologic constants (tolerance, humanism, industrial development) with such values as the search of one's own life's destination, harmonious relation with nature and humane compassion, which is possible to perceive only through religion and deep love.

German intercultural literature, which depicts on the one hand fictional and on the other hand Christian culture and "alien" world to the empiric reality, enables us to get the opportunity of reflexion and critical reception. The most principal task of this literature is to contribute in destroying stereotypes created about each other, to found intercultural mentality on the basis of

one's own and alien worlds' comparison and relaxation of the tension, existing between the ethnocentric poles. This literature should start a discussion on the neutralization of Christian and Muslim dichotomy poles and peaceful co-existence. It is on this mission that the Australian lady writer B. Frischmut addresses us: "The best thing that literature is able to do is perceiving an "alien" literature as a part of our own one, as the other side of the medal". "The increasing conflict between Islamic and Western countries is not only the mutual misunderstanding, which has been creating aggression between each other for centuries, but the deeply rooted confrontation, spread in the contemporary reality. The way-out should be found in the mutual respect of the confronted sides and recognizing the opponent as the rightful partner".

The peaceful co-existence of different cultures in Europe depends on to what extent it is possible to join Islam culture, the creation of the so-called "European Islam", which would be acceptable both for Muslim and European societies. It is highly advisable that this tendency be supported by the organizations and writers in Europe. They should hold open debates for organizing a multi-cultural society in a new way.

In the thesis we view multiculturalism through the eminent representative of German intercultural literature Emine Sevgi Ozdamer's novel "Life is a Caravanserai" written in 1992.

Life is a Caravanserai – "The Prayer of Caravans"

The novel deals with the social realities, closely connected with the traditional and contemporary style of life and the ideas of getting over the bounds of Muslim customs which in the first place are connected with the question of woman's self-determination. E. S. Ozdamer's novels are of autobiographic character. These novels somehow sum up the experience of the author's childhood, spent in Anatolia, Turkey and the life in a foreign country that she herself experienced while coming into contact with everyday life in Germany. In her first novel "Life is a Caravanserai" E. S. Ozdamer acquaints us with the hard life of Malatian women in Anatolia, beyond the Islamic coulisses of the Kemalist society. In the sixties many families of this most indigent region of Turkey, including E. S. Ozdamer herself, joined the ranks of migrants. That is the reason that the problems of poverty – stricken Turkish women who emigrated to Germany are not alien to E. S. Ozdamer, in the first place the struggle for establishing one's identity. The author looks at the German society as a foreigner. Part of this society is not very favorably disposed towards the foreigners who had come to Germany in search for work. They consider them marginal subjects, a certain mixture of atavism and modernism [5, 371-372, 380]. On the other hand, E. S. Ozdamer's Turk characters understand that their integration and identification with the German society or, on the contrary, their alienation and isolation determines the Germans' attitude towards the Turks.

The theme of the very first book of E. S. Ozdamer ("Mother-Tongue") is interwoven with the phenomenon of alienation and with the pain, caused by separating from one's mother-tongue and cultural roots. These issues are still topical in the novel "Life is a Caravanserai", though this time without any links with migration. The protagonist woman of the novel tells about her childhood, spent in Malatia, about the cultural and political conflicts between the orientalist and European Turkey. E. S. Ozdamer wrote this novel on the 27th anniversary of her life and work in Germany. Its full title is: "Life is a Caravanserai. It has two doors. I went in through one door and went out of the other". The author gave this title to her novel after she had seen two caravanserais in Turkey. A caravanserai is a building like a motel, though its ground floor is occupied by camels, not by cars, and its owners live on the first floor. The rooms in caravanserai do not have doors, this is a thing

that is alien and quite unacceptable to Europeans. E. S. Ozdamar uses this doorless dwelling-place purposefully to describe the immigrants' unstable, nomadic life, "of the life that is only an evanescent moment in the process of movement". The doorless caravanserai is also a symbol of "a very small boundary between life and death", ... "Life and death are as close to each other, as eyes and eyebrows" [5, 18-19]. The girl-character of the novel tells us about the unstable character of life and death with naïve humor: "When my grandfather's four wives were working in a stooping position in the field and rhythmically moved four moon-like posteriors, suddenly a bee noticed me, smelt the odor of my mother's milk left in the corner of my lip, hurried towards me and was about to light on my lip, when my mother's hand waved it away, but it managed to sting it. – Mother, help me, I'm burnt! – my mother cried out. All the four wives of my grandfather responded at once: - All the women whose husbands have been in the army for four years are burnt like that. My mother and I burst out sobbing so that the mountains changed their places, and I lost all my fingernails. All the four wives of my grandfather again cried out in unison: - Fatma, that child of yours has some incurable disease. Take her, put her down on a newly-dug grave. If she cries, she'll live, if not (...) Allah gave her to us, and He himself will take her away (...) "Where they put me, two tomb-stones were seen from there. One had an epitaph: - When leaving this world, I did not want to be either the owner of the caravanserai or of the bathhouse (...). Hope and a beam of light were enough (...) And on the other was written: (...). He went to sleep in the evening and did not wake up, disappeared like the wind, both he himself and his name" [5, 11-13].

The childhood of this character of the novel is a chain of endless moving from one half-built house to another, her life is like a caravanserai which is sometimes built, and sometimes razed to the ground. Therefore, neither the motherland nor its traditions are static or unshakeable concepts: "In Istanbul (...) men wearing melon-like hats and tail-coats, shouting "Long live the Republic!" informed us that religion and state were two different things. They threw the Arabic print into the sea, brought Latin print by European airplanes, took off yashmaks from women, rotted minarets, and began dancing to the melodies of European music together with their wives" [5, 41].

The girl is looking for a reliable support in life, and finds it quite unexpectedly: while praying on the graves in the cemetery, her grandmother uttered Arabic letters, unknown to the girl, which arranged themselves in a row. This is a prayer: Bismillâhirrahmanirrahim.⁵ While praying Grandmother held her hands up as if she had two small water-melons-in them, and the Arabic words uttered by her, followed each other like caravans of camels, (...) a small caravan of camels found its place on my tongue as well – I said the prayer together with Granny (...) Now we already had two caravans (...) Granny's big camels taught my small ones (...) to walk" [5, 55]. The girl was to repeat the prayer of "the caravan" constantly: when she entered the house, stepping with her right foot, while bathing when she poured the first water over her head, before eating, while dressing and undressing, from sunrise till the appearance of the moon, etc. [5, 56]. This prayer turned for the girl into the indicator of the way of life a human being has passed. The girl characterizes two categories of people in Kemalist Turkey according to the manner they pronounce Bismillâhirrahmanirrahim: "Some uttered the prayer in a low voice, others-loudly. Those who uttered Bismillâhirrahmanirrahim in a low voice were angry with those who pronounced it loudly. "They throw ashes into our

⁵ The first opening sura of the Koran: "In the name of Allah, merciful benefactor, praise to Allah, the Lord benefactor of the worlds, merciful, the judge on the Judgment Day we obey only you and ask for help only you. Be our leader and show us the way, the way of those whom you gave your benediction, not the way of those whom you rebuked and not those who have lost their way" [3, 105].

eyes and do bad things easier. As for those who prayed loudly, they said angrily: "why are they praying in such low voices? What comes from one's heart must be said loudly" [5, 56]. E. S. Ozdamar accentuates the moral uniting force of religion when she makes the girl, the character of the novel, say how the prayer said in a low voice, and in a loud voice too helped her: "This prayer first helped me in the 8th grade when I silently wrote it at the top of the test-paper in biology" (...) The teacher was touched and "gave me a good grade". A second time, the prayer said loudly helped the girl. When the girl was going to Paris her friends gave her the address of an Algerian student who lived there, but she did not find him in the hostel. That night the concierge's wife gave her shelter, but while she was sleeping, the woman's husband turned up (...) The frightened girl said Bismillâhirrahmanirrahim loudly. This Muslim man must have known that prayer well too. The Muslim man rose to his feet at once and repeated: Bismillâhirrahmanirrahim. The concierge came up to the sleeping girl a second time, the girl said: Bismillâhirrahmanirrahim again, the concierge repeated the prayer again. They repeated it many times till the man's wife woke up. In the morning the Algerian student came and before his girl-friend arrived he offered the 18-year old girl to have sex together, in answer to this she again uttered Bismillâhirrahmanirrahim loudly. The student understood that the girl was a Muslim and left her alone [5, 57-58].

The life of the protagonist girl develops at the border of two quite different worlds. One of her feet is in the oriental world, in her childhood, the other – in Germany. Her main support in both of them is the Arabic type, prayer and her language. The girl, the character of the "Caravanserai" suffers from having lost the main source of the Turkish identity – the Arabic type, in the period of Kemalism and it being replaced by the Latin one. The nostalgia for the Arabic type and the language is felt in E. S. Ozdamar's collection of stories "The Mother-Tongue". She uses a woman's body as a metaphor of the Arabic language, the body that was abused and from where the Arabic words were torn out. Only being beside the Arabic type returns life, freedom and sexuality to the woman who was a captive of the Latin language: "The written texts lay on the carpet, I also lay down beside them. The texts spoke to one another in different voices incessantly and awakened a dormant beast in my body. I closed my eyes lest the voice of love should take my eyesight" [5, 50]. The teacher of the Arabic language locks the woman protagonist of "The Mother-Tongue" in an empty room for forty days and nights together with Arabic figures. This calls up associations of Moses', Christ's and Halveti's⁶ 40 days-long retirement and fasting. The followers of Suffism lock themselves in a small, simply furnished room in the midst of a stormy life of a city of their own accord where they spend the whole time praying and self-flagellating, and perform the suffistic sacred rite of "zikr". At this time the believers repeat the name of god and saints, accompanying this rite with a rhythmic movement of their heads or bodies. The little girl, the character of "The Caravanserai" reaches this stage of retirement and martyrdom at the unconscious age of innocence.

The language perceived in a close connection with religion has turned into a certain specimen of an experiment where the author's archaic, oriental manner of narration takes a solid and steady form of the structure of the German language. E. S. Ozdamar's works are a mixture of reality, myth and a fairy-tale and remind us of the story of "A Thousand and One Night". The grandfather who takes the girl to Istanbul tells a tale to soldiers during three days and three nights. At the same time the tale is told by the beard grown on his cheeks, which begins to knit a carpet. The soldiers

⁶ (Chalwati in Arabic) – Suffist order, founded by Pir Umar Halveti. In spite of the fact that Ataturk banned the centers of dervishes in 1925, there are three branches of Halveti in the present – day Turkey. See <http://www.uni-proto-kolle.de/Lexikon/Halveti.html>

interested in the grandfather's tale light steels to see the colors on the fairy-tale carpet better [5, 42, 47]. Stories, depicting the relations of the European and oriental Turkey, of villages and towns, can be seen on the carpet, Americans, as the Turks see them, are presented on it, the Americans that supply their children with the milk of a doubtful quality, foodstuffs and comic books in exchange for oil [5, 27, 37-47, 52-54]: "The ones who said prayers loudly (...) forgot the slogans of equality and freedom, invited vampires from a distant continent who had chewing-gum in their mouths and pails in their hands. Germans, English, French, Italians, all of them were running with their pails (...). The war of oil-pails broke out (...). Bismarck took all precious stones to Berlin from the city of Pergamum, and oil from Baghdad" [5, 39, 43].

The protagonist woman's naivety and ideology gradually undergoes a change in the novel "The Bridge of the Golden Horn". The author describes this change against the background of changing the oriental life by the European environment. The issue of sexuality is presented as one of the important intercultural phenomena of the novel. The author presents eroticism as a model of overcoming the severe Turkish-Muslim dogmas and barriers. If at the beginning of the "Caravanserai" the girl tries to save herself from physical violence by a loud prayer, in the middle part of the same novel she already looks at the beauty of the prostitute, seen in the bath-house, and her ability to live in luxury with envious eyes: "Having entered the bath-house we unfastened our yashmaks, stepped on the marble flooded with water with our kilometer-long hair and breasts and stomachs, weighing kilograms (...). Women rubbed each other's bodies with a special silk cloth (...). Some felt faint with heat, hurried to a cool spot and brought themselves to sense by smelling lemons or eating and drinking the food and drink they had brought (...). It was like this that we were stealing another nice day from the angel of fate when a beautiful woman entered the bath-house. The naked flesh of the women in the bathhouse stiffened. Only their mouths remained open from which a chorus of humming was heard: "A prostitute has come" (...). Two bath-house attendants bathed the prostitute, lying in the middle of the marble, thoroughly. The women, sitting around, did not take their eyes off the prostitute. When the prostitute finished bathing the women's group followed her, she got into the carriage without the yashmak, and when the carriage started, it splashed all the dirt of the street, at the on-looker women in yashmaks. I made an oath to myself to like that prostitute woman one fine day" [5, 50-52]. The young Turkish woman tries to free herself from the captivity of the conservative Islamic ideological stereotypes and starts a fight against the traditional sexual morality, also against stifling sexual instincts and desires. A lady of the Turkish origin, an immigrant in Germany, E. S. Ozdamar, who should be the symbol and metaphor of her nation and motherland, in her novels creates images of women who have betrayed traditional Muslim customs. E. S. Ozdamar studies the question of the relationship of sexes and the place of a Muslim woman in Turkish and German societies. In the society whose customs make women obey men, in the contemporary society women protest against their unjust fate. Owing to this, they are considered to be immoral or mad. Not a single character of Ozdamar's works looks like a traditionally dressed and "swathed" in yashmak Muslim lady who is an obedient wife of a tyrant husband. Ozdamar does not want to erase the past and the traditional from memory, she wants their constructive integration into the present. She is not afraid of opposing the European myth of neither "alien" nor oriental stereotypes. She creates real and complicated characters who are formed by both eastern and western worlds.

The main character of the novel tries to retain her identity, language and religion. She is a patriot of her motherland, but at the same time she accepts and acknowledges western values and

democratic principles. She aspires to realizing her dreams, though not in her motherland; she wants her dreams to come true in the free world of the west.

Literature:

1. Daviau Donald G., Neuere Entwicklungen in der modernen österreichischen Prosa: Die Werke von Barbara Frischmuth. In: Modern Austrian Literature, 1980, 13 (1).
2. Frischmuth B., Löcher in die Mauer bohren. Rede zum Thema Wir und die Anderen. In: Literatur und Kritik, H. 320/321, 1998.
3. Koran G. Lobjhanidze's translation, "Caucasian House", 2006.
4. Mecklenburg N., Über kulturelle und poetische Alterität. Kultur-und literaturtheoretische Grundprobleme einer kulturellen Germanistik. In: Krusche D. Vierlacher A. (Hrsg.). Hermeneutik der Fremde, München, 1990.
5. Ozdamar E. S., Das Leben ist eine Karawanserei, hat zwei Türen aus einer kam ich rein, aus der anderen ging ich raus. Roman. Köln, 1992.
6. Zaimoglu F., Kanaksprak. 24 Misstöne vom Rande der Gesellschaft. Rotbuchverlag, 1995.
7. Aglaia B., "Migrationsliteratur, Interkulturelle Literatur" und "Generation von Schriftstellern". Ein Problemaufriss über umstrittene Begriffe, In: Weimarer Beiträge 46, 2000: H. 4.

სოფიო მუჯირი

ინტერკულტურული ლიტერატურა როგორც პიროვნების ტრანსფორმაციისა და თვითიდენტიფიკაციის ინდიკატორი რეზიუმე

სტატიაში განხილულია რამდენიმე გერმანულენოვანი იმიგრანტი მწერლის, ასევე – ავსტრიელი მწერლის ნაწარმოებები, რომელთაც აერთიანებთ ორიენტალისტური სამყაროთი დაინტერესება. ეს მწერლები გერმანულ მკითხველს უზიარებენ მათი იდენტობის მახასიათებლებს, ზნე-ჩვეულებებს, აზროვნების სპეციფიკას, ფსიქო-სოციალურ პრობლემებს, როგორებიცაა კულტურული ადაპტაცია, ენობრივი, სოციალური, პოლიტიკური და სხვა საკითხები. იმიგრანტი მწერლები ცდილობენ, წარმოაჩინონ საკუთარი ეროვნული ღირებულებები. მათი ნაწარმოებები ზოგჯერ შეიცავს მათი მშობლიური ენის სიტყვებსა და ფრაზეოლოგიას, ასევე – ომონიმებს, რომელთა ფორმა მათ მშობლიურ და გერმანულ ენაზე ერთნაირია, მაგრამ მნიშვნელობა განსხვავებულია. იმიგრანტი მწერლები ზოგჯერ სიტყვათა მნიშვნელობას გამიზნულად ამახინჯებენ, ორაზროვნებისა და ირონიის შექმნის მიზნით. რაც შეეხება არაიმიგრანტ მწერლებს, ისინი აღწერენ როგორც საკუთარ, ასევე უცხო სამყაროს, აკრიტიკებენ ევროპის სახელმწიფოების პოლიტიკას იმიგრანტებთან მიმართებაში, ითავსებენ მოვლენებზე დამკვირვებლის ფუნქციის შესრულებას და აძლევენ მკითხველს საშუალებას, თავად გააკეთონ მომხდარი ფაქტების შეფასება. როგორც იმიგრანტი, ასევე არაიმიგრანტი მწერლები ცდილობენ, გაიზიარონ უცხოური კულტურის ნორმები და ღირებულებები. მათი მიზანია, მკითხველის თეზაურუსის გაფართოება „საკუთარი“ და „უცხო“ კულტურების შედარების ბაზაზე და ტოლერანტობის გამომუშავება სხვა კულტურათა და რელიგიათა მიმართ. ინტერკულტურული ლიტერატურის ფურცლებზე განხილულია რე-

ლიგიური და მორალური ბარიერების გადალახვის გზები, რაც ხელს უწყობს სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენელთა შორის ინტერკულტურული დიალოგის გამართვას.

Софио Муджири

Межкультурная литература как показатель трансформации личности и самоидентификации

Резюме

В статье рассматривается творчество ряда немецкоязычных писателей-эмигрантов, а также австрийских писателей, разделяющих интерес к миру востоковедов. Эти писатели делятся с немецкими читателями своими особенностями идентичности, моралью, особенностями мышления, психосоциальными проблемами, такими как культурная адаптация, лингвистическими, социальными, политическими и другими проблемами. Писатели-иммигранты пытаются представить свои национальные ценности. В их произведениях иногда присутствуют слова и фразеологизмы родного языка, а также омонимы, форма которых в родном и в немецком языке одинакова, но смысл разный. Иммигранты иногда намеренно искажают смысл слов, чтобы создать двусмысленность и иронию.

Что касается писателей-неиммигрантов, то они описывают как свой, так и зарубежный мир, критикуют политику европейских государств по отношению к иммигрантам, выступают в роли наблюдателей и позволяют читателям составить собственную оценку фактов. Как писатели-иммигранты, так и писатели-неиммигранты стараются разделить нормы и ценности чужой культуры. Их цель – расширить читательский тезаурус на основе сравнения «своей» и «чужой» культуры и развить толерантность к другим культурам и религиям.

На страницах межкультурной литературы обсуждаются пути преодоления религиозных и моральных барьеров, которые способствуют межкультурному диалогу между представителями разных культур.

ხათუნა ბურჭულაძე
(საქართველო)

ქალთა ლიტერატურის განვითარების ისტორიიდან:
თემები, პრობლემები, კონცეპტები

წინამდებარე სტატიაში საუბარია ქალთა ლიტერატურის შესახებ: არსებობს თუ არა ქალური მწერლობა, საიდან იღებს იგი სათავეს, ვინ იყვნენ პირველი ქალი ავტორები, რა თემები და პრობლემები შემოიტანეს მათ ლიტერატურაში და ა.შ. ცხადია, ზემოაღნიშნულის შესახებ არსებობს სამეცნიერო ლიტერატურა, მაგრამ ზოგჯერ არასრული ან წინააღმდეგობრივი. მაგ., მეცნიერთა დიდი ნაწილი ზემოაღნიშნული საკითხის მიმოხილვას, ტრადიციულად, საფოლად იწყებს, თუმცა ჩვენ ვიზიარებთ აკადემიკოს თამაზ გამყრელიძის მოსაზრებას; შემერული პოეზიის განხილვისას მან აღნიშნა, რომ პირველი სიტყვა-კაზმული ნიმუშის შემქმნელი ქალი გახლავთ *ენხედუანა* – სარგონ აქადელის ასული, რომელიც მამამისმა შუამდინარული ცივილიზაციის, ურის, ქურუმად გაამწესა [3, 19].

ისტორიამ ენხედუანას საგალობლები შემოგვინახა, რომლებიც თაობიდან თაობას ზეპირი გზით გადაეცემოდა; მისი ტექსტები შემერულ ფირფიტებზეა დატანილი, რომლებშიც ქალი საკუთარ სახელსაც ახსენებს. 1922 წელს, ქალაქ ურში, ბრიტანეთის მუზეუმისა და პენსილვანიის უნივერსიტეტის არქეოლოგიურმა ექსპედიციამ გათხრები დაიწყო ინგლისელი *ლეონარდ ეულის* ხელმძღვანელობით. მან აღმოაჩინა ალებასტრის დისკო, რომელზეც ქურუმები იყვნენ გამოსახულნი და ღვინით მსხვერპლ შეწირვის რიტუალს ატარებდნენ. სწორედ ამ დისკოს დამტვრეული ნაწილების შეერთების შედეგად აღმოჩნდა წარწერა, სადაც ნახსენები იყო ენხედუანა. ამავე ექსპედიციამ აღმოაჩინა პირველი პოეტი ქალის პორტრეტი. აქვე შევნიშნავთ, რომ ენხედუანას ასრიოლოგები შემერ შექსპირს უწოდებენ, რადგან მის ლექსებს ზეპირად სწავლობდნენ ათასწლეულის მანძილზე [3, 33]. ენხედუანას შემოქმედება ქალის ცხოვრების ინტიმურ საკითხებსაც ეხებოდა; იგი ქალური ბუნების გამოძახილით არის აღსავსე და შეიძლება ითქვას, რომ მისი ტექსტები, ფაქტობრივად, ფემინისტური ხასიათის იდეების წარმოჩინებას წარმოადგენს.

ქრონოლოგიურად ენხედუანას შემდგომ, ქალ მწერალთა შორის, რომელთაც დრმა კვალი დატოვეს მსოფლიო კულტურაზე, უთუოდ უნდა მოვიხსენიოთ ლესბოსელი ლირიკოსი პოეტი *საფლ*, რომელიც ძვ. წ. VII-VI საუკუნეებში მოღვაწეობდა. მას პლატონი *მეათე მუხად* აღიარებდა, ხოლო სტრაბონი შენიშნავდა, რომ *მას არ ეგულებოდა სხვა პოეტი-ქალი, რომელიც მცირეოდენ მაინც თუ გაუტოლდებოდა საფოს პოეტური მშვენიერებით* [5, 75]. საფოს პოეზიაში ქალური იდეალებია ასახული; განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს *ბედნიერების განცდის* საფოსეული ხატი; რომ ცხოვრებისეული ბედნიერება სიმდიდრისა და ღირსების შერწყმით მიიღწევა. პოეტ ქალთან გვხვდება პირველად სრულყოფილების გამოხატვა ტერმინით *კალოკაგათია*;⁷ ფაქტობ-

⁷ კალოკაგათია – ანტიკური ეპოქის ადამიანის, მისი დამოკიდებულების პრობლემა რელიგიის, სახელმწიფოსა და თანამოქალაქეების მიმართ. ანტიკური ხელოვნება მიზნად ისახავდა სრულყოფილი ადამიანის იდეალური სახის შექმნას, რომელშიც შეხამებული იქნებოდა ზნეობრივი სისპეტაკე, უკომპრომისობა, სილამაზე, ხასიათის სიმტკიცე... ზემოაღნიშნულ კომპონენტთა ერთობლიობა ქმნის კალოკაგათიას – ანტიკურობის უმაღლეს იდეალს.

რივად, საფომ ახალი სიტყვა თქვა ბერძნულ პოეზიაში მშვენიერების შესახებ თავისი მოსაზრების დაფიქსირებით: *მშვენიერება არის არა ობიექტური რეალობა, არამედ სუბიექტური ცნება.*

აქვე შევნიშნავთ, რომ საფოს შემოქმედების ძირითადი კონცეპტები – პოეტური სამყარო, რომელშიც საფო ტრიალებდა – გრძობადია. მასში ასახულია ადამიანური განცდები და ემოციები, ბუნების სიმშვენიერე, ანუ ის, რაც მარადიულია და გარდაუვალია. საფოს შემოქმედებაში შეინიშნება როგორც დადებითი, ასევე ნეიტრალური და უარყოფითი აქცენტები, თუმცა დადებითობა – უპირატესია. პოეტი ქალი ხშირად მიმართავს მითოლოგიურ სიუჟეტებს, რომლებშიც წარმოჩენილია მშვენიერებისა და სიყვარულის სამყარო. ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ საფომ არაჩვეულებრივად იგრძნო და გადმოსცა თავისი ეპოქის სული და, ამავე დროს, შეძლო ყოველდღიურობაში დაენახა *ამბლექტული/არაორდინალური*. საფოს ყველა ლექსსა თუ ფრაგმენტში იგრძნობა ქალი, თუმცა იგი ახერხებს ამ ხედვის განზოგადებას მაღალი პოეზიის დონემდე. საფო არაჩვეულებრივი მაგალითია იმისა, თუ როგორ მოახერხა ქალმა საკუთარი ხედვების, გრძობების, ემოციების გამოხატვა პოეზიაში [5, 85].

მეთვე საუკუნის დასასრულსა და მეთერთმეტე საუკუნის დასაწყისში სეფექტალმა *მურასაკი შიკიბუ* დაწერა იაპონური ლიტერატურის მწვერვალად აღიარებული ნაწარმოები უფლისწულ გენჯის შესახებ (მურასაკის ნამდვილი სახელი უცნობია), რომელშიც გადმოცემულია ბედისწერით განპირობებული სამიჯნურო თავგადასავალი. ნაწარმოებს ზოგიერთები მიიჩნევენ პირველ რომანად მსოფლიო ლიტერატურაში [1, 429]. აქვე შევნიშნავთ, რომ ყველაზე ადრეულ ვეროპულ რომანს, მიგელ დე სერვანტესის „დონ კისოტს“, შიკიბუს ტექსტმა ექვსი საუკუნით დაასწრო. აღნიშნული რომანის დედანს ჩვენამდე არ მოუღწევია; ამბავს მოულოდნელი დასასრული აქვს, რაც მკვლევრებს აფიქრებინებს, რომ ბოლო თავები დაკარგულია. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ორიგინალის ენა იმდენად განსხვავებულია თანამედროვე იაპონურისგან, რომ ავტორებმა ტექსტის გათანამედროვეება დაიწყეს. პირველი ვერსია პოეტ *აკიკო იესანოს* ეკუთვნის. სწორედ ეს იყო მიზეზი, რომ ნაწარმოების ვეროპულ ენაზე თარგმანმა დაიგვიანა. მე-19 საუკუნის ბოლოს ინგლისურად ნათარგმნი ტექსტი იმდენად უხარისხო იყო, რომ იგი, ფაქტობრივად, წაუკითხავი დარჩა. მე-20 საუკუნის დასაწყისში ინგლისურად პირველი დამაკმაყოფილებელი თარგმანი გაკეთდა;⁸ რუსული თარგმანი მხოლოდ 1993 წელს გამოიცა;⁹ ხოლო ქართული – 2019 წელს („ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა“). მართალია, რომანის ორმოცდაათოთხმეტი თავიდან ქართულ თარგმანში მხოლოდ თხუთმეტია წარმოდგენილი, მაგრამ მაინც მნიშვნელოვანი ნაბიჯია საქართველოში იაპონური ლიტერატურის გასაცნობად. მურასაკი შიკიბუ იაპონური ლიტერატურის თვალსაჩინო წარმომადგენელია; მისი ნაწარმოებები სავალდებულო სასწავლო ლიტერატურაშია შეტანილი. საინტერესო სიახლეა ისიც, რომ იაპონიაში წიგნის დაკარგული ნაწილიც იპოვეს, რაც მკვლევართათვის უთუოდ წინ გადადგმული ნაბიჯია.

⁸ Emmerich, Michael (08.13.2013) *The Tale of Genji: Translation, Canonization and World Literature*. Columbia University Press. ISBN 9780231534420. Shikibu, Murasaki; Waley, Arthur (1960) *The Tale of Genji*. Modern Library. Vintage.

⁹ Повесть о Гэндзи (Гэндзи-моногатари): в 2 ч. / Перевод с яп. Соколова-Делюсина Т. Л.; Москва: Восточная литература, 1993.

მე-12 საუკუნეში მოღვაწეობდა ანა კომნენე იგივე ანა კომნენოსი, რომელიც ბიზანტიის იმპერიაში მნიშვნელოვან ფიგურას წარმოადგენდა; იგი იმპერატორ ალექსი I კომნენოსის ქალიშვილი გახლდათ. მისი ძმის, იოანეს დაბადებამდე, ანას ტახტის მემკვიდრედ მიიჩნევდნენ, თუმცა ალექსი კომნენოსის გარდაცვალების შემდეგ ტახტი იოანემ დაიკავა. ანა თავისი ქმრის, ნიკიფორე ვრიენოსის (ან ნიკიფორე ბრიენის) დახმარებით შეეცადა ტახტიდან საკუთარი ძმის ჩამოგდებას, მაგრამ მეუღლემ ამ განზრახვის აღსრულებაზე უარი თქვა და შეთქმულება ჩაიშალა. ნიკიფორეს გარდაცვალების შემდეგ, პოლიტიკაში ხელმოცარული და იმედგაცრუებული ანა მონასტერში წავიდა და მამის ბიოგრაფია – „ალექსიადა“ – დაწერა. ეს არის ისტორიული ტექსტი, რომელიც ჯვაროსნული ომების ყველაზე ცნობილ წყაროდ ითვლება და მაღალმხატვრულობის გამო, ბიზანტიური ლიტერატურის ძალზე მნიშვნელოვან, ღირებულ ტექსტს წარმოადგენს [2, 12].

ანა კომნენეს ისტორიული ნაწარმოები შესავლისა და თხუთმეტი თავისგან შედგება. ჩვენთვის საინტერესოა, რომ ტექსტში ნახსენებია ნახევრად ქართველი უფლისწული, მიხეილ VII დუკასის და ბაგრატ IV-ის ქალიშვილის – მართას ძე, კონსტანტინე პორფიროგენეტი. ანა მასზე წერს: „უბადლო სილამაზისა იყო. ამდენი წლის შემდეგ ვიგონებ იმ ყმაწვილს, ცრემლებით ვივსები, მაგრამ ვიკაეებ ცრემლებს და ხელსაყრელი შემთხვევისათვის შევინახავ, რათა ჩემი პირადი ჰანგების შერევით საისტორიო მოთხრობებში, თვით ისტორიაში არ შევიტანო არეუ-დარევა... ის ჰგავს ციურ სილამაზეს და არა მიწიერს; ვინც მას დაინახავდა, უთუოდ იტყოდა, რომ ასე ხატავენ ეროსს“ [8, 60]. აღნიშნულმა ინფორმაციამ ჩვენამდე მოაღწია XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე მოღვაწე ბერძენი პოეტის, კონსტანტინე კავაფისის შემოქმედების წყალობით, რომელმაც 1917 წელს დაწერა ლექსი „ანა კომნენე“. კავაფისის ხელნაწერებიდან ირკვევა, რომ იგი „ალექსიადას“ 1914 წლიდან იცნობდა და ამ ისტორიული ძეგლის ერთ-ერთ ეპიზოდთან დაკავშირებით მიიჩნევდა, რომ იგი მშვენიერ თემას წარმოადგენდა ლექსისთვის. ზემოაღნიშნული თხზულების გარდა, კავაფისისთვის ცნობილი ყოფილა ფრანგი ისტორიკოსის – შარლ დილის, ბერძენი ისტორიკოსის – კონსტანტინოს პაპარილოპულოსისა და სხვათა ნაწარმოებებიც, რომლებშიც ანა ძალაუფლებისთვის მებრძოლ, ამბიციურ ქალად არის წარმოდგენილი [2, 4]. აღსანიშნავია, რომ კონსტანტინე კავაფისი ზემოაღნიშნულ წყაროებს მიყვება და სამსტროფიან ლექსში ანა კომნენოსს *ძალაუფლების-მოყვარე* და *ამპარტავან* ქალად წარმოაჩენს, მაშინ როდესაც „ალექსიადაში“ დედოფალი გულჩვილ, სათნო ადამიანადაა წარმოჩენილი.

უდავოდ მნიშვნელოვან და საინტერესო ფიგურად წარმოგვიდგება იტალიური წარმოშობის ფრანგი მწერალი ქალი კრისტინა დე პიზანი (*Christine de Pizan* – 1364-1430), რომლის ლიტერატურულ მემკვიდრეობას სხვადასხვა თემაზე შექმნილი ოცდაათამდე ნაშრომი და ორასზე მეტი ხელნაწერი შეადგენს. კრისტინა დე პიზანის ცხოვრებისა და შემოქმედების მკვლევარი, ოქსფორდის უნივერსიტეტის ფრანგული ენის სპეციალისტი შარლოტა კუპერ-დევისი თავის ნაშრომებში ყურადღებას ამახვილებს, თუ როგორ ჩამოყალიბდა პიზანის მსოფლმხედველობა იმ გარემოში, რომელშიც იგი ცხოვრობდა და შესაბამისად, როგორ აისახა იგი მის მთავარ ტექსტებში – „ქალბატონთა ქალაქის შესახებ“ და „ქალბატონთა ქალაქის საგანძური“. აღსანიშნავია, რომ ერთ-ერთ მათგანში – „ქალბატონთა ქალაქის შესახებ“ (*Le Livre de la Cité des Dames* -1404-1405 წწ.) – რომელშიც გადმოცემულია ცნობილი ქალების ისტორიები (ისინი ცხოვრობენ მათ მიერ აგე-

ბულ მეტაფორულ ქალაქში), პერსონაჟად გვევლინება კოლხეთის მეფის, აიეტის ასული მედეა. წიგნის პერსონაჟი სხვა ქალების მსგავსად, მედეაც პიზანის კონცეფციას ახმოვანებს (რომ ქალები არაფრით ჩამოუვარდებიან მამაკაცებს) და მიუთითებს საზოგადოებაში ქალის როლზე. საყურადღებოა, რომ კრისტიანა დე პიზანის მედეა წარმოგვიდგება განათლებულ, მეცნიერული ცოდნით აღჭურვილ ქალად, რომელიც ერთგულებით და სიყვარულის უნარით გამოირჩევა (ცხადია, ეს წინააღმდეგობაში მოდის მისოგენისტ ევრიპიდეს ვერსიასთან) [11, 170-181]. ზოგადად, კრისტიანა დე პიზანის ქალი პერსონაჟების რიტორიკა მიმართულია ქალთა შევიწროების კრიტიკის, მამაკაც მწერალთა ვულგარული, მისოგენური დამოკიდებულების წინააღმდეგ. კრისტიანა დე პიზანი ქალებს მოუწოდებს, განავითარონ თავიანთი უნარები იმისათვის, რომ ცხოვრება გაიუმჯობესონ.

ქალური ლიტერატურის ისტორიაში ახალ ეტაპად მოიაზრება ინგლისელი ჯეინ ოსტინის შემოქმედება (1775-1817). ორი საუკუნის მიჯნაზე მოღვაწე მწერალი ქალის რომანები – „გრძნობა და გონება“ (1811), „სიამაყე და მცდარი აზრი“ (1813), „მენსფილდ-პარკი“ (1814 წ.), „ემა“ (1816), „ნორთენგერის სააბატო“ (1817) და სხვ. – დღემდე ინარჩუნებენ პოპულარობას და არაერთი მათგანის ეკრანიზაცია არის განხორციელებული. ბრიტანულ ლიტერატურაში ჯეინ ოსტინი რეალიზმის წინამორბედად არის მიჩნეული და მისი რომანები დღესაც არ კარგავენ აქტუალობას. მწერლის პერსონაჟთა გაღერვა საკმაოდ მრავალფეროვანია; მკითხველს დღესაც იზიდავს ელიზაბეთ ბენეტის პრინციპულობა, ქეთრინ მორლენდის წარმოსახვის უსაზღვრო ნიჭი, ჰენრი ტილნის გონებამახვილური სარკაზმი და სხვ. ჯეინ ოსტინი იმ პერიოდში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა, როდესაც ინგლისური საზოგადოება ქალისაგან მხოლოდ ცოლობასა და დედობას მოითხოვდა. წინააღმდეგ ამისა, მწერალმა ქალმა, სიუჟეტური თვალსაზრისით, თავისი რომანები ე.წ. „კონკიას მოდელზე“ ააგო და სიყვარულის ისტორიები გადმოგვცა, რომლებიც, ამავდროულად, მისი თანადროული ინგლისური საზოგადოების ცხოვრებასა და აზროვნებას ზედმიწევნით გადმოგვცემდნენ. ოსტინის რომანებში არაფერია ყალბი, ხელოვნური და გადაჭარბებული; პირიქით, აშკარად იგრძნობა ბუნებრიობა და საინტერესოდ იკითხება. კანადელი პოეტის, მწერლისა და ესეისტის, მარგარეტ ეტვუდის აზრით, ოსტინის პერსონაჟები გაცილებით მეტს სთავაზობენ მკითხველს, ვიდრე რომანტიკოსები.

რომანტიზმის ეპოქის მოღვაწეა მერი შელი (1797-1851) – ცნობილი გოთიკური რომანის, „ფრანკენშტაინის“ (1818) ავტორი (პირველ გამოცემაში წიგნის სრული სათაური იყო „ფრანკენშტაინი ანუ თანამედროვე პრომეთე“ – “Frankenstein; or, The Modern Prometheus”). აღსანიშნავია, რომ მერი შელი ინგლისელი მწერლისა და ესეისტის, მერი უოლსტონკრაფტის შვილია, რომელმაც მისი შემოქმედებით საზოგადოებრივი ყურადღების ცენტრში მოაქცია ქალთა უფლებებისა და სქესთა თანასწორობის პრობლემები. იგი აღნიშნავდა, რომ მწერლის მოვალეობას მკითხველისთვის მხოლოდ სიამოვნების მინიჭება კი არ წარმოადგენს, არამედ *უნდა გააგებინო ქალური ბუნების რეალურობა*. უოლსტონკრაფტის ნაშრომებიდან განსაკუთრებულად აღნიშვნის ღირსია „ქალთა უფლებების დაცვა“. რაც შეეხება მერი შელის „ფრანკენშტაინს“, ავტორმა იგი პირველად ოცი წლის ასაკში გამოაქვეყნა ანონიმურად (1818), ხოლო 1821 წელს, პარიზის გამოცემაში სრულად მიუთითა თავისი სახელი. ნაწარმოებში რომანტიზმისთვის დამახასიათებელი ყველა ნიშანდობლივი კონცეპტი გვხვდება: დიდებისაკენ სწრაფვა, ადამიან-

ნის დაცემა, მარტობა, „მეს“ ფილოსოფიური განჭვრეტა და ა.შ.¹⁰ ცხადია, მერი შელი-ზე გავლენა იქონია ვილა *დიოდატში* გამართულმა ინტელექტუალურმა საუბრებმა, რომელშიც მის მომავალ მეუღლესთან – პერსი ბიში შელისთან და მისი მეგობართან – ჯორჯ გორდონ ბაირონთან ერთად თავადაც იყო ჩართული. სიკვდილ-სიცოცხლის მარადიულმა პრობლემამ და მასთან მიმართებით გამოთქმულმა ერასმუს დარვინისა და ლუიჯი გალვანის იდეებმა, ასევე, შოტლანდიელი ექიმის – ჯეიმზ ლინდის ექსპერიმენტებმა, გარკვეულწილად, ასახვა პოვა რომანში. ავტორი განიმსჭვალა ადამიანის შესაძლებლობების უსაზღვროების იდეებითა და რომანის ძირითადი სიუჟეტური ხაზი *შექმნილისა* და *ქმნილების* დაპირისპირებაზე აავგო. აღსანიშნავია, რომ მერი შელის „ფრანკეშტაინისგან“ იღებს სათავეს დღესდღეობით ესოდენ პოპულარული *საშინელებათა ჟანრი*.

ვიქტორიანული ეპოქის ქალთა მწერლობის განვითარებაში უდავოა შარლოტა ემილი და ენ ბრონტეების წვლილი, რომლებიც სამწუხაროდ, ახალგაზრდა ასაკში გარდაიცვალნენ ტუბერკულოზისგან. დები ბრონტეების ლიტერატურული დებიუტი თითქმის ერთდროულად შედგა; 1847 წელს გამოიცა შარლოტა ბრონტეს „ჯეინ ეარი“, ემილი ბრონტეს „ქარიშხლიანი უღებეხილი“ და ენ ბრონტეს „აგნეს გრეი“. ყველაზე წარმატებული უფროსი დის – შარლოტას – დებიუტი გამოდგა, რომელმაც, თავის მხრივ, გააღვივა ინგლისური საზოგადოების ინტერესი მისი დების რომანების მიმართაც. შარლოტა ბრონტეს (1816-1855) თითქმის 180 წლის წინ შექმნილი ნაწარმოებები დღესაც ინტერესით იკითხება და პოპულარობით სარგებლობს.¹¹ მწერალმა დამაჯერებლად გადმოგვცა საკუთარი მოსაზრებები ისეთ ზოგადსაკაცობრიო და მარადიულ თემებზე, როგორცაა სიყვარული, მეგობრობა, თანაგრძნობა, საზოგადოების როლი ადამიანის ცხოვრებაში. მწერლის თანადროული ეპოქის სოციალურ პრობლემებზე ყურადღების გამახვილებით მისმა ოთხივე რომანმა რომანტიკულთან ერთად, რეალისტური ხასიათი შეიძინა. „ჯეინ ეარი“ ავტორი შეეხო და ღიად გააკრიტიკა ვიქტორიანულ ეპოქაში დამკვიდრებული გენდერული და სოციალური საკითხები; საზოგადოებრივი მისგომები, როდესაც ჩვეულებრივ მოვლენად აღიქმებოდა ქალებისა და მამაკაცების მდგომარეობის, სტატუსისა და უფლებების არათანაბარი აღქმა; ქალებს არ ჰქონდათ არც ხმის უფლება, არც საზოგადოებრივი აქტივობის გამოხატვის საშუალება და სამოქმედო არეალი; ქალების ცხოვრება მხოლოდ ოჯახს უკავშირდებოდა. ზემოაღნიშნული დამოკიდებულების პირადი გამოცდილება თავად მწერალ ქალს ჰქონდა; ცნობი-

¹⁰ საინტერესოა რომანის შექმნის ისტორია: მერი შელიმ 18 წლის ასაკში, 1816 წლის ზაფხულში დაიწყო მასზე მუშაობა, როდესაც მომავალ მეუღლესთან, ცნობილ ინგლისელ რომანტიკოს პოეტთან – პერსი ბიში შელისთან ერთად მოგზაურობდა გერმანიასა და შვეიცარიაში. იმ პერიოდში უულკან ტამბორას ამოფრქვევას მკვეთრი კლიმატური ცვლილებები მოყვა (შემდგომში მას უწოდეს *წელი ზაფხულის გარეშე*) და, ფაქტობრივად, ენაზეაში, ვილა *დიოდატში* მყოფ ახალგაზრდა ინგლისელ ინტელექტუალებს (მათ შორის, ჯორჯ გორდონ ბაირონს), უამინდობის გამო, გარეთ გასვლის შესაძლებლობა არ ჰქონდათ და მთელ დღეებს ბუხართან საუბრებში ატარებდნენ. გერმანულ საშინელებათა ზღაპრების კრებულის – *ფანტასმაგორიანას* (1812) – შთაბეჭდილების ქვეშ მყოფ ახალგაზრდებს სწორედ ბაირონმა შესთავაზა შეჯიბრი, თუ ვინ დაწერდა დათქმულ მოკლე ვადებში ყველაზე საშიშ ისტორიას. თავად ბაირონმა დაწერა მთხრობა, რომელიც ჯონ პოლიდორის *ვაშპირს* (1819) დაედო საფუძვლად, ხოლო მერი შელიმ დაწერა ტრაგიკული ისტორია ახალგაზრდა მეცნიერ ვიქტორ ფრანკენშტაინისა და მის მიერ შექმნილ ურჩხულზე. წიგნი ქართულ ენაზე 2018 წელს გამოიცა.

¹¹ ქართული მკითხველისთვის მწერლის ოთხი რომანიდან ორია ცნობილი: სავიზიტო „ჯეინ ეარი“ (ითარგმნა 1964 წელს) და „მასწავლებელი“ (ითარგმნა 2020 წელს).

ლია, როდესაც მან თავისი ლირიკული ლექსები გაუგზავნა *რობერტ საუთის* (1774-1843), ამ უკანასკნელმა შემოუთვალა, რომ *ლიტერატურა არ არის ქალის საქმე, რადგანაც იგი ხელს უშლის ქალს ოჯახური მოვალეობების შესრულებასა და ბავშვის აღზრდაში*. შესაძლოა, ამ ფაქტმა (და იმანაც, რომ მის მიერ გაგზავნილი პირველი რომანი, „მასწავლებელი“, ყველა გამომცემლობამ უკან დაუბრუნა) იქონია გავლენა მწერალი ქალის გადაწყვეტილებაზე, თავისი მომდევნო რომანი – „ჯეინ ეარი“ – გამოეკვეყნებინა მამაკაცის ფსევდონიმით – *კერერ ბელი*.

ცხადია საზოგადოებაში, რომელშიც დამკვიდრებული აზრის თანახმად, ქალებს მხოლოდ ბავშვები უნდა გაეჩინათ, წინდები დაეკემსათ, პუდინგები ეკეთებინათ და, საუკეთესო შემთხვევაში, ფორტეპიანოზე დაეკრათ, აშკარა გამოწვევად აღიქმებოდა ჯეინ ეარის დამოკიდებულება დამკვიდრებულ სტერეოტიპებთან მიმართებით. შარლოტა ბრონტემ ჯეინის პერსონაჟს ათქმევინა იმ დროისათვის მიუღებელი მოსაზრებები, რომ *ქალები, რატომღაც, მშვიდად ეგუებიან უმოქმედო მდგომარეობას; არადა, მათაც ხომ იგივე განცდები ეუფლებათ, რაც მამაკაცებს; მათაც ხომ უნდათ თავიანთი შესაძლებლობების რეალიზება, როგორც მათ ძმებს, მამებს, ქმრებს; რატომ უნდა დაიტანჯონ ქალები ზედმეტი შეზღუდვებით* (ბრონტეს რომანში სწორედ *წითელი ოთახი* წარმოადგენს შეზღუდვების ალეგორიას). ამგვარად, რომანის წარმატება განსაზღვრა ჯეინის მებრძოლმა, მეამბოხე სულმა; მისმა მისწრაფებამ, თავად ემართა საკუთარი ბედი; მიედლო საფუძვლიანი განათლება და დარჩენილიყო დამოუკიდებელ, თავისუფალ პიროვნებად.

რაც შეეხება მწერლის რომანს „მასწავლებელი“ (1857), რომელიც „ჯეინ ეარამდე“ დაიწერა, იგი ავტორის გარდაცვალების შემდეგ გამოიცა და კრიტიკა მას ცუდად არ შეხვედრია. რომანში ახალგაზრდა ავტორის სულიერი მდგომარეობა, შეხედულებები და, გარკვეულწილად, ცხოვრებისეული გამოცდილება აღიბეჭდა. ნაწარმოების მთავარ პერსონაჟზე სიმპათიური ნამდვილად არ ითქმის; მწერალი ამით ხაზს უსვამს, რომ ცხოვრებაში ადამიანი მხოლოდ გარეგნობით კი არ შეაფასო, არამედ, უწინარეს ყოვლისა, სულიერებას მიაქციო სათანადო ყურადღება. რომანი პირველ პირშია დაწერილი; ნარატორი/მთავარი პერსონაჟი ახალგაზრდა ინგლისელი უილიამ ქრიმსვორთია, რომელიც ოცი-ოცდაერთი წლის ასაკში იძულებული ხდება, ფინანსურ პრობლემებთან დაკავშირებით, მისთვის უინტერესო საქმიანობით დაკავდეს და თანამშრომლებისგან უტაქტობა და დამცირება აიტანოს. როდესაც მისი მოთმინების ფიალა ამოიწურება, უილიამი გაემგზავრება ბელგიაში და უცხო ენის მასწავლებლად დაიწევს მუშაობას ჯერ ვაჟთა პანსიონში, შემდეგ კი – ქალთაში. მთავარი პერსონაჟის პროფესიიდან გამომდინარე, გარკვეული წარმოდგენა გვექმნება იმ პერიოდის პანსიონებში არსებულ სიტუაციაზე, მართვის სისტემაზე, ბავშვების აღზრდით დაკავებულ პირებზე. გოგონათა სკოლის დირექტორის სახით ავტორი ისეთ ქალს წარმოაჩენს, რომელიც საკუთარ ცხოვრებას ანგარებაზე აგებს; მისი ანტიპოდია ფრენსის ანრი, რომელიც დაუღალავი შრომით აღწევს წარმატებას.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, რომანში გარკვეულწილად, შარლოტა ბრონტეს ცხოვრებისეული გამოცდილებაც აღიბეჭდა; ვგულისხმობთ იმას, რომ პანსიონის დამთავრების შემდეგ მან იორკში, მდიდარი ფაბრიკანტის ოჯახში დაიწყო აღმზრდელად მუშაობა. ცხოვრების ამ პერიოდში მან არაერთი დამცირება გადაიტანა და საბოლოოდ მოახერხა, დაეტოვებინა იორკი და ბრიუსელში გადასულიყო, სადაც ერთ-ერთ პანსი-

ონში ინგლისური ენის მასწავლებლად დაიწყო მუშაობა. როგორც ვხედავთ, უილიამ კრიმსვორთის ცხოვრებისეული გზა რომანის ავტორისას ემთხვევა, რაც უფრო დამაჯერებელსა და ბუნებრივს ხდის მის მიერ გამოთქმულ მოსაზრებებს განათლების სისტემასა და მასწავლებლის როლთან დაკავშირებით.

ემილი ბრონტემ (1818-1848 წწ.) – შარლოტას შუათანა დამ – ინგლისურენოვან სალიტერატურო სივრცეში საკულტო რომანით – „ქარიშხლიანი უღელტეხილი“ – დაიმკვიდრა თავი. ლიტერატურათმცოდნეებს დღემდე ვერ აუხსნით, თუ როგორ მოახერხა ახალგაზრდა ქალმა, რომელიც პრაქტიკულად, საკუთარ სახლს არასოდეს ტოვებდა, შეექმნა ევროპული ლიტერატურის ყველაზე სასტიკი და უცნაური რომანი. აქსიომაა, რომ სიძულვილი დიდი სიყვარულიდან ჩნდება; რომანშიც ორი ოჯახის ისტორიაა გადმოცემული, რომელსაც არაერთი განსაცდელი დაატყდება თავს გაუზიარებელი სიყვარულის გამო (ცხადია, იმდროინდელი ლიტერატურული კანონის თანახმად, რომანის მთავარი გმირები სხვადასხვა სოციალურ ფენებს განეკუთვნებიან). რომანში აღწერილია ვნებათა ძალამ, მთავარი გმირის – ჰიტკლიფის არაორდინალურმა, სასტიკმა, ბოლომდე გაუგებარმა ხასიათმა მეტი ინტრიგა შესძინა ნაწარმოებს და იგი მე-19 საუკუნეშივე გადაიქცა რომანტიზმის ტრადიციის ერთ-ერთ ეტალონად.

აღსანიშნავია, რომ ემილი ბრონტე სიცოცხლეში არ უღიარებიათ დიდ მწერლად; მისი ლექსები შეუმჩნეველი დარჩა მკითხველისთვის, ხოლო გარდაცვალებამდე ცოტა ხნით ადრე გამოცემული ზემოაღნიშნული რომანი, რომელიც წინააღმდეგობრივი ინტერესის საგანი გახდა, საკუთარი დის რომანის წარმატებამ გადაფარა. მხოლოდ ემილის გარდაცვალების შემდგომ დაფასდა მისი ტალანტი და „ქარიშხლიანი უღელტეხილი“ ლიტერატურულ შედეგად აღიარეს. რაც შეეხება მის პოეზიას, იგი ინგლისური პოეზიის ანთოლოგიაშია შესული ბაირონის, შელის, კიტსისა თუ ბლეიქის გვერდით. ისიც აღსანიშნავია, რომ ცნობილი ფრანგი ფილოსოფოსი – ჟორჟ ბატაი – ემილი ბრონტეს „ქარიშხლიან უღელტეხილს“ განიხილავს იმ ავტორთა შემოქმედების ჭრილში (ბოდლერი, პრუსტი, კაფკა...), რომლებიც წარმოაჩენენ ლიტერატურისა და ბოროტების ურთიერთმიმართების პრობლემას; 1957 წელს (რომანის პირველი გამოცემიდან 110 წლის შემდეგ) ბატაი წერდა, რომ „*ქარიშხლიანი უღელტეხილის*“ კონცეფცია წარმოადგენს აშკარა გამოწვევას მიღებული საზოგადოებრივი მორალის მიმართ, რომლის საფუძველს ზეეთიკურობა წარმოადგენს.

შევნიშნავთ, რომ დები ბრონტეების შემოქმედებაში ყველაზე სკანდალურ რომანად ენ ბრონტეს „უცნობი ქალი უაილდჰელ-ჰოლიდან“ ითვლება. მას, ლამის პირველ ფემინისტურ რომანად მიიჩნევენ, რომელიც ვიქტორიანული მორალის წინააღმდეგ ილაშქრებს. შარლოტა ბრონტეს (რომელიც 38 წლის ასაკში გარდაიცვალა), არაერთხელ მოუწია დების სიკვდილის შემდეგ თავის მართლება კრიტიკოსების წინაშე; მაგ., ემილის გარდაცვალების შემდეგ (იგი 30 წლისა გარდაიცვალა) არწმუნებდა საზოგადოებას, რომ ჰიტკლიფის დემონურმა არსმა არ უნდა გადაფაროს რომანის სხვა პერსონაჟები, რომლებიც ადამიანური სიკეთის, სინაზის და სხვა დადებითი თვისებების მატარებლები არიან. რაც შეეხება ენ ბრონტეს „უცნობი ქალი უაილდჰელ-ჰოლიდან“, დის სიკვდილის შემდეგ (იგი 29 წლისა გარდაიცვალა) შარლოტამ აკრძალა მისი ხელახლა გამოცემა. დასასრულს, კიდევ ერთხელ აღვნიშნავთ დები ბრონტეების უდავო წვლილს ქალური ლიტერატურის განვითარების საქმეში და იმასაც შევნიშნავთ, რომ თუ მერი შელის სახელს *საშინელებათა ქანრი* უკავშირდება, ბრონტეების სახელს უკავშირდუ-

ბა *ფენტეზის* *ქანრი*, რომელიც ოფიციალურ საწყისს მე-20 საუკუნეში იღებს, თუმცა მასთან ბრონტეების შემოქმედების კავშირს არაერთი ლიტერატორი აღიარებს.

ინგლისურ ქალურ ლიტერატურაზე მსჯელობა შეუძლებელია მოდერნისტული ლიტერატურის გამორჩეული წარმომადგენლის, მწერლისა და ესეისტის, *ვირჯინია ვულფის* (1882-1941 წწ.) შემოქმედებისთვის გვერდის ავლით. მისი მოღვაწეობა იმ დროს დაემთხვა, როდესაც მსოფლიოში უდიდესი სოციალური და პოლიტიკური ძვრები მიმდინარეობდა. ბუნებრივია, შესაბამისად იცვლებოდა ადამიანის შინაგანი სამყარო და ეს ცვლილებები ხელოვნებასა და ლიტერატურაში აისახებოდა. ფემინიზმის პირველი ტალღის მთავარი საზრუნავი ქალებისათვის თანაბარი უფლებების მოპოვება იყო. ვულფი აქტიურად ჩაერთო ამ ბრძოლაში: იგი ლექციებს ატარებდა და შემდეგ ესეების სახით აქვეყნებდა პირად მოსაზრებებს. „*საკუთარი ოთახი*“ (1929), „*პროფესია ქალებისათვის*“ (1930), „*სამი გინეა*“ (1938) ფემინისტური ტექსტებია, რომლებშიც ავტორმა დიდი ოსტატობით მოახერხა ქალის შინაგანი ბუნების ასახვა და მისი თვალთ დანახული სამყაროს გადმოცემა. მან ყურადღება გაამახვილა ქალური შემოქმედებითობის ეკონომიკურ, სოციალურ და ისტორიულ პირობებზე. ვირჯინია ვულფი პირველია, ვინც ქალთა ლიტერატურის ისტორია დაწერა. გაიატრი სპივაკის თანახმად,¹² ვულფმა კომპლექსურ პრობლემათა არსებობა ხილული გახადა. იგი ბევრს ფიქრობდა ეპოქის სატიკვარზე, მაგრამ მის ნაშრომებში ბევრი რამ მაინც წინააღმდეგობრივია. მაგალითისათვის შეგვიძლია მოვიყვანოთ ის ფაქტი, რომ ვულფი კატეგორიულად ეწინააღმდეგებოდა მისთვის ფემინისტის სახელის წოდებას. მას მიუღებლად მიაჩნდა ისეთი სახელის გამოყენება, როგორც არის „ქალთა ემანსიპაცია“, თუმცა „სამ გინეაში“ ვულფი პარტიკულარულ საზოგადოებას ებრძვის, რადგან ის ფაშიზმის სათავეა. იგი კატეგორიულად წერს, რომ სიტყვა ფემინიზმი უნდა მოისპოს, რადგან მას დაპირისპირების მეტი არაფერი მოაქვს ("the word feminist should be destroyed") [4, 5].

მწერლის შემოქმედებაში მსგავსი წინააღმდეგობრივი გამონათქვამები მრავლად გვხვდება, მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ მისი პოზიცია ამ თემასთან დაკავშირებით ბუნდოვანი და სათუთაა. ესეში „პროფესიები ქალებისათვის“ იგი წერს, რომ თავად – დასაქმებული ქალია, თუმცა მისი პროფესია ლიტერატურაა და მასში ქალები იმაზე ნაკლებ გამოცდილნი არიან, ვიდრე სხვა რომელიმე პროფესიაში. მან ლიტერატურაში გზა მრავალი წლის წინ გაიკაფა და ამაში დიდი წვლილი მიუძღვის ფენი ბერნის, ჰარიეტ მარტინუს, ჯეინ ოსტინს, ჯორჯ ელიოტს: „მივიწყებულმა ქალებმა, რომლებიც ჩემამდე ცხოვრობდნენ, გზა გამისწორეს და ნაბიჯების სიმწვობრე მასწავლეს. ამგვარად, როცა წერა დავიწყე, ძალზე მცირე წინააღმდეგობას წავაწყდი“ [6, 140]. ვულფი მსჯელობს, რომ როდესაც მამაკაცის მიერ დაწერილ წიგნზე სურს მოსაზრების გამოთქმა, მისი ანგელოზი ყურში ჩასწურჩულებს: „ჩემო ძვირფასო, შენ ახალგაზრდა ქალი ხარ... იყავი ნაზი, პირფერი, ცრუ, გამოიყენე ჩვენი სქესის ყველა ხელოვნება და ეშმაკობა. არასოდეს დაუშვა, გამოიცნონ, რომ საკუთარი აზრი გაგაჩნია, და რაც მთავარია, უმანკო იყავი“ [6, 143]. ამ ნარატივით კონტრასტული აზრები იკვეთება; რომ მწერლობის გზაზე წი-

¹² გაიატრი ჩაკრავორტი სპივაკი (Gayatri Chakravorty Spivak, დაბ. 1942 წ.) – ინდოელი ლიტერატურის თეორეტიკოსი, ფემინისტი, მარქსისტი, პოსტკოლონიური კრიტიკოსი, თარჯიმანი და დეკონსტრუქტივისტი. მისი ყველაზე ცნობილი ნაშრომებია: „შეუძლია სუბალტერნს ლაპარაკი?“, „პოსტკოლონიური გონების კრიტიკა“ და სხვ.

ნაადმდეგობები გხვდება, რომ საკუთარი მოსაზრებების დამალვა და ვუალირება გიწვევს თავის გადასარჩენად.

ვირჯინია ვულფის თანახმად, პატრიარქალური საზოგადოების წესები თავად კაცებმა შექმნეს და, რა თქმა უნდა, ლიტერატურაც ამ წესებზე აიგო. ქალებს არც არავინ ეკითხებოდა, იყო თუ არა მათთვის მისაღები არსებული წერის მანერა ან დადგენილი ღირებულებები. ესეში „საკუთარი ოთახი“ ვულფი მის მიერ გამოგონილი პერსონაჟის *მერი კარმაიკლის* თხრობის მანერას ასე ახასიათებს: *იგი მკითხველს ეთამაშება, ხან წინადადებას დაშლის, ხან თანმიმდევრობას აურევს*. გამოდის, რომ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში მწერალი მოდერნისტული წერის მანერას ახასიათებს, რომელმაც საყოველთაოდ დადგენილი, კონვენციური რომანის არქიტექტონიკა დაარღვია [4, 3].

ვულფი მსჯელობს იმის შესახებ, რომ მე-18 საუკუნემდე ქალები ინგლისური ლიტერატურის ისტორიაში არ არსებობდნენ; ამიტომ იგი ცდილობს შეთხზას ფიქტიური ამბები შექსპირის დის შესახებ, რომელიც ძმის მსგავსად, დიდი ნიჭით იყო დაჯილდოებული, თუმცა სახლში გამოკეტეს. საბოლოოდ, ქალმა სიცოცხლე თვითმკვლელობით დაასრულა. აქვე ავტორი ახსენებს მივიწყებულ ქალ-ავტორებს: ანა ფინჩს (Anne Finch), ფრა ბენის (Aphra Behn), ფანი ბარნეის (Fanny Burney), მარგარეტ ქვედნიშს (Margaret Cavendish), ილაიზა კარტერს (Eliza Carter); აღნიშნავს, რომ მათ მაღალი ლიტერატურული ტექსტები არ შეუქმნიათ, მაგრამ ქალთა რომანების შექმნას ბიძგი მისცეს: „შედევრი თავისით არ წარმოიქმნება, იგი შედგება მრავალწლიანი საზოგადოებრივი აზროვნებისა; მასის გამოცდილება თავმოყრილია ერთ ხმაში“ [7, 189]. ვულფი უბადლოდ ახერხებდა თანამედროვე არამყარი, ფრაგმენტირებული სამყაროს, ადამიანის წამიერი განცდების, ემოციების აღწერას. თამამად შეგვიძლია ამას *ცნობიერების ნაკადის* ტექნიკა ვუწოდოთ, ანუ ისეთი ნარატივის ტექნიკა, რომელიც გონების შთაბეჭდილებას ქმნის.

ლიტერატურის ისტორიაში განსაკუთრებული ინტერესი ვულფის მიმართ გამოწვეულია იმითაც, რომ მისი აღსასრული თეატრალურ სცენაზე დადგმულ იდუმალ, ამოუცნობ სპექტაკლს ჰგავდა; დეპრესიით გატანჯულმა მწერალმა პალტოს ჯიბეში ქვები ჩაიწყო და სახლთან ახლოს, მდინარეში დაიხრჩო თავი. ვირჯინია ვულფი პირველი ქალია, რომელმაც ქალთა ლიტერატურის ისტორიის დაწერა ითავა. ამავე დროს, იგი გამოირჩევა გაბედულებითა და რადიკალიზმით; ესეისტი საკუთარ თავს ჯერ ქალურ ტრადიციაში მოაქცევს და შემდეგ იწვებს მის რეკონსტრუქციას. ავტორი მკითხველს მარტივ მოსაზრებას უზიარებს, რომ *ქალს უნდა ჰქონდეს ფული და საკუთარი ოთახი, თუკი ის მხატვრული ლიტერატურის შექმნას აპირებს* [7, 124]. როგორც ვხედავთ, ვულფის ოთახი სიმბოლურად პირად სივრცეს მოიაზრებს; ფული კი, ქალს თავდაჯერებულობას ჰმატებს; ასეთ დროს იგი არასოდეს იქნება სხვაზე დამოკიდებული. დღეს მსოფლიოში სხვა რეალობაა. ქალებმა თითქოს, თავი დაადწიეს მეორე სქესის მფარველობას, თუმცა გამონაკლისი შემთხვევებიც არსებობს. ქალს, რომელსაც ეს ორი კომპონენტი აქვს, ადვილად შეძლებს წარმატების მიღწევას. ყველა ქალს სჭირდება სივრცე, ნავსაყუდელი საკუთარი თავის შესაცნობად. სრულიად გასაზიარებელია პროფესორ როსტომ ჩხეიძის მოსაზრება ვირჯინია ვულფთან მიმართებით: „გზა მხატვრული, საერთოდ სულიერი სამყაროსაკენ, სწორედ საკუთარ ოთახზე გადის. და ვიდრე საკუთარი ოთახი არ მოგეპოვება, ნურც იოცნებებ დახშული სივრცის გარღვევაზე და თუკი ეს

ნავსაყუდელი რეალობად გადაქცეულა, თამამად შევიძლია ინავარდო აწმყოდან წარსულსა და მომავალში“ [9, 5].

ინგლისელ მწერალ-ქალებზე საუბრისას მნიშვნელოვნად გვეჩვენება, შევეხოთ ამერიკელი ავტორების – *სანდრა გილბერტისა* და *სუზან გუბარის* – წიგნს „შეშლილი ქალი სხვენზე – ქალი მწერალი და მე-19 საუკუნის წარმოსახვა“ [Gilbert and Gubar, 1979], რომელშიც ვიქტორიანული ლიტერატურის ანალიზია მოცემული. სათაურიდან გამომდინარე, ადვილი მისახვედრია, რომ ტექსტი ეფუძნება შარლოტა ბრონტეს „ჯეინ ეარის“ სიუჟეტს. ცნობილია, რომ მისტერ როჩესტერს მისი მეუღლე – ბერტა სხვენზე ჰყავდა გამოკეტილი. ამერიკელი ავტორები პატრიარქალურ სამყაროში შეშლილი ქალის სურათის წარმოჩენით ახერხებდნენ პროტესტის გამოხატვას. მართალია, ს. გილბერტი და ს. გუბარი წიგნში მე-19 საუკუნის მწერლებზე ამახვილებენ ყურადღებას, მაგრამ მისი დაწერის პერიოდში, მე-20 საუკუნეშიც, აქტუალური იყო იგივე პრობლემები. ავტორთა თანახმად, *ვიქტორიანული ეპოქის მწერლები: მერი შელი, ჯეინ ოსტინი, დები ბრონტეები ცდილობდნენ, ლიტერატურულ ტრადიციებში შეედწიათ, რომელსაც კაცები განაგებდნენ; ისინი ხშირად პოზიციებს თმობდნენ, მაგრამ ბრაზს შეშლილი ქალის სახით გამოხატავდნენ* [10, 17]. მონოგრაფიაში აღნიშნულია, რომ ქალური ლიტერატურა პატრიარქალურ სამყაროში განსხვავებულია; სუსტი სქესის წარმომადგენლებმა „მცირე“ ჟანრები მოირგეს; ზოგი – კაცის ფსევდონიმს ამოეფარა.¹³ ქალმა-მწერლებმა თავიანთი სქესის სევდა, ტკივილი, წუხილი, შინაარსის საბურველში მოაქციეს, რაც დაკვირვებული თვალისთვის შეუმჩნეველი არ დარჩენილა. სანდრა გილბერტი და სუზან გუბარი ასევე აღნიშნავენ, რომ *მე-19 საუკუნის ქალთა ნაწარმოებებში სახლი, ოთახი, სამზარეულო – ის ჩაკეტილი სივრცეა, რომელიც მეტაფორულად ქალთა მომწვედველის ადგილია, ხოლო ჩაკეტილი სივრციდან გაქცევა – საკუთარი მდგომარეობის წინააღმდეგ ამბოხის გამოხატულებაა* [10, 84-85].

ცხადია, სტატიის ფორმატისა და ჩვენი კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე, ლიტერატურის ისტორიაში პირველ ქალ-ავტორებთან ერთად, ჩვენ შემოვიფარგლეთ მხოლოდ ინგლისელი ქალი-ავტორებით; თუმცა, განხილული მასალაც გვაძლევს შესაძლებლობას, გამოვყოთ ქალთა შემოქმედების ძირითადი თემები, პრობლემები, კონცეპტები:

- ქალი ავტორები მითოლოგიური და ისტორიული ტექსტებისადმი დიდ ინტერესს იჩენდნენ (ენხედუანა, საფო, ანა კომნენე); მათ ნაწარმოებებში აშკარად იგრძნობა ქალური ბუნება, რაც სხვადასხვა საკითხისადმი მგრძობელობაში გამოსჭვივის; ეს უკანასკნელი გამოკვეთილად იჩენს თავს ზოგადსაკაცობრიო თემებთან (მაგ., სიყვარული) მიმართებით (მურასაკი შიკიბუ);
- ანტიკურ და შუასაუკუნეების სინამდვილეში ქალი ავტორების პერსონაჟების რიტორიკა მიმართულია ქალთა შევიწროების კრიტიკის, მამაკაც მწერალთა ვულგარული, მისოგენური დამოკიდებულების წინააღმდეგ; ამდენად, ავტორები ქალებს მოუწოდებენ, განავითარონ თავიანთი უნარები იმისათვის, რომ ცხოვრება გაიუმჯობესონ;
- ქალი ავტორები ეწინააღმდეგებიან საზოგადოების სტერეოტიპულ აზროვნებას, დაშტამპულ დოგმებს; თუმცა, ეს ხდება არა ძალადობაზე საუბრით, არამედ ორ-

¹³ იგულისხმებიან დები ბრონტეები, ლუიზა მეი ოსკოტი და სხვ.

შრიანი ტექსტებით; გარეგნულად მათი ნაწარმოებები პატრიარქალური საზოგადოების გემოვნებას შეესაბამება, მაგრამ ქვეტექსტებით – კრიტიკულად საუბრობენ პრობლემებზე (ჯეინ ოსტინი, ემილი და შარლოტა ბრონტები...);

- ფემინისტური მიმართულებით გამოირჩევა ქალ ავტორთა ერთი ჯგუფი (მაგალითად, ვირჯინია ვულფი), რაც შესაბამისად აისახება მათ ნააზრევში (ესეების დასათაურებაც კი, ამის მანიშნებელია); ქალი ავტორები ზოგჯერ, დუმილს ამჯობინებენ, მაგრამ ამას თან ერთვის სხვა პერსონაჟი ქალების ხმები, რომლებიც ბევრ რამეზე მიგვანიშნებენ; დუმილი მეტყველებად გადაიქცევა და ეს არის ერთგვარი ხერხი, მკითხველთა საკუთარი აზრების თანაზიარად ქცევისა.

ლიტერატურა:

1. აკუტაგავა რ., დიალოგი წყვილიაღში, თბ., „განათლება“, 1987.
2. გამრეკელი თ., ბიზანტიელ ქალთა სახეები კონსტანტინოს კავაფისის ლექსების - „ანა კომნენეს“ და „ანა დალასინის“ მიხედვით. *წელიწდეული ელინოლოგიასა და ლათინისტიკაში*, №8, თბ., „ლოგოსი“, 2022.
3. გამყრელიძე თ., შუმერული პოეზია (მთარგმნელი ნინო სამსონია), თბ., „უნივერსალი“, 2012.
4. გელაშვილი მ., ვირჯინია ვულფი და ფემინიზმი. *ქ. „ენა და კულტურა“*, ქუთაისი, 2023.
5. გორდუზიანი რ., ტონია ნ., ანტიკური ლიტერატურა (მეორე გამოცემა), თბ., „ლოგოსი“, 2007.
6. ვულფი ვ., ხელოვნების ბეწვის ხიდი. რჩეულთა ბიბლიოთეკა 42, ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოება, თბ., „ჩვენი მწერლობა“, 2023.
7. ვულფი ვ., საკუთარი ოთახი. ფემინისტური ბიბლიოთეკა, თბ., „ფონდი ტასო“, 2007.
8. ყაუხჩიშვილი ს., ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ, ტომი VI, თბ., „მეცნიერება“, 1966.
9. ჩხეიძე რ., ოთახი ზვირთებში. *ქ. „ჩვენი მწერლობა“*, №5 (83), თბ., 2009.
10. Gilbert Sandra M. and Susan Gubar. 2000 [1979]. *The Madwoman in the Attic – The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination*. Yale UP.
11. Gordeziani R., For the Universality of the Image of Medea in Euripides. *Proceedings of the International Conference "Medea in World Artistic Culture"*. Tbilisi, "Logos", p.p. 170-181. 2018.

Khatuna Burchuladze

From the history of the development of Women's literature:

topics, problems, concepts

Summary

The article discusses some issues of women's literature: its origins, first authors, themes and problems of works, etc. The first female authors (Enheduanna, Sappho, Anna Comnena) showed great interest in mythological and historical texts; In their works, the feminine nature is clearly felt, which is expressed in sensitivity to various issues; The above is clearly manifested in

relation to such universal human themes as, for example, love (Murasaki Shikibu). The rhetoric of the characters of female authors of antiquity and the Middle Ages is directed against criticism of the oppression of women, the vulgar, misogynistic attitude of male writers; thus, the authors encourage women to develop their skills to improve their lives.

Female authors speak out against the stereotypical thinking of society and stamped dogmas; however, this is done not through conversations about violence, but through double-layered texts. Outwardly, the works of women authors correspond to the taste of a patriarchal society, but with subtext – they critically talk about problems (Jane Austen, Emily and Charlotte Bronte...). One group of women authors stands out as feminist (eg Virginia Woolf), which is reflected in their thinking (even the titles of the essays indicate this). Female authors sometimes choose to remain silent, but this is accompanied by the voices of other female characters, which hint at many things; silence becomes speech and this is a way to get readers to share their thoughts.

Хатуна Бурчуладзе

Из истории развития женской литературы: темы, проблемы, концепты

Резюме

В статье рассматриваются некоторые вопросы женской литературы: ее истоки, первые авторы, тематика и проблематика произведений и т.д. Большой интерес к мифологическим и историческим текстам проявляли первые женщины-авторы (Энхедуанна, Сафо, Анна Комнина). В их произведениях явно чувствуется женская природа, которая выражается в чувствительности к различным вопросам. Вышеупомянутое отчетливо проявляется по отношению к таким общечеловеческим темам, как например, любовь (Мурасаки Сикибу). Риторика персонажей женщин-авторов античности и средневековья направлена против критики угнетения женщин, вульгарного, женоненавистнического отношения писателей-мужчин; таким образом, авторы призывают женщин развивать свои навыки, чтобы улучшить свою жизнь. Авторы-женщины выступают против стереотипного мышления общества, штампованных догм; однако это делается не через разговоры о насилии, а через двухслойные тексты.

Внешне произведения женщин-авторов соответствуют вкусу патриархального общества, но с подтекстом – они критически говорят о проблемах (Джейн Остин, Эмили и Шарлотта Бронте...). Одна группа женщин-авторов выделяется феминистским направлением (напр., Вирджиния Вульф), что отражается в их мышлении (на это указывают даже названия эссе). Авторы-женщины иногда предпочитают молчать, но это сопровождается голосами других женских персонажей, намекающих на многое; молчание превращается в речь, и это является способом заставить читателей поделиться своими мыслями.

დავით მამაიაშვილი
(საქართველო)

სიტყვა (ნასმსობა) „დატუსტვის“ ანალიზი

წინამდებარე სტატია არაა ცალსახად სამეცნიერო კვლევა მისი სრულყოფილი გაგებით, იგი უფრო სამეცნიერო მიდგომით გადმოცემული სამოტივაციო, საბაზისო წინასახეა. აღსანიშნავია, რომ სიტყვა „დატუსტვის“ გარჩევა სხვა მრავალ შესაბამის ნასესხობათა კრებითი სახეა, მათი მიმდებლობის მოტივაციის თვალსაზრისით, სადაც რამდენიმე ფაქტორი იკვეთება. ესენია: ტექნოლოგიური ნახტომი „სენსორულობის“ თვალსაზრისით (მისი ციფრული პერსპექტივითურთ), „გაიოლების ტენდენციის“ ადამიანური – ანთროპოლოგიური, კულტურული დაკვეთის ეპოქალური მოვლენა და დიდი რეგიონული მაშტაბის ფაქტორი – ზოგადი სიახლის მოლოდინი პოსტსაბჭოთა სივრცის ქვეყნებისათვის (კერძოდ, საქართველოსთვის). შედეგადი კი მათით განპირობებული, კერძოდ და საზოგადოებრივი სახის კომპლექსური ფსიქოლოგიური მოტივაცია – კონკრეტული და მსგავს ნასესხობათა შესაბამისი დაინტერესებისა და მიმდებლობის თვალსაზრისით.

დატუსტვა (ტესტირება) – გასინჯვა, გამოცდა, შემოწმება
(იგულისხმება „მანქანური“, ტექნიკური საგნის)

ფაქტობრივი მაგალითისათვის: „რამდენიმე თვის წინ უნდა შემეძინა „მეორადი ხარისხის“ კომპიუტერი. საგარანტიო ფურცლის ნაცვლად თავად მემუშავებინა გადაბმულად 24 საათის განმავლობაში და ასე შემემოწმებინა მისი საგარანტიო ვარგისიანობა. შუამავალმაც ასე მითხრა: მე უკვე წავიდე და დატუსტე, შენც გირჩევ წაიდე სახლში და დატუსტეო“.

ეს ადამიანი საშუალო ფენას არ ეკუთვნის, უფრო დაბალ სოციალურ საფეხურზე დგას. როგორც ჩანს, მისთვის ეს სიტყვა უკვე საკმაოდ ორგანული და ყოფითია. ეს ადამიანი არაა მიწათმოქმედი, გლეხი რეგიონიდან, სოფლიდან. ტიპური ქალაქის მაცხოვრებელია, ურბანიზაციის პროდუქტი. მაგრამ იქაც, რეგიონებსა და სოფლებში, ასეთი „ხელოსანი“ სპეციალისტები: სატრანსპორტო მანქანის, კომპიუტერის, უსადენო ტელეფონის, ტელევიზორის, სხვა სახის მექანიკური და ციფრული მოწყობილობის მუშაკთა 50% მაინც იმავე სიტყვას იხმარს ასეთი პროფესიული ინტერესის საგნისადმი შემოწმების, საგარანტიო გამოცდის მნიშვნელობით.

2017 წლის დასაწყისია. ჩამოთვლილ სპეციფიკურ წრეებში (და „გარეშე“ პირებისთვისაც) ეს სიტყვა უკვე ნახევარ წელზე მეტია, რაც საკმაოდ აქტიურ მიმოქცევაშია და მათი ე.წ. „ოთხმოცი პროცენტისათვის“ (რვა მეათედისათვის) მაინც, იგი უკვე საკმაოდ ორგანულია. „გარეშე პირებში“ ვგულისხმობ ადამიანებს, ვისაც არაპროფესიული, მაგრამ ხშირი ან არახშირი კავშირი და შეხება აქვს კომპიუტერულ საგნებთან, მანქანებთან და მსგავსი სახის მოწყობილობასთან; ასევე – მოყვარულ ოპერატორებს, მემონტაჟეებს (მაგ.: ქორწილის, საჯარო სკოლათა „ბოლო ზარების“ და სხვ.), კრეატიულ ხელოვანებს, ხელოსნებს, ე. წ. ჩხირკედლებს;

მახსოვს, ზემოთ აღნიშნულ თარიღამდე 20-25 წლის წინ ამ სიტყვის ეტიმოლოგიური წინაპარი, შინაარსობრივი ფუძე შემოვიდა ფსიქოლოგიური ტესტის (კითხვარი) ჩაბარების მნიშვნელობით (ე.წ. 90-იან წლებში. თუმცა მაშინ იხმარებოდა სიტყვა – ტესტი. სამეცნიერო წრეებისათვის ორგანული ფუნქციური დანიშნულების გარდა, აღნიშნული სიტყვა ხალხში გაჩნდა/მომრავლდა, ძირითადად, ფსიქოლოგიური (მათ შორის გასართობი, მოღურის ხასიათის) და სხვა მსგავსი სახის ცნების მნიშვნელობით).

ითქმებოდა:

- ტესტი ჩავუტარე, ტესტი გაიარა.
- ტექნიკურ საგანთან დაკავშირებით კი: გაიარა ტესტირება.
- ამჟამად იმავე მნიშვნელობით გვხვდება: დაგტესტე (დატესტე, დასატესტია, დატესტილი...).

მოსაკვლევეია, რამდენად პოპულარულია იგი (რამდენადაა ხმარებაში) და აქედან რამდენად ორგანულია – სამეცნიერო-ტექნიკურ წრეებში (მაგ.: სამედიცინო ან საინჟინერო წრეებში. ტექნიკური ჩარხის, დანადგარის, მოწყობილობის – გამოცდის, შემოწმების თვალსაზრისით მოსახმარად).

* * *

მიმაჩნია, რომ ფუნქციური სიტყვა „დატესტეს“ არსებული სამომხმარებლო მანქანებით დამკვიდრება აღნიშნული ტიპის სიახლეებისადმი ჩვენი ხასიათის, არა პირდაპირი გაგებით სნობური, არამედ მიმდობი და გულუხვი კარდიაობის შედეგია. ეს გახლავთ ეთნილოგიური ფაქტორი და ამავე სპექტრში იგი არაა ექსკლუზივი. თუმცა, უპირველესად, იგი ფსიქოლოგიური ფენომენის – „სამყაროსთან გაიოლებული, მეტისმეტად გამარტივებულ ურთიერთობათა მიდრეკილება“ ინდივიდიუალური და საზოგადოებრივი თვალსაზრისით. უკანასკნელი აღნიშნული შეფასება კი საერთაშორისო, თანამედროვე, მეტ-ნაკლებად საერთო საკაცობრიო ტენდენციაა. ეს გახლავთ ანტროპოლოგიური/კულტურული ფაქტორი.¹⁴

თავის მხრივ, იგი განაპირობა ტექნოლოგიურმა ნახტომმა მომსახურებისა და მოხმარების თვალსაზრისით, სადაც გამოირჩევა ე.წ. „სენსორული სერვისი“ (სადაც სენსორული ეკრანი, მონიტორი - მასზე თითის ზედაპირული ფაქიზი შეხებით ანდა ხელის შეუხებლად, ასევე ვერბალური მონაცემებით, ანდა უესტიკულაციის მეშვეობით გთავაზობთ მოწყობლობის სრულ ფუნქციურ გამოყენებას, ანუ ასრულებს სამუშაოს).

ტესტირება – მისი სპეციფიკური დანიშნულებითი შინაარსის არსებული სახით აღმნიშვნელის შემოსვლისას და ამჟამადაც საჭიროა მექანიკური ტიპის და სენსორული საგნის, მოწყობილობასთან დაკავშირებით. მრავალ სხვა საგანთან დაკავშირებით ამ სიტყვის გამოყენება კი, ისევე გამაღიზიანებელია, როგორც მაგალითად, ამგვარი სი-

¹⁴ ცხადია „გაიოლების, იოლი ურთიერთობის ტენდენციაში“ უფრო ხისტი და ექსპრესიული გამონათქვამით: „გაიოლების ცდუნებაში“ – არ იგულისხმება კეთილგონივრული *სიმარტივის* სასარგებლო აუცილებლობის მოცემულობა და მისდამი სწრაფვის გამართლებული მცდელობები, არამედ ის შემთხვევა(ები), როდესაც ადამიანი ზოგადი თუ სიტუაციური მყოფობისა და კონკრეტული შედეგებისათვის საჭირო კონკრეტული, ფიზიკური/ბიოლოგიური და სხვა უნარებისა და ძალისხმევის კომპენსაციას ახდენს იმგვარი იოლი საშუალებითა და ფორმებით, რის გამოც შესაძლოა არასაკმარისად გამოიყენოს ადამიანის შესაფერისი პოტენცია და არასასურველად იმოქმედოს ადამიანის ზოგადი თუ შესაბამისი კონკრეტული განვითარება/დახვეწისა და შესაბამისი შედეგების სრულყოფის თვალსაზრისითაც პერსპექტივაში.

ტუაციის შემთხვევაში: წარმოვიდგინოთ, რომ მსურს მეორადი ავეჯის შექმნა, საძინებლის კომპლექსის შექმნა საწოლითურთ. იგი შედარებით ძვირადღირებულია ჩვენი ყოფისათვის და პატრონებმა, ამის გათვალისწინებით, მომცეს წინასწარ მისი შემოწმების უფლება და ამ მიზნით მითხრას: წაიღე და დატესტეო. ანუ, მომავალში რომ დაიტესტოს ავეჯი, ლოგინი, ტანსაცმელი. თუმცა, თუ ეს მოხდება, ალბათ ამის რეალური მიზეზი იქნება იგივე, რაც ამჟამინდელი „დატესტეს“ გარკვეულწილად დამკვიდრების მიზეზია. ესაა ადამიანთა ბუნებით, ყოფით ცხოვრებაში მომრავლება და საკმაოდ უშუალო ურთიერთობაში შემოსვლა სენსორულ მოხმარებაზე (პერსპექტივაში მაინც) გათვლილი საგან-მოწყობილობებისა და მათი შესაძლებლობათა გამოყენებისა, როგორცაა: პირველ რიგში, კომპიუტერი და მაღალტექნოლოგიური კომპიუტერული თამაშები (ეს უკანასკნელი, ჩემი აზრით, განსაკუთრებით „ხვეწავს“ ადამიანის სამყაროსთან სენსორული ურთიერთობის სურვილსა და უნარებს). პლუს მობილური ტელეფონები, „პლანშეტები“, დისტანციური მართვის პულტები, სათვალთვალო კამერები, საჯარო სივრცის საინფორმაციო დაფები, საგადასახადო ბანკომატები, დისტანციურად მართვადი ძრავები და სხვა ტექნიკურ-სენსორული მანქანები, ასევე მსგავსი გამოყენების საოჯახო საყოფაცხოვრებო საგნები: მაღალფუნქციური სარეცხი მანქანები, წვეწარსაწურები, ტორშერები, გათბობისა თუ გაგრილების კონდენციონერები, ელექტრონული თვითნამრთველები და გამომრთველები, საგანგაშო დამცავი სასიგნალო პულტები, სენსორული პირველადი მოხმარების საგნები, ე. წ. „ჰკვიანი ელექტრო-მექანიკური ყოფითი მოხმარების ნივთები“ და სხვა მსგავსი ტექნიკურ-სენსორულ მოწყობილობები და მექანიზმები, რომლებიც, როგორც ვთქვით, მჭიდრო და, თითქმის, უშუალო კავშირში არსებობენ ადამიანთა საყოფაცხოვრებო ყოველდღიურობაში, ადმინისტრაციულ დისციპლინაში, სამედიცინო, სამხედრო, საგანმანათლებლო, საჯარო და სხვა სფეროებში და სადაც ადგილის დამკვიდრებას, ასევე, აპირებს ჰოლოგრამული პროექციის ტიპის ახალი ეპოქალური მოდელირებული შეთავაზების სერვისი. ხოლო თავად სენსორული ბაზარი – როგორც მოვლენა, ამ შემთხვევაში როგორც ადამიანის ურთიერთობის სურვილის, ქცევითი უნარისა და მიდგომის სახეცვლილი, ფორმირებული თავისებურება, ჩვენი ეპოქის ანთროპოლოგიური სახის დაკვეთა მისი აღწერილი პრაქტიკული გამოხატულებით: წერტილოვანი (ან ტალღური) ზედაპირული შეხებით (ან შეუხებლად) ორმხრივი საპასუხო (ჯაჭვური) რეაქციის პროცესი, ინდივიდის დანარჩენ სამყაროსთან ურთიერთობის ამგვარი საშუალება – როგორც ზევით აღვნიშნეთ, წარმოადგენს ადამიანში განვითარებულ, ეპოქალურად ახალ თვისებას და იგი მიდრეკილია გაიოლებული და მიმდინარეობს ურთიერთობისაკენ! მიდრეკილება – ურთიერთობათა საშუალებებსა და ფორმებზე ექსკლუზივის ფლობის ამბიციის მქონე ახალ და ახალ უცნობ ტექნიკურ/ტექნოლოგიურ სიახლეებისადმი, და თავად ამ უშუალოდ სენსორულ პროცესებთან – გახდა გაცილებით უფრო ახლო და „შინაურული“. ძალიან ახლოს მოვიდა აქამდე არსებული, თავისი შედარებით დისტანციური მდგომარეობიდან ადამიანთა ყოველდღიურ ყოფითობასთან და მის შინაგან ორგანულობასთანაც. შეგახსენებთ, რომ აღწერილი ტექნიკური ფორმა არ გულისხმობს მხოლოდ ტექნიკურ სერვისთან წვდომის საშუალებას: იგი ადამიანებს შორის ურთიერთობის ფორმა/საშუალებაცაა, მაგალითად, დისტანციური სივრცის ანულირების თვალსაზრისით, იოლი სენსორული მანიპულაციით ტრანსპორტირებას გავუკეთებთ არათუ საგანს, არამედ შედეგად გადაადგილდება თვით ადამიანიც. მთლიანობაში, სენსორული და მისგან გრადაციული თუ

მოდულიკაციური ციფრული რეალობა უფრო მეტად ანაცვლებს გარე სამყაროსთან ურთიერთობის აქამდე არსებულ საშუალებებს.

საგანთან ადამიანის ურთიერთობა ხდება სხვადასხვა კუთხითა და მეტ-ნაკლები ინტერესით, გამომდინარე მისი საჭიროების, ფუნქციის, კონკრეტული სიტუაციისა და სხვა გარემოებათა მიხედვით. ურთიერთობის პროცესში საგნისადმი დაინტერესება გარკვეული პირობებითაა განპირობებული.

თუნდაც აქედან გამომდინარე, შეუძლებელია და სოციალურ არსებას არც მოეთხოვება ყოველივე იმის შესწავლა, რასაც მოიხმარს და რასათანაც (ვისთანაც) ურთიერთობს. მაგრამ ამის უნარი არსებობს როგორც მოცემულობა და ადამიანიც (ამ უნარის კუთხით განსხვავებულ გარემოებათა და პიროვნულ ინტერპრეტაციათა სპექტრში მეტ-ნაკლებად, მაგრამ...) გამუდმებით მოიხმარს, იყენებს მას. და აი, ენაში არსებული შესაბამისი სიტყვები მეტ-ნაკლები ინტენსივობით გვახსენებს, რომ არსებობს მსგავსი მოცემულობისა და, მისი გამოყენების კულტურული პასუხისმგებლობის შესახებაც ამის ყოველ შესაბამის შემთხვევაში. და თუკი საგანთან ზემოთ ხსენებული სახის ურთიერთობისას მატერიალური თუ მეტაფიზიკური გამოცდილებითა და საშუალებით მორიგ ჯერზე გაგვახსენდება, რომ ზოგადად თან გვახლავს მისი შესწავლა, შემეცნების განხორციელებადი რეალობა, რაც კონკრეტულ შეასფერის მომენტშიც შეგვიძლია ავამოქმედოთ კიდევ – ეს ხომ სასარგებლო პოტენციალის ფლობის განცდაა, შესაბამისად, მოტივაციაც შესაბამისი მზაობისათვის.

უფრო მარტივად (კიდევ ერთი მაგალითით) რომ ვთქვათ, თუ ადამიანი ინტერესდება ელექტრულ/მექანიკური მოწყობილობით, მისმა „გასინჯვა/მოსინჯვამ, შემოწმებამ, გამოცდამ და შე ე ს წ ა ვ ლ ა მ, მეტად სავარაუდოა, რომ იგი მიიყვანოს არათუ ელექტრულ და მექანიკური ინჟინერიის ისტორიის ძირითად ასპექტების აღმოჩენამდე ანდა გადამეორებამდე, არამედ შიდა და გარე წვის ძრავის შექმნის ისტორიამდეც. ხოლო დატესტვის პროცესი და შესაბამისი კოგნიტური მდგომარეობითი მიდგომა – „ამით ნაკლებად ინტერესდება“, ნაკლებად იცქირება მის „შიგნით“-ისტორიაში, ნაკლებად გულისხმობს ამ ყოველივეს. ცხადია, არ უნდა დაგვაიწვიდეს, რომ „დატესტვა“ არც გულისხმობს „შესწავლას“, მისი სემანტიკა სხვაა. და საქმეც ამაშია, რომ მისი სემანტიკა (შინაარსი, პოტენცია, მიმართულება, პერსპექტივა, უნარის მაშტაბები, კონტექსტი) სხვაა, იგი ვერ დაგვიპირდება ზემო აღნიშნულს და სჯობს მომხმარებელმა იცოდეს ამის შესახებ.

ცხადია, სიტყვა „დატესტვას“ არათუ ვერ ავუკრძლავათ არსებობის უფლებას, არამედ იგი საჭიროცაა მისი ამაგვარი, ახალი დანიშნულებით. ჩვენ, პირველ რიგში, გვსურს მისი რაობის დეფინიციური განსაზღვრა მონათესავე (სინონიმ) სემანტიკურ გამოთქმათა შინაარსებთან და როგორც აღნიშვნელის შედარება აღსანიშნთან. არსებული დინამიკური ტენდენციის შემთხვევაში, თუ ის, რასაც გულისხმობს სიტყვა/ცნება „დატესტვა“ უფრო თვითკმარი გახდა საგნის შემოწმებისა და ნდობის ხარისხის დადგენის ფუნქციის, დანიშნულების თვალსაზრისით – ეს მეტი სინათლე და მეტი გაცნობიერებულობა იქნება თავად ასეთი საგნის ზედაპირული, მყისიერი აღქმისა და, შედეგად, ცხადია მისი სწრაფი და იოლი მოხმარებისთვისაც, მაგრამ მეტი გაუცნობიერებლობა მისი სიდრმისეული, არსობრივი წარმოშობისა, პოტენციური ალტერნატიულობის ვერსიებისა და ფუნდამენტური რაობის მიმართ. (რასაც მაგალითად (ჯერ კიდევ) გვაძლევს სიტყვა – შემოწმება, გასინჯვა, გამოცდა.. და აქედან ახლოსაა დაბადება ცნე-

ბა-სიტყვისა: შესწავლა! რომელიც უფრო ტევადი და მნიშვნელოვანია ადამიანისათვის თავისი სემანტიკური შინაარსითა და დანიშნულებით). ხოლო „დატესტვა“ – ვითომდა პერსპექტივაშიც გპირდება მისი სიღრმისა და რაობის გაგებას, მაგრამ სინამდვილეში ჯობს თავი არ მოვიტყუოთ. უნდა ვიცოდეთ, რომ „დატესტვა“, ეს მხოლოდ მისი – გასინჯვა (ან მოსინჯვა) და შემოწმებაა მისი ძირითადი, სწორხაზივანი მოხმარების და ფუნქციის გამოცდის მიზნით და სჯობს იქვე დავიტოვოთ შანსი მასთან მალევე დასაბადებელი ფუნქციურად უფრო სასარგებლო სიტყვისა – გასინჯვა, შემოწმება, გამოცდა და შესწავლა!

შემეცნების სურვილისა და საჭიროების, მისი დანიშნულების და როგორც უნარის არსებობა მოსჩანს, ფიქსირდება ენაშიც, მის შესაბამის სიტყვებსა და ტექსტებში. ეთნოლოგიური და ენათმეცნიერული თვალსაზრისით, ჩვენი ერის კულტურულ/ანთროპოლოგიური ისტორიის სივრცეში, მშობლიურ ენასთან ერთად და მისი მეშვეობით, ჩანს რომ „საგანთან“ (ვინმესთან რამესთან) სხვადასხვა სახის ურთიერთობის პარალელურად, ქართველი ადამიანი პირდაპირ ან ირიბად, კონტექსტუალურად იტოვებს ხსოვნასა და საშუალებით გზას ურთიერთობის ფენომენისათვის ფილოსოფიური სახის პერსპექტივის გვირგვინის – შეცნობის შესაძლებლობისაკენ. კონკრეტული მსჯელობის შემთხვევაშიც გამოცდა – გვახსენებს გვაძლევს, კავშირშია გამოცდილებასთან, მოსინჯვა, გასინჯვა - მასზე დაკვირვებასთან, შემოწმება-საგნის ფუნქციური უნარის გახსენებასა და გადამოწმებასთან, მთლიანობაში მათ მივეყვართ შესაწავლისა და შემეცნების მზაობის მდგომარეობასთან. ამ გვირგვინოსან საფეხურებრივ პიედესტალს, აღნიშნული გაგებით, გააჩნია დაქვემდებარებული, დამხმარე ცნებები ზემოთ ნიშნული სიტყვებს სახით (შემეცნება: შესწავლა, მოსინვა, გასინჯვა, მოკვლევა, გამოცდა, დატესტვა). ამ იერარქიაში კი ჩვენი სამეცნიერო ესეს მთავარ განხილვად პერსონაჟს უხერხული და ჯერაც გაურკვეველი პლაგიატი ადგილი უჭირავს.

აღსანიშნავია, რომ ამჟამად (2020-2025 წწ.) „დატესტვაში“ უფრო და უფრო იგულისხმება და შედარებით ახლო პერსპექტივაში მოიაზრება ცნება შესწავლა. მაშინ იხმარე კიდევ ადამიანო, ეს სიტყვა – გამოცდა (და შესწავლა...) – მისთვის შესაფერისი „როლისა“ და ფუნქციური დანიშნულებით, რადგან ამ დროს წინააღმდეგობაში არ მოხვალ შენი ცნობიერად თუ არაცნობიერად ერთი გამიზნული სურვილით მეორე – მთლიანობაში არასწორად გამოყენებული სიტყვის შედეგად, მისგანვე ნაწარმოებ და მასთან უცილობლად დაბადებად, ანუ არსებულ – განსხვავებულ რეალობასთან. ეს კი თუნდაც გაუცნობიერებელი სახის – მაგრამ კოგნიტური დისკომფორტია, რადგანაც „დატესტეს“ გარკვეულ წილად სპეციფიკურ ონტოლოგიურ მომენტთან იდენტიფიცირებული მომხმარებლის მიდგომის ხასიათისა და მისი – ამ მომენტთან შესაბამისი კოგნიტურ რაკურსსა და ქცევით დისკურსზე დაკვირვებიდან გამომდინარე – „დატესტვა“ თავისი რაობით, თავისი სამყაროთი, მისთვის მოცემულ მომენტში და პერსპექტივაში ნაკლებად გულისხმობს მისი სემანტიკის უმაღლეს გრადაციულ მდგომარეობას – „შესწავლას“. ვერ იტევს, ვერ გვაძლევს, ვერ მოიცავს მას და მასთან თანაარსებობის ინფორმაციული და სხვა შესაბამისი სახის – ხსოვნა/მოტივაციურ უნარებს.

2020 წლის ივლისის მონაცემებით: როგორც მიმაჩნდა, ამ სიტყვის ზრდა იმ მაშტაბითა და თვისობრივი დინამიკის ზრდით არ განხორციელდა. ის კვლავაც გამოიყენება; საშუალო – ხოლო მასთან შედარებით დაბალი ფენაში კიდევ უფრო ხშირადაც. თუ

მეცნიერული დეფინიციის მიზნით, ვახსენებთ სოციალური მეცნიერების ცნებებს, როგორებიცაა: კონსერვატიული (ტრადიციული) და ლიბერალური საზოგადოება, უნდა ითქვას, რომ ტრადიციულ-კონსერვატიულ წარმომადგენლობაში სიტყვა „დატესტვას“ ნაკლებად გამოიყენებს კლასიკური ტიპის საზოგადოება. ლიბერალურ მსოფხედვით/ღირებულებით ნაწილშიც ეს სიტყვა რაიმე განსაკუთრებულ ინტერესსა და მიზიდულობას მთლიანობაში არ იწვევს.

მცირედ მიმოვიხილოთ „გლობალური სიახლის მოლოდინის ფაქტორი“ 90-წლების პოსტსაბჭოთა სივრცისათვის, რაც წარმოდგენაში ევროპულ რეალობასთან ინტეგრაციის მეშვეობით უნდა მომხდარიყო. სიტყვა *დატესტვას*, მის წინარე სემანტიკურ შესატყვისებთან შედარებით, გახშირებული გამოყენება ამ ახალ სამყაროსთან, ახალ გაგებასთან ადაპტაციის დამახჩარებელ და გაიოლებულ საშუალებად აღიქმებოდა, რადგან იგი ბევრს სხვა ნასესხობასთან ერთად ამ პერიოდში, ახალი სამყაროს კარის გაღებასთან ერთად გაჩნდა (მომრავლდა), საიდანაც მომდინარეობდა კიდევ აღნიშნულ სიტყვასთან (ისევე როგორც მსგავსი სიტყვებთან) თანმხლები სპეციფიკური შარმი. ეპოქალურ სიახლესთან ასოცირდებოდა ახალი სიტყვები და პირიქით: ახალ და, ცხადია, შესაბამის ნასესხობებთან ასოცირდებოდა ეპოქალური სიახლეც. ზოგადი, ეპოქალური მაშტაბის სოციალური, კულტურული სახის აღნიშნულმა განმაპირობებელმა ფაქტორმა განაპირობა ენათმეცნიერებისათვის ნაცნობი მოვლენა ახალი სიტყვების შემოსვლისა, ხოლო ჯერ კიდევ უცნობ გლობალურ სიახლეებთან შეხვედრის მიმდებლობამ კი ფსიქოლოგიური სახის მოტივაცია – მსგავს სიტყვათა გამოყენების ლეგიტიმური შარმის თვალსაზრისით.

უკვე სამ, ოთხ წელზე მეტია, რაც აღნიშნულმა სიტყვამ – მსგავსი ტენდენციით კვლავაც არსებულ (ჟარგონების, ნასესხობის ანდა გარკვეულწილად ნორმად ქცეულ სიტყვა) ნასესხობებთან მიმართებაში – მისი წარმოშობა/შემოსვლა/დამკვიდრების პერიოდში ნიშანდობლივად თანხლები, აღწერილი სპეციფიკური ტიპის ხიბლი დაკარგა. იგი, გარკვეულწილად, ნორმაა და მეტადაა პოპულარული, მთლიანი მოსახლეობის თვალსაზრისით, საშუალო ფენაში – მისი მოხმარების საწყისში არსებული, ზემოთ აღწერილი მოტივირებული მოღურობის გარეშე.

ლიტერატურა:

- 1. ნებიერიძე გ., ენათმეცნიერების შესავალი, თბ., 2003.
- 2. ჭუმბურიძე ზ., როგორ გაჩნდა სიტყვა, თბ., 1963.

Davit Mamaishvili
The Word (Borrowing) "Tested" Analysis
Summary

The word "testing" is a symbolic example of the borrowings that entered Georgia in the 1990s, which are united by several factors. These factors are: a significant technological innovation, a significant change in the "human approach" to the world, and the cultural and social factor of encountering global innovation for post-Soviet countries. Within the framework of the article, the individual and collective motivation of the word/concept "testing" is reviewed, its etymological past is compared with the current and future perspectives, and the problem of the

identity of the signifier and the signified, which is especially clear in the case of borrowings now. In this context, we want to maintain the rhetoric of language complexity without neglecting the legitimacy of the givenness of the living process of language.

Давид Мамаиашвили
Анализ (заимствованного) слова «тестирование»
Резюме

Слово «тестирование» является символическим примером заимствований, проникших в Грузию в 1990-х годах, которые объединяются несколькими факторами. Этими факторами являются: значительные технологические инновации, во многом определяемое ими изменение «человеческого подхода» к миру, а также культурно-социальный фактор столкновения с глобальными инновациями для постсоветских стран. В рамках формата статьи мы рассматриваем индивидуальные и коллективные мотивы слова/концепта «тестирование», сопоставляем его этимологическое прошлое с его настоящими и будущими перспективами, а также затрагиваем проблему тождества означающего, что особенно ясно сейчас в случае заимствованных слов. В этом контексте мы хотим сохранить риторику сложности языка, не пренебрегая при этом легитимностью данности живого процесса языка.

**Katalin Kukorelli, Tatjana Popkova,
Orsolya Bartal, Sándor Czifra**
(Hungary)

**THE LEVEL OF HUNGARIAN AND CHINESE STUDENTS' NEED FOR
ACHIEVEMENT, CONCERNING INTERNAL AND EXTERNAL MOTIVATIONS**

Abstract

The idea of human needs comes from F. Hoppe [17]. According to his theory, we must understand that a person's striving for great results is due to a high degree of self-awareness, and the success of a person's activities depends on the motives for achieving the goals and the individual's self-evaluation and self-knowledge. Of course, a person is aware of his values, needs, and performance to others since he is constantly judged based on his performance, but we must not forget that he also judges others. This factor greatly determines one's attitude towards success and failure. The individual therefore acts to achieve some goal, and all his activities are caused by motivation, encouragement, and striving [3]. The desire for better success and the motivation to achieve this are greatly formed and influenced by one's environment and social background from childhood. In the article, the authors investigate whether there are any differences between genders concerning this motivation and, secondly, if any distinction could be made amongst nations concerning the motivation factor, such, as whether culture impacts motivation.

Introduction

The need to succeed is one of the most important social goals in the modern world. At present, one of the inherent features of social development is the competitive drive of individuals to achieve self-realisation as quickly as possible. To achieve this, a sufficient level of motivation is required. Suppose we want to understand what motivates performance to satisfy needs. In that case, we need to consider how human behaviour is influenced by the individual's personality traits and his or her life situations, including the feedback given by others on his or her behaviour in the primary and secondary socialisation settings. It is good, therefore, to be aware of the options available to us, and the alternatives we can choose from. And if we have several options (e.g. in negotiations, in economic activities, in the educational context), what is the basis for our choice? Atkinson, J.W. [1] answered this question in his work as early as the 1960s. According to him, one has to take into account what the person chooses from the set of alternatives, the amplitude and strength of the action, and the persistence of the chosen alternative.

However, the problem of selection also arises, and even more subtly, when the individual must choose between alternatives/tasks of different levels of difficulty (aspiration level). In such cases, the level of individual differences must be related to the strength of the motivation to

perform. In addressing these two issues, we discuss the relationship between achievement motivation and risk-taking behaviour. This important link has been pointed out by McClelland [24], among others. This article will present a non-exhaustive theoretical background focusing on the psychological approach to needs, motivation, achievement, and the motives that influence an individual's self-awareness and self-evaluation. Subsequently, partial results of an international study will be presented, examining the intrinsic and extrinsic motivational factors of students and learners, considering the influence of the primary socialisation scene for Hungarian and Chinese students.

Culture plays a pivotal role in shaping one's motivation. The "belongingness" to a group (whether it should be smaller or larger) is essential in one's life in socialisation. Our culture is a set of values, norms, and beliefs which are determined by time and location. "There are many needs shared among all humans, different physical, social, and historical environments determine the priority of needs and demand the achievement of certain goals over others" [10, 269]. The article examines the relationship between cultural background and motivation, that is, whether cultures (Hungarian and Chinese) influence the need for performance.

While a person aims to achieve success, one more important factor that determines it is the tolerance of failure. How can one handle it? How can one overcome failure and reevaluate the process that will lead to the final success?

1. Needs, Motivation, Performance

1.1 Maslow's Hierarchy of Needs

In 1943, American psychologist Abraham Maslow published an article entitled "A Theory of Human Motivation" in which he postulated that human behaviour is based on a hierarchy of needs. This theory assumes that humans are inspired to satisfy their needs in a hierarchical order. Starting from the bottom and going upwards, the five needs are physiological, safety, love and belonging, esteem, and self-actualization. The theory became popular.

Physiological needs are the most basic in Maslow's hierarchy. Humans need these for physical survival (air, food, shelter, health, etc.). Safety and security needs are related to the need to feel safe in one's environment throughout one's life. Love and belonging are the third and last of the lower needs. This includes the need to belong and feel accepted by others. Esteem is the first of the higher needs. Esteem needs are motivated by the desire to feel good and to receive positive feedback from others. Self-actualization needs are at the highest level in Maslow's pyramid of needs. These needs include self-actualization, self-improvement, and peak experiences.

In his works entitled "Theory of Human Motivation" and "Motivation and Personality" (1970), Maslow formulated the main provisions of his theory: the driving force of motivation is the partial or complete unsatisfaction of needs.

Researchers have made several criticisms of Maslow's hierarchy, such as:

- did not consider the impact of cultural differences, as these may influence how an individual prioritizes his needs [34];
- classified sex as a physiological need [19];

- rigidly adhered to the hierarchy, even though the order of demands was regional, geopolitical, etc. can change according to (see the interchange of safety and physiological needs during the war) [30].

Despite these criticisms, Maslow's hierarchy of needs is widely taught and adapted for use in many fields (urban planning, management, and policing [7; 29; 35].

In a generalized form, E. P. Iljin [18, 512] defines the concept of "need" as a "need to be reflected in consciousness, which is often experienced as tension related to the goal".

1.2 Motivations and Performance, Core Social Motives

The need for success determines motivations for achieving success, avoiding failure, and taking risks. The intensity of this need is characterized by a certain combination of the above-mentioned three types of motives. The need to achieve success became the research subject in the second half of the 20th century.

Murray [26, 234] considers achievement motivation to be the need for stable work results, doing something quickly and well, and reaching a certain level in any activity.

According to D. McClelland [25, 667], the need for performance is a competition with oneself and not with others to reach a higher level. However, since we are social beings, this does not prevent us from interpreting our performance, i.e., our success/failure, for others. It is also well known that throughout our lives, we have always been judged, and we have also judged others. Without this, our self-image could not have formed or changed since we reflect on ourselves, and others also reflect on us.

The motivation for success is characterized by the desire to achieve the best possible results, and competitive situations play a special role in this.

According to Deci et al. [5], the self-determination theory shows qualitative differences in motivation, which is much more important than the quantitative characteristics of motivation in predicting the expected result. When determining the quality of motivation, the central question is whether the person's motivation is autonomous (internal) or externally directed (external). Regarding autonomous or internal motivation, if the individual is committed to the task and knows its values, a kind of internalization process starts. Motivation has many positive intrinsic outcomes, including persistence, and healthy behaviour [4].

And now let's see what motivation is, or why people behave completely differently in the same situation. Or why can the same person behave completely differently in nearly identical situations? This requires knowing the basic motives that determine our behaviour. "Social motives include the essential psychological processes that guide people's thinking, emotions, and behaviour in situations involving others" [8, 48].

Personality and social psychology mention five core motives, namely:

- belonging somewhere (establishes the rest),
- understanding (rather cognitive in nature, reflective in nature),
- control (more cognitive, involves more activity),
- self-enhancement (emotional, more focused on the self),

- trust (emotional, directed towards others).

Belonging is useful for survival in all environments, that is, at all scenes. A person needs to understand his/her environment (*understanding*) and predict what is happening/may happen in uncertain situations. Without developing a common interpretation/position, we couldn't make decisions or live as a group.

Control in a social relationship means who can decide and whose will prevail. When control is asserted, we can feel competent and effective in matters related to our environment and ourselves. Close to the concept of control is the relationship between our behaviour and its consequences [20].

Self-enhancement includes maintaining self-esteem and the drive to improve oneself. Self-enhancement, if not exaggerated, supports the survival of the group. People need to feel good.

Trust facilitates many human behaviours, and trust is a manifestation of social intelligence [36]. Trust increases group cohesion, and it not only helps rewards but also increases efficiency.

If we compare the core social motives with Maslow's hierarchy of needs, we can conclude that they overlap greatly with the needs. Safety and security needs with trust and control, love and belonging with belonging and understanding, esteem and self-actualization with self-enhancement.

13. Self-esteem, Self-evaluation

Self-esteem has been defined in countless ways over time. The most used definition is that it is a permanent positive or negative attitude about us. The individual evaluates the things and experiences he/she has experienced considering his/her attitude towards himself/herself.

Our self-esteem is shaped by not the same factors at different ages; however, individual self-components and their interaction affect us in every stage of life.

We all have an image of the so-called "ideal self" we want to become. In addition, there is a parallel existence of the "actual self", as I am/we are, and the "ought self", as others would like to see me/us. However, there is also the opposite – self-deprecating self-esteem, which may have been formed in childhood: 'I am a loser / stupid/ugly, etc.' As a rule, such self-perception – the result of social evaluation (external – from parents, teachers, and peers) has a significant impact on a person's motivation in adulthood.

According to Mead [9], self-image formation is a constant process in which "I" and "me" are combined. In other words, Mead here distinguished an active and a constructed self. The self and the constructed self [6] in the interaction are the self. This means that the self contains:

- a person's reflection on himself/herself,
- the partner's reflection on him/her (or at least the possibility of it).

Communicating partners expect confirmation of their constructed selves from each other as if they mutually recreate it.

Three basic social motives best explain the self with its cognitive, emotional, and behavioural manifestations. The concept of understanding lies behind the cognitive self-concept; self-enhancement explains feelings about the self; and the motive of belonging is behind the interaction of self and behaviour.

Performance motives, the desire to improve the level of personal opportunities, and the relationship between activity and demand are influenced by many aspects: subjectivity (estimation of the probability of success, difficulties in achieving the goal, relevance of the task, etc.); attractiveness (importance of success in a given situation) and level of perception of control (attribution of success or failure to external circumstances or oneself).

14. Experiencing Success and Failure

Of course, most people are hungry for success and at the same time find failure difficult. However personal development also requires failure. As we can see from the definition below, our self-evaluation, i.e. how we define our performance needs, depends on our previous experiences, i.e. our goals of success and failure.

"Before each task, a person formulates his expectations regarding his performance, influenced by his previous goals of success and failure. We call this expectation the level of demand, the degree of which indicates that an individual strives to bring his expectations into line with the realistic possibilities of the next performance situation" [21].

According to McClelland (1961), in contrast to the need for performance, some people strive to avoid the need for failure. While those with a strong need for achievement tend to choose moderately difficult tasks, those with a need to avoid failure either choose only easy tasks, where success is guaranteed, or extremely difficult tasks, where failure is expected and therefore not a personal matter, no liability.

According to Atkinson [2], when the achievement of the goal is uncertain, two opposing motives appear. One is the motive of achieving the goal and the other is the motive of avoiding failure. Another influencing factor is the value of achieving the goal. In such situations, those involved feel responsibility for the outcome of the case on the one hand, and on the other hand, they are aware that the result they have achieved will be compared to some external standard. Such situations can be considered performance situations.

15. Culture and Identity

Culture is the lens through which we see the world. We should know if representatives of different cultures meet the values, the beliefs mostly differ from ours, and cultures have visible and invisible attributes. There is no uniform definition of culture. Hereby two definitions of it are presented:

"Each culture creates and perpetuates a common system of symbols through which the members of that culture interact and organize their social existence" [11, 11].

Culture is the "collective mental programming that distinguishes one group or category of people from another" [15, 5].

We must find an answer to the question: does cultural differentiation (especially mental differentiation) influence the formation of need motives?

It should also be noted here that culture is a social product, i.e. learned knowledge, collective, group-specific, and relative.

Without claiming to be exhaustive, the levels of culture are national, regional, ethnic or religious, linguistic, gender, generational, social class, and organizational culture. The influence of national and gender culture plays a role in our study.

As we have already presented above, people's behavior, in our case, the respondent's answers to the questionnaire questions, were influenced by both core social motives [8] and the value dimensions of culture [14; 32]. In other words, they affect the psychological processes of perception, cognition, and motivation.

Hofstede [14] identified four cultural dimensions based on empirical data:

- individualism (I-culture: the performance, the task is important) - collectivism (we-culture: the person is important);
- uncertainty avoidance (strong uncertainty avoidance cultures: uncertainty causes a constant threat, weak uncertainty avoidance cultures: uncertainty is a natural part of life);
- power distance (societies with a small power distance: strive to reduce inequality between people, societies with a large power distance: inequality between people is considered desirable);
- masculinity-femininity (social gender roles are separated, in masculine societies, the dominant value is success and progress, and in feminine societies care and solidarity).

M. Bond (1984) supplemented Hofstede's dimensions with Confucian dynamism, which means a culture's long-term or short-term orientation.

Identity is the relationship between "the I" and "the other". There is no identity without the "other". When talking about our identity, we also must consider foreign identity. We should differentiate between two kinds of identity:

- Personal identity is based on the culture in which we were socialized.
- Cultural identity is founded on belonging to a community with certain characteristics.

2. Presentation of the Research and its Results

The following subsections of the paper present the research that aimed to investigate, firstly, if there are any differences between genders concerning motivation, and secondly, whether any distinction could be made among nations belonging to different cultures concerning the motivation factor, so whether culture has any impact on the motivation factor.

The two hypotheses, which are examined with the help of the survey, are as follows:

H1: The intrinsic motivation of Hungarian students is higher than that of Chinese students at all achievement motivation levels.

H2: The national level of the culture influences performance motivation more than the gender level.

2.1. Description of the Research Population and Research Methodology

Hungarian and foreign students at the University of Dunaújváros (DUE) and students of the Bánki Donát Technical School of Dunaújváros (DUE-BDT), as well as Chinese students from two Chinese and two Russian universities (Shandong Women's University, Perm State National Research University, Tianjin University of Foreign Languages, People's Friendship University of Russia) participated in the research. The sample consisted of 425 Hungarian and 129 foreign university and high school students of which 43 people were Chinese. Regarding gender distribution, 43% of women and 57% of men (s. Figure 1.) participated in an anonymous, non-representative questionnaire survey.

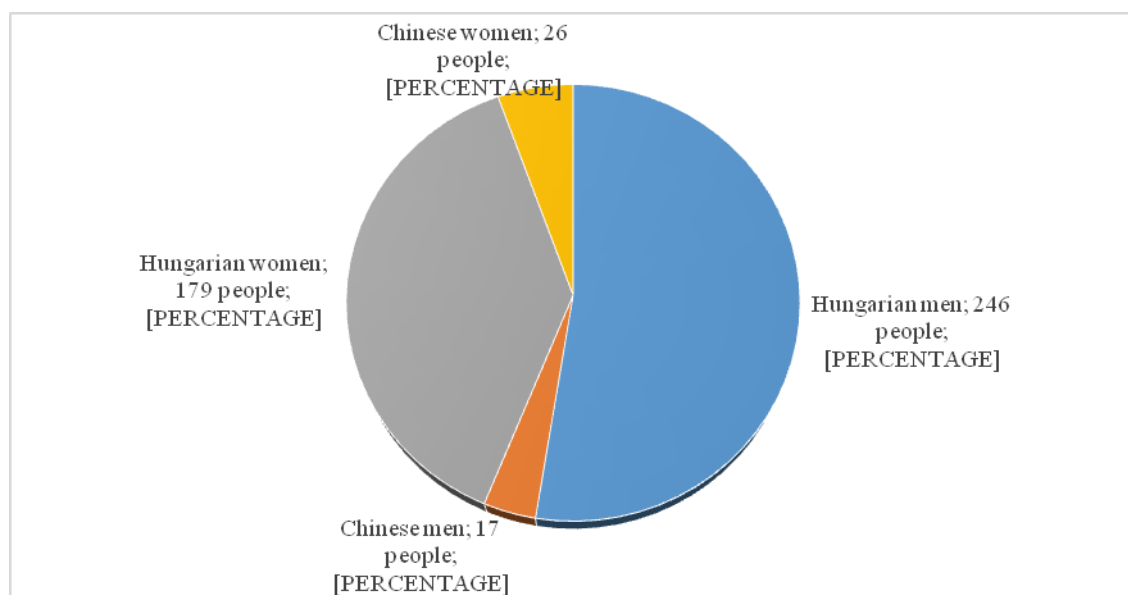

Figure 1: Chinese–Hungarian gender distribution of the research (own source)

The survey was published between 1st March 2024 and 1st April 2024 as a Google Forms online questionnaire and in printed paper form. As for the research methodology, we used the test of a Russian psychologist, D. M. Ramendik [28], translated into two languages (Hungarian, and English), which consists of 22 questions.

In the following, we will review the scoring of the Ramendik test. The scoring of the results is based on specific psychological methods. Before the score is calculated, the result must be considered equal to zero. For each answer corresponding to the answer key, 1 point is awarded. According to the solving key, points are awarded for *yes* answers to questions 2, 6, 7, 8, 10, 14, 16, 18, 19, 21, and 22; and for *no* answers to questions 1, 3, 4, 5, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 20. Unlike the other tests, the scale measuring the level of performance demand has prescribed norms, so the specific result can be evaluated using the table provided by Ramendik. The psychologist has set up three categories of achievement motivation level (AML) in his table along the following point values: low (2-9, 10, 11 points), medium (12, 13, 14, 15 points), and high (16, 17, 18, 19 points). Below can be

seen (Figure 2) the average value of Hungarian and Chinese students' achievement motivation levels presented by each question.

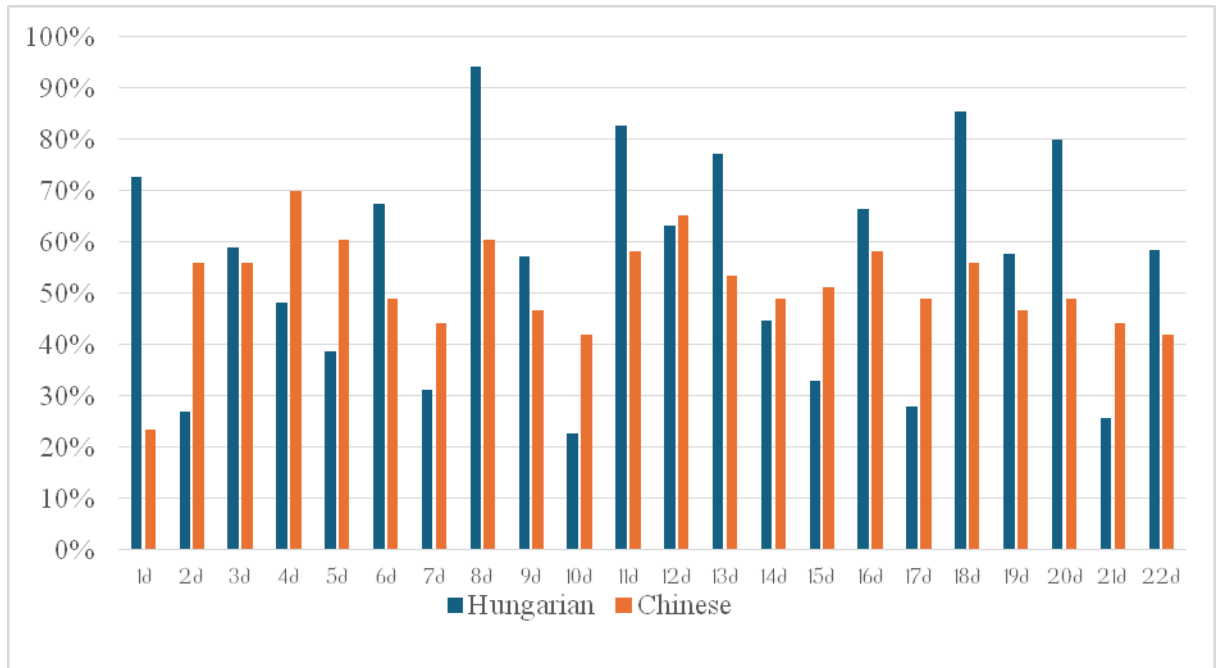

Figure 2: Average values of Hungarian and Chinese students' achievement motivation (own resource)

2.2. Description of the Research Results

In the following, the results are analysed by the low, medium, and high levels of motivation questions focusing on the Hungarian and Chinese respondents' answers.

The Hungarian students' internal motives are higher than that of the Chinese students. According to their answers given to Q6, *In my life, I had more successes than failures* which is 18% more, than the answers provided by Chinese respondents. To Q8 *Even in ordinary work, I try to improve some elements of it*, which means the performance and the task are important is also 34% higher than the answers given by Chinese respondents, which refers to more individualism.

Regarding Hungarian students' external motives, according to the results given to Q11, *I think that circumstances rather than myself are to blame for my failures*, which are 25% higher than those of the Chinese students. That question refers to the motivation of avoiding failure (s. Figure 3).

In the case of Chinese students, the internal motive regarding the response rate to Q2 *If I lose my favorite activity, life will lose meaning* is 29% higher than that of Hungarian students. It can impact we-culture in which the person is part of a community, which is important in collectivist societies like the Chinese. According to Confucian philosophy and political ideology, in China, society's needs and values are higher than one's own.

22% more Chinese than Hungarian respondents voted *no* in Q4 *I think that people suffer more from failure at work than from bad relationships with loved ones* (s. Figure 3).

The individualism-collectivism cultural dimension affects people's behaviour to such an extent that it can be found in all researchers' models of culture [14; 15; 16; 32; 33]. In cultures close to the individualism pole on the 100-point scale (Hungary 80 points, China 20) the role of the individual is honoured. Society values individual performance and competition, and the task is more important than human relationships. In collectivist countries, the "we" consciousness is stronger, i.e. people are loyal to each other and stick to their inner groups and activities.

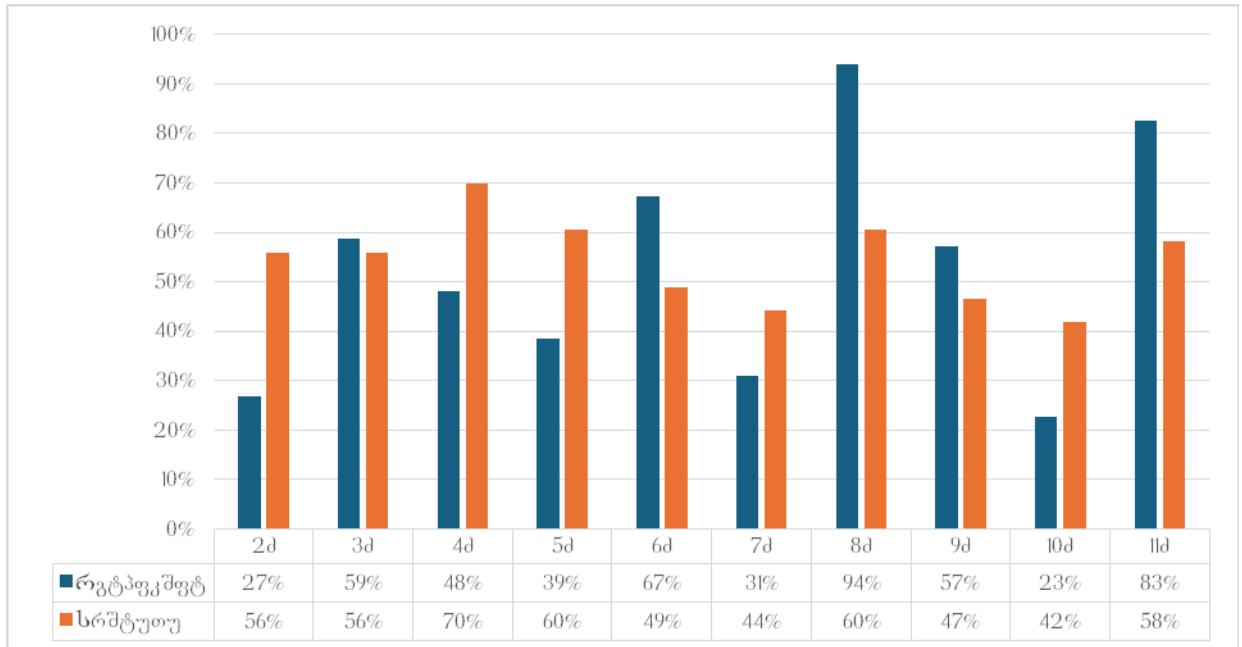

Figure 3: Respondents' answers to the questions of low motivation level (own source)

The medium level of need for achievement regarding internal and external motives is analysed with the help of Figure 4. The Hungarian students' external motives according to the answers to Q 13 *My parents controlled me too strictly* show, that the control realised by Hungarian parents is 24% higher than the control of Chinese respondents' parents. In the case of Chinese children, this can be explained by the fact that the control of moral and social behaviour is vested in the educational institutions (from junior high school onwards) where they live around the clock.

The internal motives of Chinese respondents concerning Q15 *I think that I am a confident person* is 18% higher than that of the Hungarian students.

In individualistic societies, children are raised to be successful, and parents strictly control their children's path to success. In Hungary, this is compounded by the fact that Hungarian culture strongly avoids uncertainty (Hungary scores 82, China scores 30).

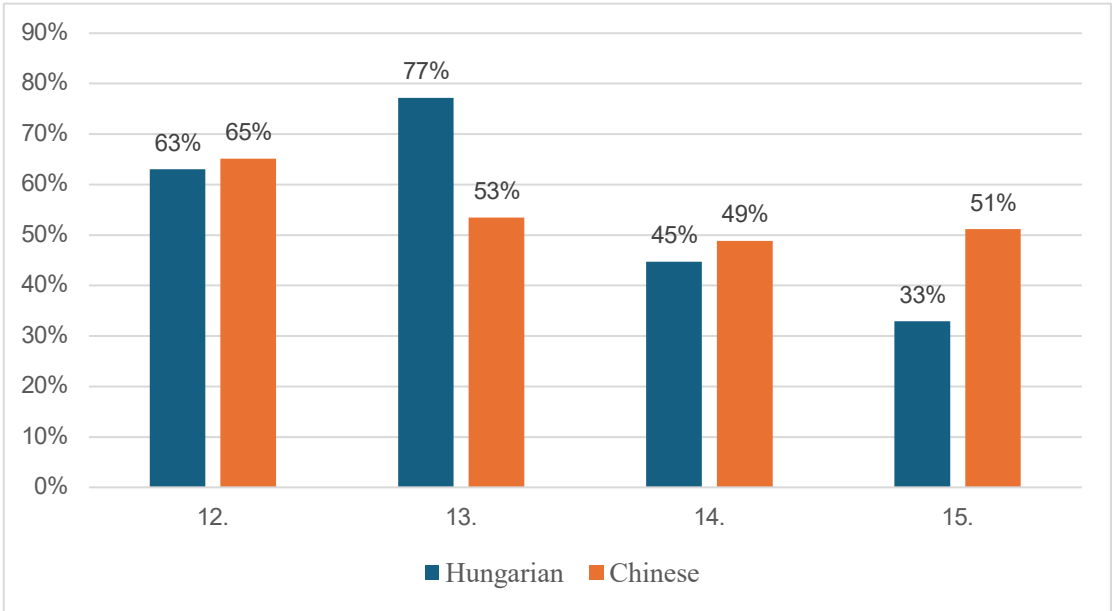

Figure 4: Respondents' answers to the questions of medium motivation level (own source)

The Hungarian students scored higher than the Chinese on three of the 4 questions/statements measuring high motivational performance requirements. Chinese students scored higher on one question.

The Hungarians showed higher values for questions 16 (*I can take risks for success, even if the chances are slim, 8%*), 18 (*When everything goes smoothly, my energy increases, 29%*), and 19 (*If I were a journalist I would rather write original inventions of people than about incidents, 19%*).

The Chinese achieved a higher value for question 17 (*I am a diligent person, 21%*) (s. Figure 5).

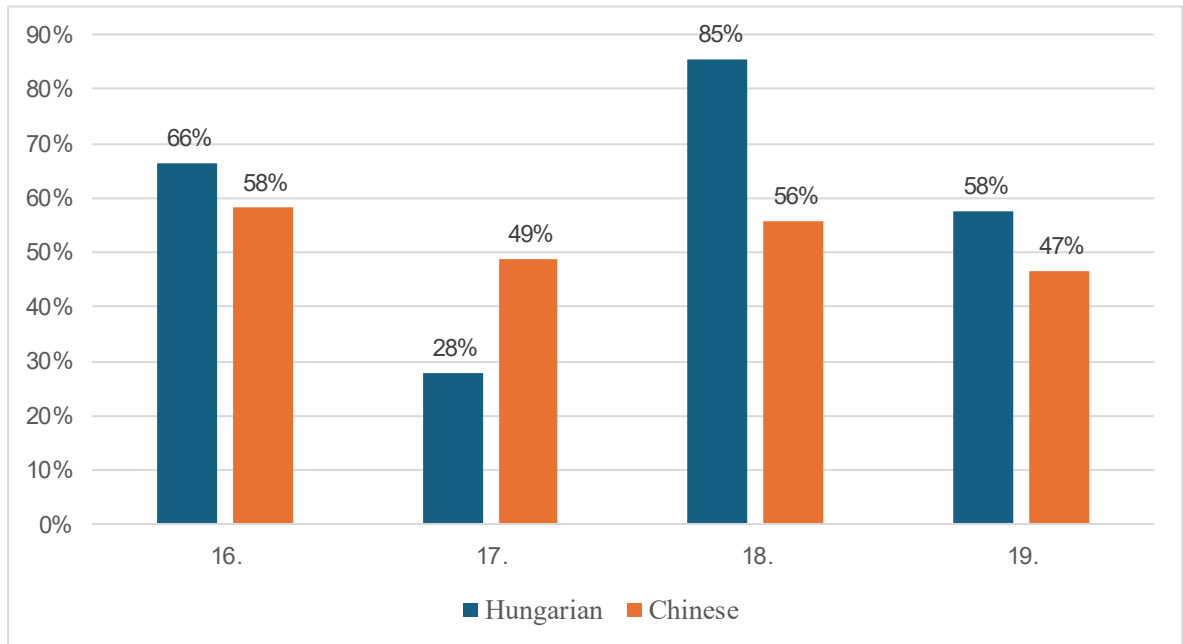

Figure 5: Respondents' answers to the questions of high motivation level (own source)

As above the first hypothesis was stated as follows H1: The intrinsic motivation of Hungarian students is higher than that of Chinese students at all achievement motivation levels and this hypothesis was by the results of the measurement not confirmed.

In our sample, intrinsic performance motivation showed a higher value at its low and high levels in Hungarians and its medium level in Chinese students.

In the next part of our article, based on respondents' answers, we show, using diagrams, whether the students' gender or national culture had a greater influence on their performance motivation. We test our second hypothesis, which reads as follows H2: The national level of culture influences performance motivation more than the gender level.

In the case of Hungarian students, the male respondents have 28% higher scores in low-level motivation according to Q8 (*Even in ordinary work, I try to improve some elements of it*) which refers to the pursuit of perfecting the steps of the work process than Chinese men. Hungarian female students' low-level motivation according to the same Q8 is 38% higher than that of Chinese women. The Chinese male respondents concerning low-level Q2 (*If I lose my favorite activity, life will lose meaning*) achieved 32% higher results than Hungarian men. In China, traditionally, the man has the absolute responsibility for the family's well-being.

Regarding Q4 (*I think that people suffer more from failures at work than from bad relationships with loved ones*) the difference between Chinese and Hungarian male students is 25%. Chinese female respondents, low-level motivation Q2 (*If I lose my favorite activity, life will lose meaning*) achieved a 28% higher rate than Hungarian female respondents. And finally, Q5 (*In my opinion, most people live with distant goals, not near ones*) regarding the answers to the question, the Chinese female students scored 35% higher than the Hungarian (s. Figure 6 and 7).

Without claiming to be complete, let's give examples of all three levels of performance motivation. These examples and the other results shown in Figures 6-11, support the statement that the differences between Hungarian and Chinese students cannot be traced back to gender differences but to culture.

Q8: The difference between Hungarian women (96%) and men (93%) is only 3%.

Q4: The difference between Chinese men (71%) and women (69%) is 3% too.

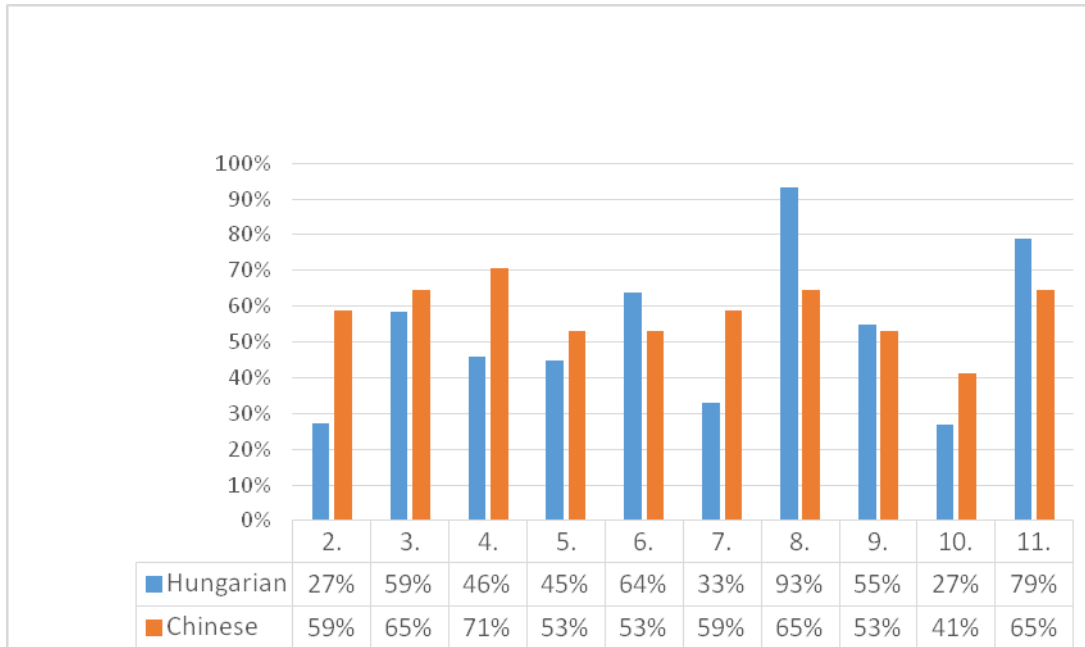

Figure 6: Male respondents' answers to the questions of low motivation level (own source)

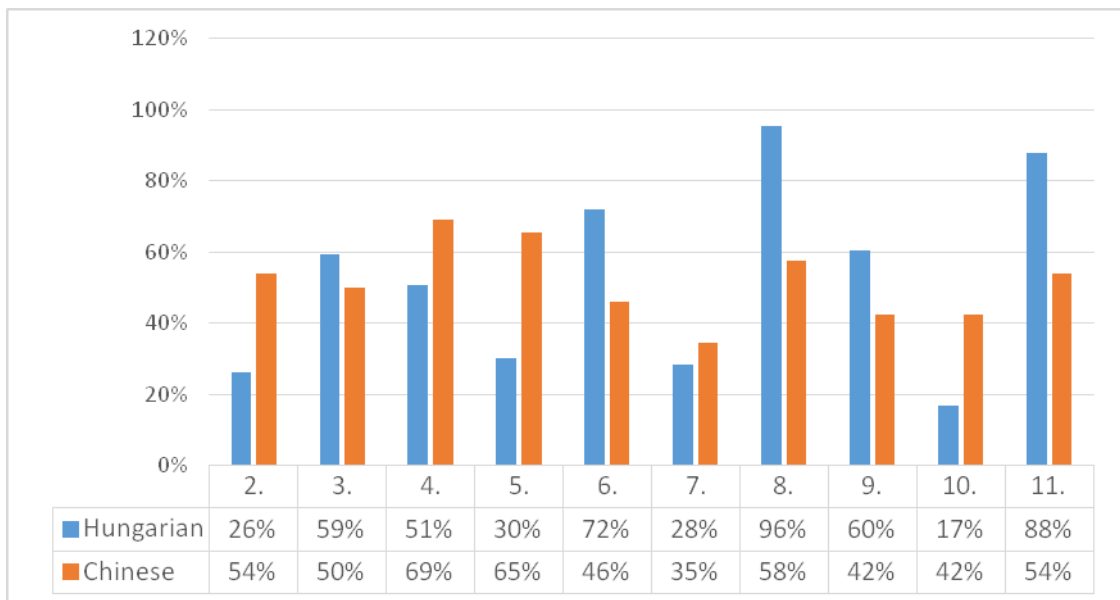

Figure 7: Female respondents' answers to the questions of low motivation level (own source)

Figures 8 and 9 show the results at the medium level of motivation regarding the gender. The Hungarian male respondents at medium level Q13 (*My parents controlled me too strictly*) scored 25% higher results than Chinese male respondents. The Hungarian female respondents reached 12% higher scores at the medium level according to the same Q13 than Chinese female students. Chinese male respondents reached 31% higher results in Q15 (*I think that I am a confident person*) than the

Hungarian ones. The female Chinese participants got 6% higher scores at the medium level in Q15 (s. Figure 8).

Q13: The difference between Hungarian men (82%) and women (70%) is 12%.

Q13: The difference between Chinese women (56%) and men (47%) is 9%.

Q15: The difference between Hungarian women (40%) and men (28%) is 12%.

Q15: The difference between Chinese men (59%) and women (46%) is 13%.

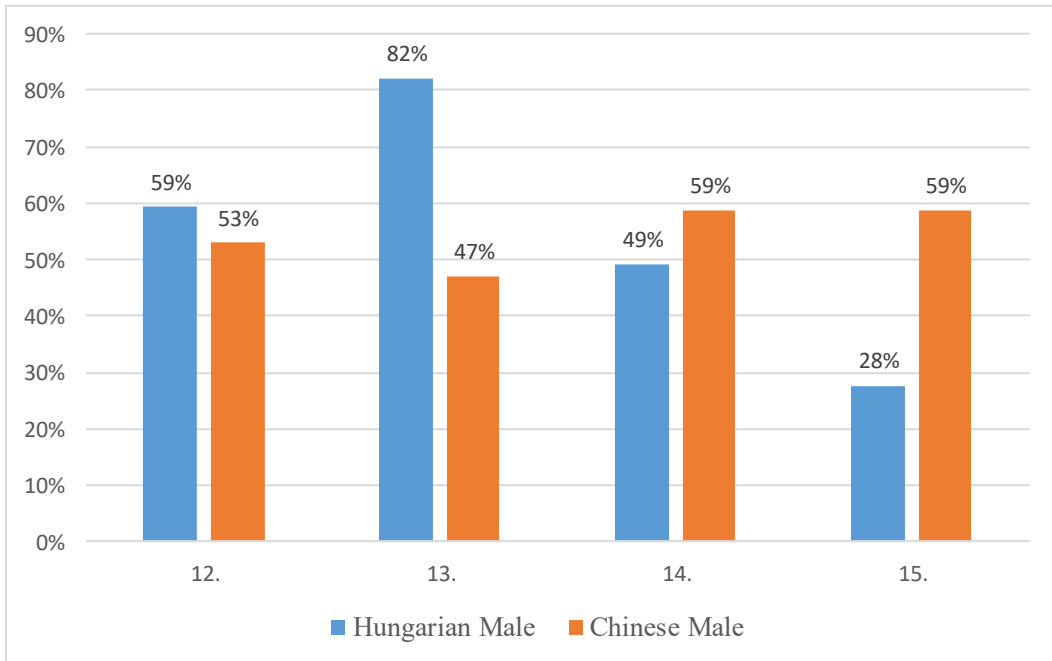

Figure 8: Male respondents' answers to the questions of medium motivation level (own source)

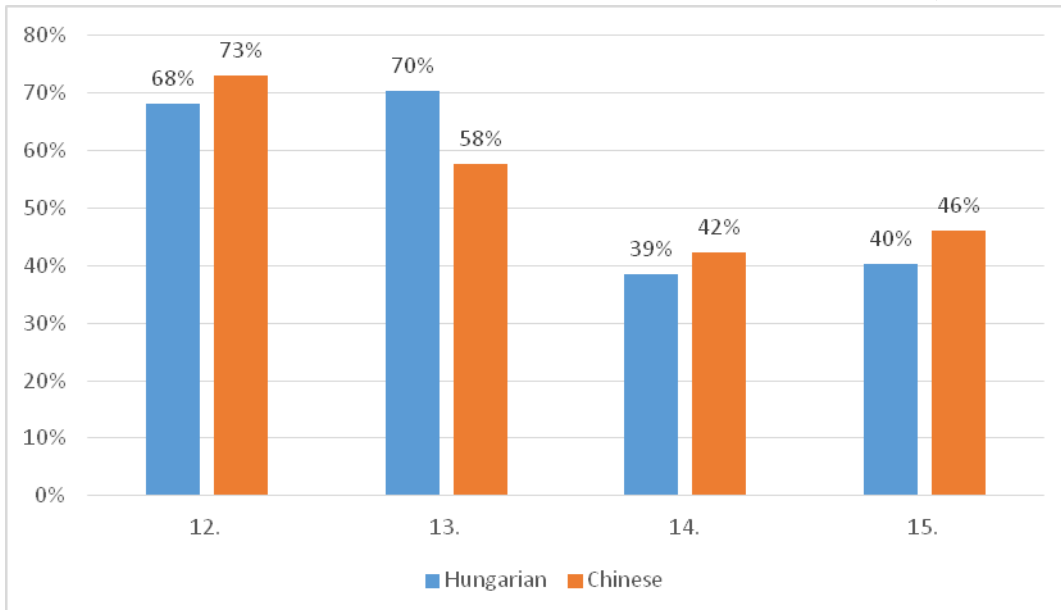

Figure 9: Female respondents' answers to the questions of medium motivation level (own source)

In the last two diagrams, we present the performance motivation of the students from the two nations included in our sample, based on the answers given to the high-level motivation questions, taking the gender aspect into account.

Hungarian and Chinese male respondents scored 71% in answering Q16 (*I can take risks for success, even if the chances are slim*), which means they are ready to take risks for success. By Q18 (*When everything goes smoothly, my energy increases*) Hungarian men (81%) and women (91%) scored higher results than Chinese men (59%) and women (54%). Chinese male respondents got 11% higher scores in Q17 (*I am a diligent person.*) and the female respondents got 33% higher than the Hungarian participants (s. Figure 10 and 11).

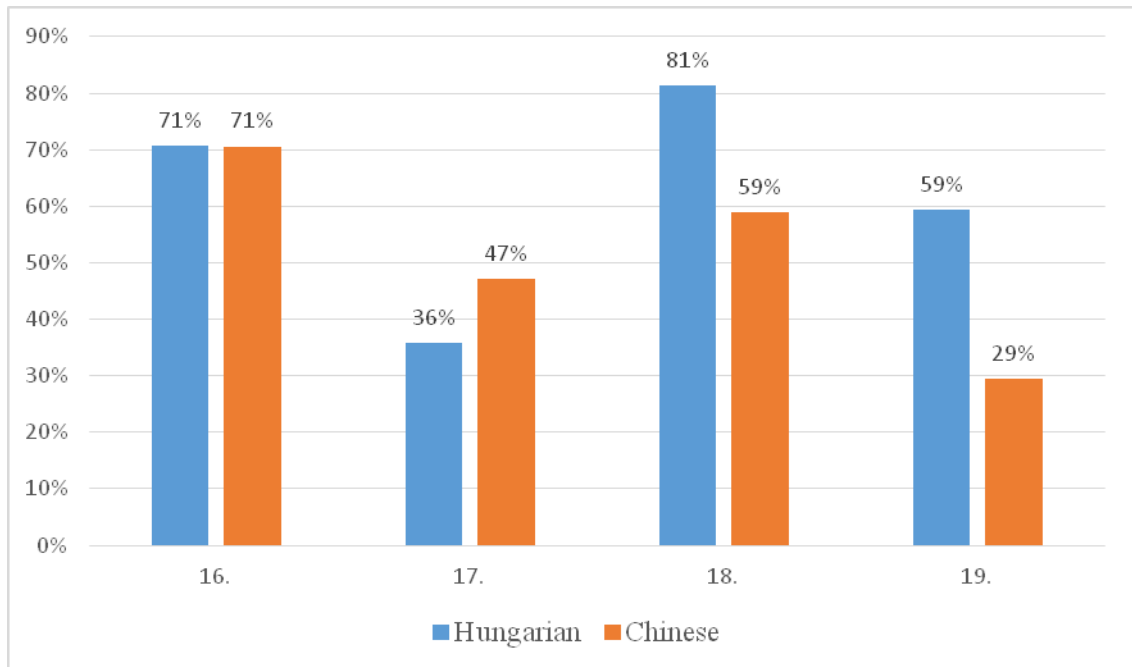

Figure 10: Male respondents' answers to the questions of high motivation level (own source)

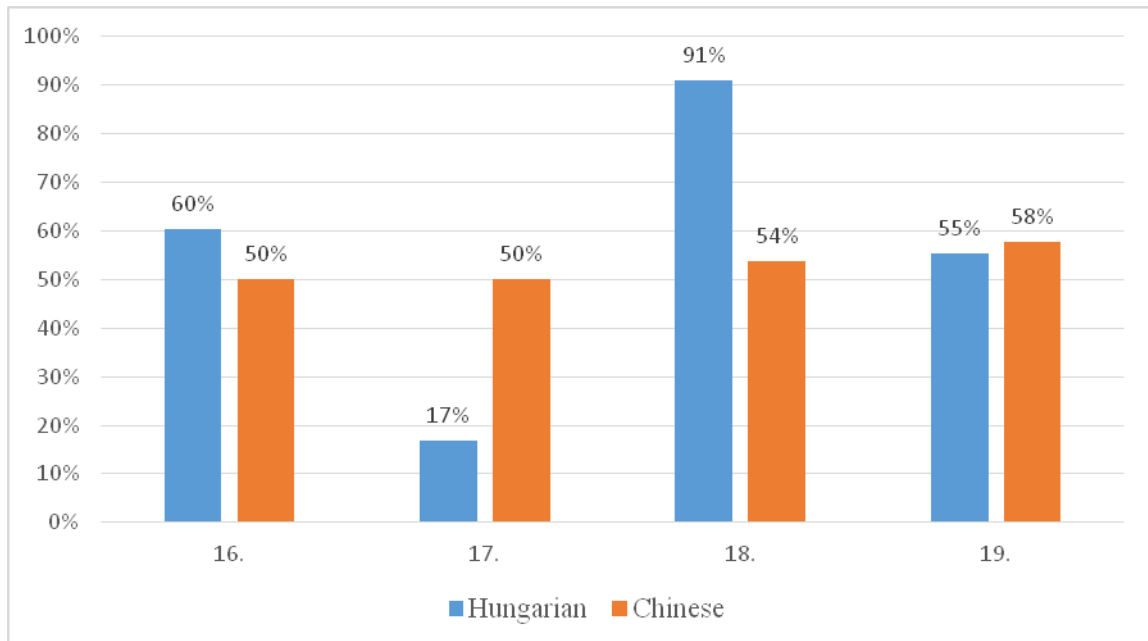

Figure 11: Female respondents' answers to the questions of high motivation level (own source)

Based on the data above we can claim that our second hypothesis has been confirmed. It can also be seen that both Hungarian and Chinese male students have greater self-confidence. Partial successes tend to release positive energies in Hungarian students (Q18), and Hungarian and Chinese students are obliged to take risks almost equally (Q16). Chinese students consider themselves to be more diligent (Q17) than Hungarians. (The uncertainty avoidance index of Hungary is 82 and that of China is 30!). Chinese society sets strict requirements for children to develop qualities such as diligence, patience, calmness, attention, and discipline. The national idea is based on the principle of hard work, which is expected to lead to success [27, 79].

3. Conclusions

The study aimed to investigate the level of Hungarian and Chinese students' need for achievement, concerning internal and external motivation. The research was carried out by D. M. Ramendik's psychological motivation test [28] amongst Hungarian and Chinese students. Two hypotheses were set to be examined. The first one was to verify whether the intrinsic motivation of Hungarian students was higher than that of Chinese students at all achievement motivation levels. The first hypothesis was not confirmed as in our sample, intrinsic performance motivation showed a higher value at its low and high levels in Hungarians and its medium level in Chinese students. So, it cannot be clearly stated that Hungarian students' intrinsic motivation is higher than that of Chinese students. The second hypothesis was as follows: The national level of the culture influences performance motivation more than the gender level. This hypothesis was verified as the masculinity-femininity dimension in social gender roles is separate. Success and progress are the domi-

nant values in masculine societies, while care and solidarity are the focus in feminine societies. The masculinity index of Hungary is 88, and that of China is 66. All in all, it can be stated that the environment where children grow up plays a pivotal role in both intrinsic and extrinsic motivation, and the gender factor is less important in the sense of motivational aspects.

Literature:

1. Atkinson J. W. & Reitman W. R., Performance as a function of motive strength and expectancy of goal-attainment / *abnorm. soc. Psychol.*, S3, 1956, pp. 361-366.
2. Atkinson J. W., A teljesítménymotiváció. In: Szakács Ferenc (szerk.) Személyiséglélektani szöveggyűjtemény IV / 1 Személyiségdimenziók mérése. 1994, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1977, pp. 205-291.
3. Barkóczy I.-Putnoky J., Tanulás és motiváció. Budapest Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest, 1967, p. 282.
4. Deci E. L.-Ryan R. M., Self-Determination Theory: A Macrotheory of Human Motivation, Development, and Health. *Canadian Psychology*, 49 évf. 3., 2008, pp. 182-185.
5. Deci E. L.-Olafsen A. H.-Ryan, R. M., Self-determination theory in work organizations: The state of science. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 4. évf., 2017, pp.19-43.
6. Csepeli Gy., Szociálpszichológia. Osiris, Budapest, 2006, pp. 571.
7. de Guzman M. C. & Kim M., Community hierarchy of needs and policing models: toward a new theory of police organizational behavior. *Police Practice and Research*, 18 (4), 2017, pp. 352-365.
8. Fiske T. S., Társas alapmotívumok. Osiris, Budapest, 2006, pp. 816.
9. Griffin Em., Bevezetés a kommunikációelméletbe. Harmat, Budapest, 2003, pp. 50-53.
10. Heejung S. K., Smaranda I. L., Culture and Motivation. In: Dohen and Kitayama: *Handbook of Cultural Psychology*. The Guilford Press, New York. 2019, pp. 268-291.
file:///C:/Users/bartalorsolya/Downloads/KimLawrie2019.pdf
11. Hidasi J., Interkulturális kommunikáció. Scolar kiadó, Budapest, 2004, pp. 167.
12. Higgins E. T., Beyond pleasure and pain. *American Psychologist*, 52, 1997, pp. 1280-1300.
13. Higgins E. T., Promotion and prevention Regulatory focus as a motivational principle. In: M. P. Zanna (Ed): *Advances in experimental social psychology* (Vol. 30). Academic Press, New York, 1998, pp.1-46.
14. Hofstede G., Culture's consequences: International differences in work-related values. Sage, Beverly Hills, CA, 1980, pp. 476.
15. Hofstede G., Cultures and Organizations: Software of the Mind. HarperCollins Publisher, London, 1994, pp. 279.
16. Hofstede G. and Michael H. Bond, Hofstede's Culture Dimensions: An Independent Validation Using Rokeach's Value Survey. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 15.4, 1984, pp. 417-433.
17. Hoppe F., Erfolg and Misserfolg. *Psychologische Forschung*, 14, 1930, pp. 1-62.
18. Ильин Е. П., Мотивация и мотивы. СПб., Питер, 2002, 512 с.

19. Kenrick D. T., Griskevicius V., Neuberg S. L. & Schaller M., Renovating the pyramid of needs: Contemporary extensions built upon ancient foundations. *Perspectives on Psychological Science*, 5(3), 2010, pp. 292-314.
20. Kukorelli K., *Kommunikációs készségfejlesztés 1.* Dunakavics, DUF PRESS, Dunaujváros, 2015, pp. 89.
21. Lewin K., *Field theory in social science: Selected theoretical papers.* NY: Harper, New York, 1951. In: Bányai É. & Varga K., *Affektív pszichológia – az emberi késztetések és érzelmek világa.* Budapest, 2014, pp. 640.
22. Maslow A. H., A theory of human motivation, *Psychological Review* 1943/50. évf. 4. szám o., 1943, pp. 370-396.
23. Maslow A. H., *Motivation and personality.* Harper & Row, New York, 1970, pp. 394.
24. McClelland D. C., *The Achieving Society.* The Macmillen Company: Free Press, New York, 1961, 512.
25. Мак-Клелланд Д., *Мотивация человека /Д.Мак-Клелланд. Изд-во СПб, Питер, 2007, 667 с.*
26. Мюррей Г., *Исследование личности.* Логос, М., 2001, 234 с.
27. Попкова Т. Д., *Культурологический компонент учебного процесса в обучении китайских студентов / Т. Д. Попкова // Филология в XXI веке №1(13), 2024, 76-85 с.*
28. Рамендик М. Д., *Тренинг личностного роста: Учебное пособие.* Форум ИНФРА-М, Москва, 2007, 176 с.
29. Scheller D. S., Neighborhood hierarchy of needs. *Journal of Urban Affairs*, 38 (3), 2016, pp. 429-449.
30. Tang T. L. P. & West W. B., The importance of human needs during peacetime, retrospective peacetime, and the Persian Gulf War. *International Journal of Stress Management*, 4 (1), 1997, pp. 47-62.
31. Tesser A., Toward a self-evaluation maintenance model of social behavior. In: L. Berkowitz (Ed.): *Advances in experimental social psychology (Vol.21).* Academic Press, New York, 1988, pp.181-227
32. Triandis H. C., Bontempo R., Villareal M. J., Asai M. & Lucca N., Individualism and collectivism: Cross-cultural perspectives on self-ingroup relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 1988, pp. 323-338.
33. Trompenaars F., Hampden-Turner Ch., *Riding the Waves of Culture: Understanding Diversity in Global Business*, 2nd ed., McGraw Hill, New York, 1998, pp.274.
34. Wahba M. A. & Bridwell L. G., Maslow reconsidered: A review of research on the need hierarchy theory. *Organizational Behavior and Human Performance*, 15(2), 1976, pp. 212-240.
35. Zalenski R. J. & Raspa R., Maslow's hierarchy of needs: A framework for achieving human potential in hospice. *Journal of Palliative Medicine* 9(5), 2006, pp.1120-1127.
36. Yamagishi T., The structure of trust. An evolutionary game of mind and society. *Hokkaido Behavioral Science Report*, NO, SP-13, 2002, pp. 157.

research test

NEED FOR ACHIEVEMENT SCALE / RATING SCALE OF NEEDS IN ACHIEVEMENT

Dear Student,

I am Katalin Kukorelli a lecturer at the University of Dunaújváros and I am asking you to support communication research. The purpose of this test is to determine your level of need for achievement. There are two possible answers to the statements: "yes" or "no." Don't think too long about the statements, the first thing that comes to mind is probably your actual reaction.

The questionnaire is anonymous and takes 15-20 minutes.

Thank you in advance!

Before you take the test, enter, please, your four demographic characteristics:

Your nationality: _____

Your age: _____

Your gender: _____

Your major and study year: _____

Judgments

1. I think that success in life depends more on chance than on calculation.	yes	no
2. If I lose my favorite activity, life will lose meaning.	yes	no
3. For me, what is more important in any task is not its execution, but the result.	yes	no
4. I think that people suffer more from failures at work than from bad relationships with loved ones.	yes	no
5. In my opinion, most people live with distant goals, not with near ones.	yes	no
6. In my life, I have had more successes than failures.		
7. I like emotional people more than active ones.	yes	no
8. Even in ordinary work, I try to improve some elements of it.	yes	no
9. Absorbed in thoughts of success, I can forget about precautions.	yes	no
10. My loved ones think I'm lazy.	yes	no
11. I think that circumstances rather than myself are to blame for my failures.	yes	no
12. I have more patience than abilities.	yes	no
13. My parents controlled me too strictly.	yes	no
14. Laziness, and no doubt about success, force me too often to refuse my intentions.	yes	no
15. I think that I am a confident person.	yes	no
16. I can take risks for success, even if the chances are slim.	yes	no
17. I am a diligent person.	yes	no
18. When everything goes smoothly, my energy increases.	yes	no
19. If I were a journalist, I would rather write about original inventions of people than about incidents.	yes	no
20. My loved ones usually do not share my plans.	yes	no
21. The level of my requirements for life is lower than those of my comrades.	yes	no

22. It seems to me that I have more persistence than abilities.

yes no

When calculating the result, the initial sum is considered equal to 0. For each answer that matches the key, 1 point is added to the sum.

Key:

- answer yes to questions 2, 6, 7, 8, 10, 14, 16, 18, 19, 21, 22.
- answer no to questions 1, 3, 4, 5, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 20.

Unlike other questionnaire tests, the scale of needs for achievement has norms, so a specific result can be assessed using the following table:

	Level of achievement motivation		
	short	average	high
Total points	2-9, 10, 11	12, 13, 14, 15	16, 17, 18, 19

**კატალინ კუკორელი, ტატიანა პოპკოვა, ორსოლია ბარტალი, შანდორ ციფრა
უნგრელი და ჩინელი სტუდენტების წარმატების მიღწევის დონე
(გარე და შიდა მოტივაცია)
რუზიუმე**

ადამიანის მოთხოვნილებების იდეა მომდინარეობს ფ. პოპკოდან (1930). მისი თეორიის თანახმად, უნდა გვესმოდეს, რომ ადამიანის მისწრაფება, მიაღწიოს მაღალ შედეგებს, განპირობებულია თვითშემეცნების მაღალი ხარისხით, ხოლო ადამიანის საქმიანობის წარმატება დამოკიდებულია პიროვნების მიზნების მიღწევის მოტივებზე, თვითშეფასებასა და თვითშემეცნებაზე. რა თქმა უნდა, ადამიანი აცნობიერებს თავის ფასეულობებს, საჭიროებებსა და მაჩვენებლებს, რადგან მას მუდმივად აფასებენ მისი მაჩვენებლებით; მაგრამ არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ისიც განსჯის სხვებს მათი მაჩვენებლების მიხედვით.

ეს ფაქტორი დიდწილად განსაზღვრავს ადამიანის დამოკიდებულებას წარმატებისა და წარუმატებლობის მიმართ. ამრიგად, ადამიანი მოქმედებს გარკვეული მიზნის მისაღწევად და მის ყველა მოქმედებას ამოძრავებს მოტივაცია, წახალისება და მიზანსწრაფვა (Barkóczy-Putnoky). მეტი წარმატების სურვილი და მისი მიღწევის მოტივაცია დიდწილად ფორმირდება გარემოსა და სოციალური ფონით და არის მისი გავლენის ქვეშ. სტატიაში ავტორები იკვლევენ, არის თუ არა რაიმე განსხვავება სქესებს შორის ამ მოტივაციასთან დაკავშირებით და მეორეც, არის თუ არა რაიმე განსხვავება ერებს შორის მოტივაციის ფაქტორთან მიმართებით, მაგალითად, გავლენას ახდენს თუ არა კულტურა მოტივაციაზე.

Каталин Кукорелли, Татьяна Попкова, Орсоля Бартал, Шандор Цифра
Уровень успеваемости венгерских и китайских студентов
(внешняя и внутренняя мотивация)

Резюме

Идея человеческих потребностей исходит от Ф. Хоппе (1930). Согласно его теории, мы должны понимать, что стремление человека к большим результатам обусловлено высокой степенью самосознания, а успешность деятельности человека зависит от мотивов достижения целей, от самооценки и самопознания личности. Конечно, человек осознает свои ценности, потребности и показатели, поскольку его постоянно оценивают по его показателям, но нельзя забывать, что он также судит других по их результатам.

Этот фактор во многом определяет отношение человека к успеху и неудаче. Таким образом, человек действует, чтобы достичь какой-то цели, и все его действия обусловлены мотивацией, поощрением и стремлением (Barkóczy-Putnoky). Желание большего успеха и мотивация его достижения в значительной степени формируются и находятся под влиянием окружающей среды и социального происхождения. В статье авторы исследуют, существуют ли какие-либо различия между полами относительно этой мотивации и, во-вторых, есть ли какие-либо различия между нациями относительно фактора мотивации, например, влияет ли культура на мотивацию.

გელა ცაავა
(საქართველო)

ქალის სტატუსის ისტორიული ასპექტები აფხაზურ საზოგადოებაში

ეფიქრობთ, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმის განსაზღვრა, თუ როგორ შეიცვალა ქალების სოციალური მდგომარეობა აფხაზეთში სხვადასხვა ისტორიულ ეტაპებზე, რაც შესაძლებელს გახდის უკეთ გავიგოთ აფხაზური საზოგადოების სოციო-კულტურული ტრანსფორმაციის დინამიკა.

აფხაზთა ტრადიციულ კულტურაში, ისევე როგორც კავკასიის სხვა მრავალი ხალხის მსგავსად, უძველესი დროიდან ქალებს, განსაკუთრებით დედებს დიდი პატივისცემით ეპყრობოდნენ. ყველაზე ავტორიტეტულ ქალებს ჰქონდათ ხმის მიცემის უფლება არა მხოლოდ ოჯახში, არამედ საზოგადოებრივ ცხოვრებაშიც: კერძოდ, ისინი საუბრობდნენ ხალხმრავალ ეროვნულ შეხვედრებზე.

საგულისხმოა, რომ აფხაზურ საზოგადოებაში ქალის შეურაცხყოფა სისხლის შეურაცხყოფას უდრიდა. ქალის თანდასწრებით უხამსი გამონათქვამები, ან ჩხუბი აბსოლუტურად დაუშვებელი იყო და ამავედროულად, მამაკაცის მხრიდან ქალზე შურისძიება უღირსად ითვლებოდა.

აფხაზეთში მეომარი მხარეების შერიგებაში მნიშვნელოვანი როლი ენიჭებოდა ქალს, რომელსაც თავისი ბუნებრივი და სოციალური სტატუსის გამოყენებით შეეძლო ჩარეულიყო კონფლიქტში და წვლილი შეეტანა მის მოგვარებაში¹⁵.

საგულისხმოა, რომ აფხაზეთში არსებობდა ქორწინების მიზნით გოგონების გატაცების პრაქტიკა. პატარძლის იძულებით გატაცების შემთხვევაში გამტაცებელი ჯერ საგულდაგულოდ მაღავედა მის ადგილსამყოფელს (გოგონას სადმე ტყეში გადამალვით, მოგვიანებით კი – სპეციალურად ამ მიზნით აშენებულ ქოხში მოთავსებით).

უნდა აღინიშნოს, რომ სოციალური, ასაკობრივი და სხვა განსხვავებები აფხაზ ქალთა საზოგადოებაში არსებობდა და ნაწილობრივ კვლავაც არსებობს. დღემდე, ზოგიერთ ოჯახში, რომლებიც იცავენ ქვევის ტრადიციულ ნორმებს, რძალს არ აქვს უფლება ისაუბროს ასაკით უფროს წევრებთან, განსაკუთრებით მამასთან. მათი თანდასწრებით, იგი უნდა მოიქცეს ფრთხილად და მშვიდად.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, უნდა ვაღიაროთ, რომ არ არსებობს საფუძველი ცალსახად იმის მტკიცებისა, რომ აფხაზეთში ქალს ამცირებდნენ. აფხაზურ ფოლკლორსა და ლიტერატურაში ქალს ხშირად აღწერენ, როგორც ერთგვარ იდეალს.

აფხაზური „აფსუარას“¹⁶ ქვევის მორალური და ეთიკური ნორმების ერთობლიობა, რომელიც ჩამოყალიბდა ეთნოსის განვითარების ხანგრძლივი ისტორიული პროცესის

¹⁵ სხვა კავკასიური საზოგადოებისგან განსხვავებით, აფხაზი ქალი ყოველთვის თავისუფალი იყო ცხოვრების პარტნიორის არჩევაში. მშობლებსა თუ ნათესავებს, როგორც წესი, არ შეეძლოთ და არც ცდილობდნენ აეშულებინათ იგი არასასურველი ქორწინებისთვის.

¹⁶ აფხაზური ტრადიციებისა და წეს-ჩვეულებების კრებული, რომელიც რამდენიმე საუკუნის წინ შეიქმნა, რომლის შესახებ ცნობებს გვაწვდის ცნობილი აფხაზი ეთნოლოგი შალვა ინალ-ივა.

გამო, გულისხმობს ქალისადმი პატივისცემის დამოკიდებულებას. თუმცა, პატრიარქალური ტრადიციები, რამაც გამოიწვია ყველანაირი ტაბუ და შეზღუდვა, გარკვეულწილად თრგუნავდა ქალის პიროვნებას, ზღუდავდა მის ინიციატივას.¹⁷

საგულისხმოა, რომ წარსულში აფხაზი ქალი მიწას მემკვიდრეობით ვერ იღებდა და მის პირად საკუთრებად ითვლებოდა მხოლოდ ის, რასაც მზითვად იღებდა. მიუხედავად ყველა პრივილეგიისა, „ხანდაზმულ“ ქალსაც კი არ შეეძლო, ქმრის თანხმობის გარეშე, რაიმე გაეყიდა ან ეყიდა. ეს უდავოდ ადასტურებს გენდერულ უთანასწორობას ტრადიციულ აფხაზურ წეს-ჩვეულებაში.

აღსანიშნავია, რომ აფხაზურ საზოგადოებაში, გოგონას ადრეული ასაკიდანვე ასწავლიან, რომ უნდა იყოს ჩუმი და მორჩილად, აკეთოს საოჯახო საქმეები და ემსახუროს საყვარელ ადამიანებს. აფხაზები მიდრეკილნი არიან აღზარდონ კარგი დიასახლისები და დახელოვნებული ქალები.

აქვე უნდა განვაცხადოთ, რომ აფხაზეთი, დამახასიათებელი თავისებური და ზოგჯერ არქაული ტრადიციებით, საკმაოდ ინტერესს იწვევს ისტორიკოსების, კულტუროლოგებისა და ეთნოლოგებისთვის. შემთხვევითი არ არის, რომ გამოჩენილმა რუსმა მწერალმა კონსტანტინე პაუსტოვსკიმ „გასაოცარი“ უწოდა რთულ და მრავალფეროვან აფხაზურ ცხოვრებას, რომელიც ნაწილობრივ არის შემონახული დღემდე.

როგორც აფხაზური ცხოვრების ბევრმა ექსპერტმა ხაზგასმით აღნიშნა, აფხაზ ქალს შეეძლო ემოქმედა სასამართლოში, დაეცვა საკუთარი ან ახლობლების ინტერესები. განსაკუთრებით მაღალი სტატუსი ჰქონდათ პრივილეგირებული კლასების აფხაზ ქალებს: ისინი კაცებთან ერთად მონაწილეობდნენ საზოგადოებრივ საქმეებში, ზოგჯერ შეიარაღებული რაზმების ხელმძღვანელობითაც კი, მონაწილეობდნენ სამარ მოქმედებებში.

ქართველი ისტორიკოსი კონსტანტინე მაჭავარიანი აღნიშნავს, რომ აფხაზი ქალები გახლდათ „სამაგალითო მხედრები, როგორც მათი ქმრები – ისინი, გარკვეულწილად, უშიშარი და მამაცი ამორძალები იყვნენ“.¹⁸

როგორც სხვა მკვლევარები აღნიშნავენ, გამოცდილებითა და სიბრძნით განთქმული ყველაზე ავტორიტეტული ქალები მონაწილეობდნენ სახალხო შეკრებებში, სოფლისა და ქალაქის შეხვედრებში, სასამართლო განხილვებში და ყოველთვის ჰქონდათ ამ ღონისძიებებზე ხმის მიცემის უფლება.

გამოჩენილი აფხაზი ისტორიკოსი, ეთნოლოგი და ლიტერატურათმცოდნე შალვა ინალ-იფა თავის ნაშრომებში დიდ ყურადღებას აქცევდა ქალის პოზიციას აფხაზურ საზოგადოებაში. მან აღნიშნა, რომ ქალი საკმაოდ მაღალი პრესტიჟითა და პატივისცემით სარგებლობდა; იგი დაცული იყო მძიმე ფიზიკური შრომისა და ზედმეტი მუშაობისგან. გარდა ამისა, დაქვრივებულ ქალს ან ოჯახს, რომელშიც ზრდასრული მამაკაცი არ იყო, მეზობლები ეხმარებოდნენ, სანამ ბავშვები არ გაიზრდებოდნენ.¹⁹

¹⁷ მიუხედავად ქალისადმი პატივისცემისა, ის მაინც, უპირველეს ყოვლისა, სახლში დედად ითვლებოდა.

¹⁸ ასევე ცნობილია, რომ 1931 წელს აფხაზთა ისტორიულ დურიფშთა ეროვნულ შეკრებაზე, სამასი ქალიდან, ექვსს მიეცა გამოსვლის საშუალება.

¹⁹ ბევრ ისტორიულ და ფოლკლორულ ეპიზოდში აფხაზი ქალი მოქმედებს არა მხოლოდ როგორც კერის მცველი და თავისი საგარეულოს გამგრძელებელი, არამედ როგორც სამშობლოს დამცველი და მომრიგებელი სხვადასხვა კონფლიქტებში.

ცნობილი აფხაზი ეთნოლოგი მარინა ბარციცი ასახელებს სამ ძირითად პრინციპს, რომლებსაც აფხაზური კულტურა ემყარება – უფროსებისადმი პატივისცემა, ქალის პატივისცემა და სტუმართმოყვარეობა ოჯახში.

ბარციცი აქვე დარწმუნებულია, რომ ქალები არ იყვნენ უძლური (უმწეო) არსებები და მათი ქმრები იშვიათად მიმართავდნენ ძალადობას ან გინებას. ის, ვინც ძალადობას იყენებდა ან თავს უფლებას აძლევდა ქალისადმი უპატივცემულობა გამოეხატა, საჯარო დაგმობას ექვემდებარებოდა.

აფხაზეთში ქორწინება განიხილებოდა არა მხოლოდ როგორც ორი ცალკეული პიროვნების დამაკავშირებელი აქტი, არამედ როგორც ორი ოჯახის დაკავშირება და, შესაბამისად, არ განიხილებოდა მეუღლეების ექსკლუზიურად პირადი ცხოვრება [1, 732]

ზოგიერთ მოგზაურს, ქალის პატივისცემის მტკიცებულების მაგალითად მოჰყავს აფხაზური ანდაზა: „კარგი ძალი ქალს არ დაუყვებს“. ტრადიციის თანახმად, თუ ქმრები ცემასა და ღანძლვას მიმართავდნენ, ეს ეწინააღმდეგებოდა „აფსუარას“ მორალურ და ეთიკურ კოდებს და იგი დასაგმობი გახდებოდა.

აფხაზი ეთნოლოგის ვალერი ბიგუას თქმით, რძალს განსაკუთრებული ადგილი ეკავა ტრადიციულ აფხაზურ ოჯახში. მას გარკვეული სიფრთხილითა და უფრო დიდი ტაქტით ეპყრობოდნენ, განსაკუთრებით უმცროსს, როგორც ოჯახის ახალ წევრს, რომელმაც ჯერ ვერ მოახერხა უჩვეულო ცხოვრების წესთან შეგუება.²⁰

აფხაზი ისტორიკოსი ლარისა სმირი აღნიშნავს, რომ მძიმე ეკონომიკური ტვირთის მიუხედავად, აფხაზები ცდილობდნენ ქალის დაცვას ზედმეტი შრომისგან. აფხაზურ კულტურაში აშკარა იყო საქმიანობის სქესის (როლის) მიხედვით დაყოფა. სახლში უფროსი, ჩვეულებრივ, ოჯახის მამა, „საგარეო პოლიტიკის“ საქმეებს ხელმძღვანელობდა, ერთ-ერთი ვაჟი მიწის დამუშავებას აწარმოებდა, მეორე მესაქონლეობას ეწეოდა, მესამე კი სამხედრო სპორტულ საქმიანობას ახორციელებდა.

აფხაზი ეთნოლოგის მარინა ბარციცის თქმით, მამაკაცურობა და მებრძოლობა ტრადიციული აფხაზური კულტურისა და ყოველდღიური ცხოვრების ძირითადი კომპონენტებია. მისივე განცხადებით, შემთხვევითი არ არის, რომ ბიჭის დაბადება, როგორც წესი, აფხაზებს ბევრად უფრო ახარებდათ, ვიდრე გოგოსი. ეს ნაწილობრივ იმიტომაც არის განპირობებული, რომ ქალიშვილს მშობლები ოჯახის დროებით წევრად თვლიდნენ, სანამ არ გათხოვდებოდა და ქმართან გადავიდოდა.²¹

აფხაზებს ახასიათებდათ პატრიარქალური სტრუქტურა გენდერული როლის ფუნქციების მკაფიო იდენტიფიკაციით. ამრიგად, მამაკაცი წარმოადგენდა ოჯახის ინტერესებს სოციალურ დონეზე, ევალუბოდა მას ურთიერთობა სხვა სოციალურ ჯგუფებთან, ხოლო ქალების აქტიური მოღვაწეობის სფერო შეზღუდული იყო ოჯახური პასუხისმგებლობებით. მიუხედავად ამისა, ტრადიციული აფხაზური საზოგადოება ხასიათდებოდა ქალის მიმართ პატივისცემის ნორმების არსებობით [4].

მე-20 საუკუნის 30-იან წლებში, როდესაც სსრკ-ში ინტენსიურად მიმდინარეობდა კოლექტივიზაციის პროცესი, აფხაზეთის ქალებმა დაიწყეს მუშაობა ჩაისა და თამბა-

²⁰ ქმრის ახლობლები რძალთან მიმართებაში თავისუფლები არ იყვნენ, მაგრამ ქალი, თავის მხრივ, თავაზიანი და დამხმარე უნდა ყოფილიყო მათთვის და განსაკუთრებით ოჯახის უფროსი წევრების მიმართ.

²¹ ამას მოწმობს აფხაზური გამონათქვამი „სახლში ქალიშვილი სტუმარია“. ოჯახის მემკვიდრედ ვაჟი ითვლებოდა. ეს ყველაფერი მოწმობს პატრიარქალური ტრადიციების სტაბილურობას როგორც აფხაზეთში, ისე მთლიანად კავკასიაში.

ქოს პლანტაციებზე. თანდათან კოლმეურნეობებში ძირითადი სამუშაო ძალა სუსტი სქესის წარმომადგენლები ხდებოდნენ. ისინი ხშირად ხდებოდნენ აგრონომები, ბრიგადირები და და სხვ. გარდა ამისა, ბევრმა ქალმა დაიწყო მუშაობა ქარხნებში. ქალების მუშაობა განსაკუთრებით მოთხოვნადი იყო დიდი სამამულო ომის დროს (1941-45 წ.წ.), როდესაც ბევრი მამაკაცი წავიდა ფრონტზე.

პარალელურად ქალები აგრძელებდნენ ოჯახური მოვალეობების შესრულებას – შვილების აღზრდას, სახლის დალაგებას, საჭმლის მომზადებას და სხვ. ამ ყველაფერმა გაართულა ქალების ცხოვრება და განაპირობა ის, რომ ზოგიერთი ოჯახის ტრადიცია არც ისე მკაცრად იყო დაცული²².

აფხაზი ისტორიკოსის ალექსანდრე საბეკიას განცხადებით, შეიცვალა პასუხისმგებლობების განაწილების პროცესი დედამთილსა და რძალს შორის, ზოგ შემთხვევაში – ცოლ-ქმარს შორის. მაგალითად, სეზონზე ქალები მუშაობენ სანატორიუმებში და ა. შ. [5, 201-207] რუსი ეთნოლოგის, ლიუბოვ სოლოვიოვას განცხადებით, აფხაზეთის სოფლად, ოჯახში ყველაზე თანმიმდევრულად ვლინდება ტრადიციული საფუძვლები [6].

საბჭოთა პერიოდში ქალებს კარიერის გაკეთების ცოტა მეტი შესაძლებლობა ჰქონდათ. საბჭოთა აფხაზეთში ყოველთვის პრესტიჟულად ითვლებოდა გოგოს უმაღლესი განათლების მიღება. ნაწილობრივ, ეს ითვლებოდა წარმატებული ქორწინების წინაპირობად. პოტენციურ პატარძლებს შორის განსაკუთრებით პოპულარული იყო ექიმებისა და მასწავლებლების დიპლომები.

ამის გამო საბჭოთა პერიოდში, ისევე როგორც დღემდე, ბევრი ქალია, რომელსაც ტრადიციულად უმაღლესი განათლება აქვს აფხაზეთში – საერთო რაოდენობის დაახლოებით ნახევარი. ბევრმა ქალმა დაამთავრა საშუალო სპეციალური და უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები. აფხაზეთის უნივერსიტეტების სტუდენტებს შორის, როგორც საბჭოთა პერიოდში, ისე დღემდე, დაახლოებით ნახევარი გოგონაა, რომელთა ნაწილი მოგვიანებით ხდება კანდიდატი და მეცნიერებათა დოქტორი.²³

საბჭოთა პერიოდში სულ უფრო მეტი ქალი ხდებოდა მასწავლებელი, ჟურნალისტი, ექიმი, იურისტი და ა. შ. ეს საშუალებას აძლევდა ქალებს წარმოეჩინათ საკუთარი თავი და მიეღწიათ გარკვეული წარმატებებისთვის იმ სფეროებში, სადაც მამაკაცები განსაკუთრებით არ ცდილობდნენ დამკვიდრებას – სოფლის მეურნეობის სექტორში, ტექსტილში, ტანსაცმელში, კვების მრეწველობაში, განათლებაში, მედიცინაში და ა. შ.

როგორც ცნობილია სსრკ-ში, არსებობდა არაოფიციალური კვოტირების სისტემა, რის გამოც ქალები წარმოდგენილნი იყვნენ საკანონმდებლო შტოში და ზოგჯერ მინისტრის პოსტებს იკავებდნენ. საბჭოთა წლებში აფხაზეთის ასსრ უმაღლესი საბჭოს დაახლოებით 30-40% ქალი იყო. ესენი იყვნენ ძირითადად ჩაისა და თამბაქოს მწარმოებლები, მუშები და ინტელიგენციის წარმომადგენლები.²⁴

²² თუ რძალს სამსახურში წასვლა სჭირდებოდა, შვილებს დედამთილი, რძალი ან სხვა ქალები უვლიდნენ.

²³ ამასთან, არც ერთი ქალი რექტორი ან სამეცნიერო კვლევის ინსტიტუტის დირექტორი არ ყოფილა და არც არის.

²⁴ საბჭოთა აფხაზეთის ისტორიაში არაერთმა ავტორიტეტულმა და განათლებულმა ქალმა დატოვა თავისი ნათელი კვალი. მაგალითად, სარია ლაკობა, რომელსაც ფაზილ ისკანდერი ახასიათებდა, როგორც აფხაზეთის უდიდეს ქალს, იყო გამორჩენილი აფხაზი პოლიტიკური მოღვაწის ნესტორ ლაკობას ცოლი და თანამოაზრე.

„აფხაზეთის განვითარების ცენტრის“ თანამშრომელი ასიდა ადღეიბა აღნიშნავს, რომ აფხაზეთში ქალები საკმაოდ აქტიურები არიან. თუმცა, როდესაც დგება საკითხი ძალაუფლებაში წინსვლის შესახებ, ისინი თავს იკავებენ. ეს, მისი თქმით, შესაძლოა იმიტომ ხდება, რომ „რესპუბლიკაში პოლიტიკური ბრძოლა ძალიან ინტენსიურია და ქალებს არ სურთ მასში ჩართვა“ [2]. „აფხაზეთის ქალთა ასოციაციის გამგეობის თავმჯდომარეს“, აფხაზ საზოგადო მოღვაწეს ნათელა აკაბას მიანიცხვება, რომ აფხაზეთში ჯერ კიდევ ჭარბობს გენდერული სტერეოტიპები და პატრიარქალური ტრადიციები. მისივე თქმით, ამის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი ის არის, რომ აფხაზეთი ჯერ კიდევ იზოლირებული და ნაწილობრივ აღიარებული „ქვეყანაა“. შესაბამისად, იგი საჭიროდ არ მიიჩნევს გენდერული თანასწორობის სფეროში საერთაშორისო სტანდარტების დაცვას, რაც მისივე მოსაზრებით, გარკვეულ პრობლემებს ქმნის [3].

დაბოლოს, შეიძლება ითქვას, რომ აფხაზეთში ძალაუფლების სტრუქტურებში ქალთა წარმომადგენლობის დაბალი დონის მიუხედავად, ქალებს შესაძინევი გავლენა აქვთ ე. წ. საჯარო სფეროში, სადაც მათი ხმა ყველაზე მეტად ისმის. აღნიშნულმა ფაქტორმა გარკვეულწილად შეიძლება გავლენა იქონიოს გადაწყვეტილების მიღების პროცესზე, ე. წ. სახელმწიფო და პოლიტიკურ დონეზე.

ლიტერატურა:

1. Агуажба Р. Х., Ачугба Т. А., Абхазия и Абхазы в российской периодике (XIX – нач. XX вв.). Книга II. Сухум, 2008.
2. Гогорян А., Что решают женщины в Абхазии? Февраль 28, 2020. ხელმისაწვდომია: <https://www.ekhokavkaza.com/a/30460415.html>
3. Гогорян А., Акаба Нателла: «В Абхазии понятие «гендер» люди абсолютно не так понимают». Март 08, 2021. ხელმისაწვდომია: <https://www.ekhokavkaza.com/a/31140168.html>
4. Глушаченко С. Б., Багапш М. А. «Правовое положение абхазской женщины в брачно-семейных отношениях по нормам обычного права». Северо-Западный институт управления РАНХиГС, Санкт-Петербург, Российская Федерация. Российский государственный педагогический университет имени А. И. Герцена, Санкт-Петербург, Российская Федерация. 2023. ხელმისაწვდომია: <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovoe-polozhenie-abhazskoy-zhenschiny-v-brachno-semeynyh-otnosheniyah-po-normam-obychnogo-prava/viewer>
5. Сабекия А. Ю., Матющенко Л. Г., Традиции и обычаи России и Абхазии // Человеческий капитал как фактор инновационного развития общества. Сборник статей Международной научно-практической конференции. Уфа, 2022.
6. Соловьева Л. Т., «Семейные и фамильные традиции в современной Абхазии» // Соловьева Л.Т. Современная сельская Абхазия. Сб. статей. М., 2006.

Gela Tsaava
Historical Aspects of Women's Status in Abkhazian Society
Summary

It is particularly important to determine how the social status of women in Abkhazia has changed at different stages, which will make it possible to better understand the dynamics of the sociocultural transformation of Abkhazian society.

The issue will make it possible to better understand the dynamics of the sociocultural transformation of Abkhazian society. In the traditional culture of the Abkhazians, as well as many other peoples of the Caucasus, women, and especially mothers, have been treated with great respect since ancient times.

The most authoritative women had the right to vote not only in the family, but also in public life. Unlike other Caucasian societies, Abkhaz women have always been free to choose their life partner. It should be noted that social, age, and other differences existed and partially still exist in Abkhazian women's society. There are quite a few female leaders among civil society activists, whose voices are listened to by both government and public representatives.

Гела Цаава
Исторические аспекты положения женщины в абхазском обществе
Резюме

Социальный статус женщин Абхазии менялся на разных этапах. Вопросы, затронутые в статье, позволят лучше понять динамику социокультурной трансформации абхазского общества. В традиционной культуре абхазов, как и многих других народов Кавказа, к женщине и особенно матерям издревле относились с большим уважением.

Следует отметить, что социальные, возрастные и другие различия существовали в абхазском женском обществе и частично существуют до сих пор. В целом, в абхазском обществе девочек с раннего возраста приучали быть тихими и послушными, заниматься домашними делами и служить близким.

Самые авторитетные женщины имели право голоса не только в семье, но и в общественной жизни. В отличие от других кавказских обществ, абхазские женщины всегда были свободны в выборе спутника жизни.

Как подчеркивали многие знатоки абхазской жизни, абхазская женщина могла выступать в суде, защищать свои интересы или интересы своих родственников. Среди гражданских активисток довольно много женщин-лидеров, к голосу которых прислушиваются как власти, так и представители общественности.

ასმათ გუგავა
(საქართველო)

**მხარდაჭერის მიმღები პირის ინსტიტუტის რეპულირება სამოქალაქო
კანონმდებლობის მიხედვით**

სამართალი, როგორც ცნობიერების ერთ-ერთი ძირითადი ფორმა, დინამიკურია და განვითარებადი. იგი იცვლება ყოფიერების ცვლილების კვალობაზე და დროის მოთხოვნათა შესაბამისად, საჭიროებს კოლერაცია-დახვეწას. მნიშვნელოვნად გაფართოვდა საქართველოში პიროვნების უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის შესახებ ევროპული კონვენციების მოქმედების ფარგლები და სახელმწიფოს დააკისრა განსაზღვრული ვალდებულებები, აღნიშნულის შესრულებასთან დაკავშირებით, რაც გულისხმობს საქართველოს კანონმდებლობის და კანონგამოყენებითი პრაქტიკის ევროსაბჭოს სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანას.

მხედველობაში გვაქვს სამოქალაქო სამართლის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტიტუტი – პირთა სამართალსუბიექტობა. კერძოდ, ქმედუნარიანობასთან დაკავშირებული მოდელი. პირთა სამართალსუბიექტობა ანუ უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა და მასთან დაკავშირებული სამართლებრივი საკითხები ყოველთვის წარმოადგენს იურისტების განსჯისა და კვლევის საგანს. ქმედუნარიანობა პირის სამოქალაქო უფლება-მოვალეობების შექმნისა და განხორციელების მნიშვნელოვან წინაპირობას წარმოადგენს, რამდენადაც სწორედ მასზეა დამოკიდებული ადამიანის სამოქალაქო უფლებების დაცვა და მისი განხორციელების შესაძლებლობა.

საქართველოში სამოქალაქო კოდექსის ამოქმედებისთანავე არსებობდა ქმედუნარიანობის მოდელი, რომლისთვისაც დამახასიათებელი იყო ფსიქოსოციალური საჭიროების მქონე პირის ნების სრული ჩანაცვლება მეურვით და ქმედუნაროდ აღიარება ართმევდა პირს შესაძლებლობას, თავისი შეხედულებისამებრ განეხორციელებინა სამოქალაქო უფლება ან მოვალეობა.

ჩვენს ქვეყანაში არსებული ქმედუნარიანობის სისტემა არ იყო შესაბამისობაში საერთაშორისო სამართლის ნორმებთან და მას, რა თქმა უნდა, არაფერი ჰქონდა საერთო, „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციასთან“, რომელიც საქართველოს მიერ რატიფიცირებული იქნა 2013 წლის 26 დეკემბერს.

2012 წლის 27 ივნისს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოში სარჩელით მოთხოვნილ იქნა პირის ქმედუნაროდ აღიარების და მასთან დაკავშირებული სამართლებრივი ნორმების არაკონსტიტუციურად ცნობა. საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 8 ოქტომბრის გადაწყვეტილებით სარჩელი დაკმაყოფილებულ იქნა და არაკონსტიტუციურად აღიარდა სამართლის ის ნორმები, რომლებიც არეგულირებდა პირის ქმედუნაროდ აღიარების პროცედურას და მის თანმდევ სამართლებრივ შედეგებს.

საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების მიღების შემდეგ, საქართველოს პარლამენტმა ქმედუნარიანობის მიმართულებით კანონმდებლობაში განახორცი-

ელა მასშტაბური ცვლილებები, რომლებიც ჩვენი აზრით, უდავოდ, პოზიტიურია და მორგებულია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებზე. ცვლილებების შესაბამისად, აღარ არსებობს ქმედუნარობის ცნება და იგი ჩანაცვლებულია ფსიქოსოციალური საჭიროების მქონე პირის ცნებით (შემდგომ – მხარდაჭერის მიმღები). მნიშვნელოვანი მონაპოვარია ისიც, რომ ასეთი სტატუსის მქონე პირები კანონმდებლობით ქმედუნარიანად იქნენ აღიარებული.

მიღებულმა საკანონმდებლო ცვლილებებმა კიდევ უფრო მეტი აქტუალობა შესძინა ქმედუნარიანობას და მასთან დაკავშირებულ სამართლებრივ საკითხებს. ცვლილებები შეეხო არა მხოლოდ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსს, არამედ, მასთან ერთად, სხვა საკანონმდებლო აქტებსაც, რომლებიც არეგულირებდა შშმ პირებთან მიმართებით, ამა თუ იმ სამართლებრივ საკითხებს. არც თუ ისე მარტივი აღმოჩნდა წლების განმავლობაში არსებული ქმედუნარობის მოდელის ჩანაცვლება და კანონმდებლობაში განხორციელებული ცვლილებების პრაქტიკაში დანერგვა. გარდამავალ პერიოდში გამოიკვეთა მხარდაჭერის ინსტიტუტთან არსებული უამრავი საკანონმდებლო თუ პრაქტიკული ხარვეზი, რისი განხილვა და გამოვლენაც წარმოადგენს ჩვენს მიზანს.

2015 წელს კოდექსში შეტანილი ცვლილებების მიხედვით, სიახლეს წარმოადგენს ის, რომ ნორმა ფსიქოსოციალური საჭიროების მქონე პირს აღიარებს ქმედუნარიანად. ფსიქოსოციალური საჭიროების მქონე პირი ანუ პირი, რომელსაც აქვს ფსიქიკური, გონებრივი ან/და ინტელექტუალური დარღვევები, სამოქალაქო სამართლებრივ ურთიერთობებში მიიჩნევა ქმედუნარიანად, ანუ სუბიექტად, რომელსაც შეუძლია თავისი ნებითა და მოქმედებით განახორციელოს სამოქალაქო უფლებები და მოვალეობები.

სამოქალაქო კანონმდებლობაში ქმედუნარიანობის მიმართულებით განხორციელებულმა მასშტაბურმა ცვლილებებმა დატოვა მხოლოდ ერთადერთი შემთხვევა პირის ქმედუნარობასთან მიმართებით და აღნიშნული დაუკავშირა პირის ასაკს, კერძოდ, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-12 მუხლის მე-7 ნაწილის თანახმად, 7 წლამდე ასაკის არასრულწლოვანი (მცირეწლოვანი) ქმედუნაროდ ითვლება. მაშასადამე, რეფორმირებული მოდელი აღარ ითვალისწინებს პირის ფსიქიკური, გონებრივი/ინტელექტუალური დარღვევების გამო მის ქმედუნარობას ან ქმედუნარიანობის შეზღუდვას.

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირს აქვს სრული სამართალუნარიანობა. თუმცა შშმ პირთა ჯგუფი დღემდე რჩება იმ ჯგუფად, რომელთანაც სამართალუნარიანობა ყველაზე მეტად არის უარყოფილი. სამართლის წინაშე თანასწორად აღიარების უფლება გულისხმობს, რომ სამართალუნარიანობა არის პირის თანდაყოლილი უნივერსალური უფლება და შშმ პირების უნივერსალური თანდაყოლილი მონაცემები უნდა იქნეს დაცული სხვებთან თანასწორ პირობებში, ამას ერთი მარტივი მიზეზი აქვს – ისინი არიან ადამიანები. სამართალუნარიანობის გარეშე შეუძლებელი იქნება სამოქალაქო, პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების განხორციელება. შშმ პირთა მიერ ამ უფლებებით სარგებლობის აუცილებლობა დგება მაშინ, როდესაც საკითხი ეხება მათ ჯანმრთელობას, განათლებასა თუ სამსახურს. ამ პირთა მიმართ სამართალუნარიანობის უფლების უარყოფამ გამოიწვია მათთვის ფუნდამენტური უფლებების ჩამორთმევა.

2015 წელს სამოქალაქო კოდექსში შეტანილი ცვლილებების მიხედვით, ფსიქოსოციალური საჭიროების მქონე პირი აღიარებულია ქმედუნარიან პირად. ტერმინი „ფსი-

ქოსოციალური საჭიროების მქონე პირი“ მოიაზრებს სამ ძირითად კომპონენტს, რომელთაგან ერთ-ერთის არსებობა გამორიცხავს პირის ფსიქოსოციალური საჭიროების მქონე პირად (მხარდაჭერის მიმღებად) აღიარებას.

კანონმდებლობაში განხორციელებული ცვლილებების შესაბამისად განისაზღვრა არა მხოლოდ განცხადების შეტანაზე უფლებამოსილი, არამედ განცხადების შეტანაზე ვალდებულ პირთა წრე.

„ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ“ საქართველოს კანონის თანახმად, ფსიქიატრიული დაწესებულების ადმინისტრაცია ვალდებულია მიმართოს სასამართლოს პაციენტის მხარდაჭერის მიმღებად ცნობის და მისთვის მხარდაჭერის დაწესების მოთხოვნით, თუ ექიმ-ფსიქიატრთა კომისია მიიჩნევს, რომ პაციენტს აქვს მყარი ფსიქიკური, გონებრივი/ინტელექტუალური დარღვევები, რომელთა სხვადასხვა დაბრკოლებასთან ურთიერთქმედებამ შესაძლოა ხელი შეუშალოს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მის სრულ და ეფექტიან მონაწილეობას სხვებთან თანაბარ პირობებში.

მნიშვნელოვანად მიგვაჩნია ის სამართლებრივი გარემოება, რომ კანონმდებელმა განცხადების შეტანის უფლებამოსილება მიანიჭა, აგრეთვე, სპეციალიზირებულ დაწესებულებებს, რომლებიც ხშირ შემთხვევაში, არიან სათემო დაწესებულებები, სადაც ცხოვრების დიდ ნაწილს ატარებენ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები და იქ მომუშავე სპეციალისტების საშუალებით, ფაქტობრივად, ყოველდღიურად ახორციელებენ შშმ პირების მეთვალყურეობას, მზრუნველობასა და მხარდაჭერას.

სამოქალაქო კოდექსის 1283-ე მუხლის მიხედვით განისაზღვრა, თუ ვინ უნდა დაინიშნოს მხარდამჭერად და უნდა დაერთოს დოკუმენტები, რომლითაც დასტურდება, რომ განმცხადებელი არის სრულწლოვანი, არ არის მხარდაჭერის მიმღებად ცნობილი, არ აქვს მშობლის უფლება ჩამორთმეული ან შეზღუდული და არ არის მხარდამჭერის მოვალეობისაგან განთავისუფლებული მისი არაჯეროვანი შესრულების გამო. ასევე, ცნობა ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ, იგივე ფორმა N100. ცნობა ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ საჭიროა როგორც მხარდაჭერის მიმღებად საცნობი პირის, ასევე მხარდამჭერის მოვალეობის შესრულების შემთხვევაშიც. ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ ცნობაში გარკვევით უნდა ეწეროს მხარდაჭერის მიმღებად საცნობი პირის დიაგნოზი. ასევე, საჭიროა მხარდამჭერი პირის ნარკოლოგიური, ფსიქოლოგიური და ნასამართლეობის ცნობა.

დაცვა სახელმწიფოს ხარჯზე, ანუ სავალდებულო დაცვის განხორციელება. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 363-19-ე მუხლის შესაბამისად, „პირს, რომლის მხარდაჭერის მიმღებად ცნობის საკითხიც განიხილება, უნდა ყავდეს ადვოკატი“, რომელსაც ახორციელებენ სსიპ იურიდიული დახმარების სამსახურის ადვოკატები სამოქალაქო-ადმინისტრაციული სამართლის მიმართულებით. გამომდინარე იქედან, რომ მხარდაჭერის მიმღებ პირს შესაძლოა ჰქონდეს მყარი ფსიქიკური, გონებრივი ან ინტელექტუალური დარღვევები, ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ მისი მხარდაჭერა განახორციელოს კეთილსინდისიერმა პირმა, რომლის მთავარი მიზანი იქნება პირის უფლებების დაცვა და არა პირადი ინტერესების შესაბამისი ქმედების განხორციელება“. იმისთვის, რომ შერჩეული იქნეს სათანადო მხარდამჭერი და საქმის განხილვის მიმდინარეობისას დაცული იყოს მხარდაჭერის მიმღებად საცნობი პირის საპროცესო უფლება-მოვალეობები, 2015 წლის შემდგომ სახელმწიფომ გაითვალისწინა მათი სავალდებულო დაცვა, რაც უდავოდ პოზიტიური ცვლილებაა.

მხარდამჭერის პასუხისმგებლობა მხარდაჭერის განხორციელების პროცესში.

შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების დაცვა და ამ პროცესში მათთვის მხარდაჭერა მნიშვნელოვანი პასუხისმგებლობის საკითხია. ამ მიმართულებით კანონმდებელმა მხარდამჭერს განუსაზღვრა არაერთი ვალდებულება, ხოლო მისი დარღვევის შემთხვევაში, გაითვალისწინა გარკვეული სახის სანქციებიც.

საკონსტიტუციო სასამართლომ თავისი გადაწყვეტილებით განმარტა, რომ არ შეიძლება პირის ქმედუნარიანობასთან დაკავშირებით მიღებული სასამართლო გადაწყვეტილება იყოს სამუდამო და არ ექვემდებარებოდეს გადასინჯვას. „მხარდამჭერი ვალდებულია სასამართლოს დაუყოვნებლივ მიმართოს შუამდგომლობით მხარდაჭერის ფარგლების შეცვლის/მხარდაჭერის გაუქმების შესახებ, თუ აღარ არსებობს ან შეიცვალა ის საფუძველი, რომლის გამოც მხარდაჭერის მიმღებს მხარდაჭერა დაუწესდა, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა მხარდაჭერის მიმღებმა ან მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანომ უკვე მიმართა სასამართლოს“.

საარჩევნო უფლებებიდან გამომდინარე, მხარდაჭერის ინსტიტუტთან მიმართებით, განსხვავებული მიდგომებია დამკვიდრებული საარჩევნო პრაქტიკაში და კანონმდებლობაში.

ქმედუნარიანობის სისტემის რეფორმამდე მოქმედი კანონმდებლობა გამორიცხავდა ქმედუნარო პირების მხრიდან აქტიური თუ პასიური საარჩევნო უფლების განხორციელების შესაძლებლობას, რაც პირდაპირ ქმედუნარობის სტატუსს უკავშირდებოდა და საარჩევნო უფლების ბლანკეტურ შეზღუდვას წარმოადგენდა. სისტემის გარდაქმნის შემდეგ შეიცვალა მიდგომა საარჩევნო უფლების რეალიზაციის თვალსაზრისით, რამდენადაც გაუქმდა არჩევნებში მონაწილეობის სტატუსზე დაფუძნებული შეზღუდვა, გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის 29-ე მუხლი, რომელიც ეხება შშმ პირთა პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მონაწილეობის უფლებას, განსაზღვრავს, რომ მონაწილე სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა პოლიტიკური უფლებები და ამ უფლებებით სარგებლობის თანაბარი შესაძლებლობები.

გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენცია, თანაბარი სამართალსუბიექტურობის უფლების აღიარებით, სახელმწიფოს აკისრებს ყველასთვის ხელმისაწვდომი საარჩევნო გარემოს შექმნის ვალდებულებას. სხვადასხვა ქვეყნის კანონმდებლობა განსხვავებულად აწესრიგებს ქმედუნარიანობასთან დაკავშირებით საარჩევნო უფლების რეალიზების საკითხებს. კონვენციის წევრი ქვეყნების მიერ ამგვარი არჩევანის გაკეთება უკავშირდება მათ მიერ ქმედუნარიანობის ინსტიტუტის რეგულირების მოქმედ მოდელს ან მისი გადახედვის პროცესს. არსებობს სამი ძირითადი მიდგომა: პირველი გულისხმობს პოლიტიკური მონაწილეობის სრულ და ბლანკეტურ აკრძალვას; მეორე გულისხმობს პოლიტიკური მონაწილეობის ნაწილობრივ შეზღუდვას, პირის ინდივიდუალური შეფასებიდან გამომდინარე; მესამე მიდგომა კი უშვებს პოლიტიკური მონაწილეობის უფლების სრულფასოვან რეალიზებას. ამ უკანასკნელის მაგალითები ავსტრია, ფინეთი, ჰოლანდია, ესპანეთი, შვედეთი, დიდი ბრიტანეთი, ირლანდია, საფრანგეთი და იტალიაა. აღნიშნულ ქვეყნებში კონსტიტუციურ დონეზეა განმტკიცებული ყველა პირისათვის სრული პოლიტიკური მონაწილეობის უფლება.

საქართველოში კი, დღეს მოქმედი საარჩევნო კოდექსი არჩევნებში, რეფერენდუმსა და პლემბისციტში მონაწილეობას უზღუდავს მხარდაჭერის მიმღებ პირს, რომელიც მოთავსებულია სტაციონარულ ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში. თავის მხრივ საქართველოს საარჩევნო კოდექსი ასეთი შეზღუდვის საფუძვლად მიუთითებს „ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ“ საქართველოს კანონზე, რომელიც ეხება მხარდაჭერის მიმღებ პირებს იმ კუთხით, როცა მათი მოთავსება ხდება სტაციონალურ ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში.

ქორწინების და მშობლის უფლება. ინსტიტუტის რეფორმამდე, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1120-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ე“ ქვეპუნქტის საფუძველზე, პირს ჩამორთმეული ჰქონდა ქორწინების უფლება. კანონი არ უშვებდა არანაირ გამოწვევას შემთხვევას. ქმედუნაროდ აღიარებული პირის ქორწინებაში შეცდომით გატარების შემთხვევაში კი, ასეთი ქორწინება აუცილებლად ბათილი იყო. შშმ პირთა ქორწინება აღიარებული და დაცულია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებათა კონვენციით, რომლის 23-ე მუხლი განამტკიცებს მათ უფლებას და ავალდებულებს წევრ სახელმწიფოებს, რათა აღმოფხვრან შშმ პირთა დისკრიმინაცია ქორწინებასთან, ოჯახურ ცხოვრებასთან, მშობლის ფუნქციებთან და პირად ურთიერთობებთან დაკავშირებულ საკითხებში; ასევე, ქორწინების ასაკში მყოფი შშმ პირთა უფლებას დაქორწინდნენ და შექმნან საკუთარი ოჯახი ორივე მეუღლის თავისუფალი ნების გამოვლენის საფუძველზე.

რეფორმის შედეგად მიღებული მოდელი აუქმებს ქორწინების აკრძალვას და მხარდაჭერის მიმღებად ცნობილი პირების ქორწინებას, სპეციფიკურ სამართლებრივ რეგულაციას უქვემდებარებს და განსხვავებულად აწესრიგებს ამგვარი გარიგების თანმდევ შედეგებს. ქორწინების, როგორც უფლების განხორციელების შესაძლებლობა დამოკიდებულია სამოქალაქო ხელშეკრულების – საქორწინო კონტრაქტის დადებაზე, რომელიც იძლევა შესაძლებლობას, მეუღლეებმა კანონისაგან განსხვავებულად მოაწესრიგონ ქორწინების პერიოდში ან ქორწინებამდე შეძენილი ქონების განკარგვის, ასევე მისი განაწილების და სხვა საკითხები“.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1172-ე მუხლის მიხედვით, „საქორწინო ხელშეკრულება ქორწინების რეგისტრაციამდე უნდა დაიდოს, თუ ერთ-ერთი მეუღლე მხარდაჭერის მიმღებია. საქორწინო ხელშეკრულების დადების პროცესში აუცილებელია მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს, აგრეთვე, მხარდამჭერის ჩაბმა იმ ნაწილში, რომელიც განსაზღვრულია სასამართლოს შესაბამისი გადაწყვეტილებით. მხარდაჭერის მიმღებთან დადებული საქორწინო ხელშეკრულების შესრულებისას მხარდამჭერის მიერ თავისი მოვალეობების განხორციელებაზე ზედამხედველობისათვის პასუხისმგებლობა ეკისრება მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს. ხოლო თუ საქორწინო ხელშეკრულება მხარდამჭერსა და მხარდაჭერის მიმღებს შორის იდება, მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო მხარდაჭერის მიმღებს მისი დადების პროცესში დროებით მხარდამჭერად მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს უფლებამოსილ პირს უნიშნავს.

გარდა ქორწინებისა, ქმედუნარიანობის ინსტიტუტის რეფორმამდელი მოდელით, სასამართლოს გადაწყვეტილება პირის ქმედუნაროდ ცნობასთან დაკავშირებით ავტომატურად იწვევდა მისი, როგორც მშობლის ყველა უფლებების და მოვალეობების

ჩამორთმევას, მეტიც, პირის ქმედუუნაროდ ცნობა მისი შვილებისთვის მეურვედ დანიშნვის პირდაპირ სამართლებრივ საფუძველს წარმოადგენდა.

ქმედუუნაროდ აღიარებული პირების პირადი და ოჯახური ცხოვრების მარეგულირებელი ნორმები ვერ უზრუნველყოფდა მათი მინიმალური რეალიზების გარანტიებსაც კი. პირისათვის სასამართლოს მიერ ქმედუუნარობის სტატუსის მინიჭება, ავტომატურად იწვევდა მის გამორიცხვას ქორწინების უფლების განხორციელებისა და მშობლის უფლების რეალიზების შესაძლებლობისაგან. არსებული კანონმდებლობა მშობლის ქმედუუნაროდ ცნობას პირდაპირ უკავშირებდა შვილის გაშვილებისა და მინდობით აღზრდის პროცედურის დაწყებას.

ევროპის ქვეყნების უმეტესობა ქმედუუნარო პირის ქორწინებისთვის არ ადგენს არანაირ დამაბრკოლებელ ღონისძიებებს, იშვიათად კი მეურვის (მხარდამჭერის) თანხმობას საკმარისად მიიჩნევს. ქართულ საკანონმდებლო სივრცეში მხარდაჭერის მიმდების მიერ დაქორწინებისას ქორწინების ხელშეკრულების დადების იმპერატიული მოთხოვნით კანონმდებელმა მაქსიმალურად დაიცვა მხარდაჭერის მიმდების ინტერესები, თუმცა, ჩვეუნი აზრით, მხარდამჭერის თანხმობა მხარდაჭერის მიმდების ქორწინებაზე არაფრის მომცემი ნოვაციაა საქორწინო ხელშეკრულების არსებობის ფონზე.

ქმედუუნარიანობის ინსტიტუტის რეფორმამდე არსებული მოდელი გამორიცხავდა ქმედუუნაროდ ცნობილი პირის მიერ სამოქალაქო გარიგებების, მათ შორის, წვრილმანი საყოფაცხოვრებო გარიგებების დადების შესაძლებლობას. რეფორმამდელი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 58-ე მუხლის თანახმად, „ქმედუუნარო პირები კერძო-სამართლებრივ ურთიერთობებში არ მონაწილეობენ. მათ მიერ დადებული ნებისმიერი გარიგება, ასევე მათ მიერ ან მათ მიმართ გამოვლენილი ნება უცილოდ ბათილია“.

სამოქალაქო სამართალი არ იცავდა იმ პირებს, რომლებმაც დადეს ხელშეკრულება ქმედუუნარო პირთან. აქედან გამომდინარე, ქმედუუნარო პირთან დადებული გარიგება უცილოდ ბათილ გარიგებას განეკუთვნება და იგი დადების მომენტიდან ბათილია. მაშასადამე, ქმედუუნარო პირთან დადებული გარიგება არ წარმოშობს სამართლებრივ შედეგებს“.

არსებული კანონმდებლობით, სასამართლოს მიერ მხარდაჭერის საჭიროების დადგენის შემთხვევაში, გარიგების დადებისათვის აუცილებელია პირს გაეწიოს მხარდაჭერა, რომელიც გულისხმობს გადაწყვეტილების მიღებისათვის საჭირო ინფორმაციის მიწოდებას მხარდაჭერის მიმდებისათვის გასაგები საკომუნიკაციო ფორმით. სამოქალაქო კანონმდებლობას, გარიგებებთან კავშირში, შემოაქვს ორი სპეციფიკური რეგულაცია.

მოქმედი კანონმდებლობით, მხარდამჭერი ვალდებულია, მხარდაჭერის მიმდების მიერ გარიგების დადებისას, დაეხმაროს მას გარიგების პირობების და სამართლებრივი შედეგების სრულყოფილად აღქმაში თუ ეს სასამართლოს გადაწყვეტილებით არის განსაზღვრული.

რეფორმამდე არსებული მოდელისაგან განსხვავებით, მოქმედი კოდექსით, მხარდაჭერის მიმდები პირის მიერ დადებული გარიგება იმთავითვე აღარ არის ბათილი. იგი საცილო გარიგებების კატეგორიას მიეკუთვნება, ამასთან, მხარდაჭერის გარეშე დადებული გარიგების ნამდვილობა დამოკიდებული ხდება მხარდამჭერის მოწონებაზე ან თანხმობაზე. ასევე, ასეთი გარიგება ნამდვილია, თუ იგი სარგებლის მომტანია მხარისათვის. გარდა ამისა, მოქმედმა სამოქალაქო კოდექსმა მხარდაჭერის მიმდები პირების

მიერ წერილობით დადებული გარიგებების ნამდვილობის მიმართ ახალი დამატებითი პირობა – მხარდამჭერის ხელმოწერა გაითვალისწინა, რაც თავის მხრივ, ხელშეკრულების მხარდაჭერის მონაწილეობით დადებისა და ორივე მხარისათვის მისი ნამდვილობის გარანტიაა“.

მართლმსაჯულებაზე ხელმისაწვდომობის უფლება განმტკიცებულია საქართველოს კონსტიტუციით, რომლის 42-ე მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, „ყოველ ადამიანს უფლება აქვს თავის უფლებათა და თავისუფლებათა დასაცავად მიმართოს სასამართლოს“.

მართლმსაჯულებაზე ხელმისაწვდომობის უფლება ყველა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირისათვის კონვენციით გარანტირებულ უფლებას წარმოადგენს განურჩევლად პირის სტატუსისა. შშმ პირთა უფლებების კონვენციის მე-13 მუხლი განსაზღვრავს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა მართლმსაჯულებაზე ხელმისაწვდომობის უფლებას; კონვენციის თანახმად, წვერი სახელმწიფოები უზრუნველყოფენ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის მართლმსაჯულების ეფექტურ ხელმისაწვდომობას, სხვებთან თანაბარ პირობებში, ყველა სამართალწარმოებაში, გამოძიებასა და სხვა წინასწარი სტადიის ჩათვლით, მათ შორის, მათი მოწმის სტატუსით მონაწილეობას.

ქმედუნარიანობის ინსტიტუტის რეფორმამდელი მოდელი დაუშვებლად მიიჩნევა და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების სასამართლოსადმი მიმართვის უფლებას. სასამართლოსადმი მიმართვის უფლების შელახვით, ასევე, ილახებოდა მათი სხვა ფუნდამენტური უფლებები, რომელთა დაცვა და აღდგენა სასამართლოს პრეროგატივაა. ქმედუნარო პირებისათვის მართლმსაჯულებაზე ხელმისაწვდომობა მთლიანად დამოკიდებული იყო სხვა პირის ნებაზე.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „ვინაიდან ქმედუნაროდ აღიარებულ პირს არ გააჩნია ქმედუნარიანობის აღდგენის მოთხოვნით სასამართლოსათვის მიმართვის უფლება, იგი ხდება სრული მოცულობით დამოკიდებული დაინტერესებული პირების ნებაზე, რომელიც შეიძლება იყოს მეურვე ან ოჯახის წევრი, ან შესაბამისი სამედიცინო დაწესებულების წარმომადგენელი.“

ინსტიტუტის რეფორმის შემდეგ, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში შეტანილ იქნა ცვლილება და კოდექსს დაემატა შემდეგი შინაარსის 451 მუხლი, რომელიც სასამართლოს მიერ ქმედუნაროდ ცნობილ პირს, მის ინდივიდუალურ შეფასებამდე არ უზღუდავს სასამართლოსათვის მიმართვის უფლებას. სასამართლოს მიერ ქმედუნაროდ ცნობილი პირი ითვლება ქმედუნარო პირად მის ინდივიდუალურ შეფასებამდე. „რეფორმის ფარგლებში, მხარდაჭერის მოდელის კანონმდებლობაში ასახვით შეიცვალა სასამართლოსათვის მიმართვის უფლების მოწესრიგება. მისი განხორციელება მთლიანად დაეფუძნა პირის ინდივიდუალური უნარებისა და შესაძლებლობების შეფასების ხედვას და შესაბამისი მხარდაჭერითი მექანიზმის დანერგვით დამოუკიდებლად განხორციელების იდეას. გარდა ამისა, სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობამ, გარკვეული ხარვეზებით, თუმცა, მაინც გაითვალისწინა პირის მონაწილეობის შესაძლებლობა სასამართლო პროცესში, რომელიც მისი მხარდაჭერის საჭიროების განსაზღვრას შეეხება“.

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები რჩებიან იმ კატეგორიად, რომელთა მართლმსაჯულებაზე ხელმისაწვდომობის უფლება ყველაზე ხშირად არის უარყოფი-

ლი, რაც მათ უფლებებს ორმაგად არღვევს, ერთი მხრივ, მართლმსაჯულებაზე ხელმისაწვდომობის უფლების განხორციელების შეზღუდვა არღვევს თვითონ ამ უფლებას და, მეორე მხრივ, ყველა იმ უფლებას, რომელთა აღდგენის მიზნით შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირს სასამართლოსთვის უნდა მიემართა. „სამართალუნარიანობა“ არის ყველა პირის თანდაყოლილი უნივერსალური უფლება და როდესაც ჩვენ ვსაუბრობთ შშმ პირთა უფლებების დაცვაზე, პირველ რიგში, მათ ამ უფლებების დაცვის და აღდგენის გზა არ უნდა წავართვათ, რაც, უდავოდ, მნიშვნელოვანი ჩანაწერია გარდამავალ პერიოდში შშმ პირთა უფლებების შეზღუდვის დასაცავად.

მხარდამჭერის ინსტიტუტის ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში უმნიშვნელოვანესი როლი ენიჭება სასამართლო გადაწყვეტილებებს, რადგან სწორედ იგი ქმნის ერთგვაროვან პრაქტიკას და აყალიბებს საკითხისადმი (ინსტიტუტისადმი) მიდგომას. ერთია საკანონმდებლო რეფორმა, ხოლო მის შემდგომ, უფრო მნიშვნელოვან ეტაპს იმპლემენტაცია წარმოადგენს. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების მიღების შემდეგ, სრულიად ახალი ინსტიტუტის შექმნამ გამოიწვია საზოგადოებაში და, ასევე, სახელმწიფო ინსტიტუტებში განსხვავებული მიდგომის ჩამოყალიბება. სწორედ ამ დროს საერთო სასამართლოების პასუხისმგებლობის საკითხს წარმოადგენდა და წარმოადგენს ქმედუნარიანობის სისტემასთან დაკავშირებით სწორი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბება. პრაქტიკის, რომელიც უპასუხებს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებათა კონვენციას, საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებს და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 8 აპრილის გადაწყვეტილების მოთხოვნებს.

2015 წლის აპრილში ქმედუნარიანობის მიმართულებით საქართველოს კანონმდებლობაში განხორციელებული მასშტაბური ცვლილებები პოზიტიურად უნდა შეფასდეს, რამეთუ იგი მნიშვნელოვნად აუმჯობესებს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებრივ მდგომარეობას. თუმცა, ვფიქრობთ, ამ მიმართულებით კანონმდებლობაში დღესაც არსებობს ხარვეზები, რომლებიც გამოსწორებას საჭიროებს.

1. უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ დღეს მოქმედი რედაქციით, პირის მხარდაჭერის მიმღებად ცნობის საქმისწარმოება არ არის უდავოდ წარმოება. იგი დამოუკიდებელი არასასარჩელო წარმოების სახეა, რომელმაც გაითვალისწინა მხარდაჭერის მიმღებად საცნობი პირის პროცესში სავალდებულო მონაწილეობისა და სავალდებულო დაცვის გარანტიები. მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობით, საქმისწარმოება იწყება მხარდაჭერის მიმღებად საცნობი პირის, მისი ოჯახის წევრის, მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს, კანონიერი წარმომადგენლის ან ფსიქიატრიული სპეციალიზირებული დაწესებულების განცხადების საფუძველზე. მართალია, ტექნიკურად, პირის მხარდაჭერის მიმღებად ცნობა აღარ მიეკუთვნება უდავოდ წარმოების წესით განსახილველ საქმეებს, თუმცა იგი არასასარჩელო წარმოების წესების დაცვით მიმდინარეობს და ვერ უზრუნველყოფს მხარდაჭერის მიმღებად საცნობი პირის სრულყოფილი მონაწილეობის შესაძლებლობას, რამდენადაც არ ითვალისწინებს სასარჩელო წარმოების წესით საქმის განხილვის შესაძლებლობას, ამგვარი საჭიროების შემთხვევაში.

2. კანონმდებლობის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი სამართლებრივი ხარვეზი ეხება განცხადების შეტანაზე და დროებითი მხარდაჭერის განხორციელებაზე უფლებამოსილ პირებს. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 36314-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, „პირის მხარდაჭერის მიმღებად ცნობის შესახებ განცხადება

სასამართლოში შეიძლება შეიტანოს ამ პირმა, მისმა ოჯახის წევრმა, მისმა კანონიერმა წარმომადგენელმა, მეურვეობის და მზრუნველობის ორგანომ, ფსიქიატრიულმა ან სპეციალიზებულმა დაწესებულებამ“. ამავე კოდექსის 36317-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, „დროებითი მხარდამჭერი შეიძლება იყოს პირის ოჯახის წევრი, ნათესავი, ახლობელი ან სპეციალისტი“. მაშასადამე, კანონმდებელმა გაითვალისწინა ის გარემოება, რომ დროებითი მხარდაჭერა შესაძლოა განახორციელოს მხარდაჭერის მიმღებელ საცნობი პირის ახლობელმა, მაშინ როდესაც ახლობელს არ მიანიჭა ასეთი განცხადების სასამართლოში შეტანის უფლებამოსილება. კანონის ამგვარი ფორმულირება ქმნის პრაქტიკაში სერიოზულ პრობლემებს, რამეთუ შშმ პირებს ზოგ შემთხვევაში არ ყავთ არავინ გარდა ახლობლებისა, რომელთაც სურთ განახორციელონ მისი დროებითი მხარდაჭერა, მაგრამ ვერ ახერხებენ კანონმდებლობაში არსებული ხარვეზიდან გამომდინარე.

ქმედუნარიანობის სისტემის რეფორმის შემდეგ კანონმდებელმა გაითვალისწინა სფეროები, რომლებშიც პირს შეიძლება დაენიშნოს მხარდამჭერი. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 36315-ე მუხლის მე-3 ნაწილის შესაბამისად, „პირს მხარდაჭერა შეიძლება დაენიშნოს შრომითი საქმიანობის, წვრილმანი გარიგების დადების, სამეწარმეო საქმიანობის, უძრავი ქონების მართვის/განკარგვის, საცხოვრებელი ადგილის განსახლების, მკურნალობაზე თანხმობის გამოხატვის, მისთვის ზიანის მიყენების თავიდან აცილების მიზნით და სხვა უფლებებისა და მოვალეობების განსახორციელებლად, რომლებსაც სასამართლო ინდივიდუალური შეფასების საფუძველზე განსაზღვრავს“.

ამდენად, კანონმდებელმა გაითვალისწინა სფეროები, რომლებშიც პირს მხარდაჭერა შეიძლება დაუწესდეს, ხოლო არ გაითვალისწინა და რეგულირების გარეშე დატოვა სფეროები, რომლებშიც არ შეიძლება მხარდამჭერის დანიშვნა. საერთო სასამართლოების მიერ მიღებულმა ცალკეულმა გადაწყვეტილებებმა აჩვენა, რომ პირს ზოგჯერ მხარდაჭერა უწესდება გამოხატვისა და რწმენის თავისუფლებაში. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ 2014 წლის 8 ოქტომბრის გადაწყვეტილებაში აღნიშნა, რომ აღნიშნულ უფლებებში მისი ხასიათიდან გამომდინარე ჩარევა რაიმე ფორმით დაუშვებელია. შესაბამისად, პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ საჭიროა აღნიშნული საკითხის საკანონმდებლო დონეზე გაწერა და დარეგულირება.

ლიტერატურა:

ნორმატიული მასალა

1. საქართველოს კონსტიტუცია.
2. საქართველოს ორგანული კანონი „შრომის კოდექსი“.
3. საქართველოს ორგანული კანონი „საარჩევნო კოდექსი“.
4. საქართველოს ორგანული კანონი „საერთო სასამართლოების შესახებ“.
5. საქართველოს „სამოქალაქო კოდექსი“.
6. საქართველოს „სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი“.
7. საქართველოს კანონი „ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ“.
8. საქართველოს კანონი „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“.
10. საქართველოს კანონი „ფსიქოსოციალური საჭიროებიდან გამომდინარე ექსპერტიზის ჩატარების შესახებ“.

11. გაეროს „შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების კონვენცია“ (მიღებულია 2006 წლის 13 დეკემბერს, ძალაშია 2008 წლის 3 მაისიდან), მ. 13.

სამეცნიერო ლიტერატურა

1. შენგელია რ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეხუთე, თბ., 2000.
2. ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2011.
3. ზოიძე ბ., კორძია თ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი პირველი, თბ., 2017.
4. გვიშიანი ლ., ქმედუნარიანობის სისტემის რეფორმისა და მისი იმპლემენტაციის პროცესის შეფასება, ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი. EMC თბ., 2016.
5. ეუაშვილი ლ., სადისერტაციო ნაშრომი „მხარდაჭერის მიმღები პირის ინსტიტუტი“, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბ., 2017.
6. საქართველოს სახალხო დამცველი, კვლევის ანგარიში, ქმედუნარიანობა – საკანონმდებლო რეფორმა იმპლემენტაციის გარეშე, თბ., 2016.
7. კუპატაძე თ., თსუ – კონფერენცია „ფსიქოსოციალური საჭიროების მქონე პირის ქმედუნარიანობა – კანონმდებლობისა და პრაქტიკის ევროპეიზაცია“, N1, სპეციალური გამოცემა, 2016.

სასამართლო პრაქტიკა

1. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, 2014 წლის 8 ოქტომბრის გადაწყვეტილება, საქმეზე N 2/4/532,533 - საქართველოს მოქალაქეები ირაკლი ქემოკლიძე და დავით ხარაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, პ. 12, 13, 23.
2. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 05 აპრილის N 2ბ/6773-16 განჩინება.
3. თბილისის საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის 2017 წლის 28 ნოემბრის N 2/14112-15 გადაწყვეტილება.

Asmat Gugava

Institution of Dependent and its Legal Regulation, According to Civil Legislation Summary

The presented thesis concerns the institution of support in Georgian legislation and its importance in light of the challenges that came with the reform of the institution of legal subjectivity in national legislation. In particular, in the case of persons considered incapacitated, who were recognized as above-mentioned by the court due to mental illness, the term "mentally ill" was replaced by the concept of support, which subsequently resulted changes in both – terms of terminology and content.

The topic includes a comparison of the pre-reform model of the institution of incapacity with the institution of the recipient of support. Therefore, compliance of the decision of the Constitutional Court of Georgia with the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. The procedures related to recognition of a person as a recipient of support and the appointment of a supporter are discussed.

The article talks about individual rights and the possibilities of their implementation by persons receiving support. The institution of incapacity and, in this direction, how these relationships are regulated by legislation in various European countries are discussed. The paper also provides the flaws that the introduction of the institution of support and its use in practice revealed, which were especially evident in the consideration of matters and the decision of cases in general courts.

When analyzing the work, in the final part of the article, we make a kind of summary of the above-mentioned concerns and describe the ways of solving the current issues.

Аснат Гугава

Положение об институте лица, получающего гражданскую поддержку согласно закону

Резюме

В статье говорится об институте поддержки. О реформе, проведенной в отношении указанного учреждения, ее значении, положительных и отрицательных результатах, о замене терминов «психически больной» и «слабоумный» термином «поддержка». Предыдущая модель сравнима с действующим сегодня институтом поддерживаемого лица.

Обсуждается соответствие решений Конституционного суда Грузии Конвенции о защите прав инвалидов.

Речь идет о том, как быть признанным получателем поддержки и какие процедуры проходят для назначения поддержки. Речь идет о правах людей, получающих поддержку, и возможностях их реализации.

В статье рассматривается вопрос правового регулирования института недееспособности в странах Европы, какие общие и отличительные черты существуют в этом направлении в нашем правовом регулировании и правовом регулировании европейских стран. Обсуждаются положительные и отрицательные результаты реформы.

Наконец, в статье дан анализ практики решений судов и отношения судов к делам получателя поддержки.

**ეკონომიკა და ბიზნესი –
ECONOMICS AND BUSINESS – ЭКОНОМИКА И БИЗНЕС**

მაია ჭანია
(საქართველო)

**საქართველოს მაკროეკონომიკური პარამეტრები,
ბაზოუზი და პერსპექტივა**

შესავალი. როდესაც ვსაუბრობთ საქართველოს მაკროეკონომიკის მნიშვნელოვან პარამეტრებზე, მათ გამოწვევებზე, პრობლემებზე, აუცილებელია ის გლობალურ კონტექსტში განვიხილოთ და გავითვალისწინოთ, რომ ბოლო რამდენიმე წელია, რაც მსოფლიო ეკონომიკა არნახული გამოწვევების წინაშე დგას. კერძოდ, 2020 წლიდან მსოფლიოში განვითარდა კოვიდ-19-ის გლობალური პანდემია, ხოლო მისი დასრულებისას, კერძოდ კი, 2022 წლის 24 თებერვალს რუსეთი თავს დაესხა უკრაინას და დაიწყო ფართომასშტაბიანი ომი.

რუსეთის ომმა უკრაინაში და დასავლეთის მიერ რუსეთის წინააღმდეგ დაწესებული ეკონომიკური სანქციებმა ხელი შეუწყო იმ პროცესებს, რომლებსაც დასავლეთში „ნავთობის ომად“ და „სასურსათო ომად“ მოიხსენიებენ. რუსეთი აქტიურად იყენებს თავის ენერგეტიკულ და სასურსათო რესურსებს სანქციის დამწესებლების წინააღმდეგ. შედეგად ხდება მსოფლიო ეკონომიკის ფრაგმენტაცია, რაც გლობალიზაციის კონფრონტაციულ ხასიათში ვლინდება [2].

მთლიანად, საქართველოს მთავრობის მიერ გატარებული ეკონომიკური პოლიტიკის შედეგად, 2012 წელთან შედარებით, 2024 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტი 3-ჯერაა გაზრდილი, რამაც შესაძლებელი გახადა მოსახლეობისთვის ჯანდაცვის მომსახურების ხელმისაწვდომობის გაფართოება; არსებითად იზრდება მასწავლებლების ხელფასები, პენსიები, სხვადასხვა სახეობის სოციალური გასაცემები.

დასახელებული ადგილობრივი და საერთაშორისო ფაქტორები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ საქართველოს ეკონომიკაზე. ამიტომ მათი შეფასება მოგვცემს საშუალებას, მოვახდინოთ მიმდინარე გამოწვევების იდენტიფიცირება და ხელი შევუწყოთ ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის ზრდას. არსებული შესაძლებლობების გამოვლენა კი დაგვეხმარება, უფრო მეტად მოვახდინოთ კონცენტრირება ქვეყნისათვის საჭირო ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებაზე და გავზარდოთ საჯარო პოლიტიკის ეფექტიანობა, რათა დავძლიოთ ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური გამოწვევები [1, 4].

მიზანი. ნაშრომის მიზანია არსებული კვლევების მონაცემთა საფუძველზე გაანალიზოს საქართველოს ეკონომიკის წინაშე თანამედროვე პირობებში ძირითადი გამოწვევები. ნაშრომში გაანალიზებულია საქართველოს ეკონომიკის თანამედროვე გამოწვევების ისეთი მნიშვნელოვანი საერთაშორისო და ადგილობრივი ფაქტორები, როგორებიცაა: საქართველოს უარყოფითი საგადასახდლო ბალანსი და იმპორტდამოკიდებულება, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები და ფულადი გზავნილები, დასაქმება და ხელფასები, კვალიფიციური სამუშაო ძალის არსებობა, საფინანსო-საბანკო სისტემა.

დასაბუთებულია ქართულ ეკონომიკაში არსებული გამოწვევების დაძლევის შესაძლებლობა და შემოთავაზებულია სათანადო რეკომენდაციები.

მასალები და მეთოდები. ნაშრომში ვეყრდნობით ქართველი და უცხოელი მეცნიერების კვლევებს ეკონომიკური გამოწვევების სფეროში. აღნიშნულთან ერთად წარმოდგენილია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების ანალიზი. ნაშრომში გამოყენებულია ანალიზის, შედარების, ფორმალური ლოგიკის მეთოდები.

შედეგები და დისკუსია. კვლევამ აჩვენა, რომ საქართველოს ეკონომიკის გამოწვევების საგრძნობ საერთაშორისო ფაქტორად გამოდის მისი უარყოფითი სავადასახდელო ბალანსი და იმპორტდამოკიდებულება.

საგულისხმოა, რომ საქართველოს მიერ სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის მოპოვების დღიდან, ჩვენთვის, ტრადიციულად, რუსეთი სიდიდით ყოველთვის იყო რიგით პირველი ან მეორე (ამ შემთხვევაში, პირველ ადგილზე იყო თურქეთი) სავაჭრო პარტნიორი ქვეყანა.

კვლევამ აჩვენა, რომ უცვლელია საქართველოს ძირითადი სავაჭრო პარტნიორი ქვეყნების სია, თუმცა შეიცვალა ამ ქვეყნების წილი ვაჭრობაში. 2022 და 2023 წლებში ჯამურად წინა წელთან 7 პროცენტული პუნქტით შემცირდა ევროკავშირის ქვეყნების წილი ექსპორტში. ამავე პერიოდში, ჩინეთის წილი ექსპორტში გაიზარდა ჯამურად წინა წელთან +11 პროცენტული პუნქტით. საგარეო ვაჭრობაში საქართველოს რუსეთზე დამოკიდებულება გაიზარდა, 2023 წლის მდგომარეობით რუსეთთან ექსპორტი წინა წელთან +38%-ით და იმპორტი წინა წელთან +15%-ით გაიზარდა და წილმა ჯამურ ექსპორტსა და იმპორტში 14% და 10% შეადგინა აღნიშნულ პერიოდში, შესაბამისად [1, 7].

საყურადღებოა, რომ საქართველოს ექსპორტის წილი ევროკავშირში მცირდება 2015 წლიდან, თუმცა იზრდება ექსპორტის წილი რუსეთსა და ჩინეთში, 2015 წლიდან და 2019 წლიდან, შესაბამისად. საერთო ჯამში, საქართველოს საექსპორტო ბაზრის დივერსიფიცირების მაჩვენებელი, ბაზრის კონცენტრაციის ინდექსის მიხედვით მნიშვნელოვნად არ იცვლება უკანასკნელ წლებში. თუმცა, რუსეთზე უფრო მაღალი დამოკიდებულებით, იზრდება საფრთხეები, რომ შესაძლო ემბარგოს პირობებში ექსპორტიორები აღმოჩნდებიან გარკვეული სირთულეების წინაშე.

საქართველოს ექსპორტი სასოფლო-სამეურნეო საქონელსა და ბუნებრივ რესურსებზეა მნიშვნელოვნად დამოკიდებული. თუმცა, ტოპ საექსპორტო საქონელში ბოლო წლებში გამოჩნდა ტექსტილიც. 2023 წლის მდგომარეობით, გაიზარდა ადგილობრივი წარმოების საქონლის ექსპორტი და შეადგინა 2.2 მლრდ აშშ დოლარი. მათ შორის, გაიზარდა სასმელების ექსპორტი – შაქრის შემცველი გაზიანი სასმელები (+88%), მინერალური წყალი (+28%), ღვინო (+16%), სპირტიანი სასმელები (+18%). ასევე გაზრდილია მაისურებისა (+70%) და თხილის (+40%) ექსპორტი.

თანამედროვე „სასურსათო ომის“ პირობებში გარკვეულად ძნელია, და ალბათ, შეუძლებელიც კი, რუსული ხორბლის იმპორტი ჩაანაცვლო სხვა ქვეყნიდან ხორბლის იმპორტით. ამ სიტუაციაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს მარცვლეულის ადგილობრივი წარმოების გადიდებას და მის სახელმწიფოებრივ მხარდაჭერას [2].

არანაკლებ მნიშვნელოვანია საგარეო ვაჭრობის პარტნიორი ქვეყნების რიცხვის გადიდება, ანუ საგარეო ვაჭრობის დივერსიფიკაცია, რაც დიდწილად შეამცირებს რისკებს და აამაღლებს ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების დონეს.

საქართველოს ეკონომიკის გამოწვევების მნიშვნელოვან საერთაშორისო ფაქტორად, ასევე, გამოდის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები და ფულადი გზავნილები.

კვლევამ დაადგინა, რომ ბოლო ოთხი წლის განმავლობაში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები მკვეთრად არის შემცირებული და ბიზნესის განწყობის ინდექსი გაუარესებულია წინა წლებთან შედარებით. ასე, მაგალითად, 2023 წლის მდგომარეობით, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები წინა წელთან 11%-ით შემცირდა და 366 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა, რაც თითქმის განახევრებული მაჩვენებელია პანდემიამდელ პერიოდთან შედარებით.

რაც შეეხება ქვეყნის ეკონომიკით დაინტერესებას უცხოელი ინვესტორების მხრიდან, ეს მარტო საგადასახადო შეღავათებით, ან ბიზნესის დაწყების სიმარტივით, ან სხვა მსგავსი ფაქტორებით დიდად ვერ გაიზრდება. არანაკლები მნიშვნელობა აქვს ქვეყნის ომში ჩართვის რისკებს, ოკუპირებული ტერიტორიების არსებობას, პოლიტიკურ სტაბილურობას თუ არასტაბილურობას.

2023 წლის მდგომარეობით, გაიზარდა ფულადი გზავნილების მოცულობა და 1.5 მლრდ აშშ დოლარი შეადგინა (+10% წწ.). წინა წელთან გზავნილების მოცულობა გაზრდილია ყაზახეთიდან (+174%), აზერბაიჯანიდან (+57%), აშშ-დან (+19%) და ევროკავშირიდან (13%). მნიშვნელოვნად შემცირდა გზავნილები თურქეთიდან (-44% წინა წელთან) და მცირედით რუსეთიდან (-2% წინა წელთან). 2023 წლის მიხედვით, ფულადი გზავნილების 43% ევროკავშირის ქვეყნებიდან შემოედინება, ასევე მაღალი წილი აქვთ რუსეთსა და აშშ-ს, 15% და 13% შესაბამისად.

ერთ ემიგრანტზე ფულადი გზავნილების მოცულობით ლიდერობს ისრაელი (16,864 აშშ დოლარი). ასევე, მაღალია გზავნილები საშუალოდ ერთ ემიგრანტზე აშშ-დან და ევროკავშირის ქვეყნებიდან და შეადგენდა 8,056 აშშ დოლარს და 4,358 აშშ დოლარს, შესაბამისად. ამ მხრივ ერთ-ერთი ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი აქვს რუსეთს (633 აშშ დოლარი), ეს მაჩვენებელი აშშ-ის მაჩვენებელს 13-ჯერ, ხოლო ევროკავშირის მაჩვენებელს 7-ჯერ ჩამოუვარდება.

საქართველოს ეკონომიკის გამოწვევების მნიშვნელოვან ადგილობრივ ფაქტორად რჩება დასაქმება და ხელფასები.

საყურადღებოა, რომ სამუშაო ძალის რაოდენობა 2023 წელს 2%-ით შემცირდა და შეადგენს დაახლოებით 1.5 მლნ ადამიანს. სამუშაო ძალის 78% დასაქმებულია, მათ შორის, 58% – დაქირავებული, ხოლო 24% – თვითდასაქმებული. 2023 წელს უმუშევრობა გაიზარდა და შეადგენს 22%-ს, რაც 2020 წლის მაჩვენებელზე 3.7 პროცენტული პუნქტით მაღალია. განსაკუთრებით მაღალია უმუშევრობა მამაკაცებში (24%). ამავე პერიოდში შემცირდა დაქირავებით დასაქმებულთა და თვითდასაქმებულთა რაოდენობა, წინა წელთან -7%-ით და -5%-ით, შესაბამისად.

2015 წლიდან ნომინალური ხელფასი საშუალოდ წლიურად 6%-ით, ხოლო რეალური ხელფასი 2%-ით იზრდება. ინფლაციის გათვალისწინებით, 2015 წელთან შედარებით, ლარის მსყიდველუნარიანობა 40%-ით შემცირდა 2020 წელს და მოსალოდნელია 50%-მდე შემცირდეს 2024 წელს.

დასაქმებული მოსახლეობის 64% 1,200 ლარზე ნაკლები ყოველთვიური ანაზღაურება აქვს 2023 წლის მდგომარეობით. ხოლო 2,400 ლარზე მაღალი ყოველთვიური ანაზღაურება დასაქმებულთა მხოლოდ 13%-ს აქვს. 2015 წლიდან ყოველწლიურად მცირდება

ბა 1,200 ლარზე ნაკლები საშუალო თვიური შემოსავლის მქონე დასაქმებულთა წილი, თუმცა, აღნიშნული მაჩვენებელი მაინც მაღალია და უნდა აღინიშნოს, რომ 2023 წელს ლარის მსყიდველუნარიანობა 40%-ით შემცირდა 2015 წელთან შედარებით.

საქართველოს ეკონომიკის სერიოზული გამოწვევა არის კვალიფიციური სამუშაო ძალის არსებობა, რაც უკავშირდება პროფესიული განათლების სისტემის არსებით გაუმჯობესებას. ამ მიმართულებით საკმაოდ აქტიურად მუშაობს საქართველოს განათლების, მეცნიერებისა და ახალგაზრდობის საქმეთა სამინისტრო, თუმცა ჯერ კიდევ ბევრი პრობლემა არის გადასაჭრელი.

ის ფაქტი, რომ ქვეყნიდან გადის ახალგაზრდობა, ფრიად ანგარიშგასაწევია, თუმცა, ჩვენი აზრით, ამაზე ბევრად უფრო მნიშვნელოვანი ის არის, თუ მათგან რამდენი ბრუნდება უკან სამშობლოში. ამასთან დაკავშირებით, უნდა გავისხენოთ ის ფაქტი, რომ აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებიდან უკეთესი სამუშაოს საძებნელად ადამიანთა მნიშვნელოვანი რაოდენობა გადიოდა და ახლაც გადის დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოებში.

თანამედროვე პირობებში დიდი შემოსავლების მომტანი არის სამედიცინო ფიზიკა, ხელოვნური ინტელექტის შექმნის მიმართულებები, ფარმაცოლოგია, ბიოტექნოლოგიები. ამ დარგებზე აქცენტის გადატანის შემთხვევაში, მაღალკვალიფიციურ ქართველ ახალგაზრდებს ექნებათ სამშობლოში დასაქმების ადეკვატური პირობები. პოსტსაბჭოთა სივრცეში ამ მხრივ სამაგალითო არის ესტონეთის გამოცდილება, რაც აუცილებლად არის გასათვალისწინებელი და გასახიარებელი.

და ბოლოს, საქართველოს ეკონომიკის გამოწვევების მნიშვნელოვან ადგილობრივ ფაქტორს წარმოადგენს საფინანსო-საბანკო სისტემა.

კვლევამ აჩვენა, რომ 2022 წელს სახელმწიფო ბიუჯეტის გადასახდელების წილი მშპ-სთან მიმართებით 33%-ს შეადგენდა და 4%-ით გაიზარდა 2021 წელთან შედარებით. ეკონომიკური რეცესიის პირობებში ბიუჯეტის დანახარჯების ზრდა მოსალოდნელი იყო და სხვა ქვეყნების მსგავსად წარიმართა. თუმცა, აღნიშნული გადასახდელების დიდი ნაწილი დაფინანსებული იყო საგარეო ვალის ზრდის ხარჯზე.

საგარეო ვალი მშპ-ს 60%-ს აჭარბებს. 2022-2023 წლებში მკვეთრად გაიზარდა სახელმწიფო ვალის თანაფარდობა მშპ-სთან. 2023 წლის მდგომარეობით, აღნიშნული მაჩვენებელი 62%-ია. განვითარებადი ქვეყნებისთვის რეკომენდებულია, ვალისა და მშპ-ს თანაფარდობა არ აღემატებოდეს 40%-ს, ხოლო განვითარებული ქვეყნებისთვის – 60%-ს [6]. ამასთან, უნდა გავითვალისწინოთ, რომ კურსის გაუფასურების პირობებში აღნიშნული თანაფარდობა შეიძლება კიდევ უფრო გაიზარდოს, რაც გაზრდის ქვეყნის გადახდისუნარიანობის რისკს და საბიუჯეტო დანახარჯების ზრდას გამოიწვევს. 2023 წლის მდგომარეობით, სახელმწიფო ვალი 30.4 მლრდ ლარს შეადგენს. მათ შორის 56% არის საერთაშორისო ორგანიზაციებისგან აღებული ვალი, ხოლო 18% – საშინაო ვალი.

საინტერესოა ისიც, რომ დოლარიზაციის მაჩვენებელი შემცირებას განაგრძობს და 2023 წლის მდგომარეობით, სესხების დოლარიზაცია 51%. გაცვლითი კურსის გამყარება დოლარიზაციის შემცირებას უწყობს ხელს. ლარის აშშ დოლარის მიმართ გაცვლითი კურსის გაუფასურების ეფექტის გამოკლებით, დოლარიზაცია 37%-იან ნიშნულზე იქნებოდა. შინამეურნეობებისა და ბიზნეს სესხების დოლარიზაციის მაჩვენებელი

ბელმა 2023 წელს 35% და 67% შეადგინა, შესაბამისად. შინამეურნეობების სესხების დოლარიზაცია, ბიზნეს სესხებთან შედარებით, სწრაფად იკლებს. 2017 წლიდან დღემდე შინამეურნეობების სესხების დოლარიზაცია 19 პროცენტული პუნქტით შემცირდა, მაშინ როდესაც, ბიზნეს სესხების დოლარიზაცია მხოლოდ 9 პროცენტული პუნქტით არის შემცირებული.

საზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს საბანკო სისტემა ჯეროვნადაა გამართული და კრიზისულ ვითარებაშიც კი საკმაოდ მდგრადობას ინარჩუნებს. თუმცა, საქართველოში საკრედიტო რესურსი საკმაოდ ძვირია. ამის უმთავრესო მიზეზი ჩვენს ეკონომიკაშია და იმაში მდგომარეობს, რომ, განვითარების შედარებით დაბალი დონის გამო, ქვეყნის ეროვნულ შემოსავალში დაგროვების დონე განვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით ბევრად დაბალია.

კვლევამ გამოავლინა ის საგანგაშო ფაქტი, რომ ქვეყნის წამყვანი ბანკების მოგებაში დიდი ხვედრი წილი უკავია საკომისიოებიდან, საურავებიდან, ჯარიმებიდან მიღებულ შემოსავლებს. ვფიქრობთ, ამ კუთხით აუცილებელია საქართველოს მთავარი საბანკო მარეგულირებლის – საქართველოს ეროვნული ბანკის გააქტიურება ისე, რომ საბანკო სისტემა არ დაზიანდეს.

დასკვნა. ჩატარებული კვლევა შესაძლებლობას გვაძლევს გავაკეთოთ შემდეგი ძირითადი დასკვნები და რეკომენდაციები:

1. მნიშვნელოვანია ყურადღებით მოვეკიდოთ რუსეთისათვის დასავლეთის მიერ დაწესებულ ეკონომიკურ სანქციებს ჩვენს ქვეყნის ეროვნული ინტერესების შესაბამისად.

2. სასურველია ხელი შეეწყოთ საქსპორტო ბაზრების დივერსიფიცირებას და საქსპორტო საქონლის ხარისხის ზრდას, რომ შემცირდეს დამოკიდებულება დაბალი მსყიდველუნარიანობის მქონე და მაღალი პოლიტიკური რისკ-ჯგუფის ქვეყნებზე (მაგალითად, რუსეთი) და ექსპორტიორებმა შეძლონ აითვისონ მაღალი მსყიდველუნარიანობის მქონე ბაზრები.

3. აუცილებელია ქვეყანამ დააჩქაროს ევროკავშირთან ინტეგრაცია და გადადგას ქმედითი ნაბიჯები საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესებისათვის, ეკონომიკური გამოწვევების საპასუხოდ.

4. მიზანშეწონილია გრძელვადიანი ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავება, რომელიც მიზნად დაისახავს ადამიანური კაპიტალის სპეციალიზაციას და კვალიფიკაციის ამაღლებას სტრატეგიულ მიმართულებებზე (ინფორმაციული ტექნოლოგიები, პროფესიული სასწავლებლები და სხვა).

5. რთული და სათუთი საბანკო სფერო აუცილებლად უნდა მოექცეს სახელმწიფოს მხრიდან სათანადო ზედამხედველობის ქვეშ. ჩვენი აზრით, ნებისმიერი საკრედიტო საქმიანობა უნდა რეგულირდებოდეს საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ შესაბამისი კანონმდებლობის საფუძველზე.

ლიტერატურა:

1. ადგიშვილი გ., საღარეიშვილი მ., პეტრიაშვილი ნ., საქართველოს ეკონომიკური გამოწვევები რუსეთზე დაწესებული საერთაშორისო სანქციების ფონზე/ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი.

[//https://idfi.ge/ge/challenges-of-the-georgian-economy-against-background-of-international-sanctions-against-russia](https://idfi.ge/ge/challenges-of-the-georgian-economy-against-background-of-international-sanctions-against-russia).

2. ბენდელიანი კ., საქართველოს ეკონომიკის გამოწვევების საერთაშორისო და ადგილობრივი ფაქტორები/„ინტერპრესნიუსი“.
<https://www.interpressnews.ge/ka/article/785330-sakartvelos-ekonomikis-gamocvevebis-saertashoriso-da-adgilobrivi-paktorebi/>
3. რა გამოწვევები აქვს დღეს საქართველოს ეკონომიკას – PMCG-ს კვლევა.
[//https://commerciant.ge/news/economic/ra-gamotsvevebi-aqvs-dghes-saqartvelos-ekonomikas-pmcg-s-kvleva](https://commerciant.ge/news/economic/ra-gamotsvevebi-aqvs-dghes-saqartvelos-ekonomikas-pmcg-s-kvleva).
4. საქართველო. მაკრო მიმოხილვა. გამოცემა 5, ნომბერი, 2023.
[//https://pmcresearch.org/publications-file/e7cf654c9debab65a.pdf](https://pmcresearch.org/publications-file/e7cf654c9debab65a.pdf)
5. ხარშილაძე გ., საქართველოს ეკონომიკის ძირითადი გამოწვევები, პერსპექტივა და ზეგავლენის ზოგიერთი გამოვლინებანი ევროპის „მწვანე შეთანხმების“ პირობებში.
[//https://doi.org/10.51895/VSS3/Kharshiladze](https://doi.org/10.51895/VSS3/Kharshiladze).
6. Forward-looking Macroeconomic Policies – Re-examining Inflation and Debt Limits.
[//https://www.unescap.org/sites/default/files/pb14.pdf](https://www.unescap.org/sites/default/files/pb14.pdf).

Maia Chania

Georgia's Macroeconomic Parameters, Challenges and Prospects

Summary

The aim of the paper is to analyze the main challenges facing the Georgian economy in Modern conditions based on existing research data. The paper analyzes such important international and local factors of the modern challenges of the Georgian economy as: Georgia's negative balance of payments and import dependence, foreign direct investments and remittances, employment and wages, the availability of a qualified workforce, and the financial and banking system. The possibility of overcoming the challenges in the Georgian economy is substantiated and appropriate recommendations are proposed. Domestic and international factors have a significant impact on the Georgian economy. Therefore, assessing them will allow us to identify current challenges and contribute to increasing access to information. Identifying existing opportunities will help us focus more on developing economic policies needed for the country and increase the effectiveness of public policies in order to overcome the economic challenges facing the country. It is desirable to promote the diversification of export markets and increase the quality of export goods, to reduce dependence on countries with low purchasing power and high political risk group (for example, Russia) and enable exporters to seize markets with high purchasing power. It is advisable to develop a long-term economic policy aimed at the specialization of human capital and the improvement of qualifications in strategic areas such as information technologies, vocational schools, etc.

Майя Чания
Макроэкономические параметры Грузии, проблемы и перспективы
Резюме

Цель работы – на основе данных существующих исследований проанализировать основные проблемы, стоящие перед экономикой Грузии в современных условиях. В статье анализируются такие важные международные и местные факторы современных вызовов грузинской экономики, как: отрицательный платежный баланс Грузии и зависимость от импорта, прямые иностранные инвестиции и денежные переводы, занятость и заработная плата, наличие квалифицированной рабочей силы, финансовой и банковской системы. Обоснована возможность преодоления вызовов в экономике Грузии и предложены соответствующие рекомендации. Местные и международные факторы оказывают значительное влияние на экономику Грузии. Поэтому их оценка позволит выявить текущие проблемы и способствовать росту доступности информации. Раскрытие существующих возможностей поможет нам больше сосредоточиться на разработке необходимой стране экономической политики и повысить эффективность государственной политики в целях преодоления экономических вызовов в стране. Необходимо способствовать диверсификации экспортных рынков и повышению качества экспортных товаров, также важно снизить зависимость от стран с низкой покупательной способностью и высокой группой политического риска (например, России) и дать возможность экспортерам захватить рынки с высокой покупательной способностью. Целесообразно разработать долгосрочную экономическую политику, направленную на специализацию человеческого капитала и повышение квалификации по стратегическим направлениям, таким как информационные технологии, профессиональные школы и другие.

Maia Chania
(Georgia)

GREEN ECONOMY AND PUBLIC WELL-BEING

Abstract

The main point of the modern economy is to ensure the system of public development, where the well-being of people is going to be reached by taking environmental protection into account, for the living standards to be improved while conserving the maximum amount of the environment. The aim of social-economic relations must be oriented toward people and the environment. The main task should be to determine the needs and demands of target groups, to ensure their satisfaction, and to keep and improve the well-being of the public. Such an attitude towards the economy and production process has led to the creation of a new concept, such as socio-ethical and green economy, the aim of which is to increase the well-being of all target groups involved in the production, distribution, and consumption. In this process Environmental issues should be brought to the fore. Among the problems of the modern economy the main ones are global environmental pollution, increase in population, natural resources, comprehensive inflation, harmful to health packaging, and products that are made of harmful impurities.

Introduction

Nowadays, the issues of green economy, public welfare, and sustainable development play an important role. The urgency of the problem stems from the essence of sustainable development, as it is fundamental in the matter of economic growth so that the interests of the next generation are protected. Green economy ensures human well-being and economic development, as well as the protection of the environment is taken into account. It provides an unconditional increase in living standards, including the welfare of the community and the rights of the next generation to be able to make most of our resources available in the environment without harming it. The main focus of the action is economic development, hence all attention is focused on the rational use of natural resources and the decrease of negative impacts on the environment.

The Main Principles of the Green Economy

The green economy is based primarily on sustainable development and also on knowledge of ecological economics. This is one of the economic models that refers to human health and the environment. The green economy is significantly different from other sectors, since it primarily analyzes natural capital that has economic value. Today no one disputes the fact that green development is necessary for our era, because developing the economy, without identifying the accompanying negative aspects and correcting them, harmful for any nation. In general, human well-being cannot include only material goodness. In this case we can claim that creating a healthy social and natural environment also plays an important role. People use a significant amount of water resources, and economic activities are often correlated negatively. Another reason is that too many enterprises dump waste, which pollutes drinking water as well as the organisms living in the water

consumed by humans. The fact that water is spilled while it's being extracted, which leads to losses and irrational use of the resources is also important.

People must react timely and take certain measures to stop the negative impact on the environment. We must look for an important foundation for this in the development of the green economy. It can be perceived as a lifeline that will save us and future generations.

Ecological production also known as green production is a process during which the needs of the society are met with the minimal negative impact on the environment. Eco-production means energy-saving technological processes; establishing control over the pollution of the environment; production of ecologically clean and safe products; production of environmentally friendly packaging [8]. The development of eco-market and eco-services is brought to the fore. Through their development production will become more and more interested in ecology, production of ecologically clean and quality products, reduction of eco-risks.

The green economy is based on three main pillars, particularly:

1. It is impossible to expand the spheres of influence in an infinitely limited space.
2. Resources on earth are limited. It is impossible to satisfy the ever-increasing needs.
3. What exists and happens on earth is closely related to each other [9].

The green economy is based on the following key principles:

1. Objectivity and justice must be maintained not only between the same generations but also between the representatives of different generations. Selfish attitudes misuse of resources on earth and appropriation are unacceptable. This is especially true for non-renewable resources. Indifference to the use of resources will leave future generations without any resources as well as endanger their lives. We are sacrificing future generations for the inevitable famine, as well as for the unknown illnesses. We have a great responsibility for the next generation and are obligated to keep the earth for them as it is or leave it for them in a much better condition than it was left for us by our previous generations;

2. Natural and social capital must be properly and adequately assessed;

3. The principles of the green economy should be aligned with the principles of sustainable development;

4. We must approach the social and natural environment rationally, since the main basis of the green economy is the development of an economy in which we ensure the integrity of the environment and its protection;

5. Effective measures must be taken and every effort must be made to use resources rationally. That is, to produce and consume them as efficiently as possible;

6. Creating "green" jobs, which in turn will also reduce poverty and increase competitiveness [12].

To summarize the abovementioned principles, it can be said that all of them imply the development of the economy in a direction that ensures the efficient use of the resources, which in turn ensures the minimization of losses and not only that, but it also takes in account nature and human welfare and economic development.

Sustainable Development – Transforming Our World

The principles of the green economy are more or less practiced in almost every country. Naturally, sustainable development is of utmost importance for most countries. The green economy is on a much higher level in developed countries, while in developing countries it is on an initial level. Green economy has developed in countries in the deserted areas of Africa. However, the most alarming situation in terms of green economy and sustainable development is observed in Africa and Asia. With the support of UNCCD, The Green Wall Initiative 2030 was created, which includes 100 million hectares in Africa and about 20 countries. The green cover should be planted in this area, which will help solve the problem of desertification. Successful countries and international organizations are actively assisting poorly developed countries in the process of introducing a green economy, both financially and through recommendations, sharing their experiences.

An important agreement was signed in September 2015, under which 193 UN member states reached an agreement on a Sustainable Development Agenda document "Transforming Our World: A 2030 Agenda for Sustainable Development". It includes 17 main goals, which in turn are divided into 169 tasks. Each of these goals is a part of the Sustainable Development Agenda, and all of them focus on three related key elements: social inclusion, economic growth, and the environment. Out of the goals that we have set we should distinguish some, such as:

1. Eliminate all forms of poverty. This goal is divided into the following sub-goals:
 - By 2030, extreme poverty, which is generally defined as people living on less than \$1.25 a day, must be eradicated worldwide;
 - At least what needs to be done by 2030 is to halve the number of people of all ages living in poverty;
 - An appropriate social protection system should be established for all to ensure the protection of minimum social rights by 2030 for the population in poverty and vulnerable groups;
 - By 2030, all women and men (especially those in poverty and vulnerability) should have equal access to economic resources and basic services, access to and ownership of land and other real estate;
 - By 2030, the protection of people living in poverty and vulnerable groups from climate-related disasters and other social, economic, or environmental shocks and accidents should be strengthened.
2. Eliminate hunger. This includes food safety and care for improved nutrition.
3. Access to healthy living for all. In addition, a high level of welfare of the population must be ensured.
4. Ensuring equal and inclusive education, continuous education for all adolescents, pupils of students.

The introduction of rational use of natural resources is vital for the development of a green economy, for the rapid growth of the level of welfare of the population, reduction of nourishment losses, which includes the cycle from the production phase to the supply phase, reducing the use of chemicals in food production, because it harms human health and counters the basic principles of sustainable development, reduction of waste [11].

5. Controlling climate change and taking necessary measures against its negative impact. This goal can be broken down into the following sub-goals:

- The increase of the involvements of all countries in the world against natural disasters;
- Reflect on climate change measures in national policy documents, plans and strategies;
- A significant reduction of all types of marine pollution should be achieved by 2025.

The goal of the Green Ideology is to build a sustainable society. What does a sustainable society mean? This is the basis for the protection of the environment and life in such a way as to minimize environmental damage in these processes. Its key issues stem from precisely these goals. These are:

1. Ecology – It is the most important part of the green economy. Taking care of it is a necessity. More specifically considering the ecological factor, people will use natural resources more economically.

2. Social justice – it also takes protecting the environment into consideration so that all pressure is not only on the poor, otherwise, it will deepen social inequality.

3. Participatory democracy – which means ensuring maximum public involvement in decision-making [1].

As mentioned above, promoting green economic development is a priority not only for developed countries but in developing countries as well, where it is becoming more and more relevant [6]. We can list some examples:

- China Renewable Energy – Successful search for various sources of renewable energy in China. The government of this country is confident in renewable energy in China. The government of this country is confident that very soon they will be able to produce about 16% of its core energy from renewable sources [3].

- Solar energy in Tunisia – The country is heavily dependent on gas and oil imports, which is why Tunisians have taken significant steps to bring renewable energy to the forefront. With this in mind, the National Energy Management Fund was established to discover renewable energy extraction technology and its active use.

- Ecologically clean Infrastructure of India – to establish ecologically clean infrastructure.

- Organic Agriculture in Cuba and Uganda – Replacing standard agriculture with organic farming is one of the remarkable achievements of these countries. This is beneficial not only for the economic situation of the country but also for raising the welfare of the society and sustainable development. In addition to the economic benefits, this type of production will allow these countries to produce highly competitive products and bring them to the world market, which will be a precondition for improving their economic situation. Organic farming reduces the use of pesticides and fertilizers in production [2]. It should be noted that Uganda is the country that consumes the least amount of fertilizers in the world.

- A 12-kilometer electric road was laid in 2013 in the South Korean city of Gumi to power buses. Underground electric cables generate electromagnetic fields, which are converted into electricity with the help of certain technology. South Koreans believe, that this practice has a positive impact on the use of electronic vehicles.

Recently, a lot of attention is on plant buildings in the city, which means planting plants on the roofs of the buildings and often on its walls. It seems that this has become a trend. In the United States, many cities, including Philadelphia, Washington, Chicago, as well as New York, are actively allocating financial resources to fund this project. The green roof system has a positive impact on home comfort. It protects the house from overheating in summer and maintains a normal temperature, during winter it provides heat retention [10]. There is some practice of green roofs in Georgia as well.

The urgency of the idea of a green economy is characterized by a rather growing tendency around the world. Almost all countries are involved in this process. In 2019 the budget for research and development in this field has increased by 300%. In terms of funding, the EU maintains this tendency. The same can be said for China, which allocated \$34 billion in clean energy financing in 2010. With this step, China surpassed the United States and became the first in the world in terms of renewable energy investments. In this aspect Great Britain, Spain and Brazil are in the top five [12].

We need to consider the measures taken to promote the green economy in Georgia. IN general, green economy development involves many sectors. Development is taking place in many fields in Georgia as well. One of them is the field of agriculture where several important projects are being implemented. The development of agriculture does not only serves to establish a healthy lifestyle, which is mainly reflected in the existence of healthy products and food, but it also helps the development of the country's economy. One of the main fields in this regard is the production of organic food. Some of the agricultural support projects in Georgia can be listed: "Young Entrepreneur", "Introduce the Future", etc. These projects to the development of farmers and increase their number of employees. And most importantly helping the community to eat healthily, breathe healthy air and, so on [7].

Quality control plays an important role in the development of the agricultural sector. A substandard is ultimately connected to a huge loss, one of the reasons for this being that a similar product is not competitive and is not popular on the world market. Which in turn results in reduced exports. It must be said that the locals do not favor such products, which is correct. However, the result is that the demand for foreign products increases, which in turn leads to an increase in imports. Eventually, a trade deficit arises and the country's economic situation deteriorates. The existence of a substandard product is not only a precondition for economic problems but also has far more deplorable consequences for social conditions. It is unfortunate, but the problems in Georgia in terms of green development are not limited to food problems. There are problems in many other areas as well. One of the important and noteworthy problems is air pollution. Georgia has enacted several regulations in this regard. Many interesting policies were also pursued [5].

As the situation in Georgia is not so favorable in this regard, several measures are taken to reduce air pollution. Let's start with the fact that outdated public transport in the city has changed. Although the change did not affect all vehicles, it is still a positive fact. However, some funding is required for the change, and therefore it is planned in several stages. It is important to note that there is a close correlation between global warming and transport. This is based on the fact that the more transport there is in the world, the higher is the average annual temperature. It is important to consider a sustainable transport system that aims to meet the mobility needs of the community by

means that are less harmful to the environment and do not pose a threat to future generations. It should also be noted in the positive fact that green transport does not depend on natural resources. Sustainable vehicles operate on renewable energy, which is why these modes of transport are considered to have a very low or less negative impact on the environment [4].

The Institute for Transportation and Development Policy (ITDP) sets out eight principles for a sustainable transport system:

- Walking – which encourages walking in the community. Which is beneficial not only for the environment but also for humans.

- Cycling – does not pollute the environment, has almost the same effect on the environment as walking.

- Connect – Create walkways and roads
- Transportation – This involves the regulation of public transport
- Mixing – use of different means of transport
- Density
- Compactness
- Jump

The implementation of these principles will help us develop a more sustainable and green transport system, which in turn will reduce the negative impact of the transport sector on the environment and contribute to the formation of a greener global community.

Conclusion

It is clear from the current trends that almost every country in the world is active in implementing a green economy. The green economy has become the dominant business opportunity of the 21st century. The number of resources on earth is declining, while the population is characterized by its proneness for growth. It is therefore vital to take substantial measures to preserve the environment, to enhance the well-being of the population. This is the purpose of the green economy and why it is as relevant today as never before.

For almost two decades, the problem of the interdependence of industry-accelerated growth and environmental security has been acute. Economic development leads to negative global changes in the environment (global warming). Also, a serious problem is the release of large amounts of energy across the planet, the desertification of the planet, which is caused by mixing large amounts of chemicals and radiation in the soil. Unfortunately, all of these processes cause a chain reaction on earth and the decrease of the well-being of one of them often worsens the condition of the other. The result of which could be an ecological catastrophe. In general, almost all of the resources on the planet are limited and sooner or later depleted, leading to an ever-increasing population, especially the starvation of its poor population, disease, and destruction, as few resources fall into the hands of the few rich, which in turn is the cause of the inevitable social crisis. One of the most important problems is also the self-awareness and attitude of society towards the environment.

Significant efforts are being made in Georgia to increase the green economy and the well-being of the population and many interesting projects have been carried out, although this is not nearly enough to solve the problem, which is called eco-crisis. We must protect the world and

environment in which we live. Green development is vital for ensuring the dignified existence and development of future generations.

Literature:

1. Association Green Alternative. Green Policy and Environmental Protection. Tbilisi, 2013.
2. Cameron Allen, Stuart Clouth, A guidebook to the Green Economy, 2012.
3. Environment program. Green Economy. 2020.
4. Evans M., Sustainable Transport. Earth Times | News and Information about Environmental Issues, 2011.
5. Fanchulidze Q., The Most Severe Environmental Problems. Tbilisi, 2016.
6. Georgeson L., Maslin M., Poessinouw M., The global green economy: a review of concepts, definitions, measurement methodologies, and their interactions, 2017.
7. Kavtaradze T., Problems of Green Economy Formation in Georgia. Tbilisi, 2018.
8. Kharaisvili E., Modern Challenges of the Green Economy and Some Ways to Overcome Them through Mechanisms for Regulating Property Rights. Tbilisi, 2019.
9. Kochladze M., A Dilemma of Green Economy. Tbilisi, 2019.
10. Liparteliani M., Green Roofs – Modern Alternative to Gardens. Tbilisi, 2018.
11. Ranvir Nayar, The world has golden opportunity to go green, 2020.
12. Talikadze N., Conference – "Economy – XXI century". Tbilisi, 2019.

მაია ჭანია
მწვანე ეკონომიკა და მოსახლეობის კეთილდღეობა
რეზიუმე

თანამედროვე ეკონომიკის მთავარი მიზანია უზრუნველყოს საზოგადოებრივი განვითარების ისეთი სისტემის შექმნა, სადაც ადამიანების კეთილდღეობა გარემოს დაცვის გათვალისწინებით იქნება მიღწეული, რათა ცხოვრების დონე გაუმჯობესდეს გარემოს მაქსიმალური შენარჩუნებით. სოციალურ-ეკონომიკური ურთიერთობების მიზანი უნდა იყოს ორიენტირებული როგორც ადამიანებზე, ასევე გარემოზე. მთავარი ამოცანა უნდა იყოს სამიზნე ჯგუფების საჭიროებებისა და მოთხოვნების განსაზღვრა, მათი დაკმაყოფილების უზრუნველყოფა და საზოგადოების კეთილდღეობის შენარჩუნება და გაუმჯობესება. ეკონომიკისა და წარმოების პროცესისადმი ამგვარმა დამოკიდებულებამ განაპირობა ისეთი ახალი კონცეფციის შექმნა, როგორცაა სოციალურ-ეთიკური და მწვანე ეკონომიკა, რომლის მიზანია ყველა იმ სამიზნე ჯგუფის კეთილდღეობის გაზრდა, რომლებიც ჩართული არიან წარმოებაში, დისტრიბუციასა და მოხმარებაში. ამ პროცესში წინა პლანზე უნდა წამოიწიოს გარემოსდაცვითი საკითხები. თანამედროვე ეკონომიკის პრობლემებს შორის მთავარია გლობალური გარემოს დაბინძურება, მოსახლეობის მატება, ბუნებრივი რესურსები, ყოვლისმომცველი ინფლაცია, ჯანმრთელობისთვის საზიანო შეფუთვა და მანევ მინარევებისაგან დამზადებული პროდუქტები. ეკონომიკური განვითარება იწვევს გარემოში ნეგატიურ გლობალურ ცვლილებებს (გლობალური დათბობა). ასევე მძიმე პრობლემას წარმოადგენს პლანე-

ტის მასშტაბით დიდი მოცულობით ენერგოწარმოება, პლანეტის გაუდაბნობა, რაც გამოწვეულია დიდი რაოდენობით ქიმიკატებისა და რადიაციის შემცირებით. სამწუხაროდ, ყველა ეს პროცესი იწვევს ჯაჭვურ რეაქციას და ერთ-ერთ მათგანთან წარმოქმნილი პრობლემები, ასევე, აუარესებს მეორის მდგომარეობას, რომლის შედეგი შეიძლება იყოს ეკოლოგიური კატასტროფა. ზოგადად, პლანეტის თითქმის ყველა რესურსი შეზღუდული და ამოწურვადია. მოსახლეობის რაოდენობის ზრდა იწვევს ღარიბი მოსახლეობის შიმშილს, დაავადებებსა და განადგურებას, რადგან ეს შეზღუდული რესურსი ხვდება მდიდარი მოსახლეობის ხელში. ყოველივე ეს კი, თავის მხრივ, არის გარდაუვალი სოციალური კრიზისის მიზეზი. ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პრობლემაა, აგრეთვე, საზოგადოების თვითშეგნება და დამოკიდებულება გარემოს მიმართ. საქართველოს ეკონომიკის ფარგლებში დიდი ძალისხმევაა ჩადებული მწვანე ეკონომიკისა და მოსახლეობის კეთილდღეობის ასამაღლებლად და ბევრი საინტერესო პროექტი განხორციელდა, თუმცა ეს არ არის საკმარისი იმ პრობლემის გადასაჭრელად, რომელსაც ეკოკრიზისს უწოდებენ. ჩვენ უნდა დავიცვათ სამყარო და გარემო, რომელშიც ვცხოვრობთ. მწვანე განვითარება სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია მომავალი თაობების ღირსეული არსებობისა და განვითარების უზრუნველსაყოფად.

Майя Чания

Зеленая экономика и благосостояние населения

Резюме

Основная цель современной экономики – обеспечить создание такой системы общественного развития, где благосостояние людей будет достигаться с учетом защиты окружающей среды, чтобы уровень жизни мог быть повышен за счет сохранения окружающей среды как можно больше. Цель социально-экономических отношений должна быть ориентирована как на людей, так и на окружающую среду. Основной задачей должно стать определение потребностей и потребностей целевых групп, обеспечение их удовлетворения, а также поддержание и повышение благосостояния общества. Такое отношение к экономике и производственному процессу привело к созданию новой концепции, такой как социально-этическая и зеленая экономика, целью которой является повышение благосостояния всех целевых групп, участвующих в производстве, распределении и потреблении. Экологические вопросы в этом процессе должны быть выдвинуты на первый план. Главными среди проблем современной экономики являются глобальное загрязнение окружающей среды, рост населения, природных ресурсов, безудержная инфляция, нездоровая упаковка и продукция, изготовленная с вредными примесями.

Экономическое развитие приводит к негативным глобальным изменениям в окружающей среде (глобальному потеплению). Серьезными проблемами также являются общепланетарное крупномасштабное производство энергии, опустынивание планеты, вызванное выбросом большого количества химикатов и радиации. К сожалению, все эти процессы приводят к цепной реакции, и проблемы, возникающие у одного из них, ухудшают состояние другого, результатом чего может стать экологическая катастрофа. Почти все ресурсы на пла-

нете ограничены и исчерпаемы. Рост населения приводит к голоду, болезням и уничтожению бедных слоев населения, поскольку этот ограниченный ресурс попадает в руки богатых. Все это, в свою очередь, является причиной неизбежного социального кризиса. Одной из важнейших проблем является также самосознание общества и отношение к окружающей среде.

В рамках экономики Грузии приложено много усилий для улучшения зеленой экономики и благосостояния населения, реализовано много интересных проектов, но этого недостаточно для решения такой проблемы, как экологический кризис. Мы должны защищать мир и окружающую среду, в которой мы живем. Зеленое развитие имеет жизненно важное значение для обеспечения достойного существования и развития будущих поколений.

პედაგოგია და მეთოდოლოგია –
PEDAGOGY AND METHODIC – ПЕДАГОГИКА И МЕТОДИКА

ზეინაბ კონცელიძე
(საქართველო)

საგანმანათლებლო დისკურსი ინსტიტუციური დისკურსის
ერთ-ერთი სახე. საგანმანათლებლო დისკურსის ძველი პედაგოგია

საგანმანათლებლო დისკურსი ინსტიტუციური დისკურსის ერთ-ერთ ტიპს წარმოადგენს. ტერმინი „საგანმანათლებლო დისკურსი“ 2000 წლებიდან გამოიყენება სამეცნიერო, აკადემიურ წყაროებში. საგანმანათლებლო დისკურსს საკუთარი მიზნები გააჩნია. იგი უკავშირდება ადამიანის აქტიურობის სპეციფიკურ სფეროს – ცოდნის მიღებასა და გაცემას. საგანმანათლებლო დისკურსს ახასიათებს სამეცნიერო ხასიათი, სიზუსტე, კოჰერენტულობა, ენობრივი სიწმინდე, გამომსახველობა, ინფორმატულობა.

დღითიდღე იზრდება ინტერესი საგანმანათლებლო დისკურსის მიმართ. მის განვითარებაში უდიდესი წვლილი მიუძღვით ლ. ვიგოდსკის, ჯ. ჯის, ჯ. ბრუნერს და სხვებს. საგანმანათლებლო დისკურსს მულტიდისციპლინური ბუნება აქვს და მისი შესწავლა შესაძლებელია ფსიქოლოგიური, სოციოლოგიური, ფილოსოფიური და ლინგვისტური კუთხიდან.

საგანმანათლებლო დისკურსს ქმნის სხვადასხვა სახის საუბრები, დისკუსიები, აზრთა გაცვლა-გამოცვლა განათლების თემაზე. მასში მონაწილეობას ღებულობენ განათლების სფეროში მოღვაწენი, მკვლევრები, პედაგოგები, მოსწავლეები და ყველა ის ადამიანი, ვინც განათლების თემაზე არსებულ დიალოგსა თუ დებატებში ღებულობს მონაწილეობას [2, 27].

საგანმანათლებლო დისკურსის შესწავლის მიმართ ინტერესის მატებას რამდენიმე მიზეზი განაპირობებს, რომელზედაც ლინგვისტი და განათლების დარგის მკვლევარი კ. ჰეილანდი მიუთითებს. იგი თვლის, რომ განათლების დისკურსში მონაწილეობის მიღება ეხმარება განათლების სფეროში მოღვაწეთ პროფესიულ განვითარებაში. კერძოდ იმაში, რომ მარტივად ფლობდეს ინფორმაციას სწავლების თანამედროვე მეთოდებისა და პრაქტიკების, უახლესი საგანმანათლებლო თეორიებისა და კვლევების შედეგების შესახებ. ეს ცოდნა თავისთავად ზრდის განათლების სფეროში მოღვაწე ადამიანის პროფესიულ კომპეტენციას.

გარდა ამისა, საგანმანათლებლო დისკურსს შესწევს უნარი ხელი შეუწყოს ცოდნის გაცვლა-გამოცვლას. იგი წარმოადგენს ცოდნის გაზიარებისა და გაცვლის პლატფორმას, რომლის საშუალებითაც ვრცელდება სწავლების საუკეთესო მეთოდები, პრაქტიკები და საგანმანათლებლო სფეროში განხორციელებული კვლევების შედეგები. ამგვარად, საგანმანათლებლო დისკურსს შესწევს უნარი გააფართოვოს ინდივიდის თვალსაწიერი [2, 28].

საგანმანათლებლო დისკურსი არ არის მხოლოდ პლატფორმა, რომელიც საგანმანათლებლო საკითხს განიხილავს ან ანალიზს უკეთებს, იგი ხელს უწყობს საგანმანათლებლო პრაქტიკის ევოლუციას.

სამეცნიერო ლიტერატურაში საგანმანათლებლო დისკურსის სინონიმად გვხვდება ტერმინი **საგანმანათლებლო-პედაგოგიური დისკურსი**. ზოგიერთი მკვლევარი მათ სინონიმურ ტერმინებად მოიხსენიებს, ზოგიერთი კი ხედავს მათ შორის არსებულ განსხვავებას.

ნ. ს. ოსტრაუკოვა საგანმანათლებლო-პედაგოგიურ დისკურსად თვლის მკვლევრებს, პრაქტიკოს მასწავლებლებს, მოსწავლეებს თუ სტუდენტებს შორის პროფესიულ კომუნიკაციას (როგორც ზეპირს, ისე წერილობითს, როგორც პირდაპირს, ისე სპეციალიზებული ლიტერატურის შუამავლობით) [5, 218].

ავტორი განასხვავებს საგანმანათლებლო-პედაგოგიური დისკურსის რამდენიმე სახეს: **დიდაქტიკური** (რაც კლასში სწავლის პროცესში მასწავლებელსა და მოსწავლეებს შორის ზეპირი კომუნიკაციის ფორმაა), **აკადემიური** (იგულისხმება წერილობითი კომუნიკაციის ფორმები – სამეცნიერო ნაშრომები, სახელმძღვანელოები და სასწავლო საშუალებები პედაგოგიკასა და მეთოდოლოგიაზე, მონოგრაფიები და ა.შ., აგრეთვე, კომუნიკაციის ზეპირი ფორმები – ლექციები პედაგოგიკაზე ან სწავლების მეთოდებზე), **ჟურნალისტური** (პუბლიკაციები პერიოდულ გამოცემებში, სადაც განხილულია სწავლების სფეროში არსებული ყოველდღიური პრობლემები: სწავლის პირობები, მასწავლებლების ხელფასი და ა.შ.), **სოციალიზაციის მიზნით წარმოებული დისკურსი** (პედაგოგიური დისკურსის ერთ-ერთი სახე, სადაც მოსწავლეები და პედაგოგები ან მშობლები არიან ჩართული) და **სპეციალური პედაგოგიური დისკურსი** (ასახავს პედაგოგიურ მეცნიერებებში მიღწევებს) [5, 218].

საგანმანათლებლო-პედაგოგიურ დისკურსზე საუბრისას თ. ნ. ცინკერმანი ყურადღებას ამახვილებს მათ განსხვავებულ ბუნებაზე (პირველის მიზანია განათლების გაცემა, მეორესი კი – აღზრდა).

მკვლევარი თვლის, რომ საგანმანათლებლო დისკურსი, ფუნქციური თვალსაზრისით, განსხვავდება პედაგოგიური დისკურსისგან. საგანმანათლებლო დისკურსის მიზანია ცოდნის გადაცემა, სამყაროს მეცნიერული სურათის ფორმირებაში ინდივიდის დახმარება, ინდივიდისთვის პროფესიული თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი უნარ-ჩვევების გამომუშავებაში ხელშეწყობა. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, საგანმანათლებლო დისკურსის ფუნქცია ინფორმაციის გადაცემაა. რაც შეეხება პედაგოგიურ დისკურსს, მისი მიზანია ინდივიდზე მოახდინოს ფსიქო-ემოციური ზემოქმედება, ასწავლოს მას ქცევის ნორმები და დაეხმაროს ეთნოკულტურული და სოციალური ქცევის მოდელის ჩამოყალიბებაში. თ. ცინკერმანი მიიჩნევს, რომ თუკი გვსურს საგანმანათლებლო და პედაგოგიურ დისკურსებს შორის განსხვავებები დავინახოთ, უნდა გავითვალისწინოთ შემდეგი პარამეტრები: დისკურსის სოციალური ორიენტაცია, დისკურსის მიზანი, ფუნქცია, დისკურსის მონაწილეები, ქრონოტოპი [7, 29].

მკვლევარი, ასევე, მიუთითებს საგანმანათლებლო დისკურსის წევრების (მასწავლებელი-მოსწავლე) სტატუსზეც, რომ მასწავლებელი (დისკურსის „შემოქმედი“) და მოსწავლე (მომხმარებელი) არათანაბარ პირობებშია. საგანმანათლებლო დისკურსში მასწავლებელს აქვს დომინანტური ფუნქცია, რადგან ის ახდენს დისკურსის ინიცირებას, არჩევს საუბრის თემასა და ტონს. მასწავლებელი გვევლინება ეტალონად, რომელმაც ბევრი რამ იცის, შესწევს უნარი ცოდნა გადასცეს, შეამოწმოს და შეასწოროს. მოსწავლეს აქვს დაქვემდებარებული ფუნქცია, რადგან ის იღებს ცოდნას [7, 32].

ვ. კარასიკი მიუთითებს პედაგოგიური დისკურსის ქრონოტოპზე: 1) სასწავლო პროცესისთვის მინიჭებული პერიოდი (გაკვეთილი სკოლაში, ლექცია უნივერსიტეტში) და 2) ადგილი, სადაც სასწავლო პროცესი მიმდინარეობს (საკლასო ოთახი, აუდიტორია, სკოლა და ა.შ.) [6, 477].

რუსი მკვლევარი ი. ბოგუცკოი თვლის, რომ საგანმანათლებლო დისკურსის დიფერენციაცია უნდა მოხდეს შემდეგნაირად, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული რომელი ასაკის ადამიანები და სად ახორციელებენ საგანმანათლებლო დისკურსს. ამგვარად, საგანმანათლებლო დისკურსი, მკვლევრის აზრით, შემდეგ ქვეტიპებად იყოფა: სკოლამდელი საგანმანათლებლო დაწესებულებების დისკურსი, სასკოლო დისკურსი, საუნივერსიტეტო/სააუდიტორიო დისკურსი და უწყვეტი განათლების დისკურსი [4, 89].

ა. ჟაკსიბაევა მიიჩნევს, რომ საგანმანათლებლო დისკურსის ქვეტიპებია: პედაგოგიური, დიდაქტიკური და საკლასო/სააუდიტორიო დისკურსები. ჩვენ სწორედ ეს უკანასკნელი კლასიფიკაცია მიგვაჩნია ყველაზე სრულყოფილად.

საგანმანათლებლო დისკურსის ერთ-ერთი ქვეტიპია **პედაგოგიური დისკურსი**. მაშინ როცა საგანმანათლებლო დისკურსი ფართეა და მოიცავს ისეთ საკითხებს, როგორებიცაა საუბრები საგანმანათლებლო პოლიტიკაზე, საგანმანათლებლო სისტემაზე, საგანმანათლებლო ინსტიტუციებზე, საგანმანათლებლო პროგრამებზე, პედაგოგიური დისკურსი ვიწროა და ფოკუსირებას ახდენს სწავლა-სწავლების პრაქტიკულ ასპექტებზე. იგი თავის თავში აერთიანებს მასწავლებელ-მოსწავლეს შორის ინტერაქციას, სწავლების სტრატეგიებს და მეთოდებს [2, 28].

ტერმინი „პედაგოგიური დისკურსი“ ეკუთვნის ბერნშტეინს (1990). ბერნშტეინის პედაგოგიური დისკურსის თეორია მოიცავს პედაგოგიურ აქტივობას სრულიად, მის სოციალურ ურთიერთობებს და საკლასო დისკურსის ანალიზის სფეროსაც.

საგანმანათლებლო დისკურსის კიდევ ერთი ტიპია **დიდაქტიკური დისკურსი**, რომელიც გულისხმობს მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის დამრიგებლური, მორალისტური ინფორმაციის გაცვლას. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ რუსი მკვლევრები ნ. ოსტრაუკოვა, ტ. ბალაბანოვა დიდაქტიკურ დისკურსს პედაგოგიური დისკურსის ქვეტიპად მოიაზრებენ [3].

საკლასო დისკურსად იწოდება ყველა ის დიალოგი, რომელიც საკლასო ოთახში ხორციელდება ან საკლასო თემას ეხება. ის იგივეა, რაც საკლასო ინტერაქცია მასწავლებელსა და მოსწავლეს, მასწავლებლებს ან მოსწავლეებს შორის. საკლასო დისკურსი შეიძლება იყოს ზეპირი და წერილობითი. იგი მოიცავს დისკურსის როგორც ლინგვისტურ, ისე არალინგვისტურ ელემენტებს. პირველი გულისხმობს იმ ენობრივ საშუალებებს, რომელთაც მასწავლებლები და მოსწავლეები იყენებენ; მეორე კი გულისხმობს პარალინგვისტურ მახასიათებლებს: ჟესტებს, პროსოდიას, სინუმეს.

საკლასო დისკურსის მონაწილეები მასწავლებელი და მოსწავლე არიან. მათთვის დამახასიათებელი განსხვავებული სოციალური ფონის მიუხედავად, ისინი ერთობლივად ქმნიან საბოლოო ამოცანის მისაღწევად აუცილებელ კონტექსტს. საკლასო დისკურსი მიმართულია მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის ურთიერთქმედების გზების იდენტიფიცირებისაკენ სწავლის პროცესის არსის შესაცნობად. საკლასო დისკურსის მთავარი მიზანია მასწავლებლის საუბრის, მოსწავლე-მასწავლებლის ურთიერთქმედების და სასწავლო შესაძლებლობებს შორის საერთო საფუძველების მოძიება [1].

ერთ-ერთ ინგლისურენოვან ინტერნეტ სტატიაში დასახელებულია საკლასო დისკურსის სახეები: ინსტრუქციის მიცემა, ახსნა-განმარტება, აზრის გამოთქმა, დათანხმება-არდათანხმება, კამათი, ინტერპრეტირება. იმავე ინტერნეტ სტატიაში საკლასო დისკურსის კიდევ რამდენიმე სახის კლასიფიკაციას ვხვდებით, ესენია:

1) მასწავლებელ-მოსწავლის დისკურსი, რომელიც გულისხმობს ინტერაქციას მასწავლებელსა და მოსწავლეებს შორის;

2) მოსწავლე-მოსწავლეს შორის დისკურსი, რომელიც მოიცავს ინტერაქციას მოსწავლეებს შორის;

3) მთელი კლასის დისკურსი, რომელშიც იგულისხმება საკლასო დისკუსიები, დებატები;

4) კითხვა-პასუხზე დამყარებული დისკურსი;

5) ავთენტური დისკურსი, რომელიც კავშირშია არა საგაკვეთილო პროცესთან, არამედ მოიცავს ყოველდღიური ხასიათის საუბარს კლასის მიღმა;

6) ზეპირი დისკურსი (საუბარი, ინტერვიუ, როლური თამაშები, დებატები, პრეზენტაციები);

7) წერილობითი დისკურსი (ესეები, წერილები, მოხსენება, ტექსტის მოკლე შინაარსი და სხვა);

8) საკლასო მენეჯმენტის ამსახველი დისკურსი, რომელიც გულისხმობს მასწავლებლის ინსტრუქციებს, დირექტივებს/მითითებებს სასწავლო პროცესის დროს;

9) არავერბალური დისკურსი, რომელიც ხორციელდება შესტებით სახის გამომეტყველებით, სხეულის ენის საშუალებით [8].

მეორე ინგლისურენოვან ინტერნეტ სტატიაში კი საკლასო დისკურსის შემდეგი სახეებია ჩამოთვლილი:

1) ჩუმი დისკურსი (Silent), როცა პედაგოგი გამუდმებით ლაპარაკობს და დროდადრო აძლევს მოსწავლეს საშუალებას ჩაერთოს საგაკვეთილო პროცესში;

2) კონტროლირებული (Controlled), როცა პედაგოგი უსმენს, თუ როგორ საუბრობენ მოსწავლეები და დროდადრო ერევა საგაკვეთილო პროცესში;

3) აქტიური (Active), როცა მოსწავლეები აქტიურ მონაწილეობას ღებულობენ დისკურსიაში [9].

როგორც ვხედავთ საგანმანათლებლო დისკურსი არაერთგვაროვანია და თითოეული მისი ქვეტიპი თავისი სპეციფიკური მახასიათებლებით გამოირჩევა. საგანმანათლებლო დისკურსის სახებს შორის ბევრი მსგავსება, მაგრამ ამავე დროს, ბევრი განსხვავებაცაა.

ლიტერატურა:

1. ბანძელაძე მ., მასწავლებლის დისკურსის გავლენა სტუდენტების სწავლის შედეგებზე, სადოქტორო დისერტაციის ავტორეფერატი, თბ., 2014.
<https://ibsu.edu.ge/wp-content/uploads/2022/05/Bandzeladze-Absract-Geo.pdf>
2. Zhaksybayeva A., Peculiarities of educational discourse, 2023.
3. Балабанова Т. Н., Педагогический дискурс как разновидность дидактического // Гуманитарные научные исследования, 2018, №11.

4. Богуцкая И. Н., Школьный образовательный дискурс (лингвокультурологические основы его формирования). диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук, Тюмень, 2010.
5. Остражкова Н. С., Обучение пониманию содержательного компонента педагогического дискурса лекции: дис. ... канд. пед. наук. Тамбов, 2004.
6. Карасик В. И., Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002.
7. Цинкерман Т. Н., Лингвопрагматическая специфика стилей общения англоязычном воспитательном дискурсе: дис. ... канд. филол. наук. Волгоград, 2014.
8. What is Discourse in Education? Classroom Discourse Definition (eslactivity.org)
9. Discourse - Classroom discourse, cognitive perspective - Students, Teacher, Questions, and Comprehension - StateUniversity.com

Zeinab Kontselidze

Educational Discourse as a Type of Institutional Discourse and Its Basic Types
Summary

The article is based on the analysis of the theoretical material. It studies Educational Discourse in general and its subtypes: classroom, didactic, pedagogical discourses. The author of the article presents different scholars' classifications and tries to differentiate between them. The author sees more similarities than differences between them and concludes that educational discourse is not a homogeneous one and each type has its specific characteristics. All types of educational discourse have much in common with academic discourse. Thus, educational discourse is characterized by coherence, precise form, linguistic purity, expressivity and informativity.

Зейнаб Концелидзе

Образовательный дискурс как тип институционального дискурса и его основные типы
Резюме

Статья основана на анализе теоретического материала. В ней изучается образовательный дискурс в целом и его подтипы: аудиторный, дидактический, педагогический дискурсы. Автор статьи представляет классификации разных ученых и пытается провести различие между ними. Автор видит больше сходств, чем различий между ними, и приходит к выводу, что образовательный дискурс не является однородным и каждый тип имеет свои специфические характеристики. Все типы образовательного дискурса имеют много общего с академическим дискурсом. Так, образовательный дискурс характеризуется связностью, четкой формой, языковой чистотой, экспрессивностью и информативностью.

ინდირა ძაგანია, ირმა ზაქარაია.....	3
<i>საქართველო-ბულგარეთის ურთიერთობების ისტორიისთვის (უძველესი დროიდან XXI საუკუნემდე)</i>	
Indira Dzagania, Irma Zakaraia	
<i>For the history of Georgian-Bulgarian relations (from ancient times to the XXI century)</i>	
Индира Дзагания, Ирма Закараия	
<i>К истории грузино-болгарских отношений (С древнейших времен до XXI века)</i>	

ფილოლოგია – PHILOLOGY – ФИЛОЛОГИЯ

ემა კილანავა.....	21
<i>პასიური დიათეზების ნიშნები თანამედროვე ინგლისურ ლიტერატურულ დიალოგში</i>	
Emma Kilanava	
<i>Attributes of the passive diatheses in modern english literary dialogue</i>	
Эмма Киланова	
<i>Признаки пассивных диатезов в современном английском литературном диалоге</i>	
მანანა შელია.....	27
<i>ინგლისური და ქართული ტოპონიმური გვარები</i>	
Manana Shelia	
<i>English and georgian toponymic surnames</i>	
Манана Шелия	
<i>Английские и грузинские топонимические фамилии</i>	
ქეთი გალობერი.....	36
<i>ტელესკოპია, როგორც სიტყვაწარმოების ერთ-ერთი აქტიური ხერხი თანამედროვე ფრანგულ ენაში</i>	
Keti Galoberi	
<i>Telescoping as One of the active ways of Modern French word-formation</i>	
Кэти Галобери	
<i>Телескопия как один из активных способов словообразования современного французского языка</i>	
მაია აღაია.....	40
<i>ჰიპერბოლის როლის შესახებ ინგლისურ ენაში</i>	
Maia Aghaia	
<i>About the role of hyperbole in english language</i>	
Майя Агаия	
<i>О роли гиперболы в английском языке</i>	

ვიქტორია დიასამიძე	44
<i>ჯორჯ სიმენონის რომანის "Les Gens d'en Face" სტილისტიკა და მისი თვისებები თარგმანში რუსულ ენაზე</i>	
Victoria Diasamidze	
<i>Stylistics of the Novel «Les Gens d'en Face» by Georges Simenon and its Features in Translation into Russian</i>	
Виктория Диасамидзе	
<i>Стилистика романа «Les Gens d'en Face» Жоржа Сименона и её особенности при переводе на русский язык</i>	
ემა კილანავა	50
<i>პასიური დიათეზების იძულების სიტუაციის კომპონენტები</i>	
Emma Kilanova	
<i>The components of the situation of coercion of the passive diatheses</i>	
Эмма Киланова	
<i>Компоненты ситуации принуждения пассивных диатезов</i>	
სოფიო მუჯირი	56
<i>მოსმენის კომპეტენცია ლინგვისტურ და დიდაქტიკურ ჭრილში</i>	
Sophie Mujiri	
<i>The Competencies of Listening in Linguistic and Didactic Field</i>	
Софио Муджири	
<i>Компетенции аудирования в лингвистико-дидактической области</i>	
მაია აგაია	63
<i>ინგლისურ ენაში აბრევიატურის, როგორც სიტყვათწარმოების საშუალების შესახებ</i>	
Maia Aghaia	
<i>About abbreviation as a way of word formation in english language</i>	
Майа Агаиа	
<i>Об аббревиатуре как средстве словообразования в английском языке</i>	
ნონა კოპალიანი	68
<i>ფრაზეოლოგიური სისტემა როგორც სამყაროს ენობრივი სურათის მნიშვნელოვანი ნაწილი</i>	
Nona Kopaliani	
<i>Phraseological system as an important part of the linguistic picture of the world</i>	
Нонна Копалиани	
<i>Фразеологическая система как важная часть языковой картины мира</i>	
შორენა კუპატაძე	73
<i>კონცეპტის სტრუქტურირების საკითხისათვის</i>	
Shorena Kupatadze	
<i>On the Issue of Structuring the Concept</i>	
Шорена Купатадзе	
<i>К вопросу структурирования концепта</i>	

ვიკა ქარდავა 78
„დიონისოს ღიმილი“ და ევროპული ცივილიზაციის სულიერი კრიზისი
Vika Kardava
"The smile of dionysus" and spiritual crisis of european civilization
Вика Кардава
«Улыбка Диониса» и духовный кризис европейской цивилизации.

სოფიო მუჯირი 82
ინტერკულტურული ლიტერატურა როგორც პიროვნების ტრანსფორმაციისა და თვითიდენტიფიკაციის ინდიკატორი
Sophie Mujiri
Intercultural literature, as the indicator of a person's transformation and self-identification
Софио Муджири
Межкультурная литература как показатель трансформации личности и самоидентификации

ხათუნა ბურჭულაძე 90
ქალთა ლიტერატურის განვითარების ისტორიიდან: თემები, პრობლემები, კონცეპტები
Khatuna Burchuladze
From the history of the development of Women's literature: topics, problems, concepts
Хатуна Бурчуладзе
Из истории развития женской литературы: темы, проблемы, концепты

დავით მამაიაშვილი 102
სიტყვა (ნასესხობა) „დატესტვის“ ანალიზი
Davit Mamaiashvili
The word (borrowing) "tested" analysis
Давид Мамаиашвили
Анализ (заимствованного) слова «тестирование»

კულტუროლოგია – CULTUROLOGY – КУЛЬТУРОЛОГИЯ

კატალინ კუკორელი, ტატიანა პოპკოვა, ორსოლია ბარტალი, შანდორ ციფრა...109
უნგრელი და ჩინელი სტუდენტების წარმატების მიღწევის დონე (გარე და შიდა მოტივაცია)
Katalin Kukorelli, Tatjana Popkova, Orsolya Bartal, Sándor Czifra
The level of hungarian and chinese students' need for achievement, concerning internal and external motivations
Каталин Кукорелли, Татьяна Попкова, Орсолия Бартал, Шандор Цифра
Уровень успеваемости венгерских и китайских студентов (внешняя и внутренняя мотивация)

პოლიტოლოგია – POLITOLOGY – ПОЛИТОЛОГИЯ

გელა ცაავა..... 129

ქალის სტატუსის ისტორიული ასპექტები აფხაზურ საზოგადოებაში

Gela Tsaava

Historical Aspects of Women's Status in Abkhazian Society

Гела Цаава

Исторические аспекты положения женщины в абхазском обществе

სამართალმცოდნეობა – JURISPRUDENCE – ПРАВОВЕДЕНИЕ

ასმათ გუგავა..... 135

მხარდაჭერის მიმღები პირის ინსტიტუტის რეგულირება სამოქალაქო

კანონმდებლობის მიხედვით

Asmat Gugava

Institution of dependent and its legal regulation, according to civil legislation

Асмаг Гугава

Положение об институте лица, получающего гражданскую поддержку согласно закону

**ეკონომიკა და ბიზნესი – ECONOMICS AND BUSINESS –
ЭКОНОМИКА И БИЗНЕС**

მაია ჭანია..... 146

საქართველოს მაკროეკონომიკური პარამეტრები, გამოწვევები და პერსპექტივა

Maia Chania

Georgia's Macroeconomic Parameters, Challenges and Prospects

Майя Чания

Макроэкономические параметры Грузии, проблемы и перспективы

მაია ჭანია..... 153

მწვანე ეკონომიკა და მოსახლეობის კეთილდღეობა

Maia Chania

Green economy and public well-being

Майя Чания

Зеленая экономика и благосостояние населения

**პედაგოგია და მეთოდობა –
PEDAGOGY AND METHODIC – ПЕДАГОГИКА И МЕТОДИКА**

ზეინაბ კონცელიძე..... 162

სავანმანათლებლო დისკურსი როგორც ინსტიტუციური დისკურსის

ერთ-ერთი სახე. სავანმანათლებლო დისკურსის ქვეტიპები

Zeinab Kontselidze

Educational Discourse as a Type of Institutional Discourse and Its Basic Types

Зейнаб Концелидзе

Образовательный дискурс как тип институционального дискурса и его основные типы

ჟურნალის ელექტრონული ვერსია:

<http://www.nplg.gov.ge>

E-mail: indiradzagania5@gmail.com

Tel.: (+ 995 32) 2 54 14 49

Mob.: (+995 93) 93 20 91

**ჟურნალში გამოქვეყნებულ მასალაზე
პასუხისმგებელია ავტორი.**

**Ответственность за содержание публикации
в журнале несет автор.**

**Authors are solely responsible for the content
of published materials.**

გამომცემლობა „უნივერსალი“

Tbilisi, 0186, a. politkovskaiას №4. ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02

E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversal@gmail.com

9771512436007